

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Avrupa Birliği Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**2008 KÜRESEL KRİZİ SONRASI
AVRUPA'DA YÜKSELEN POPÜLİST
HAREKETLER**

Mustafa İslamoğlu
2501090234

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Murat ÇETİN

İstanbul, 2012

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

Adı ve Soyadı : Mustafa İSLAMOĞLU

Numarası : 2501090234

Anabilim/Bilim Dalı : Avrupa Birliği

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Murat ÇETİN

Tez Savunma Tarihi : 01.08.2012

Tez Savunma Saati : 14:30'da

Tez Başlığı : 2008 Küresel Krizi Sonrası Avrupa'da Yükselen Popülist Hareketler.

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof.Dr.Kaya ARDIÇ		Kabul
2- Doç.Dr.Cem SAATÇIOĞLU		Kabul
3- Yrd.Doç.Dr.Halil TUNALI		Kabul
4- Yrd.Doç.Dr.M.Akif İÇKE		Kabul
5- Yrd.Doç.Dr.Murat ÇETİN		Kabul

ÖZ

Konu: 2008 Küresel Krizi Sonrası Avrupa’da Yükselen Popülist Hareketler

Hazırlayan: Mustafa İslamoğlu

En yıkıcı etkisini kıta Avrupa’sında gösteren 2008 küresel finans krizi, 1929 Büyük Bunalımı’ndan bu yana yaşanan en büyük iktisadi şoktur. İkinci Dünya Savaşı’nda birbirleri ile savaşıp ulusları bir araya getiren Avrupa Birliği (AB) açısından krizin yalnızca mali değil siyasal ve sosyal alanlarda da önemli sonuçları söz konusu olmuştur. İşsizliğin büyük oranlarda arttığı Avrupa’da nasyonal popülist partiler, krizi ulusalcı ve AB karşıtı söylemlerinin merkezine oturtarak siyaset sahnesinde daha etkin bir konuma erişmişlerdir. Söz konusu partilerin konjonktürel olarak artırdıkları bu etkinliğin yapısal bir hal alması riski AB uluslarının geleceğine ve bütünleşmesine yönelik en büyük tehditlerden birisidir.

Anahtar kelimeler: Nasyonal Popülizm, Popülist Hareketler, Finansal kriz, Avrupa Birliği.

ABSTRACT

The greatest shock since the Great Depression of 1929 is the 2008 global financial crisis showing its most devastating impact on continental Europe. The European Union (EU), which unifies the nations that once fought against each other during World War II, experienced an economic crisis with crucial consequences that are not only financial but political and social as well. In Europe where the unemployment rate rose dramatically, the national populist parties gained a more active position on the political scene by focusing on the crisis in their Eurosceptic and nationalist discourse. One of the most crucial threats for the future and integration of EU nations is the danger that the power gained cyclically by the parties in question may turn into a structural fact.

Keywords: National populism, Populist movements, financial crisis, European Union.

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı nasyonal popülist partilerin 2008 küresel finans krizi sonrasında AB ülkeleri genelinde yükselişe geçtiğini ve Avrupa siyasetinde daha etkin bir konuma geldiğini ortaya koymak ve bu yükselişin sosyal boyutuna dikkat çekmektir.

Tezin birinci bölümünde popülizme ve popülist hareketlere yönelik tanımlama çabalarına, tarihte Fransa, ABD ve Rusya'daki ilk popülist hareket örneklerine ve popülizm ile siyaset arasındaki ilişki çerçevesinde ulusalcılık konularına yer verilecektir. Popülizmin temsili demokrasinin sorun ve eksikliklerine vurgu yaparak doğrudan demokrasiden yana tavır alışı betimlenecektir. Birinci bölümün sonunda 1970'li yıllarda refah devleti kavramının tartışılır hale gelmesi ile birlikte 1980'lerden itibaren Avrupa siyasetinde daha geniş kitlelerin sesi olmaya başlayan nasyonal popülist partiler ele alınacaktır.

İkinci bölümde 2008 küresel finans krizi ele alınacaktır. Bu bağlamda literatürde yer alan şekli ile finansal krizin nedenlerine ve yayılma mekanizmalarına değinilecektir. Geçmişteki kriz örneklerinden yola çıkarak küresel finans krizinin birtakım özellikleri mercek altına alınacaktır.

Üçüncü ve son bölümde krizin AB ülkelerindeki yansımaları ele alınacaktır. Öncelikle AB vatandaşlarının iktisadi refahını ve demokrasiden memnuniyetini etkileyen etkenlerde meydana gelen değişime göz atılacaktır. Krizin çıkmasından sonra yapılan seçimlerde nasyonal popülist partilerin elde ettikleri sonuçlara bakılarak meydana gelen değişimin sosyal boyutu irdelenmeye çalışılacaktır.

Tez çalışmam süresince yakın ilgisini esirgemeyen ve sabrını yitirmeyen, iktisadi gelişmelerin her zaman için siyasal bir kontekst içerisinde yer aldığı düşüncesini bana aşıl原因 saygıdeğer tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Murat Çetin'e ve bu günlere gelmemde emeği geçen başta sevgili annem ve babam olmak üzere aileme ve tüm sevdiklerime teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO, ŞEKİL VE GRAFİK LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POPÜLİZM KAVRAMI VE POPÜLİST HAREKETLER

1.1. POPÜLİZME GENEL BİR BAKIŞ	5
1.1.1. Popülizm Kavramına Dair Farklı Yaklaşımlar	6
1.1.2. Öncü Popülist Hareketler	12
1.2. POPÜLİZM VE SİYASET	20
1.2.1. Popülizm ve Demokrasi	21
1.2.2. Popülizm ve Ulusalcılık	28
1.3. POPÜLİZM VE KRİZ	33
1.4. AVRUPA'DA POPÜLİZMİN YENİDEN DOĞUŞU	38
1.4.1. Kapitalizmin Altın Çağının Sona Ermesi	39
1.4.2. Avrupa Siyasetinde Popülist Partiler	42

İKİNCİ BÖLÜM

2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ

2.1. FİNANSAL KRİZ KAVRAMI	49
2.1.1. Finansal Kriz Türleri	50
2.1.2. Finansal Krizlerin Çıkış Nedenleri ve Yayılma	56
Mekanizmaları	56
2.1.3. Finansal Krizlerin Sonuçları ve Kriz Öncesi Alınacak	59
Tedbirler	59

2.2. BÜYÜK BUNALIM	61
2.2.1. Kükreyen Yirmiler	62
2.2.2. Wall Street'in Çöküşü	63
2.2.3. Krizin Avrupa'ya Sıçraması	65
2.2.4. Büyük Bunalımdan Çıkış	66
2.2.5. Büyük Bunalım Sonrası Popülist Hareketler	67
2.3. 1857 PANİĞİ JAPON KRİZİ-LİKİDİTE TUZAĞI VE	72
ASYA DÖVİZ KRİZİ	72
2.3.1. 1857 Paniği	73
2.3.2. Japon Krizi ve Likidite Tuzağı	74
2.3.3. Asya Döviz Krizi	75
2.4. 2008 KRİZİNİN NEDENLERİ	78
2.4.1. Finansal Araçlara İlişkin Sorunlar	79
2.4.2. Derecelendirme ve Denetleme Kuruluşları	80
2.4.3. Krizin Oluşumuna Neden Olan İktisadi Yapı	81
2.5. KRİZE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	82
2.5.1. 1929 ve 2008 Krizlerinin Karşılaştırılması	86
2.5.2. Bütün Korkuların Toplamı	89
2.6. 2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİNİN ETKİLERİ	82
2.6.1. Krizin ABD'de ve Dünyada İstihdam Üzerindeki Etkisi	82
2.6.2. Krizin ABD'de Yoksulluk Üzerindeki Etkisi	84
2.6.3. Wall Street'in İşgali	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN AVRUPA'DAKİ YANSIMALARI VE POPÜLİST HAREKETLERİN YÜKSELİŞİ

3.1. AVRUPA'DA POPÜLİST HAREKETLERİN YÜKSELİŞİNİN TEMELLERİ	92
3.2. KRİZİN AVRUPA EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	94
3.2.1. Avrupa'da Parasal ve Mali Entegrasyon	94

3.2.2. Euro Borç Krizi.....	98
3.2.3. Krizin Avrupa’da Büyümeye Etkisi.....	101
3.2.4. Krizin Avrupa’da Kişi Başı GSYİH üzerindeki etkisi.....	102
3.2.5. Krizin Avrupa’da İşsizlik Üzerindeki Etkisi.....	104
3.2.6. Krizin Avrupa’da Çalışma Koşulları Üzerindeki Etkisi	106
3.2.7. Krizin Avrupa’da Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi	107
3.2.8. Krizin Avrupa’da Enflasyon Üzerindeki Etkisi	110
3.3. KRİZ SONRASI POPÜLİST HAREKETLERİN YÜKSELDİĞİ BAZI AB ÜLKELERİ	111
3.3.1.Finlandiya	112
3.3.2.Macaristan.....	116
3.3.3.Hollanda	118
3.3.4.Fransa	120
3.3.5.Belçika	125
3.3.6.İtalya	127
3.3.7.Yunanistan	130
3.3.8.Avusturya.....	131
3.3.9. Bulgaristan	135
3.3.10. Almanya.....	136
3.4. AVRUPA’DA KRİZ SONRASI YÜKSELEN POPÜLİZM VE SONUÇLARI	139
3.4.1. İslamofobi	139
3.4.2. Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma	145
3.4.3. Nazizm	148
3.4.4. Irkçılık	152
3.4.5. Nefret Söylemi	167
SONUÇ	174
KAYNAKÇA.....	180

TABLO, ŞEKİL VE GRAFİK LİSTESİ

Tablo 1: 17 Nisan 2011 Finlandiya Genel Seçim Sonuçlarına Göre Partiler	113
Bazında Oy Dağılımı	113
Tablo 2: 2011 Yılında AB’de Korunma Statüsüne Kabul Edilen Ülkelerin AB	145
Bazında Dağılımı	145
Tablo 3: 2010 Yılındaki Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Riskinin Toplam Nüfus ..	147
Bazındaki yüzde Oranları.....	147
Tablo 4: Avrupa’da Yaşayan Müslüman Nüfus (2011).....	156
Tablo 5: 2000-2009 Döneminde Avrupa Ülkelerinde İşlenen Irkçı Suç Sayısı.....	166
Tablo 6: Avrupa’da Aşırı sağ Partilerin Yükselişte Olduğu Ülkeler ve Oy Oranları	171
Şekil 1: Finansal Kriz Modelleri	52
Şekil 2: Finansal Krizlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri.....	60
Şekil 3: İslamofobi	142
Grafik 1: 16 Mart 2003 Finlandiya Genel Seçimleri Finlandiya Geneli Sonuçları .	114
Grafik 2: 18 Mart 2007 Finlandiya Genel Seçimleri Finlandiya Geneli Sonuçları .	115
Grafik 3: 17 Nisan 2011 Finlandiya Genel Seçimleri Finlandiya Geneli Sonuçları	116
Grafik 4: 9-23 Nisan 2006 Macaristan Seçimleri Ülke Geneli Sonuçları.....	117
Grafik 5: 11-25 Nisan 2010 Macaristan Seçimleri Ülke Geneli Sonuçları.....	118
Grafik 6: 22 Kasım 2006 Tarihli Hollanda Genel Seçimleri Ülke Geneli Sonuçları	119
Grafik 7: 9 Haziran 2010 Tarihli Hollanda Genel Seçimleri Ülke Geneli Sonuçları	120
Grafik 8: 22 Nisan 2007 Tarihli Fransa Başkanlık Seçim Sonuçları.....	124
Grafik 9: 22 Nisan 2012 Tarihli Fransa Başkanlık Seçimi Sonuçları.....	125
Grafik 10: 13-14 Nisan 2008 İtalyan Senato Seçim Sonuçları	128

Grafik 11: 9-10 Nisan 2006 İtalyan Senato Seçim Sonuçları	128
Grafik 12: 13 Mayıs 2001 İtalyan Senato Seçimleri Sonuçları	129
Grafik 13: 24 Kasım 2002 Avusturya Genel Seçim Sonuçları	133
Grafik 14: 1 Ekim 2006 Avusturya Genel Seçim Sonuçları	133
Grafik 15: 28 Eylül 2008 Avusturya Genel Seçim Sonuçları	134

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
AN	: Ulusal Koalisyon Partisi (İtalya)
AT	: Avrupa Topluluğu
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
BZÖ	: Avusturya'nın Geleceği için İttifak Partisi
AMB	: Avrupa Merkez Bankası
ECRI	: Avrupa İrkçilik ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu
EUMC	: Avrupa İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi
FN	: Ulusal Cephe
FPÖ	: Avusturya Özgürlük Partisi
GSYİH	: Gayri safi yurtiçi hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
LN	: Kuzey Ligi
MBS	: Konut kredisine dayalı menkul değer
ND	: Yeni Demokrasi Partisi
ÖVP	: Avusturya Halk Partisi
PASOK	: Panhelenik Sosyalist Hareket
SGP	: İstikrar ve Büyüme Paktı
SPÖ	: Avusturya Sosyal Demokrat Partisi
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
VB	: Flaman Bloğu
WSİ	: Wall Street'i İşgal Et

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, 1980’li yıllardan sonra Avrupa’da yeniden yükselen popülist hareketlerin 2008 küresel finans krizi sonrasında toplumsal yaşamı ne şekilde ve ne ölçüde değiştirdiğini ele almaktır. Bu bağlamda popülist söylemlerin güçlenmesine neden olan unsurların temelinde yer alan iktisadi krizin Avrupa’da özellikle öne çıkan bazı ülkelerde yarattığı etki, yükselen popülist hareketler bağlamında ele alınacaktır. Bu açıdan bakıldığında krizin sosyal sonuçlarının siyasi olarak da yanıt bulduğu, nasyonal popülist söylemin Avrupa genelinde yükselişe geçtiği önemli bir vakadır.

15 Eylül 2008 tarihinde ABD’nin en büyük dördüncü yatırım bankası olan Lehman Brothers’ın batması ile patlak veren eşik altı konut piyasası krizi, tüm dünyaya yayılarak kısa sürede küresel bir finans krizine dönüşmüş ve Avrupa’yı da etkisi altına almıştır. Krizin etkilerinin reel ekonomide en derin biçimde hissedildiği 2009 yılında Euro bölgesi yüzde 4,4’lük bir daralma ile tarihindeki en kötü performansı sergilemiştir.

İzlanda’da ve ardından İrlanda’da tetiklenen bankacılık krizlerinin meydana getirdiği güvensizlik, devamında bulaşma etkisi ile birlikte küresel finans krizini Avrupa’da daha kritik bir boyuta taşımıştır. Yunanistan gibi rekabet gücü düşük, kamu maliyesi aşırı borçlu ülkelerin borçlarını ödeme hususunda karşılaştıkları zorluklar, Avrupa Parasal Birliği’nin dağılması, siyasi birliğinin ise tehlikeye girmesi noktasında birtakım spekülasyonları gündeme getirmiştir. Yunanistan başta olmak üzere, borçlarını çeviremez durumda olan kimi ülkelerin Parasal Birlik’ten ayrılması aşamasına gelmeleri ve yaşanan tüm bu gelişmeler krizin merkez üssünün ABD’den AB’ye kaymasına neden olmuştur. Kriz ile birlikte bozulan kamu maliyesi başta olmak üzere özellikle işgücü piyasalarında ağırlaşan iktisadi koşullar, Avrupa’daki popülist partilerin AB ve küreselleşme karşıtı söylemlerinin güçlenmesine uygun bir zemin hazırlamıştır.

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde birbirleri ile savaşan ulusları bir araya getirmeyi başarmış ve “United in Diversity (birlik içerisinde çeşitlilik)” mottosunu benimsemiş iken; özellikle 2008 krizi sonrası oylarını hızla yükselten popülist partiler, refah milliyetçiliğine dayalı söylemlerini kriz üzerinden temellendirerek, AB’nin temel ilkelerini derinden sarsmışlardır. Bu partiler, ülkelerinde iktidar olamasalar da kriz sonrası artırdıkları oy oranları itibari ile siyaset sahnesinde daha etkin bir konuma gelmişlerdir.

Tüm bu gelişmeler de göz önünde bulundurularak, tez konusunun ele alınmasında aşağıdaki yol ve aşamalar izlenecektir.

Öncelikle popülizm kavramının tanımı yapılmaya çalışılarak, bu kavramı tanımlamanın zorluğunu içinde taşıyan popülist hareketlerin tanımı yapılmaya çalışılacaktır. Günlük hayatta popülizm, siyasetçilerin daha fazla oy alabilmek için imkanların ötesinde vaatte bulunmaları ve ekonomik olmayan harcamalar yapmaları anlamında kullanılmaktadır. Bu alışma içerisinde ise popülizm, bundan farklı olarak elitlerin yönetimine karşı halkın iradesine yapılan bir ağrı olarak ele alınacaktır. Popülist hareketler ise bu iradenin yönetimde karşılık bulması için pasif konumdaki halkı siyasal katılım yolu ile aktif hale getiren sosyal hareketler olarak kabul edilecektir.

Popülizmin ilk rnekleri ABD, Rusya ve Fransa’da 19’uncu yüzyılın ikinci yarsısında ortaya çıkmıştır. Meselenin anlaşılması bakımından tezde popülist hareketlerin bu ilk örneklerine yer verilecektir. Bu nc popülist hareketler hem birbirlerinden hem de günümüz Avrupa poplizmlerinden büyük lde ayrışmaktadırlar. Ernesto Laclau’nun da belirttiği üzere her popülist hareket münferit bir vakadır. Bu bakımdan dünyada meydana gelen ilk popülist hareketler ile günümüz Avrupa popülist hareketleri arasında bir bağlantı kurmak için bu çalışmada sınırları zorlamak gerekmiştir.

Demokrasi, yapısı gereği popülizmi de kapsamaktadır. Popülizmin demokrasi içerisinde işlevsiz olmadığını göstermek bakımından demokratik rejimler içerisindeki

konumuna bu yüzden değinilecektir. Popülizmin demokrasi rejimine yönelik karakteristik tavrı, temsili demokrasiyi yerip doğrudan demokrasiyi yüceltmesidir.

Tezin ilerleyen bölümlerinde ulusalcılık ile popülizm arasındaki bağlantıyı ortaya koymak açısından ulusalcılığın özellikle Avrupa'daki gelişimine değinilecektir. Popülizm ve kriz arasındaki ilişki ele alınırken, Gramscici bir temel üzerinden finansal hegemonya kavramına atıfta bulunulacaktır.

1980'li yılların başından itibaren Batı Avrupa ülkelerinde neopopülist, nasyonal popülist veya sağ popülist olarak adlandırılan hareketler, çoğulcu demokrasilerde yönetime ve kurumlara duyulan güvensizlikten kendilerine vazife çıkararak siyaset sahnesindeki yerlerini sağlamlaştırmışlardır. 1970'li yıllarda yaşanan kapitalizm krizinin güçlendirdiği partilerin ortak özellikleri küreselleşme, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve göç konularındaki eleştirel yaklaşımları olmuştur.

Her ne kadar popülizmin paradigmasını anlamak için 19'uncu yüzyıl sonunda ABD ve Rusya'da ve de 1930'lu yıllarda Latin Amerika'da yaşanan popülizm örneklerine bakmak şüphesiz faydalı ise de günümüzde Avrupa'da süregelmekte olan popülizm, bunlardan çok farklı bir yapıdadır ve Guy Hermet'nin tabiriyle bunlar, yeni bir popülizm türünü ortaya çıkarmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus ise 1970'li yıllarda küresel ekonomide yaşanan sorunların, İngiltere'de farklı bir otoriter popülizm türüne neden olduğu gerçeğidir. Stuart Hall tarafından dönemin başbakanı Margaret Thatcher'a atfen Thatcherizm olarak adlandırılan bu popülist hareketin 1980'li yıllarda İngiltere'nin spesifik koşulları çerçevesinde gelişmiş olduğudur. Bu nedenle de bu tezde Thatcherizme yer verilmeyecektir

Popülist hareketler ile ilgili olarak bu tez çerçevesinde özellikle ele alınmayan bir başka coğrafya da Türkiye'dir. Ernesto Laclau, "Popülist Akıl Üzerine" adlı eserinde altı oktan birisi olan halkçılığın Türkiye'de farklı bir popülizm türü ortaya çıkardığından bahsetmektedir. İlkey Sunar ise "The Politics of State Interventionism

in Populist Egypt and Turkey” adlı çalışmasında Adnan Menderes dönemindeki post-bürokratik popülist politikalara dikkat çekmiştir. Halen Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin uygulamakta olduğu kimi politikaların popülist olup olmadığı hususunda tartışmalar devam etmektedir. Bahsi geçen konulara tezde yer verilmemesinin nedeni, Türkiye’de görülen popülist hareketlerin bu çalışmanın temelini oluşturan popülist hareketlerden ayrışmasıdır.

Çalışmanın birinci bölümü, yukarıda genişçe ele alındığı şekli ile popülizm kavramını ve popülist hareketleri bu tezin çerçevesi içerisinde açıklamak olacaktır.

Tezin ikinci bölümünde 2008 küresel finans krizi konu edilecektir. Öncelikle krizin tanımı, çıkış nedenleri ve yayılma mekanizmalarına göz atılacaktır. Kriz türleri içerisinde finansal krizin özellikleri irdelenerek ayrıştırıcı yönleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. 20’nci yüzyılın en büyük finansal şoku olan ve “Büyük Bunalım” olarak adlandırılan 1929 Krizi, sonrasında gelişen popülist dalga da dikkate alınarak irdelenmeye çalışılacaktır. Latin Amerika’nın genelinde 1930’lu yıllarda ve gecikmeli olarak 1950’li yıllarda Arjantin’de gelişen nasyonal popülist hareketlerin Güney Amerika’da yalnızca 1929 Bunalımı’na bağlı olarak ortaya çıktığını savunmak elbette ki abartılı bir iddia olacaktır. Benzer şekilde Almanya’da Hitler’in yükselişi sadece Wall Street’in çöküşü ile açıklanamayacağı gibi Latin Amerika popülizmini de yalnızca 1929 Bunalımı ile izah etmek mümkün değildir.

Üçüncü bölümde popülist hareketlerin yükselişinde temel unsur olduğu düşünülen iktisadi gerilemenin son örneği olan 2008 krizinin Avrupa’daki yansımalarına değinilecek; devamında, bu krizin aşırı borç yükü altında bulunan ve popülist hareketlerin ivme kazanması noktasında uygun zemine sahip olan bazı Avrupa ülkeleri ele alınacaktır. Son olarak, Avrupa’da kriz sonrası yükselen popülizmin ortaya çıkarttığı, klasik popülist hareketler tanımına uymasa da bazı yazarlarca popülist hareket olarak kabul edilen islamofobi, Nazizm ve nefret söylemi gibi sonuçlar irdelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

POPÜLİZM KAVRAMI VE POPÜLİST HAREKETLER

1.1. POPÜLİZME GENEL BİR BAKIŞ

Popülizm kavramı kullanım açısından, büyük çeşitlilikte hareket veya vakalara "popülist" kavramı ile atıf yapılarak açıklanmaktadır. Ne var ki, bugüne kadar hiç bir genel teori popülist vakayı açıklamayı başaramamıştır. Popülizme yönelik açıklamalar ve tanımlamalar daima aynı doğrultuda değildir. Türk Dil Kurumu, popülizmi “politik durumu dramatize ederek halkın ilgisini uyandırmak amacı ile yapılan politika” ; popülisti ise “halk yardakçısı” olarak tanımlamaktadır¹ .

1967 yılının Mayıs ayında Londra’da London School of Economics’te “To Define Populism” yani “popülizmi tanımlamak” başlıklı bir konferans düzenlenmiştir². Popülizm çeşitlemesi hususunda çok sayıda tanım oluşu ve kavramın ortak bir tanım çerçevesinde açıklanamayışı ile ilgili olarak toplantıya katılan bilim adamlardan İngiliz filozof Sir Isaiah Berlin "Sindirella Kompleksi" ifadesini kullanmıştır³. Bu ifade ile Sindirella adlı masalda prensin, ayakkabının ayağına tam uyacağı prensesi araması gibi, popülizmi de katkısız olarak açıklayabilecek bir tanımın aranışı kastedilmektedir.

Yukarıda da belirtilen nedenlerden ötürü bundan sonraki bölümde popülizmi tanımlamaya yönelik çabalar ele alınacaktır. Öncelikle popülizmi geçiş sürecinin bir parçası olarak gören işlevselci yaklaşımı ile Germani’nin modernleşme teorisi ve ardından da bağımlılık ekolünün merkez-çevre yaklaşımı irdelenecektir. Daha sonra 1977 yılında “İdeoloji ve Politika” adlı çalışması ile konuya katkıda bulunan Laclau’nun antagonizma ve hegemonya kavramları etrafında geliştirdiği popülizm

¹ Çevrimiçi, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim Tarihi: 04. Ağustos.2012.

²Margaret Canovan, “Two Strategies for the Study of Populism”, **Political Studies**, Vol. 30, No. 4, Aralık 1982, s.545.

³J.B. Allcock, “Populism: A Brief Biography”, **Sociology**, Vol. 5, No. 3, 1971, s.385.

teorisi ele alınacaktır⁴. Son olarak ise işlevselci ve Marksist öğretilerden farklı olarak başka bir yol seçen ve tanımlamaya yönelik bir yaklaşımdan kaçınan Canovan'ın popülizm tipolojisine yer verilecektir.

Bu noktada dikkat çeken husus, Ernesto Laclau'nun popülizmden hem kaygan hem de sıklıkla tekrarlanan bir kavram olarak bahsetmesidir⁵. Her ne kadar doğası gereği muğlak bir kavram olan popülizmi tüm yönleri ile gözler önüne sermesi beklenmese de meselenin daha somut bir biçimde anlaşılması bakımından popülist hareketlerin Rusya, ABD ve Fransa'daki ilk örneklerine yakından bakılmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Popülizm Kavramına Dair Farklı Yaklaşımlar

Popülizm kavramını kapsamlı bir biçimde ele almaya çalışanlar ilk olarak Latin Amerikalı veya Latin Amerika kökenli bilim adamları olmuşlardır. Bir tür popülizm teorisi oluşturmaya yönelik çaba ortaya koymuş olan ilk bilim adamlarından bir tanesi ise Gino Germani (1911-1979) olmuştur. Germani, popülizme ilişkin olarak işlevselci yaklaşımı geliştirmiştir. Popülist hareketler için ulusal popüler hareketler ifadesini kullanmayı yeğleyen Germani, 1934 yılında annesi ile birlikte İtalya'dan Arjantin'e göç edene dek, Roma Üniversitesi'nde ekonomi okumuş ve bu dönemde İtalyan siyasetini yakından takip etme imkânı bulmuştur. Kendisi de İtalyan asıllı olan Germani, belki de bu yüzden ulusal popüler hareketlerin teorik çerçevesini çizerken Latin Amerika ve Avrupa'daki tarihsel geçiş deneyimleri arasında bir karşılaştırma yapmıştır⁶.

Germani'ye göre ulusal popüler hareketler modernleşme süreci ile birlikte ortaya çıkmıştır. Modernleşme sürecinde halkın yönetime katılım düzeyi artmaktadır. Bu durum, zihinlerde ve davranışlarda değişiklik meydana getirmektedir. Sosyal

⁴Ernesto Laclau, **İdeoloji ve Politika**, Çev. Hüseyin Sarıca, İstanbul, Belge Yayınları, 1985, b.a.

⁵Ernesto Laclau, **Politics and Ideology in Marxist Theory**, Londra, New Left Books, 1977, s.143.

⁶Alexandre Dorna, **Le Populisme**, Paris, Presses Universitaires de France, 1999, s.106.

yapı, içerisinde eş zamanlı olarak hem eskiyi hem de yeniyi barındırdığından bir bütün olarak zamana ayak uyduramamaktadır. Ulusal popüler hareketler de bu uyum sürecinde yaşanan sancıları ifade etmektedir. Buna göre ulusal popüler hareketler, geleneksel toplumdan sanayi toplumuna geçişteki eşzamansızlığın bir ürünüdür çünkü belirli bir kesitte eski ile yeni beraber var olmak durumundadır⁷.

Bu açıdan bakıldığında Avrupa'da 19'uncu yüzyıldaki modernleşme sürecinin iki aşamalı olarak gerçekleştiği görülmektedir. Öncelikle sınırlı katılımlı demokrasi aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada rasyonel bürokratik devletin temelleri atılmış olup üretim tüketimden önce gelmiştir. Bu dönemin özelliği siyasal hakların burjuva sınıfının tekelinde gelişmiş olmasıdır. İkinci aşama olan tam katılımlı demokrasi aşamasında ise kitleler siyasal ve sosyal yaşamla bütünleşmişlerdir. Bu sürecin iki aşamalı olması kitlelerin devletten kopmasını engellemiştir. Latin Amerika'da ise bu süreç Avrupa'dakinden daha hızlı gelişmiştir ve bu süreçte kimi aşamalar atlanmıştır. Bu da bir tür eş zamansızlık meydana gelmesine yol açmıştır. Yani eski ile yeni aynı dönemde bir arada bulunmuştur. Bu durum, ileri düzeydeki alışkanlıkların geri kalmış bölgelere yayılması anlamına gelen gösteri etkisini Germani'nin analizinin odak noktası haline getirmiştir. Germani'ye göre geleneksel toplumdan modern topluma acele ile geçildiği için taşradan kentlere hızla akın eden işçi sınıfının oturmuş bir siyasal düşüncesi olmamıştır ve bu, Juan Peron gibi karizmatik liderlerin kitleleri etkileyerek arkalarından sürüklemelerine uygun bir ortam hazırlamıştır.

Germani'nin analizinde önem arz eden iki diğer kavram ise hareketlilik ve bütünleşmedir. Hareketlilik, pasif olan bir grubun ulusal hayata katılması anlamını taşımaktadır. Bütünleşme ise mevcut rejim tarafından kabul edilen ve hareketlenen grup tarafından rejimin meşruiyetinin de üstü kapalı veya açık olarak kabul edildiği hareketlilik türüdür. Önemli olan hareketliliğin bütünleşme yolu ile olmasıdır. Bütünleşme sarsıntıları ve kopuşları engellemektedir. Latin Amerika'da Avrupa'dan

⁷Gino Germani, **Authoritarianism, Fascism and National Populism**, New Brunswick, Transaction, 1978, s.153.

farklı olarak nüfusun artan bir oranının bütünleşmesini hazmedecek mekanizmalar hazır bulunamamışlardır⁸.

Germani'nin öne sürdüklerine benzer paradigmlar kullanan Torcuato di Tella (1892-1948)'ya göre popülizm, kentsel işçi sınıfı ve /veya köylülerin desteği ile beslenen fakat bu kesimlerin hiç birisinin özerk örgütsel gücünün ürünü olmayan siyasi bir harekettir⁹. 20'inci yüzyıl başlarında kitlelerin Latin Amerika'nın siyasal iklimi çerçevesinde demokratik hayata katılımları, güç kaybına uğrayan toprak oligarşisi tarafından bu tanıma uygun olarak yönlendirilmiştir. Torcuato di Tella'ya göre Germani'nin bahsetmiş olduğu eş zamansızlığın nedenleri; gösteri etkisi ve yüksek beklentiler devrimidir. Yüksek beklentiler devriminden kasıt, beklentilerin halkın tatmin imkânlarının çok üzerine çıkmasıdır¹⁰.

1950'li yıllarda Latin Amerika'nın geri kalmışlığını açıklamaya yönelik ortaya çıkan bağımlılık teorisine göre ise, az gelişmiş güney ülkeleri gelişmiş kuzey ülkelere bağımlıdır¹¹. Buna göre, kuzey ülkeleri genelde merkez, güney ülkeleri ise çevre ekonomiler olarak kabul edilmektedirler. Popülizm, bu bağlamda, merkeze göre çevreyi meydana getiren, gelişmekte olan kapitalist ülkelerin kalkınma sorunlarına ilişkin bir meseledir. Bağımlılık Okulu'na göre, çok uluslu şirketler üçüncü dünya ülkelerinin az gelişmişlikten kurtulmalarını engellemektedir¹².

Gino Germani'nin bahsetmiş olduğu kaynaşma etkisi, bağımlılık teorisinde merkezdeki gelişmiş ülkelerin çevredeki az gelişmiş ülkeleri kendilerine benzetme çabası şeklini almaktadır. Bu durum dışarıdan gelen bir etki olarak algılandığı için, zaman zaman ülke içerisindeki gelenekçi eğilimleri güçlendirebilmektedir. Böyle bir durumda, dışarıdan kabul ettirilmek istenilen değerlere savaş açılmaktadır. Bu

⁸ Laclau, **Politics and Ideology in Marxist Theory**, s.149.

⁹ Torcuato di Tella, "Populism and Reform in Latin America" in **Obstacles to Change in Latin America**, ed. Claudio Veliz, New York, Oxford University Press, 1965, s.47.

¹⁰ **A.e.**, s.49.

¹¹ Theotonio dos Santos, "The Structure of Dependence", **American Economic Review**, 60, 1970, ss.231-236.

¹² Jeffrey Frieden-David Lake, **International Political Economy**, New York, St-Martin's Press, 2000, s.167.

savaşta da başlıca düşman, kapitalist gelişmiş dünyanın somut temsilcileri olan çok uluslu şirketler ve onlar ile işbirliği içerisindeki oligarşidir. Böyle bir ortam, popülist bir harekete çağrı yapan türdendir ve Juan Peron Arjantin'de böyle ortaya çıkmıştır. Yalnız Peron da tıpkı diğer popülist liderler gibi belirli bir sınıfa değil tüm halka hitap etmiştir. İhracata dönük toprak oligarşisi bu bakımdan Peron'u desteklememiştir¹³.

1995 ile 2002 yılları arasında Brezilya devlet başkanlığı yapan sosyolog Fernandes Henrique Cardoso'ya göre devlet, Juan Peron döneminde sınıf mücadelelerin hakemi olmuş ve gelir dağılımında etkin rol oynamıştır¹⁴. Ancak bu popülist politikalar, sanayileşme dönemi geçiş sürecinin bir gerekliliğinden ibarettir. Çünkü iç piyasanın oluşturulması için ülke içerisinde sermaye ve sanayiye finanse edecek dövizin yanı sıra kitlelerin de oyuna dâhil edilmesi amacı ile sınırlı düzeyde bile olsa gelir dağılımının düzeltilmesi gerekmektedir¹⁵.

Bir başka Latin Amerika kökenli bilim adamı Ernesto Laclau, Antonio Gramsci'nin entelektüel hegemonya kavramı temelinde Marksist bir eleştiri geliştirmiştir¹⁶. Laclau'ya göre politik çözümlemenin kategorilerinden biri olarak ele alındığında popülizm, çok çeşitli politik hareketlerin betimlenmesinin bir parçası olarak gönderme yaptığı politik ve ideolojik gerçeklikler hakkında çok net bir anlam bütünlüğünün olmayışı sorunuyla karşı karşıyadır. Popülizm yazının genel bir özelliği de; genel kavrama ne kadar çok belirlenim yüklenirse, kavram somut çözümlemeleri hegemonize etmekten o kadar uzaklaşmaktadır¹⁷.

Laclau, popüler-demokratik adlandırma kavramı ekseninde alternatif bir teorik şema sunmaktadır¹⁸. Buna göre popülizm, Germani'nin ve bağımlılık

¹³Ernesto Laclau, "Argentina- Imperialist Strategy and the May Crisis", **New Left Review**, No: 62, 1970, s.4.

¹⁴F.H. Cardoso-Enzo Faletto, **Dependency and Development in Latin America**, Londra, University of California Press, 1979, s.134.

¹⁵A.e., s.131.

¹⁶Dorna, **a.g.e.**, s.111.

¹⁷Laclau, **On Populist Reason**, s.9.

¹⁸Laclau, **Politics and Ideology in Marxist Theory**, s.144.

kuramcılarının ileri sürdüğü şekilde yalnızca geçiş dönemlerine ait bir olgu değildir. Popülizm, ideolojik bir meseledir. İdeolojinin rolü, tebaa konumundaki bireyi, gücü elinde bulunduran hükümet ve elitlere gönderme yaparak özne konumuna sokmaktır. Adlandırma burada halkın kendi kimliğini yeniden keşfetmesi ve bilinçlenmesi sürecine vurgu yapan bir tür mekanizmadır. Laclau'nun anlayışında temel öneme sahip kavram antagonizmadır. Halk buradaki güç-halk antagonizmasının taraflarından birisidir.

Laclau'dan evvel, 1950'li yıllarda ABD'de Edward Shils, McCarthycilik ile ilgili olarak popülizmi anlamının temel yolunun halk ve elitler arasındaki ilişkiyi incelemekten geçtiğini ileri sürmüştür. Shils'e göre, popülizm, kültür, mülkiyet ve güç tekeli elinde bulunduran köklü bir yönetici sınıfın dayattığı toplumsal düzene karşı halkın belirli bir ölçüde kin duyduğu her yerde mevcuttur¹⁹.

Laclau, Shils'in bu iddiasına Gramscici temelde önemli bir ekleme yapmaktadır. Popülizm, böyle bir ortamda elit sınıfın ideolojisidir. İtalyan düşünür Antonio Gramsci (1891-1937)'ye göre, elit tabaka elinde bulundurduğu tekeli devam ettirmek için entelektüel bir hegemonya tesis etme arzusunu taşımaktadır. Çünkü düşünceler zorlamalardan ve baskılardan daha da etkili araçlardır. Önemli olan düşüncelerdir. Bu çerçevede egemen sınıf kendi çıkarlarını meşrulaştıran bir dünya görüşünü oluşturmakta ve yaymaktadır²⁰. Laclau, bu dünya görüşünün mevcut diğer görüşleri her zaman kendi içerisinde eriteceğini ve onları bu şekilde etkisiz hale getirdiğini ileri sürmektedir²¹.

Laclau'ya göre antagonizmanın tarafları “halk” ve “güç bloğu” dur. Halk, burada yalnızca üretim ilişkilerine değil aynı zamanda siyasal ve ideolojik ilişkiler bütününe de bağlı bir kavramdır. Laclau'ya göre, popülizm ne sosyo-politik bir olgudur ne de bir devlet rejimidir. Popülizm, Laclaucu anlayış çerçevesinde ideolojik

¹⁹Edward Shils, **The Torment of Secrecy: The Background and Consequences of American Security Policies**, Glencoe, The Free Press, 1956, s.100.

²⁰ David Balaam-Michael Veseth, **Introduction to International Political Economy**, New York, Pearson, 2008, s.74.

²¹Laclau, **Politics and Ideology in Marxist Theory**, s.173.

bir vakadır. Adlandırma, her türlü ideolojideki insanlara hitap etmektedir. İdeolojiyi herhangi belirli bir sınıfa aidiyet söz konusu olmadan incelemek gerekmektedir. İktisadi kriz veya günümüze uyarlamak gerekirse, küresel finans krizi değişik grup ve sınıfların ortak hareket etmesine neden olabilmektedir. Bütün siyasal söylemler temelde halka ve ulusa seslenmektedir.

Siyaset bilimci Margaret Canovan ise en baştan itibaren genel bir tanımlama çabasına girmekten kaçınmaktadır²². Canovan, popülist hareketlerin hepsinde yalnızca iki ortak özelliğin bulunduğunu iddia etmektedir. Bütün popülist hareketler halkı yüceltirler ve elitlere karşıdır. Bu noktadan hareketle Canovan, popülist hareketlerin tipolojisini ortaya çıkarmaktadır. Canovan’a göre popülist hareketler ana başlık olarak tarımsal ve siyasal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tarımsal popülizm kendi içerisinde çiftçilerin, köylülerin ve entelektüellerin popülizmi olmak üzere üçe ayrılmaktadır²³. 1890’lı yıllardaki ABD’deki Halk Partisi, 1930’lu yıllarda Kanada’daki Sosyal Kredi hareketi arasındaki süreklilik çiftçilerin ekonomik alana devlet müdahalesine yönelik taleplerinde gizlidir²⁴. Tarımsal popülizmin bir diğer türü olan entelektüellerin popülizmi için en iyi örnek Rus popülizmi ve nardoniklerdir. Canovan, Rus örneği ile Bolivya, Tanzanya ve Cezayir’deki tarımsal sosyalizm biçimleri arasında bağlar kurmaktadır.²⁵ Köylülerin popülizmi için ise Canovan, I. Dünya Savaşı sonrasında Romanya, Bulgaristan, Polonya ve Çekoslovakya’da görülen “Green Uprising (Yeşil İsyan)” örneğini vermektedir²⁶.

Canovan’a göre, tarımsal popülizmin yanı sıra siyasal popülizmin de incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Canovan, bu noktada da siyasal popülizmi popülist diktatörlük, popülist demokrasi, gerici popülizm ve siyasetçilerin popülizmi olmak üzere dörde ayırmaktadır²⁷. Louisiana Valisi Huey Long ve Arjantin Devlet Başkanı Juan Peron, popülist diktatörlüğün örnekleridir. İkinci siyasal popülizm türü

²² Laclau, **Politics and Ideology in Marxist Theory**, s.106.

²³ Paul Taggart, **Populism**, Londra, Open University Press, 2000, s.18.

²⁴ Margaret Canovan, **Populism**, Londra, Junction Books, 1981, s.104.

²⁵ **A.e.**, s.109.

²⁶ **A.e.**, s.133.

²⁷ Taggart, **a.g.e.** s.19.

olarak popülist demokrasi için ise en belirgin örnek, ABD'deki Halk Partisi'dir. Bunun dışında İsviçre örneği, referandumların yapılmasına vurgu yaparak temsili demokrasinin iyi ve kötü taraflarını göstermektedir²⁸. Üçüncü siyasal popülizm türü ise gerici popülizmdir. Canovan, bu konuda, ABD'nin Alabama eyaletinden George Wallace ile İngiliz siyasetçi ve yazar Enoch Powell arasındaki benzerliklere dikkat çekmektedir. İkisi de tabandaki ırkçı ve aşırı ulusalcı görüşler ile seçkinlerin ilerici, liberal görüşler arasındaki uçuruma dikkat çekmiştir²⁹. Canovan'a göre en son siyasal popülizm türü siyasetçilerin popülizmidir. Bu son popülizm türü, halk kavramının belirsizliğinden faydalanmaktadır. Canovan, siyasetçilerin popülizmi için eski ABD başkanlarından Jimmy Carter örneğini vermektedir³⁰.

Canovan'a göre popülizmin karakteristik özelliği kırsal veya kentsel tabanlı olması değildir. Popülist hareketlerin ortak özelliği antagonizma içermeleridir. Popülist hareketlerin hepsinde halk ile elit tabaka arasında bir zıtlasma söz konusudur³¹. Dolayısı ile popülizmi incelemenin tek yolu, bir tanımlama getirmeye çalışmaktan çok bir tür taksonomi ortaya çıkarmaya çalışmaktan geçmektedir³².

1.1.2. Öncü Popülist Hareketler

Canovan'un ortaya koymaya çalıştığı taksonomide de görüldüğü üzere, tarihte zaman içerisinde ortaya çıkan popülist hareketlerin çeşitliliği, bilimsel anlamda kabul görebilecek türden karşılaştırmalı bir metodolojiyi süreklilik çizgisi içerisinde tesis etmeyi güçleştirmektedir. 19'uncu yüzyılda ABD'deki çiftçilerin başlatmış olduğu popülist hareketler ile Rusya'daki entelektüellerin halka inmeleri arasında bir benzerlik bulmak için koşulları zorlamak gerekmektedir. Yine de popülist hareketlerin ilk somut örnekleri olmaları bakımından 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında gelişen popülist hareketlere bakmak meseleyi daha kolay bir biçimde algılamak açısından faydalı olabilir.

²⁸ Canovan, **a.g.e.**, s.202.

²⁹ **A.e.**, s.229.

³⁰ **A.e.**, s.271.

³¹ **A.e.**, s.264.

³² **A.e.**, s.298.

Dünyadaki ilk popülist hareket, Çarlık Rusya'sında narodnikler ile birlikte ortaya çıkmıştır³³. Narodnik, halk anlamına olan narod sözcüğünden türemiştir ve Rusçada “halkın dostları” demektir. Aslında halktan olmayan genç Rus entelektüellerinin halka belki de daha rahat bir biçimde karışmak ve onların iyilikleri için çabaladıklarını anlatmak için kendileri ile ilgili olarak kullandıkları bir nitelendirmedir bu. Pipes, narodnik kelimesinin kitlelerin eğitimli elit kesimden üstün olduğuna vurgu yapmak için kullanıldığını ileri sürmektedir³⁴. Narodnikler, 1860'lı yılların sonunda ve 1870'li yılların başında faaliyet göstermişlerdir. Bu halka inme girişimi, her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa da 1917 yılında meydana gelen Bolşevik ihtilalinin başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir³⁵.

Rusya daha çok bir tarım ülkesi olduğundan halkın büyük çoğunluğu köylüdür. 1855 yılında Çar I. Nikola'nın ölümü ile Rus aydınlarının Avrupa sosyalistleri ile olan ilişkisi artmıştır. Halk bilimi üzerine yapılan incelemelerin arttığı ve Kırım Savaşı sonrasında sosyal reform tartışmalarının yoğunluk kazandığı bir dönemde Rus entelektüelleri halkın beşte dördünü oluşturan köylüleri sosyalist ve demokratik bir Rusya'nın çekirdek yapısı olarak görmüşlerdir³⁶.

Çar II. Aleksandr, 1856 yılında şöyle demiştir: “Toprak köleliğini yukarıdan bir müdahaleyle kaldırmak, kölelerin aşağıdan kendilerini kurtarmaya başlamasını beklemekten iyidir.”³⁷ Çar, bu yüzden liberal bir görüşe sahip olmasa da 1861 yılında serfliği kaldıran bir yasa yayımlayarak Rusya'da feodal düzene son vermiştir. Ancak narodnikler, bu durumda toprak sahiplerinin yerini burjuva sınıfının aldığını ve köleliğin aslında kalkmadığını, sadece şekil değiştirdiğini iddia etmişlerdir. Bu iddialar ile halkın arasına karışarak isyan çağrısında bulunmuşlardır.

³³Charles Kindleberger, “World Populism”, **Atlantic Economic Journal**, Vol. 3, No. 2, Kasım 1975, s.1.

³⁴Richard Pipes, “Narodnichetsvo: a semantic inquiry”, **Slavic Review**, 23, 1964, s.458.

³⁵ Taggart, **a.g.e.**, s.46.

³⁶ James Scanlan, “Populism as philosophical movement in nineteenth century Russia”, **Studies in East European Thought**, Vol. 27, No. 3, 1984, s. 215.

³⁷ H. Seton-Watson, **The Russian Empire 1801-1917**, Oxford, Clarendon Press, 1967, s.335.

Bu isyan çağrısı, Rus entelektüeli ve narodnik hareketinin öncülerinden Alexander Herzen'in arkadaşı Mazzini'ye yazdığı mektuba şu şekilde yansımıştır: “Ben Rusya’da köylülerin savaşından başka hiçbir şeye inanmıyorum.”³⁸ Herzen, devlet iktidarını bir araç değil, bir tür zorunluluk olarak görmüştür. Herzen’e göre siyasal eylem, siyasal kurumlardan daha önemlidir. Bu bağlamda siyasal yaşam, birtakım soyutlamalara hizmet etmemelidir³⁹.

Ancak Rus popülist hareketi, pratikte iki sorunla karşılaşmıştır. Birincisi, köylülerin kendi devrimlerine karşı ilgisizliğidir⁴⁰. Narodniklere göre halk, çarlık tarafından ezilmektedir. Bununla birlikte aynı halk, çara büyük bir bağlılık duymaktadır. Dönemin paradigmalarını kırmak zordur. Narodnikler içerisinde dahi, çarı kaybetmeden devrim yapmayı planlayanlar olmuştur⁴¹. Narodnikler için ikinci sorun ise 1873 ile 1877 yılları arasında 1611 kişinin yıkmaya çalıştıkları çarlık tarafından tutuklanması olmuştur. Narodnikler için en büyük hayal kırıklığı ise bazen kendilerini ihbar edenlerin köylüler olması olmuştur⁴².

Rus popülistler köylülerden umdukları desteği bulamamışlardır. Bunun bir neticesi olarak doğrudan devleti hedef alarak devrime zemin hazırlayacak stratejiler geliştirmek için uğraşmaya başlamışlardır⁴³. Popülistler bu dönemde birtakım terör saldırıları düzenlemişlerdir. Köylülere toprak vermek ve çarlığı yıkmak için Mark Natanson tarafından “Toprak ve Özgürlük” adında bir örgüt kurulmuştur⁴⁴.

Toprak ve Özgürlük, düşünce ayrılıklarından ötürü 1879’da bölünmüş ve terör eylemlerine Halkın İradesi kanadı devam etmiştir. Çarın ortadan kaldırılmasını amaçlayan örgüt, bir dizi girişimden sonra 1 Mart 1881 tarihinde amacına ulaşmıştır.

³⁸Franco Venturi, **Les intellectuels, le peuple et la révolution Histoire du populisme russe au 19ème siècle**, Paris, Gallimard, 1972, s.155.

³⁹Isaiah Berlin, **Russian Thinkers**, Londra, Hogarth Press, 1978, s.193.

⁴⁰Taggart, **a.g.e.**, s.52.

⁴¹A.B. Ulam, **Prophets and Conspirators in Prerevolutionary Russia**, New Brunswick, NJ Transactions, 1998, s.64.

⁴²Seton-Watson, **a.g.e.**, s.422.

⁴³Richard Wortman, **The Crisis of Russian Populism**, Cambridge, Cambridge University Press, 1967, s.189.

⁴⁴Taggart, **a.g.e.**, s.53.

Ancak bu suikast girişiminin başarı ile sonuçlanması, Halkın İradesi ile halk arasındaki bağları koparmış ve hareket popülist olma özelliğini kaybetmiştir. Toprak ve Özgürlük 'ten türeyen diğer grup “Kara Bölüşüm” ise terörizme kaymayı reddetmiştir. Ne var ki Kara Bölüşüm de devrimci bir güç teşkil etmeyi başaramamıştır⁴⁵.

Rus popülizminin ideali obşçina denilen eşitlikçi bir toprak sistemidir. Daha genel anlamı ile obşçina, idealize edilmiş bir köylü cemaatidir⁴⁶. Obşçina, uluslararası çapta yayılmış değerlerin yerelleşmesini sağlayan bir kurum olmuştur. Bu Rusya'ya özgü bir yol arayışdır ve dış etkileri reddetmesi bakımından ise popülist düşüncenin özüne uygundur.

Lenin, 19. yüzyıl Rusya'sında narodniklerin ortaya çıkış nedenini şöyle açıklamaktadır: “Yarı feodal, eski ve doğal ekonomi çökmüştür ne var ki yeni burjuva ekonomisi için gerekli olan şartlar oluşturulmamıştır”⁴⁷.

Paul Taggart'a göre, Amerikan siyaseti popülist olgulara göz atılmadan anlaşılamayacağı gibi popülizmi de ABD siyaset tarihine bakmadan anlamak mümkün değildir⁴⁸. 19. yüzyılda ABD'de ortaya çıkan popülist hareket de tıpkı Rusya'da olduğu gibi bir tarım krizinden kaynaklanmıştır. Amerikan popülizminin Rus popülizminden en büyük farkı ise, yukarıdan aşağıya değil tam anlamı ile aşağıdan yukarıya doğru bir hareket oluşudur. Rus köylüleri toprak köleliğinden kurtulsalar da toprağın sahibi olamazken Amerikalı çiftçiler toprak mülkiyetini ellerinde bulundurmaktadırlar⁴⁹.

⁴⁵A. Walicki, **A History of Russian Thought from the Enlightenment to Marxism**, Oxford, Clarendon Press, 1980, s. 233.

⁴⁶Steven Grant, “Obschina and mir”, **Slavic Review**, 35, 1976, s. 637.

⁴⁷Vladimir Khoros, **Populism: Its Past, Present and Future**, Moskova, Progress Publishers, 1984, s.39.

⁴⁸Taggart, **a.g.e.**, s.25.

⁴⁹Guy Hermet, **Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siecle**, Paris, Fayard, 2001,s.194.

ABD’de 1861 ile 1865 yılları arasında meydana gelen ve güneyin mağlubiyeti ile sonuçlanan iç savaş Amerikan popülizminin tohumlarını ekmıştır⁵⁰. Savaşın sonra kırsal güney ile kentsel kuzey arasında belirgin bir çizgi ortaya çıkmıştır. Amerikan popülistleri de zaten güneyden çıkmışlardır. Savaşın para politikası üzerinde büyük etkileri olmuştur. Hükümet, savaş zamanında bastığı paraları aşamalı olarak piyasadan çekmeye çalışmıştır. 1873 yılında da ülke altın standardına geri dönüş yapmıştır. 1864 yılında 162 olan fiyat endeksi, 1869 yılında 128’e, 1879 yılında ise 72’ye kadar düşmüştür⁵¹.

Söz konusu fiyat düşüşünün olumsuz yansımaları tarım sektöründe görülmüştür. Mahsullere ödenen fiyatların düşmesi ile çiftçiler daha fazla ürün yetiştirmeye başlamışlar ve daha geniş tarım arazilerinde üretim yapmaya başlamışlardır. Üretimi artırarak fiyat yönünden kayıplarını telafi etmeyi tasarlayan çiftçiler, bu girişimlerinde hayal kırıklığına uğramışlardır. Arzın artması fiyatları daha da düşürmüştür. Çiftçilerin aleyhine olan gelişmeler bununla da kalmamış; demiryolları ile ulaşım ve diğer girdi fiyatları artış göstermiştir. Çiftçiler, aradaki farkı kapatmak için bir sonraki yılın ürünlerinin daha fazla para edeceği umudu ile bankalardan kredi çekmişlerdir. Ancak tahıl fiyatlarının düşmeye devam etmesi ile çiftçilerin bazıları çiftliklerini kaybetti. Pek çok küçük çiftçi, devletin korumasından mahrum kaldıkları gerekçesi ile şikâyeteye başlamışlardır. 1890’lı yılların başına gelindiğinde ABD’nin güneyindeki bankalar, düşük maliyetle elde ettikleri toprak ve çiftçiliklerle büyük şirketler kurmuşlar ve yine aynı çiftçileri bu şirketlerde istihdam etmişlerdir⁵².

1876 yılında kurulan Greenback Party, popülist bir söylem geliştirerek daha az para basılması yerine daha çok para basılmasını önermiştir. Bu söylemini bir vaade dönüştürdüğü 1878 seçimlerinde oyların yüzde13,8’ini almayı başarmıştır⁵³. Greenback Party, bankaları halkın çıkarları açısından tehlikeli göstermekten

⁵⁰ Taggart, **a.g.e.**, s.29.

⁵¹ John Kenneth Galbraith, **A history of Economics**, Londra, Penguin, 1991, s.149.

⁵² Lawrence Goodwyn, **The Populist Moment: A Short History of the Agrarian Revolt in America**, New York, Oxford University Press, 1978, s.14.

⁵³ Taggart, **a.g.e.**, s.31.

kaçınmamıştır. Partinin radikal düşünceleri daha sonra kurulacak olan Popülist Parti'nin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Popülist Partinin kuruluşuna temel teşkil eden bir diğer gelişme de 1877 yılında Texas Çiftçiler Birliği'nin kurulması olmuştur. Birliğin 1886 yılının ortalarında 2000'den fazla şubesi ve 100.000'den fazla üyesi bulunmaktadır.⁵⁴

Texas Çiftçiler Birliği, Greenback Partisi gibi bankacılık ve finans sektörlerini hedef göstermiştir. 1887 yılı itibari ile ulusal bir kuruluş olduğunu kamuoyuna duyurmuştur⁵⁵. Birlik, özellikle demir yolu hizmetlerinin yani pamuk taşımacılığının daha az bir maliyetle sunulması amacı ile kamusallaştırılması konusunda çiftçiler nezdinde bir bilinçlendirme faaliyetinde bulunmuştur⁵⁶. Texas Çiftçiler Birliği, diğerleri arasında yalnızca bir örnektir. Margaret Canovan'ın çiftçilerin radikalizmi olarak nitelendirdiği olgu, Illinois, Minnesota ve Kansas'ta da aynı şekilde mevcuttur. People's Party yani halkın partisi veya diğer bir adı ile Halk Partisi, ilk olarak 1890 yılında Abraham Lincoln'u Amerikan siyasetine armağan eden Kansas'ta kurulmuştur⁵⁷.

Popülist hareket siyasal anlamda ilk başlarda belirli başarılar elde etmiştir. Popülist oylar kimi senatör ve valilerin seçilmesine yetmiştir. Ancak bu seçilenler göreve başladıktan sonra geleneksel partilerle yakın ilişki içerisine girmişlerdir. Georgia ve Tennessee eyaletlerinde popülist valilerin seçilmesine karşı Demokrat Parti ılımlı bir tutum izlemiştir. 1891 yılında Kansas eyaleti senatörü Pepper başkanlığında 1400 delege Cincinnati'de toplanmıştır⁵⁸. Toplantının amacı oluşan hareketi resmileştirerek partiyi kurmaktır.

People's Party, 1892'de Amerikalı çiftçileri ve küçük esnafı koruma, demiryollarını devletin kontrol altına alma ve büyük şirketleri düzenleme vaatleri ile

⁵⁴ Goodwyn, **a.g.e.**, s.45.

⁵⁵ **A.e.**, s.91.

⁵⁶ **A.e.**, s.115.

⁵⁷ W.T.K. Nugent, **The Tolerant Populists: Kansas Populism and Nativism**, Chicago, University of Chicago Press, 1963, s.91.

⁵⁸ Dorna, **a.g.e.**, s.31.

seçime girmiştir. Popülistler, büyük şirketleri Amerikan rüyasının herkes için gerçek olmasını engellemekle suçlamışlardır. Ne var ki popülist hareketin adayı General Weaver, oyların yalnızca yüzde8,5'ini alabilmiştir. O dönemde beyaz ile siyah ayrımının ABD'de çok keskin olmasının yanı sıra Demokratların Popülist Parti'ye karşı saldırgan ve küçümseyici bir tavır izlememeleri de söz konusu durum üzerinde etkili olmuştur⁵⁹.

Halk Partisi, ilk başkanını Omaha'da belirlemiştir. Burada Ignatius Donnelly'nin yapmış olduğu konuşmadan dolayı Omaha Platformu, parti programını ifade etmek için kullanılan bir ifade halini almıştır. 1896 yılındaki başkanlık seçimlerinde gümüş yanlısı Bryan'ın aday gösterilmesi Omaha Platformu felsefesine aykırı bir durum ortaya çıkarmıştır. Bryan'ın seçimde yenilmesi Halk Partisi'nin de sonu olmuştur⁶⁰.

Lawrence Goodwyn, Halk Partisi'nin başarısızlığını bölgesel kooperatifçiliğin üzerine inşa edebileceği bir toplum kuramından yoksun olmasına bağlamaktadır⁶¹. Ne var ki, ABD'deki popülist hareket gerçek bir halk hareketi olmuştur. Ekonomide yaşanan krizin kendilerini etkilediğine dair düşünce çiftçilerin popülist hareketi başlatmalarının nedeni olmuştur.

Amerikan ve Rus örneklerinin daha öncesinde Fransa'da ortaya çıkan bulanjist hareket, Laclau'nun demokratik adlandırmasına iyi bir örnek teşkil etmektedir. 1885 yılında yapılan seçimler sonucunda iktidarı kıl payı korumayı başaran cumhuriyetçilerin kabinesinde kendisine savaş bakanlığı verilerek siyasete atılan General Boulanger, bu görevindeki farklı uygulamaları ile cumhuriyetçiliğin ve radikalizmin sembolü olmuştur. Askerlerin yaşam standartlarını iyileştirmiş ancak orduyu da monarşistlerden temizlemeyi ihmal etmemiştir. Boulanger'nin başkanlığında kilit noktalara daha çok cumhuriyetçi subaylar getirilmiştir. Askeri bir geçmiş ve kişiliğe sahip Boulanger'nin o dönemde siyasal konjonktür bakımından

⁵⁹ Dorna, **a.g.e.**, s.29

⁶⁰ Gene Clanton, **Populism The Humane Preference in America 1890-1900**, Boston, Twayne Publishers, 1991, ss.121-123.

⁶¹ Goodwyn, **a.g.e.**, s.310.

Fransa’da popüler olması rastlantı değildir. 1870 yılında III. Napolyon’un 18 yıllık mutlu barok döneminin son bulmasına neden olan Sedan yenilgisi hafızalardan silinmemiştir. Boulanger ise Almanya ile yaşanan bir anlaşmazlıkta kendisini ön plana çıkarmasını bilmiştir⁶². Boulanger’nin halk nezdinde gördüğü itibar, dönemin siyasetçilerini rahatsız etmiştir. General Boulanger, görevden alınarak etkisiz hale getirilmek istenmiştir.

1887 yılının Mart ayında Georges Boulanger, görevinden ayrılmaya zorlanmıştır. Aynı yıl Daniel Wilson 'un maliye bakan yardımcılığı görevinde iken 1879 ile 1881 arasında yapmış olduğu yolsuzluklar ortaya çıkmıştır. 1873 yılında patlak veren kriz ile birlikte ciddi sıkıntılar yaşayan Fransa’da 1882 yılındaki finansal kriz ile birlikte 200 bin ile 300 bin arasında işçi işini kaybetmiştir. 1870-71 savaşlarının kaybedilmesi ile zaten devlet ve siyaset kurumlarına olan güvenin zedelendiği Fransa’da bütün bu olaylar Boulanger'nin görevden alınışını rutin bir karar olmaktan çıkarmıştır⁶³.

Düşüşte olan monarşistler ve cumhuriyetçiler ile kurumsal düzlemde bağlarını koparan Boulanger, seçimlerde işbirliği yapmışlardır. Boulangist hareketin paraya, monarşistlerin ise cumhuriyetçiler karşısında daha fazla ezilmemek için karizmatik bir lidere ihtiyaçları bulunmaktadır. Savaş bakanı seçim için böylece silahlanmayı ve rejimden memnun olmayan herkesi etrafında toplamıştır. Belirli bir programı olmamasına rağmen hükümetin güçsüz olmasının da yardımı ile değişim arzusunu temsil etmeye muvaffak olmuştur. Boulanger, iktidarda oligarşinin bulunduğunu ve halkın iradesinin taca atıldığını ileri sürmüştür. Bu oldukça basit ve popülist söylem, mevcut sistemden hoşnut olmayanları neden etrafında toplayabildiğine açıklık getirmektedir. Bütün popülist söylemler gibi Boulangizm de bir tür ümit ve öfke selidir.

⁶²Dorna, a.g.e., s.60.

⁶³Hermet, *Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle*, s.186.

Boulanger, 15 Nisan 1888 tarihinde çoğunluğun oyu ile milletvekili seçilmiş ve anayasada reform yapılmasını talep etmiştir. Ne var ki, mevcut düzenin aktörleri buna engel olmuştur. 27 Ocak 1889’da yapılan seçimlerde ise oyların yüzde57’sini alan Boulanger, ordu ve polisin hatırı sayılır bir desteğine sahip olmasına rağmen cumhuriyetçi değerlere bağlılığı dolayısı ile Elysée üzerine yürümeyi reddetmiştir. Hükümet de bunu fırsat bilerek hakkında yargılanmasına neden olacak soruşturmalar açmış ve yolsuzluk suçlamasında bulunmuştur. Bu suçlamalar her ne kadar mesnetsiz olsa da halk nezdinde generalin itibarını zedelemeye yetmiştir. Boulanger, baskılar sonucu Brüksel’e kaçmış ve 1891’de intihar ederek yaşamına ve Boulangizme son vermiştir. Boulanger, 1880’li yıllarda Fransa’da parlamenter sistemden memnun olmayanların etrafında toplandığı karizmatik bir lider olmuştur⁶⁴.

1.2. POPÜLİZM VE SİYASET

Taguieff’e göre popülizm, başlı başına bir ideoloji olmaktan çok halka hitap etmek amacı ile kullanılan siyasal bir tarzdır. Halkın kutsallaştırılması ve korunması koşulu ile popülizm liberalizm, sosyalizm, faşizm, anarşizm gibi başlıca siyasal ideolojilerin birçoğu ile birlikte görülebilmektedir⁶⁵. Popülist hareketler, liberal demokrasilere meydan okuyan tehdit unsurlarıdır. Halka karizma sahibi ve siyasal düzenin dışında bir görüntü çizen liderler tarafından yapılan çağrı, genelde tehdit altında olduğu varsayılan ulusal kimliğin korunmasına yöneliktir. Siyasal bir tarz olarak popülizm, günümüzde Avrupa’da ırka dayalı milliyetçilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal dışlamaya dayalı bu popülizm türü, ister aşırı sağda olsun ister aşırı solda her türlü dış güce karşı egemenliğin ve bağımsızlığın korunmasına vurgu yapmaktadır⁶⁶.

⁶⁴Laclau, **On Populist Reason**, s. 181.

⁶⁵Pierre-André Taguieff, “Le populisme et la science politique: du mirage conceptuel aux vrais problèmes”, **Vingtième Siècle Revue d’Histoire**, Vol. 56, No 56, 1997, s. 11.

⁶⁶Hans-Georg Betz, “Exclusionary Populism in Austria, Italy and Switzerland”, **International Journal**, Vol. 56, No. 3, 2001,s.397.

Halka yapılan çağrı kurumların aracılığı ile olmadığı zaman popülist bir biçimde yapılmaktadır. Avrupa içerisinde ve Avrupa dışarısında günümüzde yapılmakta olan popülizm türü aslında bir televizyon popülizmidir. Bu şekilde kamusal alan parlamento dışına kaydırılmaktadır. Popülist liderler, genelde tıpkı Jean- Marie Le Pen'in ifade ettiği gibi söze artık halka geri vermek gerektiğini ifade etmekle birlikte, iktidara geldikten sonra Beyaz Rusya örneğinde de görüldüğü üzere otoriter bir şef olarak işleri yürütmeyi tercih etmektedirler⁶⁷.

Burada açığa çıkan başka bir sorun da popülist liderlerin ve siyasal partilerin sürekli olarak gönderme yaptığı halk kavramının içeriğidir. Halk derken halkın hepsi mi yoksa sadece belirli bir kesimi veya bölümü mü kast edilmektedir? Veya üst tabakadan arındırılmış bir halk mı yoksa toplumun sadece alt tabakası mıdır söz konusu edilen? Siyasal söylemlere bakılacak olursa halk işçi sınıfı ile işsizlerdir. Bu durumda da devlet memurları, zanaatkâr ve esnaf takımı halk değil midir sorusu akla gelmektedir.

1.2.1.Popülizm ve Demokrasi

Popülizm ve demokrasi arasındaki ilişki, tıpkı bu iki kavramın içeriğinin tanımı gibi değişik yönlerle çekilebilecek cinstendir. Demokrasinin zaferinin haykırıldığının iddiası bazen bu belirsizliği ortaya çıkarmaktadır. Demokrasi, hiçbir zaman tamama ermemesi ile tanımlamak mümkündür. Çünkü demokrasi her zaman için daha mükemmel hale getirilebilmektedir. Yönetilenlerin rızası veya çoğulcu siyasal sistem demokrasiye verilen tanımlardan bazılarıdır. Tarihsel olarak öne çıkan demokrasi tanımı temsili demokrasidir. Vatandaşların oyu ile oluşturulan kurumların üstünlüğüne dayanan temsili demokrasi, yönetenlerin keyfi kararları yerine hukuk devletinin ilkelerini uygulama arzusu ile ilişkilendirilebilmektedir. Demokratik rejimin bu şekli, her zaman için doğrudan demokrasi taraftarlarının eleştirilerine hedef olmuştur. Doğrudan demokrasi, aracılık olasılıklarını kaldırmaktadır. Son

⁶⁷A. Goujon, “Le Loukachisme ou le Populisme autoritaire en Biélorussie”, *Politique et Sociétés*, Vol.21, No. 2, 2002, s.38.

yıllarda daha katılımcı ve müzakereci bir demokrasiyi kökleştirme çabaları bu düşüncenin ürünüdür.

Ne kurumların incelenmesi, ne de bu ilkelerin kuramsallaştırılması tek anlamlı bir demokrasi ortaya çıkarmak için yeterli değildir. Bu bağlamda Abraham Lincoln 'ün 1863 yılında yapmış olduğu bir konuşmasında dile getirdiği “Demokrasi, halk tarafından ve halk için halkın idaresidir” sözü düşsel güzellikte olmakla birlikte gerçek demokrasileri yansıtmaktan çok uzaktır⁶⁸.

Aynı şekilde, popülizm de oldukça kaygan bir zemin oluşturmaktadır. Popülizmin birçok anlama gelmesi, çok çeşitli şekillerde kullanılması kafa karışıklıklarına neden olmaktadır. Popülizme ideoloji, rejim türü, siyasal hareket veya demokrasi krizi yaşanan durumlarda bir söylem türü olarak yaklaşmak mümkündür. Günümüz literatüründe kimi liderleri ve siyasal hareketleri nitelendirmek için kullanılan popülist sıfatı, günümüz Avrupa'sında aşırı sağ partilerin karakteristik özelliği haline gelmiştir. Fransa'da Front National, Avusturya'da FPÖ, İtalya'da ise Lega Nord Avrupa'daki aşırı sağda yer alan partilerdendir ve hepsi popülist olarak adlandırılmaktadır.

Demokrasi ve popülizm sözcüklerinin anlamı, tanımlama çabaları içerisinde yitip giderken demokrasi ile popülizm arasındaki ilişkiyi belirlemek de sonucu belirsiz bir çabadır. Çağdaş yorumlara bakılacak olursa, iki vaka arasındaki ilişki oldukça basittir. Buna göre popülizm Avrupalı parlamenter ve temsili demokrasiler için tehlikelidir. Ancak bu teşhis konulsa ve kabul edilse bile yine de akıllarda bazı soru işaretleri kalmaktadır. Ne türden bir demokrasiden bahsedildiği ve ne tür haklar talep edildiği bilinmemektedir. Bunun için mutlaka popülizmin daha net bir biçimde tanımlanması gerekmektedir. Ancak daha net bir tanımlama sonrasında popülist liderlerin ve hareketlerin demokrasi bünyesinde işlevsel olup olamayacağı anlaşılabilmektedir.

⁶⁸Giovanni Sartori, **Democratic Theory**, New York, Frederick A. Praeger, 1965, s.26.

Tarihte görülen ilk popülist hareketler incelendiğinde, popülizmi demokrasi karşıtı bir olgu olarak göstermek mümkün değildir. Çarlık Rusya'sındaki entelektüel narodnikler ve ABD'deki Halk Partisi mensupları, çok açık bir biçimde halkı iktidara getirme talebi ile yola çıkmışlardır. Özellikle Rus popülizmi, çarlık iktidarına karşı gelenlere demokratik bir zemin oluşturmak istemiştir. Aynı şekilde ABD'deki Halk Partisi de iktidarın ve onun sahiplerinin meşrulaştırılması yolunda çaba sarf etmiştir. Halk Parisi, karar verme sürecinde halkın egemenliğini teminat altına alan kurucu ilkelerin gevşetilmesine karşı sesini yükselten bir parti olmuştur. Halkın iktisadi, sosyal ve siyasal içerikli taleplerine tercüman olmuştur⁶⁹. Tarihteki bu iki örnekte de halkın egemenliği ve kurumların olumlu anlamda dönüşümü, en fazla vurgu yapılan unsurlar olmuştur.

Bu ilk dönemlere ait iki örnek dışında diğer vakaların irdelenmesi, popülizmin siyasal rekabet açısından etkili bir söylem olabildiğini ortaya koymaktadır. Popülizm, demokratik bir çerçeve içerisinde oldukça basit ama tutarlı önerilerde bulunmaktadır. Bu önermeleri üç madde halinde saymak mümkündür⁷⁰:

- Halk siyasal düzenin temeli ve aynı zamanda belirli bir topluluk için geçerli olan sosyal ve ekonomik kuralların meşruiyet kaynağıdır.
- Mevcut kurumlar ve elitler, halkın taleplerini içselleştirmekte zorlanmaktadırlar, hatta kendi çıkarları doğrultusunda çarpıtmaktadırlar.
- Dolayısı ile altın çağ yaşatmak için halkın egemenliğini yeniden eline almasını sağlamak gerekmektedir.

İdeolojik şema olarak popülizmin bu önermelerinin incelenmesi, demokrasi ile popülizm arasındaki ilişkinin ana hatlarına dair yeterli ipuçları vermektedir. Örgütlenme ilkesi ve rejimin meşruiyeti olarak halkın üstünlüğünün öne sürülmesi,

⁶⁹ M. Kazin, **The Populist Persuasion, an American History**, New York, Basic Books, , 1995, s.32.

⁷⁰ Yves Surel, "Populisme et Démocratie" in **Le Retour du Populisme**, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, s.97.

demokrasiye şekil veren özelliklerindendir. Demokrasi, iki normatif kaide arasına oturtulmuş ve sallantıda bir denge üzerine kurulu bir rejim olarak tanımlanabilir. Bu kaidelerden birincisi, kaynakların tahsisi cebri iktidarın ele geçirilmesi ve bunların meşrulaştırılması için verilen mücadele olarak algılanan kitlelerin siyasete erişimlerine bağlı bir sosyal vaka olarak popülizmdir. İkincisi ise çoğunluğun talebi ve iradesi ile olsa dahi keyfi uygulamalara karşı özel hakları koruyan anayasacılık yani hukuk devletidir. Demokrasi ise bu iki yapıcı ilke arasında dengede olmayan özel bir durumu ifade etmektedir.

Popülizmin bu temel yapısı halk sözcüğüne verilen anlam ile birlikte farklı şekillere bürünmektedir. Tamamen politik anlamda kullanıldığında, halk egemen güçtür ve seçilenlerin ihaneti ile rejim kurumların amaçlarından sapmaları üzerinde durulur. Popülist olmak, bu durumda, iktidar sahiplerini ihbar etmek ve rejimin kuruluşuna neden olan mantığı hatırlatmaktır. Kimi siyasal liderlerin seçim kampanyalarındaki söylemleri iktidar sahiplerinden kendilerini ayırtırmayı amaçlamaktadır. Silvio Berlusconi de örneğin siyasete girerken geleneksel elitlerden farkını ortaya koymak istemiştir.

Daha sosyal bir bakış açısı ile halk, muhalefeti beslemektedir. Bu bağlamda popülizm, soyut bir ekonomiye karşı küçük esnafı, işçi sınıfını ve zanaatkârların yaşamını doğrudan etkileyen reel bir ekonomiyi değerli kılma eğilimi göstermektedir⁷¹. Bu çerçevede işçiler, küçük esnaf ve zanaatkârlar gerçek anlamda üretimi gerçekleştirenlerdir. Bunların dışında kalanların faaliyeti ise spekülatif ve sunidir. Bu düşüncenin temelinde, hiçbir iş yapmayan zenginlerin parasına para katan bankaların ve parasal sistemin diğer unsurlarının popülistler tarafından halka hakkı olan imkânları elinden almak için kurulan tuzaklar olarak sunulması yatmaktadır⁷².

⁷¹ Pierre Birnbaum, **Le Peuple et les Gros**, Paris, Grasset, 1970, s.53.

⁷² Shils, **a.g.e.**, s.85.

Popülizm, ulus kavramına yaklaştırılmak istendiği zaman farklı bir ideolojik şemayı ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir durumda birlik olmuş ve daha evvelden var olan bir topluluk ön plana çıkartılır. Ulus için tehlike yalnızca dışarıdaki uluslardan değil aynı zamanda ülke içerisinde yerleşik azınlıklardan da gelebilmektedir. Halk kavramı her ne kadar farklı dillerde değişik anlamlara gelse de kullanımı siyasal söylemlerde güçlü bir meşrulaştırma yoludur. Siyasetçiler açısından halk kavramına vurgu yapmak geniş kitlelere hitap etmenin stratejik bir yoludur.

Normatif açıdan demokrasinin temel bir unsuru olan popülizm, meşrulaştırma yeteneği sayesinde siyasal söylemin değişik bir boyutu haline gelmiştir. Tabirin anlamı, sosyal, siyasal veya iktisadi boyutuna vurgu yapıp yapılmamasına bağlı olarak değişmektedir ve aynı zamanda bunların hepsi bir arada da yer alabilmektedir. Ondan sonraki mesele, çağdaş demokratik rejimlerde hangi etkenlerin ideolojik popülist jargonun kullanımını muhtemel ve etkili kıldığıdır. Siyasal liderlerin veya siyasal hareketlerin popülist şemadan faydalanmalarının nedenini açıklamak için sistem içerisinde partilerinin birbirlerine olan konumuna bakmak gerekmektedir. Siyasal gücü birbirlerine göre dağıtmanın iki yolu bulunmaktadır. Birincisi tarihsel olarak ilk sırada gelen ve daha çok bilinen sağ-sol ayrımıdır. Buna göre muhafazakâr partiler daha çok sağda toplanırken sosyal demokrat veya sosyalist partiler solda toplanmıştır. Ne var ki popülizm, tıpkı bir bukalemun gibi hem sol hem sağ ideolojilerle bir arada görülebilmektedir⁷³.

Popülizmi konumlandırmak için siyasal gücü partiler arasında farklı bir biçimde dağıtan modeller bulmak zorunludur. İşlevsel veya sistemsal tabanlı bazı analizler, siyasal güçlerin birbirlerine göre yerine getirdiği roller üzerinde özellikle durmaktadır. California Berkeley Üniversitesi'nde uzun yıllar siyaset teorisi, siyaset bilimi ve metodolojisi dersleri veren Giovanni Sartori, siyasal partileri üç farklı kategoriye ayırmıştır⁷⁴. Bu ayrıma göre iktidar partileri sistem içerisinde kamusal politikaların belirlenmesinden sorumludurlar ve sistemin bir bütün olarak

⁷³Taggart, **a.g.e.**, s.5.

⁷⁴Giovanni Sartori, **Parties and Party Systems A framework for Analysis**, Cambridge, Cambridge University Press, 1979, s.19.

meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Politik düzen içerisinde eleştiri görevini yerine getiren ve alternatif politikalar üreten muhalefet partileri ayrı bir sınıf oluşturmaktadır. Ve en son olarak da sistemin bir bütün olarak işleyişine karşı çıkarak kendi varlıklarını belli eden sistem dışı partiler üçüncü kategoriyi oluşturmaktadır. Batılı demokrasilerde klasik partilerin büyük çoğunluğu, ilk iki kategoridendir. Sartori'nin demokrasi kuramına göre üçüncü kategoride demokratik ilkelere karşı gelen Nazi veya faşist partiler yer almaktadır.

Sartori tarafından ortaya çıkartılan bu tipolojiden yola çıkarak Andreas Schedler popülist partileri sistem içerisinde dördüncü bir kategori olarak konumlandırmıştır. Schedler'e göre popülist partiler, sistemin hem dışındadır hem de içindedir⁷⁵. Popülist partiler sistem içerisinde oynadıkları geleneksel rol gereği klasik muhalefet partileri ile sistem dışı partiler arasında yer almaktadırlar. Halkın egemenliğinin popülist partiler tarafından tanınması ve dile getirilmesi, popülistlerin geleneksel sistem içerisinde yer almalarının nedenidir. Seçim mantığına karşı çıkan sistem dışı partilerin aksine halk egemenliği temelinde popülist partiler her seçimde aday göstermektedirler. Her ne kadar sahip oldukları oy oranına bakılarak bazı seçimlere girmelerine izin verilmese bile Avrupa'daki popülist partiler neredeyse bütün oylamalarda boy göstermektedir.

İşlevsel açıdan popülist partilerin özelliklerini belirgin bir biçimde ortaya koyan ise sistem dışı bir başkaldırıyı beslemekten çok hoşnutsuzlukları sistemin içerisine yönlendirebilme yetenekleridir. Popülist partilerin ve liderlerin varlığı sistemden memnun olmayan vatandaşlar için onların dilinden konuşan ve onlarla aynı duyguları benliğinde duyumsayan kişilerin varlığına işaret etmektedir ve onlara güven ve güç vermektedir⁷⁶. Popülist partiler tarafından yürütülen program ve ortaya konulan siyasal eylemler, bu kitle için sistem içerisinde vekillerinin bulunduğu dair bir göstergedir. Siyasal ve /veya sosyal anlamda marjinal hale getirilmiş olan bu

⁷⁵ Andreas Schedler, "Anti-Political Establishment Parties", **Party Politics**, Vol. 2, No. 3, 1996, s.297.

⁷⁶ Georges Lavau, "Le Parti Communiste dans le système politique français" in **Le Communisme en France**, ed. F.Bon ve diğerleri, Paris, Armand Colin, 1969, s.42.

partiler, iktidar olma amacı güden siyasal partilerden farklı olarak alternatif bir temsil gücünü simgelemektedir.

Bu nedenlerden ötürü popülizm, paradoksal bir biçimde demokrasiler için işlevsel bir öneme sahiptir. Düzene zarar verebilecek olan memnuniyetsizliklerin etrafını bir araya toplamakta ve etrafını kuşatmaktadırlar. Baskın veya iktidardaki liderler tarafından açıklanan veya uygulanan politikalar tarafından tehdit edildiğini hisseden sosyal gruplar nezdinde rejimin asgari düzeyde de olsa kabulünü sağlayarak demokratik rejimin meşruiyetine katkıda bulunmaktadırlar. Günümüz Avrupa'sında popülist partiler bu işlevi tekelleri altına almışlardır. Bir yandan halkın egemenliğine dayalı bir demokrasiyi savunurken diğer yandan da elit tabakaya karşı bir tavır içerisindedirler. Bu yönüyle de popülist işlev, aristokratik geleneği elden bırakmayan temsili demokrasi içerisinde bir fay hattı oluşturmaktadır⁷⁷.

Çağdaş siyasal söylemlerde popülizmin bir araç olarak kullanılmasının siyasal aktörler ve kurumlar üzerindeki etkisi bulunmaktadır. Örneğin 19'uncu yüzyıl sonunda ABD'deki Halk Partisinin söylem ve hak talepleri Amerikan siyaset kurumlarında bazı değişikliklere neden olmuştur. Yerel referandumlar yaygınlaştırılarak, seçilenin görev süresi bitmeden görevden alınmasını kolaylaştıran düzenlemelerle doğrudan demokrasi güçlendirilmiştir. Popülist söylemin bir diğer tipik özelliği, parasal anlamda olsun demokratik ilkelerden sapma anlamında olsun düzenin kokuşmuşluğuna yönelttiği eleştiridir. Temsil yalnızca halk ile iktidar arasında aracılık görevini görecek olan gerçek bir liderle mümkündür⁷⁸.

Popülizm, kendi içerisinde karşıt iki düşünceyi barındırmaktadır. Birincisi halkın egemenliğidir ki bu demokrasinin yapısının bir parçasıdır. İkincisi ise bu demokrasinin eksik ve mükemmelleştirilmeye muhtaç oluşudur. Demokrasinin, tamamlanmamış, eksik ve istikrarsız bir yapıda oluşunu ihbar etmesi popülizmi kendisine has bir söylem yapmaktadır. Normatif zıtların eşlenmesinde tarafların her

⁷⁷Bernard Manin, **Principes du Gouvernement Représentatif**, Paris, Flammarion, 1996, s.186.

⁷⁸Dorna, **a.g.e.**, s.32.

birisini seferber ederek popülizm kabul edilen dengeleri yeniden sorgulamakta ve demokrasinin dinamiğine özgü eksiklikleri hatırlatmaktadır. Popülist söylemde demokrasi tamamlanmış ve ideal bir rejim dışında her şey olabilmektedir.

Popülizmin varlığını sürdürebilmesi, vatandaşların temsili demokrasi bünyesinde kendilerini çok rahat hissetmediklerinin bir kanıtıdır. Popülizm, bu rahatsızlığı gidermek üzere ulusalcılık kavramını yeniden yorumlamaktadır. Ulusalcı popülist liderler, etnik anlamda ve genelde otoriter bir yaklaşımla kimlikle ilgili endişeleri tekelleştirmeyi başarmışlardır. 1980'li yılların ortasında göçü önlemeye yönelik önlemler ve 11 Eylül 2001 yılındaki İkiz Kuleler ve Pentagon'a yapılan saldırılar sonrasında izlenen politikalar buna örnek teşkil etmektedir. Refah devleti kavramı, karşısında refah milliyetçiliğini bulmuştur.

1.2.2. Popülizm ve Ulusalcılık

Ulusalcılık, sosyal bir hareket ve ideoloji olarak 18'inci yüzyılın sonlarından itibaren belirgin bir hale gelmiştir. Avrupa tarihinde Fransız Devrimi ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemin, ulus devletlerin büyümesi ve gelişme süreci ile eşanlamlı olduğunu söylemek abartılı bir ifade olmayacaktır⁷⁹.

Avrupa'da ulus kavramının yerleşmesi ve halk egemenliğinin tesis edilerek bireylerin tebaa olmaktan kurtulup kendi rızaları ile yönetilen vatandaşlara dönüşme süreci kanlı ve uzun olmuştur. 1649'da İngiltere kralı Charles'ın kafasının kesilmesi, 1792'de İsveç kralı Gustave III'ün öldürülmesi, 1793'te Fransız Devrimi sonrasında Fransa Kralı XVI. Louis'nin giyotine edilmesi Rusya'da I. Paul'ün 1803'te ortadan kaldırılması bu çerçevede değerlendirilebilecek olan gelişmelerdir. Bunun yanında yine Avrupa'da kanlı bir şekilde olmasa da aynı etkiyi doğuran başka gelişmeler de olmuştur. Bir yıl ara ile İspanya Kralı Charles IV ve İsveç Kralı Gustave IV Adolphe sırası ile 1808 ve 1809 yıllarında meşruiyetlerini kaybederek tahtı terk etmek durumunda kalmışlardır. Bu eski Avrupa krallarının yönetsel meşruiyetlerini

⁷⁹Thimoty Baycroft, **Nationalism in Europe 1789-1945**, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, s.3.

kaybetmelerinin nedeni, kendileri ile ilgili kişisel sorunlardan çok krallıktan ulus devlete geçiş dönemine denk gelmiş olmalarına dayanmaktadır.

19'uncu ve 20'nci yüzyılların başlarında Batı Avrupa, değişik rejimlere tanıklık etmiştir. Fransa, dönüşümlü olarak cumhuriyet, imparatorluk ve liberal monarşiyi siyasal sistem olarak benimsemiştir. İngiltere, Belçika ve Hollanda'da parlamento ve monarşi bir arada mevcudiyetlerini devam ettirmiştir. Almanya'da ise otoriter krallık hüküm sürmüştür. Kurumların şekli ne olursa olsun, bu ülkelerin her birisinde devlet, kendilerinin diğer halklara göre ayrı ve özel olduğuna dair değerleri aşılamıştır. Liberal devletlerde bu benlik aşılama süreci, vatandaşlık kavramını kutsallaştırmıştır. Diğer uluslara karşı bir dayanışma içerisinde olunması gerektiği popülist bir söylemle ifade edilmiştir. Alman İmparatorluğu gibi daha otoriter rejimlerde ise parçalanmış kimliklerin siyasal ve dinsel açılardan acilen uluslaştırılması gerekliliği kültür ve dile dayalı bir popülist söylem geliştirilmesine neden olmuştur.

Fransa'da 3 Eylül 1791 tarihli Anayasanın ikinci maddesi bütün güçlerin kaynağını ulustan aldığını ancak bunu vekâlet yolu ile gerçekleştirebileceğini belirtmektedir. Yöneten halk olduğuna göre iktidar, onun adına konuşanların elindedir⁸⁰. Bu de facto durum, ulusun yüceltilmesinin siyasal liberalizm yolu ile yapılmasına karşı çıkan etnik ulusalcılık taraftarları için uygun bir ortam hazırlamıştır.

19'uncu yüzyılda tüm Avrupa'da yayılan “ulusal yurtseverlik” düşüncesine ilk karşı çıkanlardan birisi Johann Herder (1744-1803) olmuştur. Herder'e göre ulus bir bitki ailesi kadar doğaldır, önemli olan dildir ve ırk, var olmayan bir fark üzerine kuruludur. Bu bakımdan Herder'i günümüz ırkçılarından ayırmak gerekmektedir. Prusyalı dil bilimci, nasyonal popülizm ideolojisine hizmet edebilecek bir miras bırakmıştır. Özellikle Almanya'da “Volksgeist” yani halk ruhu, aslına geri dönüşün sembolü olmuştur. Daha sonrasında Avusturya-Macaristan, Rusya, Romanya, Bask

⁸⁰ François Furet, **Penser la Révolution Française**, Paris, Editions Gallimard, 1978, s.115.

Ülkesi, İrlanda veya Norveç emrindeki antropologlar, halk bilimciler, filologlar, yaptıkları araştırmalar ile ihtiyaca göre parçaları birleştirerek edebi bir dilin kodlarını ortaya çıkarmışlardır. Bu edebi dil, o güne kadar bulunması mümkün olmamış olan ulusal kimliğin kültürel temellerini oluşturmuştur. Büyük güçlerin isteklerinin tersine kimi popülistler, siyasetçiler ve ideologlar, küçük halklara dayalı bağımsız uluslar kurmak istemişlerdir. Daha önce de bahsedilen narodnikiler, 1850-1870 yılları arasında Rusya’da köylü değerlerine geri dönüşü ve ülkelerinin Batılılaştırılmasını reddetmişlerdir. Büyük Petro tarafından başlatılan modernizasyon hareketlerine karşı Ortodoks ve Slav birliğini savunmuşlardır⁸¹.

1870 yılında Alsace-Lorraine’in kaybedilmesi ve Üçüncü Cumhuriyet’in kurulmasından sonra kendisini askeri bir vatanseverliğe adan Paul Déroulède (1846-1914), parlamenter rejimin kötü yanlarını ortaya koymuştur. Bu askeri popülizm türünde en yüce kurum ordudur. General Boulanger de işte böyle bir ortamda siyaset sahnesine çıkmış ve toplumdaki çoğunluğun umudu olmayı başarmıştır. Bir başka düşünür Charles Maurras (1868-1952)’a göre ise ulusun sürekliliğini sağlayan kan ve toprak arasındaki bağdır. Maurras, demokratik meşruiyeti reddetmiştir. Maurras, Fransız olmanın gerekliliklerinden birisinin kralcı olmak olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre meclis, demokrasi ve cumhuriyet, bireyi pazarda alışveriş yapan bir iktisadi aktörden farksız gören liberalizmin kokuşmuş kurumlarıdır⁸². 19’uncu yüzyılda Batı Avrupa’da gelişen nasyonal popülizm bu yönü ile paradoksaldır.

Mussolini’nin faşizmi, iktidara gelmeden evvel kendisini nasyonal popülist göstermeye çalışmıştır⁸³. Duce için İtalya öncelikle proleter bir ulustur. Bu proleter ulusun gururu kapitalist güçler tarafından zedelenmiştir. Mussolini, halka İtalya’yı Roma İmparatorluğu dönemindeki ihtişam ve güce döndüreceğini vaat etmiştir. Fakat sonrasında Mussolini farklı bir kimliğe bürünerek İtalyanların geçmişi

⁸¹Guy Hermet, “Populisme et Nationalisme” in **Le Retour du Populisme**, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, s.115.

⁸²Jean-Luc Chabot, **Le Nationalisme**, Paris, Presses Universitaires de France, 1997, s.64.

⁸³Hermet, “Populisme et Nationalisme”, s. 116.

hakkında övgü dolu sözler söylemeyi bir kenara bırakmış ve onları pasif kalmakla suçlamıştır. 1938 yılındaki Yahudi karşıtı yasa ile birlikte Mussolini rejimi ırkçı bir kimliğe bürünmüştür⁸⁴.

Nazizm açısından ise antisemitizmin kökenleri daha da eskidir ve Avusturya’da ortaya çıkmıştır. Viyanalı yazar Arthur Schnitzler, “Avusturyalı Gençlik” adlı eserinde 1880’li ve 1890’lı yıllarda toplumda kendisinin germen soyundan olmasını isteyenlerin bulunduğu dair ipuçları vermiştir. 1895 ile 1897 yılları arasında Viyana’da belediye başkanlığı yapmış bir siyasetçi olan Hristiyan sosyalist Karl Lueger, “küçük halkı özgürleştirmek” idealinden bahsetmektedir ve bu sloganı antisemit bir eğilim ortaya koymaktadır. Buna karşın otoriter nasyonal popülizmin geçmişten gelen- özellikleri antisemitizmle sınırlı değildir. 1920’li yıllarda hukukçu Carl Schmitt ve Lutherci popüler muhafazakârlar, “völkisch” yani total devletten bahsetmektedirler. Carl Schmitt’in bahsettiği total devlet, Hitler’in projesi ile benzerlikler ortaya koymaktadır. 20’inci yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan bu genetik popülizmin Narodnikler ile veya Fransa’daki Boulanjizm ile bir ilgisi yoktur. Çünkü Carl Schmitt’in zihninde kıyıda köşede kalmış insanları yüceltme düşüncesi olmadığı gibi halkın egemenliği gibi bir ideal de bulunmamaktadır⁸⁵.

Sonuç olarak 1930’lu ve 1940’lı yıllarda Avrupa’da üç değişik popülizm türü baş göstermiştir⁸⁶. Birincisi, totaliter liderlerdir. Bunlar, Fransız devriminin öncüleri gibi siyasal amaçlarına ulaşmak için popülizmi bir araç olarak kullanarak, kalabalığın öfkelerini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmişlerdir. İkincisi Çarlık Rusya’sının prototipini ortaya koyduğu devrimci ideolojilerdir. Üçüncü tür ise bir halkın hayali veya gerçek etnik dayanışmasına atıfta bulunmaktadır. Üçüncü tür popülizm ise, demokratik idealler ile modern temsili demokrasiler arasında daha fazla uyum sağlamanın bir yolu olarak görülmektedir.

⁸⁴ Richard Collier, **Duce! A Biography of Benito Mussolini**, New York, The Viking Press, 1971, s.146.

⁸⁵ Jean Zaganianis, *Réflexions sur une intimité: Joseph de Maistre et Carl Schmitt*, **L’Homme et la Société**, No: 140-141, Nisan-Eylül 2001, s. 156.

⁸⁶ Hermet, “Populisme et Nationalisme”, s.118.

Hans Köhn ise, ulusalcılığı liberal ve otoriter olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır. Liberal ulusalcılık daha çok Batı’da, otoriter ulusalcılık ise daha çok Doğu’da gözlemlenmektedir. Batı’da liberal bir ulusalcılık anlayışının kökleşmiş olmasının nedeni burjuva sınıfının toplumun sosyal ve ticari hayatında oynadığı baskın roldür. Burjuva sınıfının oynadığı bu ekonomik ve kültürel rol, ulus devletlerin ideolojik ve kurumsal bağlamda tesis edilmesi aşamasında da kendisini göstermektedir⁸⁷. Otoriter ulusalcılık ise 19’uncu yüzyıl itibari ile sanayi devriminin ve kentçilik anlayışının etkilerinin henüz ulaşmadığı Doğu Avrupa’da belirginleşmiş ve yoğunlaşmıştır.

Rus İmparatorluğu’nun hükümlanlığında bulunan Baltık devletlerinin durumu da buna oldukça benzerdir. Bask ülkelerinde de durum farklı değildir. İktisadi anlamda elit konumda bulunanlar, Madrid’deki bürokrasi ile yakın ilişkiye girmişler ve etraftaki köylerde farklı dillerde konuşulmasını karanlık geçmişin bir izi olarak kabul etmişlerdir. Bu durum ulusalcılığın doğu veya batı tarzı olmasının coğrafyadan çok düşüncelerle ilgili olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. ABD’de ve Batı Avrupa toplumlarında liberal ve burjuva bir vatandaşlık anlayışı gelişmiş ve kendine yer bulmuştur. Bireyi bağılı olduğu topluluktan soyutlayarak evrensel hak ve özgürlüklerin sahibi yapan ilkelere dayanan anayasal vatandaşlık, toplumun en güçlü katmanlarına hitap ettiği yerlerde üstünlük elde etmiştir. Buna karşın entelektüel düşüncelerden çok tutkulara dayalı olan nasyonal popülizm, devlet adamlarının siyasal kuruluşu gerçekleştirmek için bundan başka seçeneği olmadığı yerlerde kök salmıştır.

Nasyonal popülizmin büyük imparatorluklar içerisinde yer alan küçük halklar veya kendi kültürlerine yabancı devletlerde geliştiğini unutmamak gerekmektedir⁸⁸. Birleştirici normlarını zorla kabul ettiren bu imparatorluklar veya devletler işi, kendilerine ait olan bir devlet içerisinde güçlenme gerekçesi ile Orta veya Doğu Avrupa’da, İber Yarımadasında veya İrlanda’da yok olma tehlikesi ile tehdit etmeye

⁸⁷ Paul Lawrence, **Nationalism History and Theory**, Londra, Pearson, 2005, s.92.

⁸⁸ Ernest Gellner, **Nations and Nationalism**, Oxford, Blackwell, 1983, s.25.

kadar vardırmışlardır. Diğer yandan nasyonal popülizmin tarihin bu kesitinde Almanya ve Fransa gibi burjuvallaşmış sanayi toplumlarında da kendisini yer yer gösterdiğini de akıldan çıkarmamak gerekir. Küçük vatanlarda olduğu kadar büyük ülkelerde de etnik kökene dayalı nasyonal popülizm ile evrensel olma iddiasındaki anayasal vatandaşlık, birbirine rakip ancak eşzamanlı olarak birbirine karışmış halde bulunmuşlardır.

Nasyonal popülizmin faşist tarzdaki hareket ve rejimlerin üzerinde etkisini gösterdiği durumlarda söz konusu edilen halk, işçi sınıfını veya köylü kesimi içine almamıştır. İtalya ve Almanya’da popülizm, yönetimde etkisini hissettiremediğini düşünen orta sınıfa yönelik bir sosyal hareket türü olarak gelişmiştir⁸⁹. Mussolini’nin “Faşizmde halk devlettir, devlet de halktır” şeklindeki ifadesi totaliter rejim düşüncesini açığa çıkarmaktadır⁹⁰. Nasyonal popülizm, faşist rejimlerde daha çok iktidara gelmeden önceki süreçte tercih edilen bir siyasal tarz olmuştur. İktidara geldikten sonra faşist yönetimler halktan itaatten başka bir şey beklememişlerdir. Faşist idare döneminde, Roma’da pekçok binanın duvarına yazılan “Mussolini ha sempre ragione (Mussolini her zaman haklıdır)” sözü bu durumu teyit etmektedir⁹¹.

Nasyonal popülizmin paradigmalarının belirlenmesi açısından, Latin Amerika’da yaşanan deneyimler önemli birer model teşkil etmektedir. 1930’lu ve 40’lı yıllarda Güney Amerika’da ortaya çıkan popülist liderler ile halk arasında Avrupa’da mevcut olmayan sıcak ve mistik bir ilişki söz konusu olmuştur. Her ne kadar oligarşinin çıkar çatışmalarına sahne olmaktan kurtarılmış yeni bir demokrasi söylemi geliştirmiş olsalar da, aslında tarihte Vargas ve Peron gibi liderlerin oynadığı rol, halk hareketlerinin sosyal düzeni yıkabileceği boyuta ulaştığı bir zamanda devletin iplerini elde tutmak olmuştur⁹².

⁸⁹Nicos Poulantzas, **Fascisme et Dictature**, Paris, François Maspero, 1970, s. 155.

⁹⁰Steven Heller, **Iron fists branding the 20th century totalitarian state**, New York, Phaidon, 2008, s.88.

⁹¹A.e., s.85.

⁹²Hermet, “Populisme et Nationalisme”, s.121.

1.3. POPÜLİZM VE KRİZ

Popülizmin ortaya çıkışı genel olarak toplumda beliren bir huzursuzluk ve memnuniyetsizlik ile ilgilidir. Bu memnuniyetsizliği tetikleyen olaylar psikolojik, iktisadi ve sosyolojik özellikte olabilmektedir⁹³. Krizde bütün bu etkenleri birbirinden ayırmak güçtür.

Krizlerin toplumlar için daima büyük maliyetleri olmuştur. İşsizlik ve yoksulluk artışı, gelir kaybı gibi nedenlerle kurumlar halk nazarındaki itibarlarını kaybetmektedirler. Hükümet, adalet, parlamento ve siyasal oluşumlar, kriz dönemlerinde bir tür meşruiyet sorunu ile karşı karşıyadırlar.

Antonio Gramsci, krizi, altyapı ile üstyapı arasında ortaya çıkan çelişkiler sonucu “eski yapılanmanın can çekiştiği fakat yeninin de henüz doğmadığı bir kesit” olarak ele almaktadır⁹⁴. Gramscici yaklaşımda kriz, vardan üretim tarzının artık sermaye birikimini sağlayacak noktanın gerisine düştüğünde bir üst aşamaya geçişin sancılı bir biçimde ortaya çıkması olarak değerlendirilir⁹⁵.

Çarlık Rusya’ında intelligentsianın başlattığı sosyal hareket, feodal sistemin can çekiştiği ama burjuva ekonomisi için gerekli koşulların oluşmadığı bir ortamda ortaya çıkmıştır. 19’uncu yüzyılın sonunda ABD’de yaşanan süreç ise küçük çiftliklerin tasfiye edilirken büyük çiftliklerin kurulmasını gerektirmiştir. General Boulanger, 1873 finans krizinin, ayyuka çıkan yolsuzluklarla birlikte bir tür ümitsizliğe dönüşmesi sonucu Fransa’da toplumun değişik katmanlarının etrafında kenetlendiği karizmatik bir lider olmuştur. Narodniklerin, Halk Partisi’nin ve Bulanjizmin ortak yönü, geçiş döneminin getirdiği sancılar ile birlikte toplumsal sosyoekonomik yaşamdaki tıkanma süreçlerinde denk düşmeleridir.

⁹³Dorna, a.g.e., s.8.

⁹⁴Hugues Portelli, **Gramsci ve Tarihsel Blok**, Çev. Kenan Somer, Ankara, Savaş Yayınları, 1982, ss.27-28.

⁹⁵Metin Altıok, “Marksist kriz kuramlarının güncelliği1”, **İktisat Dergisi**, Sayı: 506-507, Ağustos-Eylül 2009, s.68.

Elitlerin söyleminin hegemonik olması, toplum ile ilgili belirli bir bakış açısını yansıtabilmesi kadar diğer söylemleri etkisiz hale getirebilmesine de bağlıdır. Gramsci'nin yapmış olduğu tanıma göre hegemonya, yönetme ve idare etme gücüdür⁹⁶. İdare etme ve egemen olma kavramları bu tanımlamada birbirine eklemlenmektedir.

Gramsci'nin hegemonya kavramının finans sektörüne uygulanması ile finansal hegemonya kavramından bahsetmek mümkündür. Uluslararası neo-liberal düzen ki neo-liberal küreselleşme bunun bir ürünüdür, merkezdeki kapitalist ülkelerden çevredeki daha az gelişmiş ülkelere krizler pahasında da olsa dayatılmıştır⁹⁷. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası, bu bağlamda değerlendirildiklerinde finansal hegemonyayı tesis etmeye yönelik kurumlardır. Finansal hegemonyada sınıf hegemonyası ile uluslararası hegemonya arasında bir eklemlenme söz konusudur. 1929 krizi, bu bakımdan bir finansal hegemonya krizidir. Finans sektörünün elitleri, siyasetçiler ile olan yakın ilişkileri sayesinde finans piyasalarının daha az denetime tabi tutulmasını veya denetimin gevşetilmesini sağlamışlardır.

Krizden en fazla etkilenenler, gelir düzeyleri daha düşük olanlardır. Yoksulların krizden yüksek gelir grubuna göre daha fazla etkilenmesi, kolektif ruhu zayıflatmaktadır. Kolektif ruhun böyle bir ortamda erozyona uğraması halk bloğu ile güç bloğu arasındaki çizgiyi ön plana çıkarmaktadır.

Taggart, popülistlerin temsili demokrasiye ilişkin olumsuz bir görüşe sahip olduklarını ve yalnızca kriz dönemlerinde siyasete girdiklerini ileri sürmektedir⁹⁸. Gerçekten de popülistler açısından temsili demokrasi, gereksiz karmaşıklıkları içinde barındırmaktadır ve daha evvelden de belirtildiği üzere popülistler net ve basit

⁹⁶Jacques Texier, **Notes sur Gramsci**, Centre d'Etudes et de Recherches Marxistes, No 117, 1974, s.10.

⁹⁷Gérard Duménil-Dominique Lévy, **The Crisis of Neoliberalism**, Cambridge, Harvard University Press, 2011, s.9.

⁹⁸Taggart, **a.g.e.**, s.4.

mesajlar vermeyi tercih etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında krizin çözümü de oldukça basit olmalıdır. Örneğin, AB ekonomilerinde yaşanan Euro borç krizi ile ilgili olarak yerleşik siyasal partiler parasal birliği korumanın yollarını ararken popülist partiler birlikten bir an önce ayrılması gerektiğini çok net ve açık bir biçimde savunabilmektedirler. Parasal birlikten çıkmak, radikal olduğu kadar açık ve net, en az eğitilmiş vatandaşın dahi çok rahatlıkla anlayabileceği ve hatta destekleyebileceği bir bir çözüm yoludur. Çünkü büyük sorunları çözmek önemli kararları almakla mümkündür. Popülistler, kriz anında uzun vadeli çıkarları bir kenara bırakarak kısa vadeli çıkarlara odaklanabilmektedirler.

Popülizmin siyasal tarz olarak gücünün nedenlerinden bir tanesi de, kriz dönemlerinde halkın umutsuzluğunun öfkeye dönüştüğü zamanlarda karşısına somut düşmanlar çıkartarak olayları halktan herkesin anlayabileceği antagonistik ama basit bir düzeye indirgemesidir. Popülizm, fışkıran öfkeyi ortak bir düşmana doğru yoğunlaştırarak kendisini ön plana çıkarmaktadır. Narodnik hareketinin tarih sayfalarında başarısız bir girişim olarak yerini almasının altında, ortak düşman olarak göstermek istediği çarın dönemin feodal köylü sınıfı tarafından sorgusuz itaat edilmesi gereken yüce bir şahsiyet olarak görülme eğilimi yatmaktadır.

19'uncu yüzyılın son çeyreğinde Almanya ve Avusturya başta olmak üzere tüm Avrupa'da antisemit popülizmin yaygınlaşmasında 1873 paniği kilit bir rol oynamıştır. Sorkin, 1871 yılı itibarı ile Alman Yahudilerinin yüzde80'inin burjuva sınıfından olduğunu belirtmektedir⁹⁹. Panik sonrası hüküm süren durgunluk, emek ile sermaye arasında birtakım gerilimlere neden olmuştur. Orta sınıfların öfkesi, krizin sosyal yansımalarının evrensel hümanizma idealinden daha baskın çıktığı bir ortamda bazı finans kuruluşlarının batmasında rol oynayan Yahudileri hedef almıştır.

Halkın nefretini meşrulaştırmak ve belirli bir gruba karşı yönlendirerek yoğunlaştırmak bakımından Avrupa tarihindeki en uç örnek Hitler Almanya'sı

⁹⁹David Sorkin, **The Transformation of German Jewry 1780-1840**, New York, Oxford University Press, 1987, s. 109.

olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletlerin, askeri ve siyasi başarılarını uzun vadeli iktisadi avantajlarla taçlandırmak konusunda gösterdikleri ısrar, VersayAnlaşması'nda karşılık bulmuştur. Ulusal değerlerin siyaset sahnesinde ve toplumsal yaşamda daha önemli hale geldiği bir dönemde yerine getirilmesinin imkânsız olduğu saygın iktisatçılar tarafından da kabul edilen bir anlaşmanın yürülüğe girmesi, halkın moralinin bozulması ve öfkelenmesi için yeterli bir neden olarak gözükmektedir.

Almanya'da faşist tarzda popülizmin başarıya ulaşması ve iktidara gelmesi için başka etkenlerin de rol oynaması gerekmiştir. 1929 Bunalımı, Versaykoşullarının sürdürülemezliğini yadsınamaz bir biçimde ortaya koymuştur. Hitler ise Wall Street'in çöküşünden beş yıl evvel, 1924 yılında kaleme aldığı "Mein Kampf" adlı kitabında Yahudileri "ruhları zehirleyen, Almanların kanını emen bir canavar" olarak ilan etmiştir¹⁰⁰. Nazizm bölümünde bu konu daha etraflıca bir biçimde tartışılacağından burada yalnızca Alman ulusunun üstünlüğüne dayanan bir popülizmin 1929 sonrası iktidara gelmesi konumuz açısından önem arz etmektedir. Nazizm, tarihte halkın öfkesini en yoğun ve şiddetli bir biçimde günah keçisine yönelten ırkçı bir hareket olmuştur. Nazizmi 1929 sonrası gelişen bir hareket olarak betimlemek, Versailles'ı ve Mein Kampf'ı inkâr anlamına gelecektir ancak Büyük Bunalım, birtakım olguların toplumda daha net ve açık bir biçimde görülmesini sağlayarak Nazilerin yükselişinde tetikleyici bir rol oynamıştır.

Nazizm örneğinde doruk noktasına ulaşan, belirli grupları şeytanlaştırmanın toplumsal açıdan iki etkisi bulunmaktadır¹⁰¹. Şeytanlaştırılmış olan gruba karşı duranları bir araya getirmiş olması birinci etkidir. İkincisi ise, aynı görüşte olanlar yani o belirli sosyal grubu şeytan olarak görenler arasındaki dayanışma hissini artırır. Popülizmin genel bir özelliği olarak, popülist partilerin tabanı halk gibi genel bir kitleden oluşmaktadır. Popülistler, tabanlarını olması gereken üzerinden değil

¹⁰⁰François de Fontette, **Le Racisme**, Paris, Presses Universitaires de France, 1992, ss. 74-76.

¹⁰¹Taggart, **a.g.e.**, s.94.

olmaması gereken üzerinden tanımlarlar. Krizin sorumlusu olan şeytanlar hariç herkes, popülist parti tabanında kendisine yer bulabilmektedir.

1970’lerde yaşanan kapitalizm krizi, bir kârlılık krizidir. Bu dönemde ortaya çıkan yüksek enflasyon ve kâr düşüklüğü sosyal gerilimlerin yansımasıdır. İngiltere’de ortaya çıkan ve Margaret Tathcer ile özdeşleşen otoriter popülizm de tıpkı Avrupa’da baş gösteren diğer nasyonal popülist hareketler gibi bu krizin sonucudur¹⁰². ABD ve İngiltere’de 1970’li yıllardan itibaren uygulanan neo-liberal politikalar, Merkez Bankaları’nın uyguladıkları yüksek faiz politikaları emeğin gücünü zayıflatmıştır¹⁰³. Finansal krizler elde tutulan paranın değerini düşürmektedir. Özellikle sendikaların güçlü olduğu ülkelerde ücretler esnek değildir ve kriz işsizliğe neden olmaktadır. İşsizlik ve bunun yanı sıra çalışma saatlerinin kısaltılması, reel ücretlerin düşürülmesi gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyen faktörlerdir¹⁰⁴.

Bütün bu olumsuzluklar, stagflsyon ortamlarında yaşanmış ve refah devleti, toplum nezdinde sorgulanır bir hale gelmiştir. Daha evvelden de belirtildiği üzere tarihte hiçbir örnek, Hitler kadar ortak düşmanı şeytanlaştırmayı başaramamıştır. Ancak, popülizm bu sefer de hiçbir zaman için uyum gösteremeyecekleri savı ile göçmenleri krizin ve işsizliğin sorumlusu olarak göstermiştir. Fransa’da Ulusal Cephe’nin, “Fransa’da bir milyon daha fazla yabancı; bir milyon daha fazla işsiz Fransız demektir” sloganı buna örnek verilebilir¹⁰⁵. Böyle bir söylemin toplum nezdinde geçerlilik kazanması işsizlik oranları ile yakından ilgilidir.

Sonuç olarak hegemonik söylemin maruz kaldığı tehlikelerin başında iktisadi ve finansal krizler gelmektedir. Böyle bir krizin meydana gelmesi hegemonik söylemin diğer söylemleri etkisizleştirme gücünü kırmaktadır. Bu açıdan

¹⁰²Duménil- Lévy, **a.g.e.**, s.17.

¹⁰³Gerald Epstein, **Financialization and the World Economy**, Maaschussets, Edwar Elgar Publishing, 2005, s.5.

¹⁰⁴**A.e.**, s.7.

¹⁰⁵Dorna, **a.g.e.**, s.87.

bakıldığında, antagonist ögelerin devlet aygıtı içerisinde eritilme yeteneği de azalmaktadır. Bu noktada krizin söylem bağlamında yönetilmesi güçleşmektedir¹⁰⁶.

1.4. AVRUPA’DA POPÜLİZMİN YENİDEN DOĞUŞU

1980’li ve 90’lı yıllar Avrupa açısından popülizmin yeniden doğduğu bir dönem olmuştur. Popülist partilerin bu dönemdeki yükselişi, 1970’li yıllarda yaşanan sosyal ve iktisadi krizin bir ürünüdür¹⁰⁷. Daha önceki popülist deneyimlerden farklı olarak bu yeni popülist partiler, öngörülerini yanılarak siyaset sahnesinde kalıcı olmayı başarmışlardır¹⁰⁸. Avrupa’da Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşması ile başlayan bütünleşme sürecinde topluluk üyelerinin “Avrupa Birleşik Devletleri” hedefine yönelik atmak istedikleri adımlar, çoğu zaman AB karşıtlarının muhalefeti ile karşı karşıya kalmıştır. Nasyonal popülizm, 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol krizleri sonrasında bir yandan Avrupa entegrasyon sürecinde diğer yandan ise küreselleşmeye karşı savaş açmıştır. Refah devleti anlayışı çerçevesinde ulusal bütçelerden yapılan sosyal ve iktisadi harcamalar ile, küresel ve bölgesel rekabet ortamında sahip olamayacakları yaşam standartlarına ulaşan toplumsal kesimler, değişen düzen içerisinde ayrıcalıklarını kaybetme korkusu ile nasyonal popülist partileri desteklemişlerdir. Popülist liderler, tam bu noktada sosyal güvenlik meselelerini bahane ederek ulusal sınırları tekrar sağlamlaştırma eğilimi göstermişlerdir.

1.4.1. Kapitalizmin Altın Çağının Sona Ermesi

1980’li yıllarda Avrupa popülizminin ortaya çıkmasında rol oynayan siyasi ve iktisadi koşullar, 1970’li yıllarda başta Avrupa ve ABD olmak üzere tüm dünyada yaşanan kapitalizm krizi ile ilgilidir. 70’li yıllar, tüm dünya için kapitalizmin altın çağının sona ermesi anlamına gelmiştir. Bretton-Woods sisteminin terk edilmesi,

¹⁰⁶ Dorna, a.g.e., s.113.

¹⁰⁷ Hans-Georg Betz-Stefan Immerfall, **The New Politics of the Right**, Londra, Macmillan, 1998, s.7.

¹⁰⁸ Pierre-André Taguieff, “L’Emergence d’une Nouvelle Question Populiste en Europe” in **Le Retour du Populisme**, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, s.7.

Petrol İhraç Eden Ülkelerin petrol fiyatlarını yükseltmesi sonucu talep yönlü Keynesyen politikaların etkisizliğinin tartışılmaya açılması, kapitalist devletlerin önceliklerini değiştirmiştir¹⁰⁹.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yerle bir olan kapitalist ekonomilerin yeniden inşası için devlet müdahaleciliğinin baskın olduğu bir uluslararası düzen önem ve gereklilik arz etmektedir. Bu dönemde finansal sistemin ulusal politikalar ile kontrol edilebilmesi için Bretton-Woods sistemi kurulmuştur. Kazananlar cephesinde sosyalist ekonomik sistemlerin varlığı, emek ile sermaye arasında belirli bir düzeyde barışı gerektirmekte idi ve bu da devletleri sosyal politikalara doğru itmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren 1974'e kadar süren dönemde dünyada ortalama büyüme oranı yüzde 2,9 olmuştur. Ama aynı dönemde kârlılık oranları gitgide düşmüştür. Sosyal devlet ile bu büyüme aynı döneme denk gelmiştir. Fordist düzen içerisinde işçi maliyetlerinin düşürülmesine yönelik arayışlara girilmiştir. Bu arayışlar, işverenleri aynı ekonomik düzen içerisinde mevcut bulunan ancak daha düşük ücretler ile çalışmaya hazır olan işgücüne yöneltmiştir. Bu tarz bir işgücünüm somut hali göçmenler olmuştur. Bu durum emek sahiplerinin satın alma gücünde bir azalma meydana getirmiştir. Borçlanma maliyetlerinin artması ve satın alma gücünüm azalması ile ilgili başka bir sorun da 1970'li yıllarda enflasyonun hızla artması olmuştur. Yaşanan durgunluk, krediler yardımı ile atlatılmaya çalışılmış bu da ancak krizi daha sonra daha güçlü bir biçimde dönecek şekilde ertelemiştir.

1974 yılı ekonomik anlamda bir kopuş yılıdır. 1970 ile 1972 arasında OECD ülkelerinde enflasyon oranı, ortalama yüzde 5,2 iken 1973'te yüzde 7,8'e, 1974'te ise yüzde 13,4'e yükselmiştir¹¹⁰. İngiltere'de enflasyon yüzde 26'ya, Japonya'da ise yüzde 22'ye dayanmıştır. Bu veriler halkın alım gücünün azaldığını göstermektedir.

¹⁰⁹Jean-Pierre Allegret, **Monnaies, Finance et Mondialisation**, Paris, Vuibert, 2008, s.56.

¹¹⁰Jean-Charles Asselain, **Histoire Economique du XXème siècle**, Paris, Presses de Science Po&Dalloz, 1995, s.358.

Diğer yandan işsizlik oranlarına bakıldığında yine bu dönemde artış gerçekleştiği görülmektedir. 1973'te ABD'de işsizlik oranı yüzde 4,8 iken 1979'da yüzde 5,8'e, Fransa'da yüzde 2,7'den yüzde 5,9'a İngiltere'de yüzde 3'ten yüzde 5'e ve İtalya'da ise 1970'li yılların başında işsizlik yüzde 5 dolaylarında seyrederken 70'li yılların sonlarına doğru yüzde 7,6'ya yükselmiştir¹¹¹. Yani bir yandan insanların alım gücü düşmüş, bir yandan da işsizlik artmıştır. Durgunluk ve işsizliğin bir arada görülmesi durumu stagflasyon olarak tanımlanmıştır. Stagflasyon, 1945 ile 1974 yılları arasında yaşanan kapitalizmin altın çağının sonuna gelindiğinin habercisi olmuştur.

Kapitalizmin altın çağında siyaset sahnesinde kendilerine kalıcı bir yer edinemeyen popülist partiler, özellikle de sağ eğilimli olan popülist partiler; söz konusu kapitalizm krizi sürecinde daha ucuz işgücü maliyeti sunan yabancı göçmenleri günah keçisi ilan etmişlerdir. Kimlik vurgusu üzerinden mevcudu korumaya yönelik politikalar 1980'li yıllarda ortaya çıkan popülist hareketlerin karakteristik özelliği olmuştur.

Popülizmin klasik şekillerinde, hak taleplerinin ve itirazların temelinde statu quo karşıtlığı mevcuttur¹¹². Bu karşıtlık, basit insanların onuruna saygı gösterilmesini talep etmektedir. Bu basit insanlar kimi zaman öksüz kalmış büyük topluluklara dönüşebilmektedir. Eski tarz popülizm daha çok iyilik ve erdem sahibi, işçi sınıfını meydana getiren dürüst insanlar ile fırsatçı, hiçbir iş yapmayan, ahlaktan yoksun, sömüren sınıfın çatışmasını temel alan bir ahlakçılık anlayışıdır¹¹³. 1980'li yıllarda Avrupa'da yeniden doğan popülizmde ise statükonun muhafaza edilmesi ön plana çıkmıştır. Ayrıcalıklı çevreler, elde ettikleri avantajları veya sosyal statüleri küreselleşme sürecinde kaybetmekten korkmaktadırlar. Bu kazanımlara gösterdikleri bağlılık, sistem dışında kalanların durumu ile ilgilenmemelerine neden olmaktadır.

¹¹¹ Asselain, a.g.e., s.361.

¹¹² Kurt Weyland, Clarifying a Constested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics, **Comparative Politics**, Vol. 34, No.1, Ekim 2001, s.11.

¹¹³ Guy Hermet, "Populisme des anciens, populisme des modernes, populisme libéral-médiatique" in **La tentation populiste au coeur de l'Europe**, ed. Jeanine Chêne ve diğerleri, Paris, La Découverte, 2003, s.35.

Guy Hermet tarafından yapılan eski tarz popülizm ile yeni tarz popülizm arasındaki bu ayrım, analitik bir çerçeve sunması bakımından oldukça aydınlatıcıdır.

1.4.2. Avrupa Siyasetinde Popülist Partiler

Avrupa’da 1980’li yıllarda baş gösteren popülist dalga, ilk olarak Ulusal Cephe (FN) ile birlikte Fransa’yı etkilemiştir. 1983-84 yıllarında Jean-Marie Le Pen, karizmatik liderliği ile Fransız siyaset sahnesindeki yerini almıştır. 1990’lı yıllarda Haider liderliğindeki Avusturya Özgürlükçü Partisi (FPÖ), ülkesinde iktidara gelmiştir. Fransa’da FN ve Avusturya’da FPÖ son 20 yıl içerisinde Batı Avrupa’da en yüksek başarıyı elde etmiş popülist hareketlerdir. Ancak Avrupa’daki popülist hareketler bununla sınırlı değildir. İtalya’da Umberto Bossi başkanlığındaki Kuzey Ligi (LN), Belçika’da Flaman iki partinin birleşiminden meydana gelen Vlaams Blok diğer Avrupalı popülist hareketlerdir. Tüm bu partilerin söylemleri popülisttir ve ortak noktalar barındırmaktadır. FN ve FPÖ, AB ülkelerindeki nasyonal popülizmin en belirgin örneklerini teşkil etmektedir. Kuzey Ligi ve Vlaams Blok ise ayrılıkçı söyleme sahip popülist partiler olarak Avrupa siyaset sahnesinde dikkatleri üzerlerine çekmişlerdir.

1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran ülkelerden birisi olmasına karşın, Fransa halen ulusal değerlerin ağır bastığı bir siyaset kültürünü bünyesinde barındırmaktadır. Avrupa’da savaş sonrası yaşanan ilk popülizm deneyimi, 1950’li yıllarda pujadizm olmuştur¹¹⁴. Pierre Poujade’ın önderliğinde gerçekleşen bu hareket kısa süreli olmasına karşın büyük ses getirmiş ve 1956 yılında yapılan seçimlerde 2.483.000 Fransız seçmenin oyunu alarak 52 milletvekili çıkarmıştır¹¹⁵.

Sönük geçen 1960’lı yıllardan sonra Pierre Poujade ile 1956 yılında meclise giren 51 milletvekilinden birisi olan Jean Marie Le Pen, 1972’de kurulan Front National’ın sembolik başkanı haline gelmiştir. Front National, 1974 seçimlerinde

¹¹⁴ Pierre Milza, *L’Europe en Chemise Noire*, Paris, Fayard, 2002, s.68.

¹¹⁵ Dorna, *a.g.e.* , s.81.

yüzde 0,76 gibi çok düşük bir oy oranı elde etmiştir¹¹⁶. Front National, 1984 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde yüzde 10,9 oy alarak 10 parlamenterini Strasbourg'a göndermeyi, 1986 milletvekili seçimlerinde de yüzde 9,7 oy alarak 35 milletvekili çıkarmayı başarmıştır. 1988 yılındaki başkanlık seçimlerinde yüzde 14,4 alan Le Pen partisi dördüncü olmuştur. 1989'da Dreux'de yapılan ara seçimde Marie France Stirbois yüzde 61,3 oy almıştır. Front National, 1992 parlamento seçimlerinde yüzde 12,5 oy almasına rağmen milletvekili çıkaramamıştır. 1995 başkanlık seçimlerinde Le Pen yüzde 15 oy alarak bir rekora imza atmıştır.

2002 başkanlık seçimlerinde Le Pen ikinci tura kalmayı başarmış ancak bu başarısının kamuoyunda yarattığı tepki, Chirac'ın ikinci turda yüzde 82 oy alarak beşinci cumhuriyetin en büyük destek ile seçilen cumhurbaşkanı olmasına neden olmuştur. Le Pen, ikinci turda oylarını 720 bin artırarak 5,5 milyon Fransız vatandaşının desteğini almayı başarmıştır. Ulusal Cephe, 2004 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde 7 koltuk elde etmiştir. Bundan üç ay evvelki yerel seçimlerde ise yüzde 15 oy toplamıştır¹¹⁷.

Ulusal Cephe'nin sloganlarından bir tanesi, göçmen politikasını ortaya koyan "ulusal tercih önceliği" sloganıdır. FN, homoseksüellik, kürtaj gibi konularda muhafazakâr bir tavır takınmaktadır¹¹⁸.

Göçmen politikası, Ulusal Cephe'nin programında önemli bir yer tutmaktadır. FN, göçün zorlaştırılmasını istemektedir. Ulusal tercih önceliği ilkesi çerçevesinde kamusal yardımlarda ve istihdamda önceliğin Fransızlara verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Göçmenler, Jean Marie Le Pen'e göre asayiş sorununu da beraberinde getirmektedir.

¹¹⁶ Jonathan Marcus, **The National Front and French Politics**, Londra, Macmillan Press, 1995, s.52.

¹¹⁷ Aleks Szczerbiak-Paul Taggart, **Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism**, Vol. 1, New York, Oxford University Press, 2008, s.47.

¹¹⁸ Peter Davies, **The National Front in France**, Londra, Routledge, 1999, s.29.

FN, AB ile ilgili olarak olumsuz bir tavır takınmaktadır. AB, İstikrar ve Büyüme Paketi'na karşı çıkarak bunun istikrar ve büyüme yerine yalnızca felaket getireceğini savunmuştur¹¹⁹. Schengen meselesi de FN tarafından savunulan “ulusal tercih önceliği” ve göçmenlik politikası ile çelişmektedir. Ulusal Cephe'ye göre Parasal Birlik, Fransa'ya karşı işlenmiş bir suç, düzenlenmiş bir komplodur¹²⁰.

FN, AB bünyesinde derin bir bütünleşmeyi reddetmektedir. Bunun ulusal değerleri ortadan kaldıracığını ileri sürmektedir. Ulus devletlerin güçlü olması, Avrupa'nın güçsüz olması anlamına gelmemektedir. FN, Uluslararası Politik Ekonomi bağlamında merkantilizme yakın bir tavır sergilemektedir. Serbest ticarete, gümrük tarifelerinin kaldırılmasına ve Dünya Ticaret Örgütü anlaşmalarına karşı çıkmaktadır¹²¹.

Avrupa'daki popülist radikal partiler içerisinde, Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), en yüksek başarı oranını yakalayan parti olmuştur. 1990'lı yıllarda FPÖ'nün çıkışını anlamak için savaş sonrası siyasete hâkim iki parti olan Avusturya Halk Partisi (ÖVP) ve Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) tarafından şekillenen yapıya bakmak gerekmektedir. 1980'li yılların sonunda ve 1990'lı yılların başında FPÖ'nün yükselişinde bu iki partinin yalnızca kendine yakın çevrelere öncelik tanıdığı ve yardım ettiği kanaatinin kamuoyuna hâkim olması etkili olmuştur¹²².

Popülist söylemi ve yaklaşımı 1990'lı yıllarda FPÖ başkanı Jörg Haider'i Avusturya'nın en önemli siyasetçilerinden birisi haline getirmiştir. 1986 yılında partinin başına geçtiğinde siyaset bilimciler FPÖ'yü tarihin sayfalarına gömülmeye mahkûm bir parti olarak görmüşlerdir.

¹¹⁹ Matthew Dowling, **The Declining Fortunes of the French NF 1993-1994**, International Security Studies, Yale University, Occasional Paper Series No.3, 1995, s.11.

¹²⁰ Bertrand Benoit, **Social Nationalism An Anatomy of French Euroscepticism**, Vermont, Ashgate Publications, 1997, s. 20.

¹²¹ Paul Hainsworth, **The Front National: From Ascendancy to Fragmentation on the French Extreme Right**, Londra, Pinter, 2000, s.28.

¹²² Betz-Immerfall, **The New Politics of the Right**, s.9.

Ne var ki Haider başkanlığındaki parti, olağanüstü bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. 1956 ile 1986 yılları arasında yüzde 5,4 ile yüzde 7,7 oy oranı arasında gidip gelen partinin dönüşümünü üç aşamalı olarak ele almak mümkündür¹²³:

1986 ile 1991 yılları arasında düzene karşı bir parti imajı veren FPÖ, 1991 ile 1996 yılları arasında sosyal popülist bir parti konumuna geçmiştir. 1996 ile 2000 yılları arasında ise uluslararası sisteme karşı oluşu ile ön plana çıkmıştır. 1983 yılında yüzde 5 olan halk desteği 1999 yılında yüzde 26,9'a yükselmiştir. FPÖ, bu sonuçla 2000 yılında koalisyon ortağı olmuş ve böylece dördüncü bir aşamaya geçilmiştir.

1991 yılında FPÖ'nün sosyal popülizmi benimsemesinde demir perdenin yıkılması sonrasında uluslararası düzeyde jeopolitik konumun değişmesi etkili olmuştur. Avusturya ekonomisinin liberalleşmesi, bir kimlik krizine neden olmuştur. Partinin yabancı düşmanlığı ve sosyal popülizme vurgu yapan kampanyası Viyana seçimlerinde başarılı olmuştur. FPÖ, çok güçlü bir konumda bulunmadığı Viyana'da 1991 yılında yapılan belediye başkanlığı seçimlerinde 162.000 seçmenin oyunu alarak halk desteğini yüzde 9,7'den yüzde 22,5'e çıkarmıştır¹²⁴.

1990'lı yılların ortasından itibaren FPÖ, yeni bir vatanseverlik kavramını benimsemiştir. Bu yeni vatanseverlik anlayışı Avusturya'ya özgü kültürel mirasa atıfta bulunmaktadır. Bu durumda göçmenler artık birer ekonomik rakip veya potansiyel suçlu olmaktan çıkıp Avusturya'nın dokusunu bozan şahsiyetler haline gelmişlerdir. Bu bölümde Avusturya ve Fransa'ya haklı olarak öncelik verilmesi Avrupa popülizminin bu iki ülke ile sınırlı olduğu anlamına gelmemektedir. Bunların dışında İtalya Lega Nord'a, Belçika ise Vlaams Blok'un devamı niteliğindeki flaman ayrılıkçı partilere ev sahipliği yapmaktadır. Bu dört örneğe bakıldığında popülist partilerin aşırı sağ partiler ile örtüştüğü anlamı çıkarılabilir ancak popülizm

¹²³Daniele Albertazzi-Duncan McDonnell, **Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy**, Londra, Macmillan, 2008, s. 78.

¹²⁴A.e., s.80.

oportünist bir kültürü de beraberinde getirir ve detaylı bir ideolojiden de kaçınmaktadır. Popülist partiler ile sağ siyaseti arasında bir bağlantı kurulacak ise bunu tıpkı Hans-Georg Betz'in yaptığı gibi radikal sağ demekle fayda bulunmaktadır¹²⁵.

Piero Ignazi, kriz öncesinde çok ciddi bir tabanı bulunmayan aşırı sağ içerisinde iki ayrı akım bulunduğunu ileri sürmektedir¹²⁶. Buna göre geleneksel faşist bir aşırı sağ akımının yanı sıra yakın geçmişte gelişen ikinci bir aşırı sağ akım bulunmaktadır. Buna Ignazi post-endüstriyel aşırı sağ adını vermektedir. Post-endüstriyel aşırı sağ, daha yakın bir geçmişte Batı Avrupa'da küreselleşme ve bölgesel entegrasyon korkuları ile birlikte ortaya çıkmıştır. İtalya'daki Ulusal Koalisyon Partisi (Alleanze Nazionale- AN) veya İngiltere'deki Britanya Ulusal Partisi birinci kategoride yer almaktadır. Ulusal Cephe, Belçikalı Ulusal Cephe, Almanya'daki Republikaner ise ikinci kategoride yer alan partilerden bazılarıdır.

Guy Hermet, Avrupa'daki mevcut popülist hareketleri biraz zorlama ile beş kategoriye ayırmanın mümkün olduğunu ifade etmektedir¹²⁷. Kronolojik olarak ilk popülist hareketler İskandinav ülkelerinde ortaya çıkmıştır ve bunlar daha çok bir tür vergi popülizmi yapmışlardır. İkinci ve sayıca en fazla olanlar ise nasyonal popülist partilerdir. Fransa'da Ulusal Cephe ve Avusturya'daki FPÖ ve BZÖ bu kategoriye girmektedir. Bunların ortak özellikleri, Avrupa dışından gelen göçe karşı çıkmaları ve küreselleşmeyi reddederek ulus devlet anlayışına sıkıca bağlı olmalarıdır. Alman Republikaner ve Belçikalı Ulusal Cephe de bu kategoride yer almaktadır. Nasyonal popülist partilerin en belirgin özelliği, "Avrupa Birleşik Devletleri" düşüncesine tamamen karşı olmaları ve bu konuda radikal bir söylem benimseyerek, birlikten çıkmanın ulusal egemenliklerini sağlamanın tek yolu olduğunu ileri sürmeleridir.

¹²⁵ Hans-Georg Betz, **Radical Right Wing Populism in Western Europe**, Londra, Macmillan, 1994, s.72.

¹²⁶ Piero Ignazi, "The Extreme Right in Europe: a survey" in. **The Revival of Right –Wing Extremism in the Nineties**, ed. Peter H. Merkl-L. Weinberg, Londra, Frank Class, 1997, s.131.

¹²⁷ Hermet, **Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle**, s.382.

Batı Avrupa’da yer alan üçüncü popülist hareket tarzı ise devlete ve onun toplamakta olduğu vergiye karşı çıkarak aslında ayrılık amacını taşımaktadır. Bu üçüncü türe Belçika’da 2004 yılında kapatılan Vlaams Blok ve İtalya’da halen faaliyet gösteren Kuzey Ligi örnek verilebilir.

Kuzey Ligi’nin bu durumu en iyi ifade eden çarpıcı sloganlarından bir tanesi: “Çalışan Milano ve yatarak harcayan Roma”dır¹²⁸. Kuzey Ligi, 1996 seçimlerinde ülke genelinde 4 milyondan fazla seçmenin oyunu alarak oy oranını ülke genelinde yüzde10’un kuzey bölgelerinde yüzde20’nin ve İtalya’nın en gelişmiş ve en müreffeh bölgelerinde ise yüzde 30’un üzerine çıkarmıştır¹²⁹. Kuzey Ligi’nin 2001 yılında gerçekleştirilen senato seçimlerinde Silvio Berlusconi’nin partisi Forza Italia ile ittifak yapması, ayrılıkçı siyasetinin tonunu azaltmaya ve federalist bir yaklaşıma ağırlık vermesine neden olmuştur¹³⁰. Umberto Bossi’nin, parti siyasetinde bu tarz radikal değişikliklere giderken tabanının desteğini kaybetmemesi onun parti üzerindeki otoritesine işaret etmektedir. Umberto Bossi, bunun için oldukça popülist bir söylem geliştirmiştir. Bossi şöyle demektedir: “ Ben ikna olmuş bir demokratım; her zaman için halkın iradesine saygı gösterilmesi için uğraştım.”¹³¹

1979’da kurulan Flaman Bloğu (Vlaams Blok) ise popülist, yabancı düşmanı ve ayrılıkçı bir partidir. 1980’li yılların ortasında Fransa’da Ulusal Cephe’nin göç karşıtı söylemi ile elde ettiği başarı Flaman Bloğu için model oluşturmuştur. 1987 yılında yapılan genel seçimlerde parti, seçim kampanyasını göç unsuru etrafında yürütmüştür¹³².

¹²⁸ Hermet, *Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle*, s.384.

¹²⁹ Ilvo Diamanti, “Anti-Politique, Télévision et Séparatisme: Le Populisme à l’Italienne” in *Le Retour du Populisme*, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, s.53.

¹³⁰ Alper Arisoy, “İtalya’da Kuzey Bölgeselciliği ve Kuzey Ligi Hareketi”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Temmuz 2010, s.18.

¹³¹ Hermet, *Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle*, s.387.

¹³² Hilde Coffé- Bruno Heyndels-Jan Vermeir, “Fertile Grounds for Extreme-Right Wing Parties: Explaining the Vlaams Blok’s Electoral Success”, *Electoral Studies*, Vol.26, No.1, Mart 2007, s. 143.

Avrupa'daki dördüncü bir popülizm türü ise İtalya'daki AN'nin ortaya koyduğu türden bir popülizmi öngörmektedir. AN, Mussolini'nin partisinin küllerinden doğan Moviemonto Sociale Italiano Partisi'nin devamı niteliğindedir. 1994 yılında AN, Kuzey Ligi ve Berlusconi'nin partisi ile birlikte ittifak yapmıştır. 1996 yılında ise tek başına girdiği seçimlerde oyların yüzde 15,6'sını almayı başarmıştır¹³³. AN tarafından uygulanan popülizm ile Fransa'da Charles de Gaulle'ün söylemleri arasında ortak bir nokta göze çarpmaktadır. Buna göre ulusal birlik, partiler üstüdür¹³⁴. Nitekim AN lideri Gianfranco Fini, bu benzerliği şu şekilde ifade etmektedir: “İtalyan merkez sağındaki siyasal güçler, her zaman için Fransa'daki Beşinci Cumhuriyet dönemindeki yarı başkanlık sistemini ülkemizin kurumlarının modernleşmesi için bir gereklilik olarak görmüşlerdir.”¹³⁵

Avrupa popülizminin beşinci türü de yine İtalyan bir modele dayanmaktadır. Bu model, 2011 yılında istifa etmek durumunda kalan başbakan Silvio Berlusconi'nin popülizmidir. Bu popülizm türünde televizyonun büyük önemi bulunmaktadır. Taguieff, Berlusconi'nin ortaya koyduğu popülizmi televizyon popülizmi veya neo-popülizm olarak adlandırmaktadır¹³⁶. Berlusconi'nin yapmış olduğu popülizmin belirgin özelliği, 1994 seçimlerinin hemen öncesinde kurmuş olduğu partisini yenilikçilik kavramı ile özdeşleştirirken diğer partileri eski düzenin temsilcileri olarak sunmasıdır. 2001 yılında yapılan senato seçimlerinden Kuzey Ligi ve AN de dahil olmak üzere birçok parti ile kurmuş olduğu ittifak sayesinde oyların yüzde 42'sini alarak galibiyetle çıkan Berlusconi'nin partisi, işbirliği yaptığı partilerden farklı olarak dışlayıcı bir yapıya sahip değildir¹³⁷.

¹³³ Hermet, *Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle*, s.392.

¹³⁴ Dorna, *a.g.e.*, s.69.

¹³⁵ Gianfranco Fini, “Pourquoi nous avons rompu avec le FN”, *Le Monde*, 26 Haziran 1998, s.16.

¹³⁶ Diamanti, *a.g.e.*, s.56.

¹³⁷ Carlo Ruzza, “Populism and euroscepticism: Towards uncivil society?”, *Policy and Society*, Vol. 28, No.1, 2009, s.97.

İKİNCİ BÖLÜM

2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ

2.1. FİNANSAL KRİZ KAVRAMI

Kriz, ilerleme dönemi sonrası yaşanan uzun ya da kısa süreli bunalım evresini ifade etmektedir. İlk defa N.D. Kondratieff tarafından ekonomideki uzun süreli dalgalanmalar ile iyileşme, refah, daralma ve kriz aşamalarına dair teori 1922 yılında yayınlanan “İktisadi Hayatta Uzun Dalgalar” adlı eserde dile getirilmiştir¹. Bu teoriden hareketle iktisadi anlamda kriz, ilerleme ve gelişme sürecinin ardından yaşanan duraklama veya daralma sürecidir. Tüm krizlerin gelişme ve yayılma süreci aynı şekilde gerçekleşmemektedir². Yukarıdaki kriz tanımlarından da hareketle iktisadi krizleri iki temel gruba ayırmak mümkündür. Bunlar Reel Sektör Krizleri ve Finansal Krizlerdir³.

Reel sektör krizleri mal ya da hizmet ve işgücü miktarında veya istihdamda meydana gelen büyük daralma, durgunluk olarak tanımlanmaktadır⁴. Reel sektör krizleri yukarıda da ifade edildiği üzere mal, hizmet ya da iş gücü piyasalarında meydana gelmektedir. Söz konusu piyasalarda meydana gelen krizler enflasyon ya da durgunluk kaynaklı olarak gerçekleşmektedir. Söz konusu piyasalardaki arz-talep değişkenliği, fiyatlardaki ciddi değişim, mal, hizmet ya da iş gücü oranındaki değişim krizlerin oluşumunda etkili olmaktadır⁵.

Mishkin, finansal krizlerin verimli yatırım imkânları olan finansal piyasaların ters seçim sorunları nedeni ile fonların etkili şekilde yönlendirilememesi ile ortaya

¹Ömer Yılmaz-Alaattin Kızıltan-Vedat Kaya, “İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme Ve Para Krizleri”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 24, Ocak –Haziran 2005, s.78.

²A.e., s.94

³Aykut Kibritçioğlu, “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı**, Sayı:41, Eylül-Ekim 2001, s.2.

⁴A.e., s.3.

⁵Orhan Bilge, **Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009, ss.31-32.

çıkıldığını ifade etmiştir. Finansal krizler bir mal, hizmet, üretim faktörü ya da finans piyasasındaki fiyatlarda meydana gelen şiddetli dalgalanmalar olarak da tanımlanmaktadır. Söz konusu tanım bazı finansal kurum ya da varlıkların değerinde yaşanan ani kayıpları ifade etmek için kullanılmaktadır⁶. Charles Kindleberger ise finansal krizleri, iş döngülerinin zirve noktaları olarak görmektedir⁷. Finansal krizlerin çeşitli tanımları olduğu gibi ortaya çıkış nedenleri ve yayılma şekilleri de farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle finansal krizler, sadece finansal varlık fiyatlarındaki ani değişiklikler şeklinde değil, iflaslar, portföy kaymaları, finansal kurumların çöküşü ve devlet müdahalesinin zorunlu hale gelmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Finansal krizlerin gerçekleştiği ortam, krizi tanımlamak ve nedenlerini açıklamak için göstergeler bulunmaktadır. Ancak finansal krizlerin kesin olarak ne zaman ortaya çıkacağını ve ne süreyle etkili olacağını söylemek mümkün olmamaktadır. Ortaya çıkış nedenlerine ve etkili oldukları varlıklara göre finansal krizler farklılık göstermektedir⁸. Temel bir sınıflandırma yapmak gerekir ise, finansal krizler; para krizleri, dış borç krizleri, bankacılık krizleri ve sistematik krizler olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Söz konusu sınıflandırma dâhilinde finansal kriz türleri aşağıda incelenecektir.

2.1.1.Finansal Kriz Türleri

Finansal entegrasyon sürecinde uluslararası sermaye hareketlerinin hacmindeki büyük artış ve 1990'lı yıllarda yoğunluk kazanan finansal krizlerin çeşitli belirtileri bulunmaktadır. Faiz oranlarındaki artış başta olmak üzere, belirsizliklerdeki artış, menkul kıymetler borsasının çöküşü, bankacılık sektöründeki çöküş, para ikamesinin artması ve beklenen enflasyon oranındaki artış finansal

⁶Selçuk Balı-Ahmet Büyüksalvarcı, **1630'dan 2010'a Finansal Krizler Tarihi**, İstanbul, Çatı Kitapları, 2011, s.3.

⁷Charles Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises**, New York, John Wiley&Sons, 2009, s.1.

⁸Ercan Uygur, **Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım Ve 2001 Şubat Krizleri**, , Ankara,Türkiye Ekonomi Kurumu 2001, s.9.

krizlerin en önemli habercilerdir⁹. Günümüzde finansal krizlerin yayılma alanları gibi gerekçeleri ve göstergeleri de tek bir ülkeye yönelik değil tüm dünyaya yöneliktir. Özellikle 1990'lı yıllarda yoğunluk kazanan küresel krizlerin bugünkü yapı içinde geçerli olan dört temel türü bulunmaktadır¹⁰:

- Para Krizleri,
- Bankacılık Krizleri,
- Dış Borç Krizleri,
- Sistemik Finansal Krizler.

Yukarıda belirtilen finansal krizler sadece tek başına gerçekleşebileceği gibi bir kriz türünün meydana gelmesi bir başkası için de uygun zemini hazırlayabilmektedir. Bu şekilde oluşan yapı ikiz krizler olarak adlandırılmaktadır. İkiz kriz kavramı, bir para krizinin bankacılık krizine neden olması ya da bankacılık krizinin para krizine neden olması şeklinde ortaya çıkmaktadır¹¹.

Döviz krizi olarak da ifade edilen para krizi, döviz kurundaki ve sermaye hareketlerindeki ani değişiklikler sonucu oluşmaktadır¹². Genellikle sabit döviz kuruna dayalı sistemde ülke parasına yönelik spekülasyonun devalüasyon ya da önemli değer kaybıyla sonuçlanması, Merkez Bankası'nın büyük miktarlarda rezerv satarak veya faiz oranlarını yükselterek paranın değerini korumak için zorlanması sonucu gelişen krizlerdir¹³.

⁹Ahmet Turgut, "Türleri, Nedenleri Ve Göstergeleriyle Finansal Krizler", **TÜHİS İş Hukuku Ve İktisat Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 4 - 5 Kasım 2006 / Şubat 2007, ss.35-36.

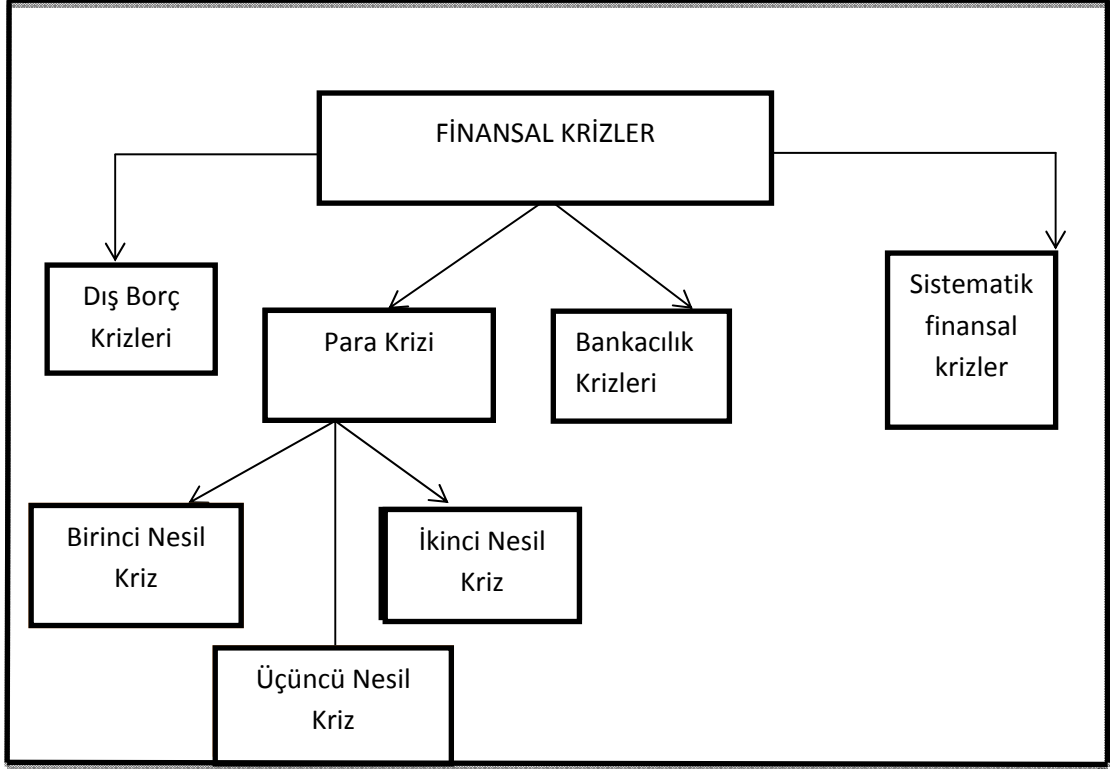
¹⁰Jeffrey Sachs, "Alternative Approaches to Financial Crises in Emerging Market" in **Capital Flows and Financial Crises**, ed. Miles Kahler, New York, Cornell University Press, 1998, s.248.

¹¹Jürgen von Hagen and Tai-kuang Ho, "**Twin Crises: An Examination of the Empirical Links**", ZEI b, Center for European Integration Studies, University of Bonn, 2004, s.2.

¹²Turan Yay, Gülsüm Gürkan Yay ve Ensar Yılmaz, **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İTO, İstanbul, 2001, s.20.

¹³Güven Delice, "Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif", **Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:20, Ocak Haziran 2003, s.59.

Sekil 1: Finansal Kriz Modelleri

Kaynak: * Ahmet Turgut, “Türleri, Nedenleri Ve Göstergeleriyle Finansal Krizler”, **TÜHİS İş Hukuku Ve İktisat Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 4 - 5 Kasım 2006 / Şubat 2007, ss.35-36. (Adı Geçen makaleden yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Parasal krizleri belirleyen nedenler beş gruba ayrılmaktadır¹⁴:

- Zayıf makroekonomik göstergeler ve hatalı iktisat politikaları,
- Finansal alt yapının yetersizliği,
- Ahlaki tehlike ve asimetrik bilgi olgusu,
- Piyasadaki kreditorlerin ve uluslararası kuruluşların hatalı önerileri,
- Siyasal suikast ve terörist saldırı gibi beklenmedik olay ve tesadüfler.

¹⁴Balı-Büyükşalvarcı, **a.g.e.**, ss.16-17.

Yukarıda belirtilen etkenlerin bir tanesi ya da birkaç tanesi parasal krizlerin oluşmasında etkili olmaktadır. Parasal krizlerle ilgili literatürde çeşitli teoriler de yer almaktadır. Bunlardan ilki birinci nesil para krizi teorisi olarak adlandırılmaktadır. Bu teori, 1984 yılında Flood ve Garber tarafından ileri sürülmüştür¹⁵.

Teoriye göre hükümetin bütçe açığı vermesi ile birlikte bu açığın kapatılması için iç borçlanma ya da para basımı söz konusu olduğunda, enflasyon sorunu ortaya çıkmaktadır ve bu durum sermaye çıkışına neden olarak ödemeler bilançosunda bir açığa yol açmaktadır¹⁶. Bu durum hükümetler tarafından yabancı rezervlerin kullanılması ile sonuçlanmaktadır ve sınırlı rezervlere sahip merkez bankası sabit kur sistemini sürekli olarak koruyamayacağı için para ya devalüe edilmektedir ya da dalgalanmaya bırakılmaktadır. Tüm bunlardan hareketle birinci nesil para krizlerinin temelinde para krizlerinin çıkış noktası makroekonomik politikalar ve sabit kur sistemi uyumsuzluğudur¹⁷.

Para krizlerini açıklamaya yönelik bir diğer teori de ikinci nesil para krizi teorisidir. Küreselleşme olgusuyla birlikte krizlerin tahmin edilebilmesinin zorlaşması, finansal araç çeşitliliğindeki artış ve cari açıkların para yaratılması yoluyla finanse edilemez hale gelmesi para krizlerinin dayanağını oluşturmaktadır.

Söz konusu para krizleri gerekçelerinden de hareketle Obsfeld ikinci nesil para krizleri yani kendi kendini besleyen spekülasyon atakları teorisini oluşturmuştur. 1990'lı yıllarda rezerv seviyelerinin spekülasyon atakları üzerinde esas rol oynamadığı bazı Avrupa ekonomilerini esas alan model çift denge üzerine kuruludur. Modele göre krizler, tutarlı kendi kendini besleyen beklentiler, sürü davranışı ve bulaşma

¹⁵Lilia Cavallari-Giancarlo Corsetti, "Shadow Rates and Multiple Equilibria in the theory of currency crises", **Journal of International Economics**, Vol. 51, No.2, 2000, s.276.

¹⁶Cafer Kaplan, "Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyon Açığı: Türkiye Örneği", **TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği**, TCMB, 2002, s.1.

¹⁷Hatice Erkekoğlu, Emine Bilgili, "Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori Ve Uygulama", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 24, 2005, s.17.

nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Yani gerçekte olmayan fakat olması beklenen politika değişimlerine bağlı olarak oluşan spekülatif hareketler krize yol açmaktadır¹⁸.

Bankacılık krizleri ise bankaların yükümlülüklerini yerine getirememesi ile ortaya çıkan banka başarısızlıkları ya da iflasları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Banka müşterilerinin bir veya daha fazla bankadan kaçışları ile başlayan bankacılık krizleri özellikle geri dönmeyen krediler sonucunda bankaların olumsuz etkilenmesi ile de ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bankaya olan güvensizlik mevduat çekişleri ve güvenilir olan başka bankalara veya piyasalara mevduatların kayması ya da gelişmiş ekonomilerde tasarrufların nakde yönelmesi durumu ortaya çıkmaktadır¹⁹.

Bankacılık krizleri çeşitli nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Günümüzde bir bankacılık krizleri kötü yönetimden kaynaklanmaktadır ve söz konusu kriz birçok bankayı kapsıyorsa yapısal bir problemin varlığından söz etmek mümkündür. Genel olarak banka bilançolarının küçülmesi, bilanço aktif yapılarının bozulması, geri dönmeyen kredilerin artması, menkul değerler piyasasındaki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi sonucunda bankaların aktif yapılarının bozulması bankacılık krizlerinin temel nedenleridir. Ayrıca finansal piyasaların kırılganlığı, ülkelerin kur politikaları ve bankacılık sisteminin zayıflığı da bankacılık krizlerine yol açmaktadır²⁰.

Tüm kriz teorilerinin yanı sıra üçüncü nesil kriz teorileri de parasal krizlerin oluşumunu, sadece hükümet politikalarına ya da işletmelerin davranışlarına bağlı olarak açıklamak yerine her ikisi arasındaki ilişkilerden kaynaklandığını öne sürmektedir.

Üçüncü nesil kriz modelinde, birinci nesil ve ikinci nesil kriz modelleri birleşimi sonucunda bir kriz teorisi oluşturulmaktadır. Buna göre, hükümet ve büyük

¹⁸Erkekoğlu- Bilgili, **a.g.e.**, s.18.

¹⁹M. Necat Coşkun, “Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri”, **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2001, Ankara, s.41.

²⁰Öztin Akgüç, “Bankacılık Kesimi Kriz Nedeni mi?”, **İktisat Dergisi**, Sayı 410-411, Şubat-Mart 2001, s.32.

işletmeler arasındaki uygun olmayan ilişkiler (kronycapitalism) krizlerin en önemli çıkış nedenleri arasında yer almaktadır. Birinci nesil kriz modelindeki genişletici makroekonomik politikalar yerine krony kapitalizm koyularak oluşturulan modelde, aktif fiyatları ve ekonomideki ciddi daralmanın açıklanması için ikinci nesil kriz modelleri de göz önüne alınmaktadır²¹.

Ülkelerin kamu veya özel kesime ait dış borçlarını ödeyememesi durumu ise dış borç krizi olarak adlandırılmaktadır. Dış borçların çevrilememesi, yeni dış kredi bulunamaması ve bunun sonucunda da yükümlölüklerin ertelenmesi ile dış borç krizleri ortaya çıkmaktadır. Dış borç krizlerinin özellikleri aşağıda yer almaktadır²²:

- Dış borçların geri ödenememesi durumu geçici bir süre için geçerli olmaktadır.
- Ülke borçlarını geri ödeyebilecek yeterliliğe sahip olduğı halde yükümlölüklerini yerine getirmek istemeyebilir.
- Dış borç krizi borçlu ülkenin durumu beyan etmesiyle başlamaktadır.
- Dış borç krizinde sadece borçlu olan ülkeden alacakları olan ülkelerin bundan olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Bunun yanı sıra sistematik krizler, finansal sistemde meydana gelen, varlık değeri, kredi tahsisi, ödemeler ve benzeri işlevlerin kesintiye uğramasına neden olan etkenler sonucu gerçekteşmektedir. Finansal piyasaların bozulması şeklinde ortaya çıkan sistematik krizler, ekonomik, sosyal ve politik yaşamın değerişkenliğı nedeniyle oluřmaktadır²³.

²¹Umut Çakmak, “Kriz Modelleri Çerçevesinde Türkiye 2001 Finansal Krizinin Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2007, s.92.

²²Ömer Veysel Çalışkan, **Uluslararası Finansal Krizler**, Ekonomik Yaklaşım, Cilt: 14, Sayı: 44-46, Ankara, 2003, s.226.

²³Delice, **a.g.e.**, s.62.

Bankacılık ve kur risklerinin sıklığı ve büyüklüğü olarak da adlandırılan sistematik krizler, ekonomideki işletmelerin finansman sorunlarını çözememeleri sonucu iflas etmeleri ya da Merkez Bankası'nın likidite sorununu çözmedeki başarısızlığı sonucu banka iflasları ile sonuçlanmaktadır. Sistematik krizlerin gerçekleştiği dönemlerde, yatırımcılar geri çekilir ve işletmelerin finansal kaynak bulma olanakları azalır. Bu da üretimi olumsuz etkilemiş, bankaların üretim miktarını düşürmekte, milli gelirden ciddi azalmalara sebep olmaktadır²⁴.

2.1.2.Finansal Krizlerin Çıkış Nedenleri ve Yayılma Mekanizmaları

Finansal krizlerin yayılma mekanizmaları üzerinde ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve uyguladıkları para politikaları etkili olmaktadır. Finansal krizlerin, ortaya çıkış nedenleri aşağıda kısaca incelenecektir²⁵:

- Sermayenin reel üretimde değerlendirilen bir bölümünün azalması
- Uluslararası sermaye hareketleri
- Yanlış ekonomi politikaları ve yapısal bozulma
- Bankacılık sisteminin sorunlu olması
- Finansal serbestleşme

Sermayenin reel üretimde değerlendirilen bir bölümünün azalması; gelişmiş ülkelerde reel üretim sürecinde değerlendirilemeyen sermayenin dünya ölçeğinde rant arayışı, uluslararası sermaye hareketleri gelişiminin belirleyicisi olarak kabul edilmektedir ve banka-kredi sistemine ödünç verilen sermayenin giderek artması sonucu reel üretime katılan sermayenin azalması ile yatırımların payı düşmüştür. Bu durum kamu ve özel kesim borçlarının hızlı bir şekilde artmasına

²⁴Niyazi Erdoğan, **Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler**, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2002, s.22.

²⁵Balı-Büyükşalvarcı, **a.g.e.**, s.7.

sebepler olurken, gelişmiş ülkelerde reel kesimde değerlendirilemeyen sermaye uluslararası dolaşıma katılmıştır. Az gelişmiş ülkelerde ise, sermaye spekülasyon alanlarına yönelmiş, dünya ekonomisindeki gelişmelerle birlikte sermayenin reel üretimde değerlendirilen bir bölümü azalmıştır. Bu durum finansal krizlerin oluşumuna zemin hazırlayan en önemli etkenler arasında yer almaktadır ve söz konusu durumun aşılması sermayenin reel kesimde değerlendirilmesi ile mümkün olabilmektedir²⁶.

Yanlış ekonomi politikaları ve yapısal bozulma; ekonomilerdeki kamu, cari işlemler ve tasarruf açıklarının artması söz konusu ekonomideki yapısal bozulmaların temel nedenidir ve döviz kurları ile reel faiz oranlarının sürekli olarak artması bu açıklardan kaynaklanmaktadır. Açıkların büyümesi ve sürdürülemez hale gelmesi sonucunda devalüasyon beklentisi artarken, döviz talebi ve fiyatı da artmaktadır²⁷.

Bankacılık sisteminin sorunlu olması; bir ülkenin bankacılık sisteminin sorunlu olması, o ülkeyi finansal krizle karşı karşıya bırakan en önemli nedenler arasında yer almaktadır. Özellikle bankacılık sistemlerindeki yetersiz düzenleme ve denetim ile banka iflasları finansal krizlerin oluşumunda etkili olmaktadır.

Söz konu etkenlerden en önemlisi yetersiz düzenleme ve denetimdir. Son yıllardaki finansal krizler ülkelerin bankacılık sistemlerinin ve bankacılık sistemlerine yönelik düzenleme ve denetimlerin yetersizliğini ortaya koymuştur. Bankacılık sistemine yönelik düzenleyici kurumların yasal açıdan yeterliliği, bankacılık sektörünün şeffaflığı, denetimdeki etkinlik ve yeterlilik konuları bankacılık sistemlerinin güçlendirilmesi dolayısıyla da finansal krizlerin önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

²⁶Balı-Büyükşalvarcı, **a.g.e.**, s.7.

²⁷**A.e.**, s.8.

Finansal Serbestleşme; finansal serbestlik politikaları 1970'li yıllarda gündeme gelmiştir. Özellikle 1980'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar olan süreç içerisinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin mali sistemlerini serbestleştirmek amacıyla uyguladıkları politikalar ile faiz oranlarını serbest bırakarak, kredi tavanlarını kaldırması gibi uygulamalar finansal serbestleşmenin temelini oluşturmaktadır. Finansal serbestleşmenin finansal krize dönüşmesinin nedenleri aşağıdaki gibidir²⁸:

- Finansal serbestleşmenin sonucunda hükümetlerin makroekonomik denetim gücünün azalması,
- Faiz hadlerinin ve mali varlık fiyatlarının gelecek dönemlerde alacağı değerlerin belirsiz oluşu,
- Finansal serbestleşme ile oluşan finansal varlıkların fiyatlarındaki uyumsuzlukların faiz haddi ve döviz kuru politikalarının uygulanması noktasında belirsizliklere neden olması.

Küreselleşen ekonomik yapı nedeniyle tüm ülke ekonomilerinin bir birleriyle bağlantılı olması, bir ülkenin çıktısının bir başka ülkenin üretim girdisi olması gibi uluslararası ticaretteki artışın çok büyük boyutlarda olması kısacası ülkeler arası ticari sınırların kalkmış olması, finansal spekülasyonlardaki artış başta olmak üzere çeşitli şekillerde finansal krizlerin yayılması mümkün olmaktadır.

Ancak durum ülkelerin gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke olması açısından değerlendirildiğinde, farklılıklar olduğu görülmektedir. Çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ekonomik krizlerin daha önce de belirtilen bankacılık sistemindeki eksiklikler sebebiyle beraberinde bankacılık krizinin de yaşanmasına neden olmaktadır. Ekonomik aktivitelerdeki azalış sonucu oluşan nakit akışı yavaşlaması ile bilançoların ciddi zararlara sebep olurken, gelişmekte olan ülkelere yaşanan parasal

²⁸Koray Duman, “ Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 2, Sayı 4, 2002, s.137.

kriz durumun daha da kötüye gitmesine neden olmaktadır. Bankalarının döviz borçlarının çoğunlukla kısa vadeli oluşu devalüasyon problemine yol açarken, aynı zamanda da bankaların verdiği kredi miktarının düşmesi ile bankacılık krizi, ters seçim ve ahlaki bozulmayı da hızla artırmaktadır²⁹. Görüldüğü üzere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerin yayılma mekanizmaları birbirinden oldukça farklıdır.

2.1.3.Finansal Krizlerin Sonuçları ve Kriz Öncesi Alınacak Tedbirler

Finansal krizlerin genel olarak üç temel sonucu bulunmaktadır³⁰:

- Krizle bağlantılı olarak kamu borçlarının çok büyük oranlarda artması,
- Üretimde meydana gelen bozulma ve kayıplar,
- Gelir ve refahın, toplumsal bakımdan tartışmalı biçimde yeniden dağıtılması ihtimali.

Söz konusu temel etkilerinin yanı sıra finansal krizler ekonominin daralması, işsizlik oranının artması, hızlanan enflasyon ve reel ücretlerin düşmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle ekonomik krizlerin etkileri kısa vadede finans piyasalarına yansiyabilmektedir. Bu durum yoksulluk ve gelir dağılımı üzerinde olumsuz olarak etkili olmaktadır ve artan borç yükü, faiz oranlarının yüksek olması ile ülke kaynaklarının dışarı çıkması ülkeleri yoksullaştırmaktadır³¹.

Özellikle de, krizle birlikte işverenlerin kârlarını koruyabilmek adına işçi sayısını azaltmak suretiyle işsizlik artışına neden olması ya da işçi ücretlerinin düşürülmesi suretiyle gelirden azalmaların yaşanması da yine finansal krizlerin

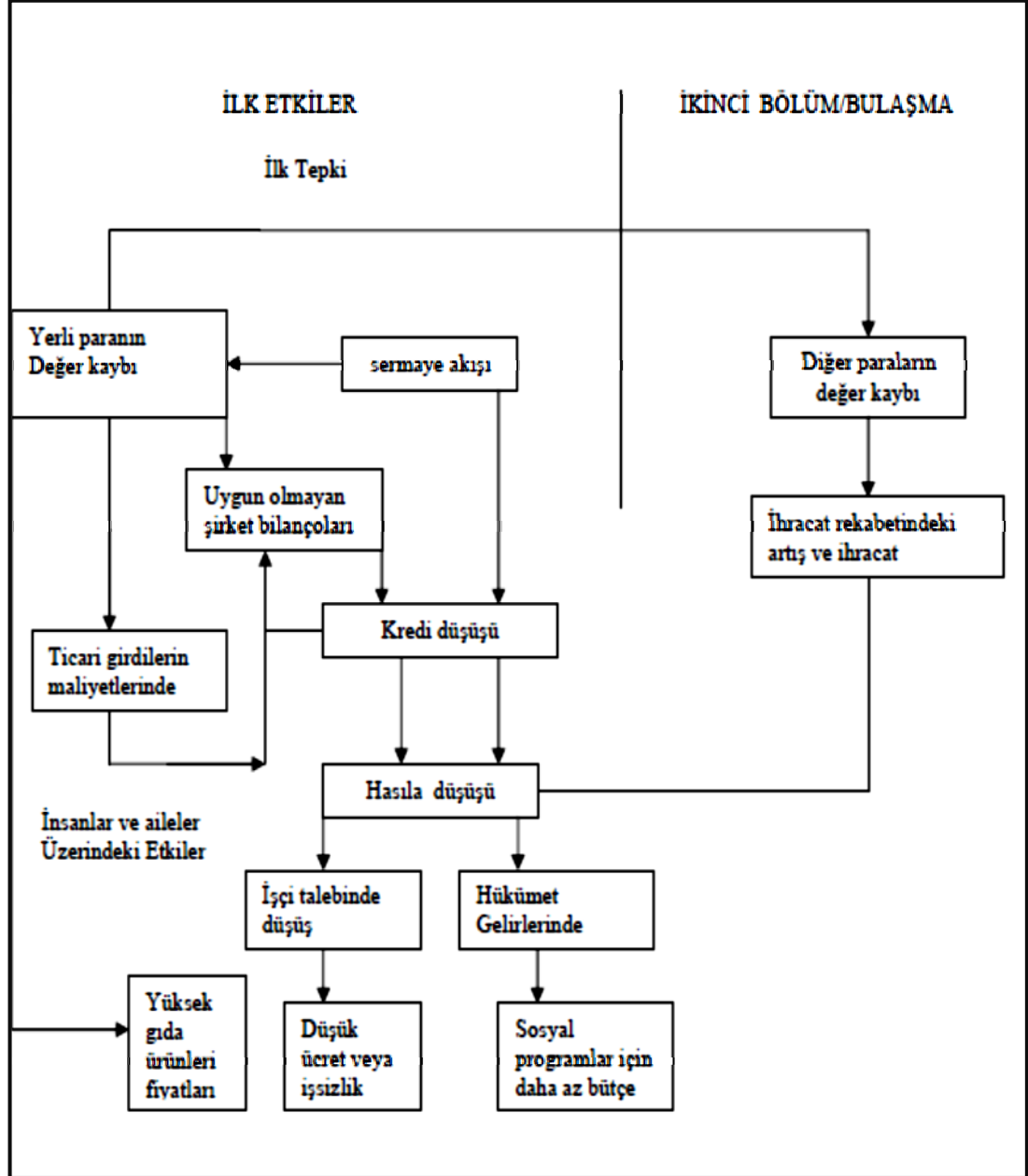
²⁹Ali Şen, “Asimetrik Bilgi- Finansal Kriz İlişkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi**, Sayı: 14, 2009, s.13.

³⁰A. Hakan Atik, **Finansal Krizlerin Gölgesinde Yükselen Piyasa Ekonomileri**, Ankara, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , 2005, s.84.

³¹Erdoğan, **a.g.e.**, s.50.

olumsuz etkileri arasında yer almaktadır. Finansal krizlerin sosyoekonomik etkilerini Şekil 2 aracılığıyla incelemek mümkündür.

Şekil 2: Finansal Krizlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri

Kaynak:Bülent Erdoğan, "Gelişmekte Olan Ülkelerde FinansalKrizler Ve Finansal Kriz Modelleri", Kahramanmaraş Sütçü İmam ÜniversitesiSosyal Bilimleri Enstitüsüİktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.50.

Finansal krizlerin söz konusu etkilerinin en düşük düzeyde olabilmesi ya da yaşanmaması için bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Özellikle politik

karar birimleri ekonomik durgunluk dönemlerine yönelik olarak iktisadi dalgalanmanın boyutlarını azaltacak önlemleri zamanında ve doğru biçimde uygulamalıdır. Bunun için de iş çevrimlerini dikkatle takip ederek, iktisadi faaliyetlere yönelik göstergeleri iyi bir biçimde analiz edebilmeleri gerekmektedir³².

Söz konusu iş çevrimleri ve iktisadi faaliyetlerin analizinin gerektiği gibi yapılabilmesi de denetleme sistemlerinin şeffaflığına ve güvenilirliğine bağlıdır. Özellikle de muhasebe alanında şeffaflaşma, denetim ve düzenlemelerin yasal bir çerçevede olması, piyasa disiplini, sermaye hareketlerinin kontrolü, dış borçlanmanın düzenlenmesi ve sınırlandırılması ve istikrarlı ekonomi politikaları uygulanması finansal krizleri önlemede etkili olan düzenlemelerden bazılarıdır³³. Ancak söz konusu düzenlemelerin yapılabilmesi için hukuki bir temele dayandırılması gerekmektedir. Bu hukuki temelin ve yapılması gerekli olan düzenlemelerin sadece bir ülke için ya da birkaç ülke için gerçekleştirilmesi de krizlerin önlenmesi açısından yeterli olmayacaktır. Daha önce de ifade edildiği üzere, ekonomi ve ticaret açısından ülkeler arası sınırlar ortadan kalkmıştır. Bir ülkede yapılan yasal düzenlemelerle ülke finans sistemi ne kadar iyi temellere dayandırılmış olursa olsun yakın ilişki içerisinde olduğu ülkelerdeki finansal krizlerden ticari serbestleşme ya da sermayenin serbest dolaşımı sebebiyle etkilenmesinin önüne geçilmesi mümkün olamayacaktır.

2.2. BÜYÜK BUNALIM

Büyük Bunalım, 1929 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmış ve değişik ülkelerde farklı zamanlarda etkisini göstererek tüm dünyaya yayılmıştır. 20'nci yüzyılın açık ara farkla en önemli iktisadi krizi, dünya ekonomisi açısından 1930'lu yılları etkisi altına alan büyük bir felaket olmuştur.

³²İbrahim Özkan - Lütfi Erden, "Türkiye Ekonomisinde İş Çevrimlerinin Tarih ve Süre Aralıklarının Tespiti", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 14, 2007, s.1.

³³Barry Eichengreen, **Financial Crises And What To Do About Them**, New York, Oxford University Press, 2002, s.17.

2.2.1. Kükreyen Yirmiler

1920’li yıllara ABD’de “Kükreyen Yirmiler” denmiştir. Böyle bir ifade kullanılmasının sebebi iktisadi gidişatın krize kadar olumlu olarak devam etmesinin yanı sıra Amerikan yaşam tarzında da bir tür canlanma görülmesidir. 1921 yılında Warren Harding Beyaz Saray’da göreve başladığında ABD ‘de işsizlik oranı yüzde20 civarlarındadır ve piyasalara durgunluk hâkimdir. Harding’in başlattığı vergi indirimleri 1923 yılında onun görev başında ölümünden sonra da devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşından evvel ABD’de en yüksek vergi dilimi oranı yüzde7 iken 1916 yılında savaş masraflarını karşılamak amacı ile yüzde77’ye kadar çıkmıştır. ABD Başkanı Coolidge, Harding’in izinden giderek 1925’te en yüksek vergi dilimi oranını yüzde25’e çekmiştir. Bu durum ekonomin canlanmasına ve büyümesine yol açmıştır. 1923 ile 1929 yılları arasında para arzı ABD’de yüzde60 artış göstermiştir³⁴.

Üretim alanında da ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Seri üretime olanak tanıyan teknoloji sayesinde yeni ürünler orta sınıfın da alabileceği fiyat düzeylerindeyken, bu durumun açıkça görüldüğü alan otomobil sanayisi olmuştur. Yine radyonun kullanımı da Kükreyen Yirmiler olarak tanımlanan yıllarda yaygınlaşmıştır. Her ne kadar 1895 yılında kurulsun da Hollywood’un Amerikan yaşam tarzında yeni bir eğlence kültürü haline gelmesi de bu dönem içerisinde olmuştur. Bu dönem de reel gelirden de ciddi artışlar gerçekleşmiştir ve 1921 ile 1929 yılları arasında reel gelir yüzde55 oranında artış göstermiştir³⁵. Söz konusu gelişmeler para harcama arzusunun artırmıştır.

Galbraith’a göre ise, 1920’li yılların ortasında Florida’da arazi balonu oluşmuştur. Bu arsa balonu, spekülasyon bir balonun bütün özelliklerini taşımaktadır. Florida’nın New York ve Chicago’ya göre havasının daha iyi olması, ücretlerin

³⁴Adrian Buckley, **Financial Crisis, Causes, Context and Consequences**, New York, FT Prentice Hall, 2011, s. 244.

³⁵Milton Friedman- Anna J. Schwartz, **The Great Contraction: 1929-33**, Princeton, Princeton University Press, 1963, s.2.

yüksekliği ve ulaşım imkânlarının artması burayı daha ulaşılabilir kılmıştır. İnsanlar, yüzde on peşinat ile arsa satın alma haklarını almış ve satmışlardır. Bu hak, spekülasyonun büyümesine yol açarken, 1926'da Florida arazi balonu alıcıların durumun farkına varması ve azalması ile sönmüştür³⁶.

Bu dönem içerisinde, tüketimi bu denli cazip kılan bir diğer neden ise, alkolün 1920 yılında bir kanun ile yasaklanması olmuştur. İçki yasağı 1933 yılına kadar devam etmiştir. Bunun sonucu olarak da Ernest Hemingway ve Scott Fitzgerald gibi büyük romancılar, yasaktan ötürü uzun süre Avrupa'da yaşamayı tercih etmişlerdir³⁷.

Bu dönemin belirgin özelliklerinden bir diğeri de daha önce de belirtildiği üzere Florida'da yüzde on peşinat ile arsa alımının yaygınlaşmasıdır. Bu durum borsaya da yansımıştır ve Amerikalıların yaklaşık yüzde15'i hisse senedi sahibi olmuştur. Böylece, artan talep sonucu 1926 ile 1929 yılları arasında hisse senedi fiyatları yüzde 400 artmıştır³⁸.

Bu hızlı iktisadi değişimin krizle sonuçlanabileceğini Roger Babson adlı finans uzmanı dile getirmiştir. Babson, 5 Eylül 1929 Ulusal İş Konferansı'nda yaptığı konuşmada "Er ya da geç Florida'da başımıza gelen borsada da gerçekleşecektir; fabrikalar kapanacak insanlar işten atılacak bu da iş çevriminde bir tür durgunluğa neden olacaktır" ifadesini kullanmıştır³⁹.

2.2.2. Wall Street'in Çöküşü

Hisse senedi fiyatları Amerikan borsasında 7 Eylül 1929 tarihinde zirveye ulaşmıştır. Standard and Poor's un bileşik endeksi bu tarihte 254 iken 4 Ekim'de 228'e düşmekle beraber, 10 Ekim'de tekrar 245'e yükselmiştir. Ancak bundan

³⁶ John Kenneth Galbraith, **The Great Crash 1929**, Boston, Houghton Mifflin, 1988, s.6.

³⁷ Buckley, **a.g.e.**, s.244.

³⁸ **A.e.**, s.245.

³⁹ Galbraith, **The Great Crash 1929**, s.84.

sonraki düşüş ise paniğe neden olmuştur ve 23 Ekim'de oluşan panik ertesi gün 13 milyon hissenin bir günde el değiştirmesine yol açmıştır.

24 Ekim 1929 tarihinde New York Borsası'nda Chirre senetlerinin değerinde büyük bir düşüş meydana gelmiştir. 21–29 Ekim arasında Dow Jones sanayi endeksi büyük bir gerileyişle 230'a düşmüştür⁴⁰. Bu durum tarım mallarının arzının ve stokların düşmesine neden olarak, tarımsal kredi veren bankaların çöküşüne yol açmıştır.

New York Borsası'nın çökmesi paniğe neden olurken, sadece büyük spekülâtörler değil, küçük tasarruf sahipleri ve sıradan insanlar da büyük kayıplar yaşamıştır. Bunun sonucunda da topladıkları mevduatla hisse senedi alan bankalar da ard arda batmaya başlamıştır. İki yılda borsa yüzde90 oranında değer kaybetmiştir⁴¹. Amerika gibi büyük bir ekonominin tek başına borsadaki bir çöküşle yerle bir olması mümkün görünmese de ABD ekonomisinin en güçlü aktörünün borsa olması ekonominin kriz karşısında derinden sarsılmasına yol açmıştır.

Krizin oluşumunda etkili olan başlıca faktörler aşağıdaki gibidir⁴²:

- Gelir dağılımı dengesizliği,
- Şirketlerin mali durumları arasındaki dengesizlik,
- Bankaların yapılanmalarındaki bozukluk,
- Dış ödemeler dengesindeki bozukluk,
- Ekonomi yönetiminde tecrübesizlik,
- Parada altın standardında ısrar

⁴⁰ İlhan Tekeli-Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2009, s.22.

⁴¹ Abdulkadir Buluş – Esra Kabaklarlı, “1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 13, Sayı 10, Nisan 2010, s.4.

⁴² Beşir Hamitoğulları, **Çağdaş İktisadi Sistemler Oluşum ve Değişim Aşamaları ile Strüktürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım**, Ankara, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1982, s.250.

2.2.3. Krizin Avrupa'ya Sıçraması

Krizin Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra Avrupa'yı da etkisi altına alması 1930 yılında olmuştur. Amerikan Borsası'nda 1929 yılının ekim ayında meydana gelen felaket Avrupa'yı ilk aşamada etkilememiştir. Ne var ki bununsürekli bir durum olması beklenemez, çünkü o dönemde ABD, dünyaya Avrupa da ABD 'ye borç vermektedir.

Avrupa'daki kriz durumu Avusturya'da 1931 yılının Mayıs ayının ikinci haftasında Credit-Anstalt bankasının zor duruma düşmesi ve İngiltere Merkez Bankası Başkanı Norman Montagu'nun yardıma koşması ile ortaya çıkmıştır. Avusturya'da ücretler 1925 ile 1929 yılları arasında yüzde24 oranında artmıştır ve bu durum işsizliği körüklemiştir⁴³. Avusturya hükümetinin o dönemde gerçek anlamda bir iktisat politikası bulunmamaktadır.

Avusturya Hükümeti, Credit Anstalt'ın zor duruma düşmesi sonucunda Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)'ndan yardım talep etmiştir. BIS, 14-31 Mayıs tarihleri arasında 100 milyon şilinlik kredi hazırlamıştır⁴⁴. Ne var ki bu kredi 5 Haziran tarihinde hızlı bir şekilde tükenmiştir. 150 milyonluk ikinci kredi talebi, Fransızların Avusturya'nın Almanya ile mart ayında yapacaklarını duyurdukları Zollunion gümrük birliğinden vazgeçmesi yönündeki dayatması ile zora girmiştir. İngiltere Merkez Bankası Başkanı Norman Montagu, Fransızların siyaset ile ekonomiyi karıştırmalarına sitem niteliğinde bir haftalığına 50 milyon şilin yani 7 milyon ABD dolarını temin etmiştir⁴⁵.

1931 yılının 15 Temmuz gününden ay sonuna kadar olan süre içerisinde İngiltere Merkez Bankası, günlük iki buçuk sterlin altın kaybına uğramıştır. 20. yüzyılın en önemli ekonomistlerinden olan John M. Keynes, İngiltere Başbakanı

⁴³K.W. Rotschild, **Austria's Economic Development between the Two Wars**, Londra, Muller, 1947, s.47.

⁴⁴ Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes, A History of Financial Crises**, s. 176.

⁴⁵Charles Kindleberger, **The World in Depression 1929-1939**, Los Angeles, University of California Press, 1973, s.151.

Ramsay Mac Donald'a bir mektup yazarak artık perdenin kapandığını ve altın standardının bırakılmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir⁴⁶. Birkaç hafta sonra 21 Eylül tarihinde İngiltere Merkez Bankası, altın standardını terk ettiğini açıklamıştır. Sterlin, yaklaşık 5 dolardan 3,5 dolara kadar düşmüştür⁴⁷. Bu devalüasyon her ne kadar İngiliz mallarını daha ucuz hale getirirse de işsizlerin iş sahibi olmasına katkı sağlayamamıştır. İngiltere'nin altın standardını terk etmesi Fransız ekonomisine darbe indirmiştir. Bunun en önemli nedeni ise, Fransa'nın uluslararası ekonomideki rakiplerinin de devalüasyon yapmış olmasıdır. Birkaç ay sonra da Fransa'da sanayi üretimi yüzde 17, TEFE yüzde 28, sanayide istihdam ise yüzde 9 oranlarında düşüş göstermiştir⁴⁸.

Almanya'da 13 Temmuz 1931 tarihinde Danat Bank kapanmıştır. Ertesi gün, Alman hükümeti bankaları, tasarruf sandıklarını ve borsayı tatil ettiğini açıklamıştır. 1932 yılında Almanya'da işsiz insan sayısı 2,5 milyondan 6 milyona çıkmıştır⁴⁹.

2.2.4. Büyük Bunalım'dan Çıkış

Krizle birlikte başlayan ekonomik çöküş sürecinin bitişi her ülke için aynı sürede gerçekleşmemiştir. Genel olarak 1930 yılının ilk çeyreğinde borsada başlayan toparlanma süreci, 1930'lu yıllarda krizden çıkış amacıyla devlet müdahalesini savunan Keynesyen görüşün kabul görmesi ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Krizin bu denli etkili olmasının nedeni borsaya bağlanmıştır. Borsada yaşanan çöküş tarım ürünleri, arazi fiyatları ve konut fiyatlarının da önemli oranda düşmesine neden olmuştur. 1933 yılında çıkarılan Finansal Varlıklar Kanunu ve 1934 yılında çıkarılan Borsa Kanunu krizin etkilerini azaltmayı amaçlarken, tekrar aynı durumun yaşanmasını da önlemek amacıyla çıkarılmıştır⁵⁰.

⁴⁶Dietmar Rothermund, **The Global Impact of the Great Depression 1929-1939**, Londra, Routledge, 1996, s.62.

⁴⁷ John Garraty, **The Great Depression**, New York, Anchor Press, 1987, s.39.

⁴⁸ **A.e.**, s.41.

⁴⁹ Henri Ardant, **Les crises économiques**, Paris, Flammarion, 1948, s.103.

Ayrıca, hisse senedi satışlarında tam açıklama esası getirilerek, şirket çalışanlarının kendi hisse senetlerinin işlemlerini yapmaları ve açığa satışları yasaklanmıştır. FED hisseler için peşinat yatırma miktarlarını ayarlama, arttırma ve kaldırma yetkilerini almıştır ve havuz oluşturma, para aklama, kağıt hakkında bilgi sızdırma ve manipülasyon işlemleri yasaklanmıştır⁵¹. Söz konusu önlemler her ne kadar krizi önlemeyi ve yeniden büyük buhran gibi ciddi bir çöküşün yaşanmasını önlemeyi amaçlasa da ilerleyen dönemlerde bu tedbirlerin de yetersiz olduğu görülecektir.

2.2.5. Büyük Bunalım Sonrası Popülist Hareketler

Popülist siyasetçiler, krizle birlikte artan işsizlikle baş edebilmek için her türlü kamu gücünü devreye sokmuşlardır. Popülizm, İngiltere gibi istikrar sahibi ülkelerde kendisine uygun bir zemin bulamamıştır. 1932 yılında İsveç'te, 1933 yılında Fransa'da 1936 yılında sistem ile bağlantıları koparmayacak şekilde sosyal demokrat partiler iktidara gelmişlerdir⁵².

Savaş tazminatı yüküne ekonomik bunalımın bankacılık sektöründeki olumsuz yansımalarının eklenmesi ile krizin en derin hissedildiği ülkelerden birisi olan Almanya'da Hitler, 30 Ocak 1933 tarihinde iktidara gelmiştir⁵³. II. Dünya Savaşı öncesinde Almanya'da Hitler'in ekonomi kurmayı, Hjalmar Schacht(1877-1970), Keynes Genel Teori adlı eseri yayınlamadan evvel, Keynesyen sayılabilecek politikalar uygulamıştır. Faşizmin sosyalizm ve komünizmden farklı olarak belirli bir ekonomik görüşü olmamıştır. Faşistlerin ekonomi alanında savundukları tek düşünce anti-komünizm olmuştur. Faşizmin belirgin bir ekonomik doktrine sahip olmaması, Nazi Almanya'sının ekonomi bakanına belirli bir esneklik sağlamıştır. Döviz sorunu

⁵⁰Derya Yılmaz-Filiz Gayğusuz, "2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri", **Uludağ Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü**, s.7. Çevrimiçi, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma39.pdf>, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

⁵¹Derya Yılmaz-Filiz Gayğusuz, "2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri", **Uludağ Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü**, s.7. Çevrimiçi, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma39.pdf>, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

⁵²Rothermund, **a.g.e.**, s.137.

⁵³Ardant, **a.g.e.**, s.104.

ile nasıl baş edeceği sorulduğunda Schacht, Alman işgücüne güvendiğini ifade ederek popülist bir yaklaşım ortaya koymuştur⁵⁴.

Büyük Bunalım, Latin Amerika’da Gino Germani tarafından nasyonal popülist olarak adlandırılan, ABD ve Avrupa’ya bağımlılığı azaltan politikaların yükselişi üzerinde etkili olmuştur⁵⁵. Güney Amerika ülkelerinde mevcut bulunan toprak oligarşisi genel olarak iç piyasaların gelişmesinden çok ihracata önem vermiştir. Bunun için de kendilerini “liberal” olarak öne süren bu gruba mensup ekonomik aktörler, çıkarları doğrultusunda serbest ticareti savunmuşlardır.

Latin Amerika’daki popülist liderler, durgunluğun etkisini en fazla hisseden kesim olan alt tabakanın desteğini almaya çalışmışlardır. Arjantin, buhran döneminde diğer ülkelerden farklı bir çizgi takip etmiştir ve popülizm, Arjantin’de kendisini göstermek için II. Dünya Savaşı’nın bitmesini beklemek durumunda kalmıştır. Arjantin ekonomisinde I. Dünya Savaşı’nda dış alımlar kısıtlanarak ithal ikameci bir politika izlenmiştir. 1928 yılında yeniden iktidara gelen ve toprak oligarşisine yakınlığı ile bilinen Írigoyen, buhranın çıkmasından sonra hiçbir önlem almamıştır ve 1930 yılında devrilmiştir. Aslında onun yerine gelen General Uriburu ve selefleri de Arjantin’in birinci ticaret ortağı İngiltere ile ilişkileri iyi tutmak istemişlerdir. Dolayısı ile 1930’lu yıllara Arjantin tarihinde “kötü şöhretli on yıl” denmektedir⁵⁶. Peronizm, bu kötü şöhretli on yılın arkasından gelen popülist bir hareket olmuştur.

Brezilya’da ise durum Arjantin’dekinden farklı olmuştur. Brezilya’nın başlıca ihracat kalemi kahvedir. Kahve üreticileri, serbest ticareti savunmakla beraber devlet müdahalesine de karşı değildirler çünkü devlet sübvansiyonları almaktadırlar. Bu da beraberinde birtakım eleştirileri getirmiştir. Böyle bir ortamda Getulio Vargas, popülist bir lider olarak ortaya çıkmıştır. Kendisi faşist olmasa da faşist Almanya ile iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Vargas, böl ve yönet düşüncesini benimsemiştir ve bu nedenle de Peron gibi işçi sendikalarına bağlı olmamıştır.

⁵⁴ Rothermund, **a.g.e.**, s.139.

⁵⁵ Alexandre Dorna, **Le Populisme**, Paris, Presses Universitaires de France, 1999, s.89.

⁵⁶ Rothermund, **a.g.e.**, s.141.

Kolombiya'daki Liberal Parti, başarılı bir popülist hareket örneğidir. Parti, aşamalı olarak çok belirgin bir program uygulamaya çalışmıştır. Büyük Buhran, 1930 yılında neredeyse yarım yüzyıldır muhalefette olan partiye iktidara gelme şansını vermiştir⁵⁷. Gelir dağılımını düzenleyecek bir vergi reformuna girişen parti, krizin sonra ermesinden sonra askeri darbe ile iktidardan uzaklaştırılmıştır. Bu bağlamda Meksika'daki popülist hareket, Kolombiya'ya göre daha başarılı bir çizgi izlemiştir. Meksika Devlet Başkanı Cardenas, partisine "Partido Revolucionario Institucional" yani "Kurumsallaşmış Devrimci Parti" adını vermiştir. Bu da onun popülist söyleminin bir parçasıdır. Cardenas'a ABD ve İngiltere'nin koymuş olduğu olumsuz tavır, ulusal dayanışmanın sağlanmasına katkıda bulunmuştur⁵⁸.

Latin Amerika'da yaşanan deneyimler, popülizm kavramının 20. yüzyıldaki paradigmasını oluşturmuştur. Diktatörlük ile demokrasi arasında mekik dokunan bu coğrafyada generaller, sıra ile toplumun umutları olmuşlardır. Ancak Arjantin'de meydana gelen olaylar ve Juan Peron'un adaletçilik anlayışı Latin Amerika için ana modeli teşkil etmektedir.

Juan Peron, albay sıfatı ile 1943 yılında ulusalcı ve anti-faşist bir askeri darbeye katılmıştır. 1941'de 10,5 milyon ton olan et, mısır ve tahıl ihracatının İkinci Dünya Savaşının etkileri ile birlikte 4 milyona düşmesine neden olan ekonomik krizle baş etmektir. Peron, Çalışma Bakanı olarak yer aldığı hükümetten ayrıışan görüşler beyan etmekte tereddüt etmemiştir. O dönemde üye sayısı 2 milyon kişiye ulaşan sendikalarla diyalog kurma yolunu seçmiştir. Mayıs 1944'te savaş bakanı olan Peron, bir ay sonra başkan yardımcılığına getirilmiştir⁵⁹.

Peron'un giderek daha da popüler hale gelmesi askeri cunta tarafından hoş karşılanmamış ve hapse atılmasına neden olmuştur. Hapse atılması Peron'un ününü daha da artırmakla kalmamış, ona devlet başkanlığının da yolunu açmıştır. İşçi

⁵⁷ Rothermund, a.g.e., s.142.

⁵⁸ A.e., s.143.

⁵⁹ Guy Hermet, *Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle*, Paris, Fayard, 2001, s.229.

Partisi, sendikalar ve radikal gruplarının bir bölümünün yanı sıra ordu, kilise ve devlet mensuplarının desteğini arakasına alan Peron, “Yeni bir Arjantin” vaadiyle dönemin iki antagonist ideolojisinden de sıyrılarak üçüncü bir yol olarak adaletçiliği önermiştir. ABD Buenos Aires eski büyükelçisi Mr.Braden şahsında kapitalizmi eleştirmiş ve işçi haklarını yücelten konuşmalar yapmıştır. Komünist ve sosyalist partileri ise kapitalistlerin emrindeki kuklalar olarak takdim etmiştir⁶⁰.

Başarılı bir seçim kampanyası yürüten Peron, halka komünizm ile kapitalizm arasında değil ama sosyal adaletsizlik ile sosyal adalet arasında bir seçim yapmak zorunda olduklarını ifade etmiştir. Bu şekilde kendisini orta sınıfın ve fakirlerin adayı olarak lanse etmeyi başarmıştır. Peronizmi bütün bu unsurların birleşimi veya derlemesi olmaktan kurtaran Juan Peron’un kişiliğidir. Toplumun parçalara ayrılmasını engelleyen peronist parti, herkese hitap etmeyi başarmıştır. 30 yıllık meşruiyetten uzak bir idarenin ardından Juan Peron, 24 Şubat 1946 tarihinde kendisinden sonra gelen adaydan yüzde 15 daha fazla oy alarak devlet başkanı seçilmiştir⁶¹. Seçim galibiyetini takip eden dönemde Peron gerçekten ülkeyi ve işçi sınıfının yaşam koşullarını dönüştürecek hamleler yapmıştır. Haftalık 48 saat çalışma süresi, ücretli tatiller, işsizliğin düşürülmesi ve sosyal güvenlik reformları bunlardan bazılarıdır. 1945 ile 1955 yılları arasında işçi ücretleri Arjantin’de yüzde 50 artış göstermiştir. Bu yönüyle Peronist devlet, sınıflar mücadelesine hakemlik etmiş ve işçi sınıfı ile fakir kesimlere gelir dağılımını sağlamıştır⁶².

Diğer bir açıdan bakıldığında ise, Peron’un Arjantin’de iktidarda olduğu dönem, ülkedeki iktisadi bir dönüşüm sürecine denk gelmiştir. Bu dönemde oligarşik yapıdaki büyük toprak sahiplerinin elindeki güç, ulusal sanayiye doğru kaymıştır. Normal koşullar altında uluslararası ekonomi politiğin sınırlamaları ve kısıtlamaları altında gerçekleşen bu süreç, İkinci Dünya Savaşı nedeni ile Arjantin’de daha hızlı bir şekilde yürütülmüştür. Avrupa’da savaş her tarafı kasıp kavururken Arjantin, 27

⁶⁰Dorna, **a.g.e.**, s.37.

⁶¹Hermet, **Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle.**, s.230.

⁶²F.H. Cardoso-Enzo Faletto, **Dependency and Development in Latin America**, Londra, University of California Press, 1979, s.135.

Mart 1945'te yani Hitler'in intiharından yalnızca üç gün önce Almanya'ya savaş ilan etmiştir⁶³. Tarımsal üretimden endüstriyel üretime geçiş, işçi sınıfını kalabalıklaştırmıştır. Nicelik olarak artan bu sınıf da daha yüksek düzeyde yönetime katılım ve daha iyi çalışma koşulları taleplerini yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır. 1943 yılı itibari ile Arjantin'de 60.000 kadar sanayi kuruluşu bulunmaktadır ve yaklaşık bir milyon kadar Arjantinli fabrikalarda çalışmaktadır. Oldukça politik Avrupalı göçmenlerin neslinden gelen ve vasıfsız tarım işçilerinden oluşan bir seçmen kitlesi potansiyeli söz konusudur⁶⁴.

Bir sonraki seçimlerde adaletçilik zirve yapmıştır. 1951 yılında 4 milyon 700 bin kişinin oyunu alan Peron, kendinden sonra gelen rakibinin oy sayısının iki katı oy alarak yeniden seçilmiştir⁶⁵. Arjantin'de 1945 ile 1949 yılları arasında reel ücretler yüzde 22 oranında artış göstermiştir⁶⁶. Ne var ki, bunun karşılığında oluşması gereken işçi verimliliğindeki artış gerçekleşmediğinden, Peron, pezonun değerini düşürmek yani devalüasyona gitmek zorunda kalmıştır. Ödeme sıkıntısı yaşamamak için Amerikan Eximbank'tan kredi çekmek ve Anglo-Sakson petrol şirketlerine imtiyazlar vermek zorunda kalmıştır⁶⁷.

Bu anti-popüler politikalara halkın sevgilisi ve Arjantin'de umutların sembolü haline gelen Eva Peron'un 10 Ağustos 1952'de ölümü eklenmiştir. Evita'nın ölümünün ardından Peron, halk nezdinde imajını zedeleyecek türden politikalarını daha da sertleştirmiştir. Bunun somut bir örneği de, işçilerden daha fazla üretim yapmalarını istemesi ama zam yapmayı reddetmesidir. Eylül 1955'te yapılan askeri darbe sonrasında Peron, İspanya'ya sürgüne gitmek zorunda kalmıştır. Tam on yedi yıl siyaset sahnesinden uzak kalmasına karşın, Peron başkanlığının son

⁶³Olivier Dabène, **La Région d'Amérique Latine: interdépendance et changement politique**, Paris, Presses de Science Politique, 1997, ss.72-75.

⁶⁴ Marcel Niedergang, **Les 20 Amériques Latines**, Paris, Editions du Seuil, 1962, s.156.

⁶⁵A.e., s.231.

⁶⁶James McGuire, **Peronism without Peron Unions, Parties and Democracy in Argentina**, Stanford, Stanford University Press, 1999, s. 53.

⁶⁷ Hermet **Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXème -XXème siècle**, s.232.

dönemlerindeki sertliğe rağmen Arjantin halkının dilinde bir kahramanlık hikâyesi olarak anılmaya devam edilmiştir. Juan Peron, bu aşamada fazla beyanda bulunmayarak yine başka bir şekilde halkın tüm kesimlerinin desteğini yeniden kazanmak konusunda başarı sağlamıştır. Ernesto Laclau'ya göre, sessiz kalması Peron'un toplumun her bir bireyinde farklı bir mite dönüşmesine ve bir eşdeğerlilik zincirine olanak tanımıştır⁶⁸. Peron, ülkeye döndüğünde oyların yüzde 62,5'ini alarak cumhurbaşkanlık koltuğuna yeniden oturmuştur⁶⁹. Başkan yardımcılığını ise üçüncü eşi Isabelle Peron üstlenmiştir. Peron'un 1 Temmuz 1974 tarihinde ölümünün ardından başkanlığı devralan Isabellita 1976'da gerçekleşen bir askeri darbe ile iktidardan uzaklaştırılmıştır⁷⁰.

2.3. 1857 PANİĞİ, JAPON KRİZİ-LİKİDİTE TUZAĞI VE ASYA DÖVİZ KRİZİ

Dünya ekonomisi belirli dönemlerde krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Uygulanan çeşitli iktisat politikaları ya da krizlere yönelik alınan önlemler iktisadi krizlerin meydana gelmesini engelleyememiş, küreselleşen piyasalarda bir ülkede başlayana finansal krizi, kısa sürede diğer ülkelere de yayılmış ve tüm dünya ekonomisini etkileyen boyutlara ulaşmıştır. Bu çalışmada bütün finansal krizlerin ele alınması mümkün değildir. Ancak belirli bir coğrafyada baş gösteren sıkıntıların çok kısa bir zaman dilimi içerisinde diğer kıtalara yayılması açısından önem arz eden, Rosenberg tarafından dünya çapındaki ilk iktisadi kriz olarak nitelendirile 1857 krizine değinilecektir⁷¹. Ardından 1990'lı yıllarda, Keynes'in likidite tuzağı önerisini yeniden gündeme getiren Japon krizi ve Asya döviz krizi, 2008 küresel finans krizinde tekrarlanan unsurları içlerinde barındırmaları bakımından irdelenmeye çalışılacaktır.

⁶⁸Laclau, **On Populist Reason**, a.g.e., s.214.

⁶⁹Dorna, **a.g.e.**, s.43.

⁷⁰A.e., s.44.

⁷¹Melih Gürsoy, **Dünyadaki Büyük Ekonomik Krizler Ve Türkiye Ekonomisine Etkileri**, İstanbul, Metis Yayınları, 1989, s.30.

2.3.1. 1857 Paniği

Alman tarihçi Rosenberg tarafından küresel çaplı ilk kriz olarak nitelendirilen 1857 krizi ile ilgili olarak Elberfeld Ticaret Odası: “ Dünya tek parçadır; sanayi ve ticaret onu bu hale getirmiştir” ifadesini kullanmıştır⁷². 1849 yılında Kaliforniya’da ve 1851 yılında Avustralya’da yeni madenlerin bulunması bu ülkelere yönelik ihracatı artırmıştır. Bu dönemde ABD ve Avrupa’nın kredi tabanı genişlemiştir. Çiftçilerin topraklarını ipotek ettirerek yeni topraklar almaları ve aldıkları bu toprakları da tekrar ipotek ettirerek borçlanıp yeniden toprak almaları kısır bir döngünün içine girilmesine neden olmuştur.

Kırım Savaşı’nın 1856 yılında sona ermesi ile birlikte buğday fiyatlarında ciddi düşüş yaşanmıştır. ABD’de buğdayın kile (36,5 kg) fiyatı, 1855 yılında 2,19 ABD dolarından 1858 yılı itibari ile 0,80 ABD dolarına kadar düşmüştür⁷³. Hamburg Bankaları’ndan kredi alan İsveç firmaları, Rusya’ya artık mal satamadıkları için ellerindeki paraları spekülasyon yatırımlarda kullanma yolunu tercih etmişlerdir⁷⁴. Aşırı derecede artan arsa fiyatlarına karşılık gıda fiyatlarının düşmesi, çiftçilerin kredi borçlarını ödeyememesi ile sonuçlanmıştır.

1857 ve 1858 yıllarında oluşan toplam 400 milyon dolar borç ile 9.655 Amerikan firması kapanmıştır⁷⁵. Ohio’da başlayan kriz, panik etkisi ile New York başta olmak üzere ABD içerisinde değişik bölgelere yayılmıştır. Daha sonra ise ülke sınırlarını aşarak, Liverpool, Londra, Paris, Oslo ve Stockholm’ü etkisi altına almıştır⁷⁶. Kriz, ABD ve Avrupa’da neredeyse aynı anda patlak vermiş ve Güney Amerika, Güney Afrika ve Uzakdoğu’da da hissedilmiştir⁷⁷.

⁷²Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes, A History of Financial Crises**, s.129.

⁷³Michael Anthony Ross, **Justice of Shattered Dreams: Samuel Freeman Miller and the Supreme Court During the Civil War Era**, Baton Rouge, LSU Press, 2003, s.41.

⁷⁴Johan Akerman, **Structure et cycles économiques**, Paris, Presses Universitaires de France, 1955, s.323.

⁷⁵Ardant, **a.g.e.**, s.41.

⁷⁶Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes, A History of Financial Crises**, s.184.

⁷⁷Sir John Clapham, **The Bank of England: a History**, Cambridge, Cambridge University Press, 1944, s.226.

2.3.2. Japon Krizi ve Likidite Tuzağı

Japon ekonomisi, 1950’li ve 60’lı yıllarda yüksek ihracat, tasarruf ve yatırım ile olağanüstü bir büyüme performansı ortaya koymuştur. 1949 yılında Nikkei borsasının endeksi 100 iken 1970’lerin başında 5 bine, 1989 yılının sonu itibari ile ise 39 bine ulaşmıştır⁷⁸.

Japonya, 1960’lı yıllarda ortalama yüzde9 büyümüştür. Ancak 1973 yılından sonra büyüme oranı yüzde 4’ün altına düşmüştür⁷⁹. Japonya’nın üstün olarak kabul edilen taraflarından bir tanesi de devletin yönlendiriciliği olmuştur. Devletin yönlendirmesi insanlara güven vermiş ve şirketler açısından bu doğrultudaki stratejik davranışlar kârlılık kıstasının önüne geçmiştir. Risklerin sosyalleştirilerek büyüme hedefinin ön plana çıkarılması ülke ekonomisinin dinamiğinde olumlu rol oynamıştır. Ne var ki bu durumun aynı zamanda Japon ekonomisinin yumuşak karnı olduğu da zamanla açığa çıkmıştır⁸⁰.

1980’ler, Japonya’nın refah yılları olmuştur. Hızlı büyüme ve düşük işsizlik oranları bu dönem Japon ekonomisinin karakteristik özellikleri olmuştur. Hem hisse hem de arsa fiyatları üç katına çıkmıştır. Ancak bu artışlar, Japonya’da enflasyon rakamlarında görülmemektedir. 1983 ile 1989 yılları arasında Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) yüzde 3,9 artarken, Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE) ise yüzde 6,4 düşüş kaydetmiştir⁸¹.

1980’li yıllarda Japon bankaları regülasyona tabi tutulmayan mevduat rakamını sürekli olarak düşürmüşlerdir. Bu arada ıskonto oranı da 1982’de yüzde5,5 ‘ten 1987’de yüzde 2,5 ‘e kadar düşürülmüştür. Daha sonra Japonya Merkez Bankası Başkanı ıskonto oranlarını yeniden yükselten Bundesbank ve Amerikan Merkez

⁷⁸ Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes, A History of Financial Crises**, s.104.

⁷⁹ Paul Krugman, **The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008**, New York, Norton, 2009, s.60.

⁸⁰ Robert Boyer-Toshio Yamada, **Japanese Capitalism in Crisis: A regulationist interpretation**, Londra, Routledge, 2000, s.12.

⁸¹ Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes, A History of Financial Crises**, s.104.

Bankası'nı takip etmemiştir. 1990 yılında imtiyazlı müşterilere verilen kredilerden zarar edildiğinin ortaya çıkması paniğe neden olmuştur⁸².

Japonya Merkez Bankası, ortaya çıkan paniğin önüne geçmek için sürekli olarak iskonto oranını düşürmüştür. 1991 yılında yüzde 6 iken Eylül 1995'te yüzde 0,5'e kadar inmiştir⁸³. Ancak bu çaba bile Japonları harcama yapmaya yöneltmek için yetersiz kalmıştır ve John Maynard Keynes'in bahsetmiş olduğu "likidite tuzağı" Japonya için 1990'lı yılların ikinci yarısında ortaya çıkmıştır⁸⁴.

Likidite tuzağı, ekonomide bazı durumlarda para politikasının etkisizliğini anlatmak için kullanılan bir terimdir. Likidite tuzağı hane halklarının, belirli bir faiz oranı için arz edilen parayı ellerinde nakit olarak tutmalarını ifade etmektedir. Böyle bir durumda para politikası, faiz oranı ve gelir düzeyi üzerinde etkili değildir⁸⁵. Likidite tuzağı, parasal ekonomilerde uç bir durum olarak John Maynard Keynes tarafından ortaya atılmıştır⁸⁶. Japonya da yukarıda ifade edilen gelişmeler sonucunda likidite tuzağını yaşamıştır.

Japon krizi örneğinden 2008 küresel finans krizi ile ilgili olarak çıkarılacak iki sonuç mevcuttur. Bunlardan ilki, iltimas yolu ile ortaya çıkan ahlaki tehliktir ikincisi ise tüketicilerin harcama iştahı ile ilgili olan likidite tuzağıdır. Konut piyasası ile borsa arasındaki ilişki ve ticari bankalara pompalanan likiditenin piyasaya yansımaması özellikleri 2008 küresel finans krizini incelemek bakımından önem arz etmektedir.

⁸² Frederic Mishkin, **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, New York, Pearson, 2009, s.397.

⁸³ Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes, A History of Financial Crises**, s.105.

⁸⁴ Paul Krugman, "It's BAACK: Japan's Slump and the Return of the Liquidity Trap", **Brookings Papers on Economics**, No.2, 1998, s.149.

⁸⁵ Rudiger Dornbusch ve Diğerleri, **Macroeconomics**, New York, McGraw-Hill, 2001, s.245.

⁸⁶ John M. Keynes, **The General Theory of Employment, Interest and Money**, New York, Macmillan, 1936, s.207.

2.3.3. Asya Döviz Krizi

1990'lı yıllarda dünyada meydana gelen tek kriz Japon krizi değildir. Aynı kıtada 1997-98 yıllarında gerçekleşen ve en çok Tayland, Kore, Endonezya ve Malezya'yı vuran finansal krize Asya krizi veya Güneydoğu Asya krizi denmiştir. Bu ülkelerde gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH), 1996 yılına göre reel olarak daralmıştır, kur devalüasyonları yüzde 30 ile yüzde 80 arasında gerçekleşmiş ve borsada Endonezya'da olduğu üzere yüzde 70'e varan kayıplar yaşanmıştır⁸⁷.

Güneydoğu Asya krizinin en ayırt edici özellikleri, kısa sürede küresel düzeyde etkiler yaratması ve döviz krizlerini açıklamaya yönelik birinci ve ikinci nesil kriz teorileri tarafından açıklanamamış olmasıdır. Kriz, kendi kendini besleyen bir yabancı finansal saldırı ile ortaya çıkmıştır ve öncesinde makroekonomik göstergelerde bir kriz belirtisi bulunmamaktadır. Kamu kesiminde artan bir borç veya açık bulunmamaktadır.

Bu ülkeler içerisinde Tayland ekonomisine bakarak durumu anlamaya çalışacağız. Tayland, sanayileşen Asya ülkeleri kervanına biraz gecikmeli olarak katılmıştır. Japonların ülkede tesisler kurması ile sanayi kalkınmaya başlamış ve ekonomi atağa geçmiştir. Tayland böylece 1980'lerde ortalama yüzde 7,3'lük bir büyüme oranı yakalamıştır⁸⁸. 1990'lı yılların başına kadar geçen süreçte bu büyümeyi sağlamayı yatırımın başlıca finansörü Taylandlıların kendileri yani iç tasarruf olmuştur.

Komünizmin çöküşü ile birlikte radikal darbe olasılığı azalmış ve Batı dünyası dışındaki ülkelere de yatırım yapılmasına sıcak bakılmıştır. 1990'lı yılların başında gelişmiş ülkelerdeki faiz oranlarının düşük olması nedeni ile yatırımcılara daha evvelden üçüncü dünya ülkelerin yükselen piyasalar olarak isim değiştirmesi cazip gelmiştir. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF), üçüncü dünya

⁸⁷ Lawrence R. Klein-Tayyeb Shabir, **Recent Financial Crises**, Cornwall, Edward Elgar, 2006, s.23.

⁸⁸ Pablo Bustelo, "The East Asian Financial Crises: An analytical Survey", **ICEI Working Paper**, No.10, Madrid, Complutense University, 1998, s.6.

lkelerine yatırımlarda bulunmuşlardır. Yalnız IMF ve Dünya Bankası zamanla bu yatırımlarının miktarını azaltsalar da özel sektör tam tersi yönde bir eğilim göstermiştir. Özel sektör, üçüncü dünya ülkelerine 1990 yılında 42 milyar ABD doları akıtırken bu rakam 1997’de 256 milyar ABD dolarına çıkmıştır⁸⁹.

1997 yılının ortalarında Japon yeninin değerinin düşmesi Asya mallarının rekabet edebilme gücünü azaltmıştır. Bu aşamada merkez bankasına giren dolar ve yen düzeyi azalmıştır. Tayland Merkez Bankası, dolaşım halindeki baht miktarını azaltmak için piyasadan dolar ve yen karşılığı baht almaya başlamıştır. Ancak Tayland Merkez Bankası dolar ve yen basma hakkına sahip olmadığı için sınırlı bir hareket kabiliyetine sahip olmuştur. Yapabileceği tek şey, faizleri yükselterek doların gelmesini sağlamak olmuştur. Faizleri yükseltmenin de şöyle bir sakıncası bulunmaktadır. Zaten durgunlaşmış olan ve inşaatların gitgide azaldığı bir ülkede faizleri yükseltmek yatırımların nn tümden kesmek anlamına gelmektedir. Ancak piyasalarda bahtın değerinin düşeceğine dair bir beklenti oluşmuş ve bunun sonucunda büyük miktarlarda bahttan dolara geçiş gerçekleşmiştir. 2 Temmuz 1997 tarihinde Tayland’da devalüasyon gerekleřmiştir⁹⁰.

Bu noktada artık her şeyin düzeleceğine dair oluşan beklenti, İngiltere’nin sterlini bırakması sonrası yüzde 15’lik bir değer kaybı tahminini de beraberinde getirmiştir. Ne var ki baht devalüasyonla yaklaşık yüzde 50 değer kaybetmiştir. Bunda kendi kendini güçlendiren paniklerin etkisi makroekonomik göstergelerden daha etkili olmuřtur⁹¹.

⁸⁹ Krugman, **a.g.e.**, s. 79.

⁹⁰ Michael Hall, **Exchange Rate Crises in Developing Countries**, Hampshire, Ashgate Publishing, 2005, s.56.

⁹¹ Krugman, **a.g.e.**, s.90.

2.4. 2008 KRİZİNİN NEDENLERİ

2008 Küresel krizinin gelişimini anlamak için ondan önceki on yılda ekonominin nasıl olduğuna bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde enflasyon oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. 2003, 2004 ve 2005 yıllarında reel faiz oranları negatif olarak gerçekleşmiştir⁹². Dünyanın genelinde de durumun çok farklı olmaması, borçlanmayı ucuz hale getirmiştir, çünkü faiz maliyetleri düşüktür.

Faizlerin özellikle ABD'de düşük olmasının Çin ekonomisi açısından da birtakım sonuçları mevcuttur. ABD harcamalarının büyük bölümü Çin mallarına yönelik talep ile ilgilidir. Çin ihracatçılarından ABD doları satın alan Çin Merkez Bankası, faizlerin düşük olduğu bu dönemde ABD dolarlarını Amerikan tahvillerine yatırmıştır. Bu döngü, ABD vatandaşlarına bir yandan ucuz Çin malları temin ederken bir yandan da ucuz faiz sağlamıştır.

Fakat söz konusu hızlı büyüme süreci 2007 yılının başında Merill Lynch'e neredeyse 100 milyon dolar borcu bulunan Own It Mortgage Solutions Inc adlı şirketin iflas masasına başvurması ile bir tür tedirginliğe dönüşmüştür. Dünya ekonomisinin içinde olduğu cari açık ve fazlalar önemli sıkıntılara neden olurken, sermaye akışındaki hızlanma sonucunda oluşan likidite bolluğu beraberinde varlık fiyatlarında artışı da getirmiştir. Özellikle bu gelişmeler sonucu oluşan kredi bolluğu sonucunda borç kalitesi düşerken geri ödemelerde sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır⁹³.

Yine 2006 yılında, ABD gayrimenkul piyasasında durgunluk yaşanması, konut fiyatlarının düşüşü ve FED'in uyguladığı sık faiz artırımını değişken faizli kredi alanları sıkıntıya sokarken, kredilerin geri dönüşünde sorun yaşanması bankaları verdikleri kredileri daraltmaya itmiştir. Bunun sonucunda da konut talebi ve fiyatları

⁹²Buckley, **a.g.e.**, s.25

⁹³Giovanni Dell'Arricia-Deniz Igan-LucLaeven, "Credit Booms and Lending Standards: Evidence From the Subprime Mortgage Market", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 44, No.2-3, Mart-Nisan 2012, s. 382.

düşmüş ve kredi alanlar evlerini satmaya başlamıştır. Bazı kredi alanların ise evlerini, borçlarını ödeme güçlüğü nedeniyle bankalara bırakması ise emlak tahvillerinin teminatı olan evlerin, kağıtların nominal değerini karşılayamaz hale gelmesine neden olmuştur. 2008 yılı itibari ile yaşanan felaketin ev sahiplerine maliyeti 7 trilyon ABD doları iken yatırımcıların kaybı ise yalnızca 1 trilyon ABD doları olmuştur⁹⁴.Ancak oluşan güvensiz finansal ortam bankalar arası borçlanmaya yansımış ve likidite sorununa neden olmuştur. Böylece ABD konut piyasaları krizi yerini likidite krizine bırakmıştır.

2008 krizi, küresel ekonominin yaşadığı en büyük bunalımdır. ABD konut sektöründeki kredilerin etkisi ile başlayan ve yapısal sorunların derinleşmesine katkı sağladığı 2008 krizi büyüyerek tüm dünya ekonomisini etkisi altına almıştır. Krizin oluşumunda etkili olan faktörler aşağıda kısaca incelenecektir.

2.4.1. Finansal Araçlara İlişkin Sorunlar

Küresel ekonomide finansal araç çeşitliliği oldukça fazladır. Krediye bağlı tahviller ve ipotekli krediler de bunlardan bazılarıdır. ABD’de ortaya çıkan ve tüm ülke ekonomilerini etkileyen finansal krizin kaynağı eşik altı konut kredileri de bu finansal araçlar arasında yer almaktadır.

Faizlerin düşük oluşu kredilerin (eşik altı konut kredileri) bireylerin ödeme gücüne bakılmadan verilmesi ve faizlerin yükselmesi ile verilen kredilerin geri dönüşünün sağlanamaması söz konusu olmuştur.

Faizlerin düşük olması aynı zamanda Amerikan hükümetinin 1990’lı yılların ortalarından beri özendirdiği ev sahipliği için de olumlu bir ortam oluşturmuştur. Bankacılık sektöründe de buna uygun olarak yeni bir borçlanma tipi ortaya çıkmıştır. Buna göre, banka konut kredisi borcunu elinde bulundurmak yerine bu borcu başka bir bankaya satmaktadır. Bu tarz konut kredisi borçlarından oluşan MBS (mortgage backed security: konut kredisine dayalı menkul değer), konut kredilerini satan ve de

⁹⁴Krugman, a.g.e., s.169.

alan finansal kuruluşu bunları araç kredisi, tüketici kredisi gibi başka türden borçlarla aynı sepete koyup bir tür CDO (collateralized debt obligation) oluşturabilmektedir. Bu sürece seküritizasyon denmektedir.

Konut kredilerinin bu seküritizasyon sürecinde başka borçlarla birlikte paketlenilme özelliği normal koşullarda konut kredisine erişim elde edemeyecek olan düşük gelirlerinin konut kredisi almasına imkân tanımıştır. Çünkü seküritizasyon sistemi konvansiyonel bankacılığın dışında gelişen bir süreçtir.

Konut kredilerinin işleyişine bakıldığında kredinin verildiği bireyin risk grubuna göre kredi değerlendirmesi yapıldığı görülmektedir. Buna göre üç grup kredi bulunmaktadır. Birincisi Prime Kredi'dir. Bu kredi türünde konut kredilerinin faiz ve anapara ödemeleri tamamen ya da kısmen devlet garantisi veren kuruluşların garantisi altındadır ve ödeme gücü yüksek ve riski düşük bireylerin kullandığı kredilerdir. İkinci kredi türü Alternatif A(Alt-A)olarak adlandırılan kredilerdir. Bu kredi çeşidi ilk kredi grubu olan Prime Kredilerin ön gördüğü tüm koşulları sağlayamamakla birlikte, yine ödeme gücü yüksek olan kesime verilen kredilerdir.⁹⁵Bu şekilde sağlanan kredilerin toplam mortgage kredileri içerisindeki payı yüzde 5'tir. Son grup krediler olan eşik altı konut kredileri ise sürekli geliri olmayan ve gelirini belgelendiremeyen kişilere verilen kredilerdir. Bu kredi türü geri ödeme riski yüksek kişilere kullanılmıştır. Eşik altı konut kredilerinin toplam konut kredileri içerisindeki payı ise yüzde 15 düzeyindedir⁹⁶.

2.4.2. Derecelendirme ve Denetleme Kuruluşları

Derecelendirme kuruluşlarının görevi firmaların objektif olarak değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda firma durumuna bağlı olarak not verilmesidir. Fakat derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlar ve yaptıkları çalışmalar konusunda çeşitli sıkıntılar bulunmaktadır. Söz konusu derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların finanse edildikleri firmalara verilmesi sorun

⁹⁵Krugman, a.g.e., s.168.

⁹⁶Vakıf Bank Hazine Başkanlığı, **ABD Konut Sektöründeki Gelişmeler ve Etkileri**, Vakıfbank Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü, Eylül 2007, s.2.

teşkil etmektedir. Çıkar çatışması olarak da nitelenebilecek olan bu durum bankalarla ve diğer mali kuruluşlar için verilen notların gerçeği yansıtmamasına sebep olmuştur.

Özellikle finansal araçlar konusunda tam bilgi donanımına sahip olunamaması ve bu kuruluşlarının sadece temerrüt riskini derecelendirmesi, likidite riski ve rating değiştirme riskinin ölçülmemesi ciddi sorunlara neden olmuştur⁹⁷.

Duruma denetleme kuruluşları açısından bakıldığında ise çok da farklı olmadığı görülmektedir. Özellikle FED değişen risk ortamına karşı önlem alınması konusunda gecikmiş ve konut piyasasındaki krizin finansal sisteme yayılmayacağı konusunda açıklama yapmıştır. Fakat kriz sadece konut piyasasıyla sınırlı kalmamış, tüm finansal sistemi hatta tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır.

2.4.3. Krizin Oluşumuna Neden Olan İktisadi Yapı

Kriz öncesi finansal piyasaların yapısının saydamlıktan çok uzak oluşu ve asimetrik bilgi olarak tanımlanan olgu finansal krizin hızla yayılmasında ve tüm dünya ülkelerini etkisi altına almasında ciddi bir paya sahiptir. Özellikle asimetrik bilgi nedeniyle, bilginin yatırımcılara, firmalara ve diğer aktörlere farklı hızlarla ve farklı biçimlerde ulaşması finansal sistem içerisinde iletişimsizlik ve spekülasyon hareketlere zemin hazırlamıştır. Bu durum banka ve aracılara(broker) sahip oldukları varlıkların değerinin ve kimlere yönelik olduğunun bilinmemesine sebep olmuştur. Tüm bunların sonucunda da Lehmann Brothers gibi büyük şirketlerin iflası gerçekleşmiştir⁹⁸.

Kısacası, hızlı büyüme, sermaye akımlarının artması durumuna karşın piyasa katılımcıları tarafından risklerin gerektiği gibi değerlendirilememesi, daha fazla getiri elde etmek için riski yüksek gruplara yönelik finansal araçlara ağırlık verilmesi etkili olmayan risk yönetim uygulamaları, karmaşık ve şeffaf olmayan finansal ürünlerin

⁹⁷Turalay Kenç, **Kredi Krizi Sonrasında Risk Modelleri ve Basel II Notu**, BDDK 8. Kuruluş Yılı Dönümü Konferansı, 2008, s.17.

⁹⁸Pelin Ataman Erdönmez, “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:68, 2009, ss.85-89.

artması finansal sistemin ciddi şekilde zarar görmesine sebep olmuştur. Düzenleyiciler ve denetim otoritelerinin finansal piyasalardaki riskleri gerektiği gibi değerlendirememesi, finansal açıdan yeniliklere ayak uydurulamaması da yine krizin etkilerinin bu denli büyük olmasına sebep olan ekonomik yapının sorunları arasında yer almaktadır⁹⁹.

2.5. KRİZE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

2008 Finansal Krizinin boyutlarını anlamaya çalışmak açısından kısaca diğer krizler ile karşılaştırılması yapılacaktır. Ünlü tarihçi Niall Ferguson, 2008 küresel finans krizinin Büyük Bunalımdan bu yana yaşanmış en büyük finansal şok olduğunu ifade etmiştir¹⁰⁰.

1929 krizi ve 2008 finans krizinin oluşumuna bakıldığında her ikisinin de aşırı kredi patlaması sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte harcama ve talep artışı krizleri hızlandıran etkenler olmuştur¹⁰¹. Her iki krizin de aralarındaki benzer yönleri ve farklılıklarını görebilmek adına 1929 krizi başlangıcı, Avrupa'daki etkileri ve kriz sonrası durum da göz önüne alınarak incelenecektir.

2.5.1. 1929 ve 2008 Krizlerinin Karşılaştırılması

1929 ve 2008 krizlerinin her ikisi de bir kredi patlaması ile birlikte aşırı harcama ve talep artışı sonucunda yaşanmıştır. Her iki kriz de temelde bankacılık sistemindeki yapısal sorunlar sonucu hızlı bir biçimde yayılmıştır. 1929 krizi öncesi dönemde finans sisteminin yapısının sorunlu oluşu ve aynı şekilde 2008 krizi öncesi dönemde de finansal sistemdeki yapısal bozukluklar güvensizlik ortamının

⁹⁹Erdönmez,a.g.e., ss.85-89.

¹⁰⁰ Niall Ferguson, **The Ascent of Money A Financial History of the World**, New York, The Penguin Press, 2009, s.355.

¹⁰¹Derya Yılmaz-Filiz Gayğusuz, “2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri”, **Uludağ Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü**, s.7. Çevrimiçi, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma39.pdf>, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

oluşmasına neden olurken, her iki krizde de küçük bankalar en büyük zararı gören kesim olmuştur¹⁰².

Her iki kriz de finans sistemi odaklı olarak başlamıştır ve reel kesimi ciddi oranlarda etkilemiştir. 1929 Büyük Bunalımı ve 2008 finans krizi artan emlak piyasası ve verilen kredilerle ev sahibi olan bireylerin söz konusu kredileri ödeyememesi yüzünden patlak vermiştir¹⁰³.

1929 ve 2008 krizlerinin çıkış nedenleri açısından karşılaştırması yapıldığında bu krizlerin yukarıda da belirtildiği üzere çıkış nedenleri bazı bakımlardan benzerlik göstermektedir. Söz konusu nedenler kısaca¹⁰⁴;

- ABD Banka sisteminin zayıflığı,
- Uluslararası mali yapının bozukluğu,
- Gelişmiş ülkelerde gelir dağılımının adil olmayan yapısı
- ABD’nin dünya ekonomisi açısından etkin güç olması,
- Bunalımı önleyecek etkinlikte kamu müdahalelerinin olmayışı olarak sıralanabilir.

Krizler sonuçları açısından karşılaştırıldığında ise, 1929 Büyük Bunalımı sonucunda borsa çökmüştür ve bu da tüketici harcamalarını, yatırımları ve piyasadaki likiditeyi azaltarak Amerika’da GSYİH’nin üçte biri oranında azalmasına sebep olurken, işsizlik yüzde 25 seviyelerine çıkmıştır¹⁰⁵.

¹⁰²Ben S. Bernanke, “Non monetary effects of the financial crisis in the propagation of the Great Depression”, **American Economic Review**, 1983, s.263.

¹⁰³İzzet Ulvi, “1929 Büyük Bunalımı Tekrar Yaşanır mı?”, **Ortadoğu Gazetesi**, 23.03.2008, s.1.

¹⁰⁴Buluş-Kabaklarlı, **a.g.e.**, s.6.

¹⁰⁵John Kenneth Galbraith, **Kuşku Çağı Ekonomik Gelişmeler Tarihi**, Çev. Nilgün Himmetlioğlu-Reşit Aşçıoğlu, 2. Basım, İstanbul, Altın Kitaplar, 1989, s.206.

2008 krizinin sonuçlarına bakıldığında ise yine işsizliğin ABD’de iki katına çıktığı ve dünya GSYİH oranlarında hızlı bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Amerikan ekonomisi 2008 küresel finans krizi ile birlikte akıllara yeniden Büyük Bunalım’ı getirmiştir. Ne var ki çağımızın modern finansal sistemi, 1929 yılına oranla çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir.

1929 ile 2008 krizleri arasındaki benzerlik, ikisinin de Gramscici bir ifade ile finansal hegemonya krizi olmalarıdır. Toplumun üst katmanlarında yaşanan değişim sonucu finans sektöründe aşırı bir karlılık tutkusu ile sürdürülemez olan bir döngüye girilmiştir¹⁰⁶.

2.5.2. Bütün Korkuların Toplamı

Nobel ödüllü Amerikalı iktisatçı Paul Krugman, 1999 yılında kaleme aldığı ve Japon krizi ile Asya krizini anlattığı “The Return of Depression Economics” adlı eserine 2008 küresel finans krizi ile ilgili bir bölüm eklemiş ve kitabını 2009 yılında tekrar yayımlamıştır¹⁰⁷. Bu ek bölümün adını “The Sum of All Fears” yani “bütün korkuların toplamı” koymuştur. Krugman’a göre kriz, daha önceki hiçbir krize benzememektedir. Ne var ki daha önceki bölümlerde incelemeye çalıştığımız 1929, Japonya ve Asya krizlerinde görülen farklı özellikleri kendi bünyesinde barındırmaktadır. Ancak bu sefer, bu krizlerde görülen vakalar arka arkaya gerçekleşmişlerdir¹⁰⁸. Öncelikle Japonya’da 1980’li yılların sonunda düşük faiz oranları ile birlikte görülen konut balonu tarzında bir balon patlamıştır. Daha sonra, Büyük Bunalım sonrasında görülen banka iflas dalgası gerçekleşmiştir. Bundan sonra ise yine Japonya’da görülen şekle benzer bir biçimde likidite tuzağı sorunu yaşanmıştır¹⁰⁹. Yani devlet, bankalara likidite sağlamıştır fakat bunun piyasada yansımaları görülmemiştir.

¹⁰⁶ Georges Duménil- Dominique Lévy, *The Crisis of Neoliberalism*, Cambridge, Harvard University Press, 2011, s.25.

¹⁰⁷ Krugman, *a.g.e.*, b.a.

¹⁰⁸ *A.e.*, s.165.

¹⁰⁹ *A.e.*, s.166.

2008 küresel finans krizinde görülen başka bir özellik de kendi kendini besleyen döviz krizleri olmuştur. Yaşanan sıkıntılar sonrasında, Asya bölgesinde parasal bölgeselleşme yönünde çabaların yoğunlaşması söz konusu olmuştur¹¹⁰. Güneydoğu Asya Ulusları Birliği'ne ek olarak Çin, Japonya ve Güney Kore kendi aralarında 2000 yılında likidite fonları oluşturmuşlardır¹¹¹.

Geleneksel görüş, Rusya, Brezilya, Çin, Hindistan ve buna benzer daha ufak çaptaki ekonomilerin ABD ekonomisinden ayrıştığı düşüncesini benimsemektedir. Bunun da dünyayı bunalımdan kurtarabileceği savunulmaktadır. Asya krizi gerçekleşmeden evvel, ABD'nin deniz aşırı aktifleri GSYİH'sinin yüzde 52'sini, pasifleri ise yüzde 57'sini temsil etmekte iken 2007 yılında bu oranlar sırası ile yüzde 128 ve yüzde 145'e yükselmiştir¹¹². Finansal küreselleşmenin belirgin etkilerinin görülmesi ile beraber ayrışmanın tam tersi bir eğilimin ortaya çıktığı bu rakamlardan anlaşılmaktadır.

2.6. 2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİNİN ETKİLERİ

2008 krizinin sonuçları üzerinde hiç şüphesiz yayılma kanalları da etkili olmuştur. Söz konusu krizin yayılma kanallarına bakıldığında aşırı-riskli varlık ticaretinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Kriz öncesi dönemde ABD ile arasında var olan uluslararası finansal akımlar aracılığıyla, ileride “zehirli” olarak nitelenen varlıklar aracılığıyla ABD ile ilişki içerisinde olan ülkeler krizden etkilenmiştir. İkinci ve önemli bulaşma yolu ise, kredi kanalıyla olmuştur. Kriz nedeniyle daralan uluslararası kredi kanalları, ilgili ülkelere fon akışlarını azaltmış ve bu yolla da kriz yayılmıştır. Krizin üçüncü yayılma kanalı da ticaret kanalıdır. Krize neden olan veya krizin bulaştığı ülkeler üçüncü ülkelerin temel ticaret ortağı olmaları nedeni ile krizin diğer ülkelere de yayılmasında etkili olmuşlardır¹¹³.

¹¹⁰Mehmet Akif İçke, **Bölgesel Finansal Entegrasyon**, İstanbul, Derin Yayınları, 2009, s.63.

¹¹¹A.e., s.64.

¹¹²Krugman, **a.g.e.**, s.177.

¹¹³Aykut Kibritçioglu, “Küresel Finans Krizinin Almanya ve Türkiye'ye Etkileri: Türkiye Örneği”, **Ankara: Konrad Adenauer Vakfı**, 2010, ss.155-164.

2008 yılında ortaya çıkan ancak aslında kökleri daha öncesine dayanan küresel finans krizi tüm ülkeleri aynı oranda etkilememiştir. ABD’deki finansal kriz Amerikan ekonomisinde gelir dağılımında bozukluklar meydana getirmiş ve işsizliği artırmıştır. Buna karşın Endonezya ve Hindistan gibi Asya ülkeleri büyüme çizgilerini sürdürmüşlerdir. Çin’de işgücü piyasalarında işsizlik oranları kriz öncesinde ve sonrasında ciddi bir değişikliğe uğramamıştır. Bu da dünyadaki ekonomilerin küresel krizden aynı ölçüde etkilenmediğini göstermektedir. Michael Bordo, bu durumu ülkelerin finans derinliğine ve küresel finans piyasalarına bütünleşme düzeyine bağlamaktadır¹¹⁴.

2.6.1. Krizin ABD’de ve Dünyada İstihdam Üzerindeki Etkisi

Krizin en yıkıcı etkileri Avrupa işgücü piyasalarında gözlemlenmiştir. Avrupa ülkeleri, bir sonraki bölümde ele alınacağından burada krizin daha çok ABD ve dünyanın geri kalanında işgücü piyasalarında hissedilen etkileri tespit edimeye çalışılacaktır.

Yaşanmakta olan küresel finans krizi ile birlikte işgücü piyasaları Büyük Bunalımdan bu yana en etkili durgunluğa maruz kalmıştır. Piyasalardaki olumsuzluklar ABD’de 2007’nin 2. yarısından itibaren başlamış ve 2008 yılı boyunca etkilerini daha da ağır bir biçimde hissettirmiştir.

IMF’nin Dünyada Genel Görünüm Raporu’nda yer alan bilgilere göre, krizin başlangıç yeri olan ABD’de işsizlik durgunluk döneminde iki katına çıkmıştır. 2006 ve 2007 yıllarında iki yıl üst üste yüzde 4,6 dolaylarında gerçekleşen işsizlik oranı, 2008 yılında hafif bir yükseliş ile yüzde 5,8’e ulaşmıştır. Ancak krizin ABD emek piyasalarında gerçek anlamda hissedilmesi 2009’da yüzde 10’lara yaklaşılması ile olmuştur. 2009’da yüzde 9,3 olan işsizlik oranı 2010 yılını yüzde 9,6, 2011 yılını ise

¹¹⁴Michael Bordo, “The Crisis of 2007: The same Old Story Only The players Have Changed”, **Remarks Prepared for the Federal Reserve Bank of Chicago and IMF conference: Globalization and Systemic Risk**, Illinois, Eylül 2007, s.6.

düşüş ile yüzde 9 ile kapatmıştır. IMF tarafından ABD için 2012 yılında öngörülen rakam yüzde 8 dolaylarındadır¹¹⁵.

Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve ABD tarafından 1975'te kurulan ve ertesi yıl Kanada'nın katılımı ile birlikte tamamlanan G7'nin performansına bakıldığında ise 2006 ve 2008 yıllarında yüzde 5,8, 2007 yılında yüzde 5,4 olan işsizlik oranının keskin bir yükseliş ile 2009 yılında yüzde 8'e çıktığı gözlemlenmektedir. IMF verilerine göre 2010 yılında yüzde 8,3 ile G7 ülkelerinde zirve yapan işsizlik 2011 yılında yüzde 7,9 dolaylarında gerçekleşmiştir. G7'ye en son katılan ülke olan Kanada'da 2007 yılında yüzde 6 olan işsizlik oranı 2009'da yüzde 8,3'e kadar çıkmış ancak 2011 yılında yüzde 7,5'un altına inmiştir¹¹⁶. IMF tahminlerine göre Kanada'da işsizliğin önümüzdeki iki sene boyunca yüzde 7-7,5 bandında kalması beklenmektedir. G7'ye mensup bir başka ülke olan Japonya'da ise, işsizlik oranı yalnızca yüzde 3,8 iken bu oran 2009 ve 2010 yıllarında yüzde 5,1 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında yüzde 4,5'e düşen işsizliğin 2012 ve 2013 yıllarında yüzde 4-4,5 bandında seyretmesi beklenmektedir¹¹⁷.

Singapur, Hong-Kong, Kore ve Tayvan IMF verilerine bakılacak olursa krizden pek etkilenmemiş gözükmektedir. Asya'nın yeni sanayileşmiş bu ülkelerinde 2009 yılında işsizlikte bir artış görülse de 2010 ve 2011 yıllarında durumun sakinleştiği gözlemlenmektedir. Singapur'da 2007 yılında yüzde 2,1 olan işsizlik 2009'da yüzde 3'e yükselmiş ancak 2011 yılında eski değerinin de altına düşerek yüzde 2 olarak gerçekleşmiştir. 2006 ve 2007 yıllarında Tayvan'da işsizlik oranı yüzde 3,9 iken bu rakam 2009 yılında yüzde 5,9'a kadar yükselmiş fakat ertesi yıl yüzde 5,2'ye düşmüştür¹¹⁸.

¹¹⁵Çevrimiçi, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/weodata/weorept.aspx Erişim Tarihi: 29.Haziran.2012.

¹¹⁶Katherine Marshall, "Youth neither enrolled nor employed", **Perspectives on Labor and Income**, Vol.24, No. 2, Yaz 2012, s.6.

¹¹⁷Çevrimiçi, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/weodata, Erişim Tarihi: 30.Haziran.2012.

¹¹⁸Çevrimiçi, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/weodata, Erişim Tarihi: 30.Haziran.2012.

Hong-Kong'ta işsizlik 2003 yılında yüzde 8 iken 2008 yılında bu rakamı yüzde 3,5 'a inmiştir. 2009 yılında krizin etkisi ile yüzde 5,2'ye çıkan işsizlik oranı 2010'da yüzde 4,3'e, 2011 yılında ise yüzde 3,4 'e yani 2008 yılındaki rakamın da altına düşmüştür. Asya Kaplanları'nın ortalaması alındığında 2006, 2007 ve 2008'de yüzde 3,5 dolaylarında gerçekleşen işsizlik oranı, krizin etkilerinin küresel anlamda en fazla hissedildiği 2009 yılında yüzde 4,3'e yükselmiştir. 2010 yılında inişe geçerek yüzde 4 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, 2011 yılında tekrar yüzde 3,5'e düşmüştür. IMF'nin 2012 yılının Nisan ayında yayınladığı rapora göre bu oranın 2012 yılı sonunda da yine yüzde 3,5 dolaylarında gerçekleşmesi beklenmektedir¹¹⁹.

IMF verilerine göre, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi Çin'de işgücü piyasalarının küresel finans krizden etkilendiğini ileri sürmek oldukça zordur. 2006 yılında yüzde 4,1 olan işsizlik oranı 2007'de yüzde 4'e düşmüş, 2008'de yüzde 4,2'ye, 2009'da ise yüzde 4,3'e yükselmiştir. 2010 yılında yüzde 4,1'e, 2011 yılında ise yüzde 4'e düşen işsizliğin kriz ile birlikte ciddi bir değişime uğramadığı gözlemlenmektedir. Asya ülkelerinde işgücü piyasaları krizin etkilerini derin bir biçimde hissetmemişlerdir. Bunun dışında Endonezya, krize rağmen işsizliği azaltmaya yönelik çabalarını başarı ile devam ettirmiştir. 2005 yılında yüzde 11,2 olan işsizlik oranı 2006 yılında yüzde 10,3'e, 2007 yılında yüzde 9,1'e, 2008 yılında ise yüzde 8,4'e düşmüştür. Krizin işgücü piyasalarında küresel çapta en fazla hissedildiği 2009 yılında Endonezya'da iniş trendi devam etmiş ve işsizlik yüzde 7,9 olarak gerçekleşmiştir. Endonezya'nın 2010 ve 2011 yıllarındaki performansı ise sırası ile yüzde 7,1 ve yüzde 6,6 oranında olmuştur¹²⁰.

¹¹⁹Çevrimiçi, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata>, Erişim Tarihi: 29.Haziran 2012.

¹²⁰Çevrimiçi, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata>, Erişim Tarihi: 29. Haziran.2012.

2.6.2. Krizin ABD’de Yoksulluk Üzerindeki Etkisi

ABD tarihinde 1960 ile 1961 yılları, 1969 ile 1970 yılları ve 1973 ile 1975 yılları arasında yaşanan krizler sonrasında yoksulluk oranlarında düşüş yaşanırken, neoliberal politikaların ivme kazandığı 1980’li yıllardan itibaren yaşanan krizlerden bir yıl sonra yoksulluk oranında artış gözlemlenmeye başlamıştır¹²¹.

1980’li yılların sonundan itibaren ekonomilerde yaşanan krizlerin sayıca artmaya başlaması ile sadece belli sınıflar bunlardan zararlı çıkmıştır. Neoliberalizm, krizin genel anlamda finans sektörünün kârlılığı üzerinde ciddi ölçüde olumlu etkiler meydana getirmesine neden olmuştur¹²².

ABD’de 2010 yılı itibari ile reel medyan hane halkı geliri 49,445 dolardır. Bu rakam, 2009’a göre yüzde 2,3 ‘lük bir düşüşe işaret etmektedir¹²³.

ABD Nüfus Dairesi’nin gelir eşitsizliği ile ilgili vermiş olduğu istatistiklere göre, en yüksek gelirli 10’uncu dilimin en düşük gelirli 10’uncu dilime oranı 1999 yılında 10,42’den 2010 yılında 11,67’ye yükselmiştir ¹²⁴. Bu veri, alt gelir gruplarının üst gelir gruplarına göre oransal olarak daha fazla kayba uğradığını göstermektedir.

ABD ‘de tam zamanlı çalışan insanların sayısı 2007 yılından 2010 yılında dek erkeklerde 6,6 milyon, kadınlarda ise 2,8 milyon kişi azalmıştır¹²⁵. ABD’deki resmi rakamlara göre, yoksulluk oranı 2009 yılında yüzde 14,3’ten 2010 yılında yüzde 15,1’e yükselmiştir. Bu artış, 2007 yılından beri sürekli olarak devam etmektedir. 2007 yılı itibari ile ABD’de yoksulluk oranı yüzde 12,5 seviyesinde

¹²¹Carmen de Navas ve diğerleri, **Income, Poverty and Health Insurance Coverage in the United States:2010**, Washington, US Census Bureau, Eylül 2011, s.14.

¹²²Gérard Duménil-Dominique Lévy, **Capital Resurgent**, Massachusetts, Harvard University Press, 2004, s.132.

¹²³De Navas ve diğerleri, **a.g.e.**, s.5.

¹²⁴**A.e.**, s.7.

¹²⁵**A..e.**, s.8.

bulunmakta idi. 2009 yılında 43,6 milyon olan yoksul insan sayısı 2010 son 52 yılın zirvesine ulaşarak 46,2 milyona yükselmiştir. Yoksulluk ile ilgili istatistiklerin bu ülkede 1959 yılından itibaren çıkarılmaya başlandığı dikkate alındığında bunun, ABD tarihinin en yüksek yoksulluk oranı olduğu görülür. 2010 yılında ABD’de halkın yüzde 6,7 ‘si ya da başka bir ifade ile 20,5 milyonu yoksulluk eşiğindedir. Sağlık sigortası bulunmayan insan sayısı, 2009’da 49 milyondan 2010 yılında yaklaşık 50 milyona çıkmıştır¹²⁶.

2.6.3. Wall Street’ in İşgali

ABD’de artan işsizliğe ve yoksulluğa karşı tepkilerini ortaya koymak isteyen bir grup protestocu, 17 Eylül 2011 tarihinde New York’ta eylem düzenlemişlerdir¹²⁷. Protestocuların sloganı “We are 99% / Occupy Wall Street (Biz yüzde 99’uz /Wall Street’i işgal et)”olmuştur. Bu slogan, kriz sonrasında alınan önlemlerin halktan çok büyük bankaları ve çok uluslu şirketleri kurtarmaya yönelik olduğuna dikkat çekmek ve küresel ekonominin yüzde bir gibi küçük bir azınlığın çıkarları doğrultusunda yönlendirildiğini haykırmak üzere seçilmiştir.

Modern dünya sistemleri teorisini ortaya atan sosyolog Immanuel Wallerstein, Wall Street’i İşgal Et (WSİ) hareketini, 1968 yılından bu yana yaşanan en önemli siyasi olay olarak nitelendirmiştir¹²⁸. Demokratik düzenlerde popülist hareketlerin en önemli özelliklerden bir tanesi, temsili siyasete getirdikleri eleştiridir. WSİ hareketi, ABD’de ve dünyada siyaset kurumlarının halkın yaşam standardından çok kapitalist güçlerin çıkarları doğrultusunda işlediğini ve karar aldığını dile getirerek bu kıstasa uygun bir yaklaşım ortaya koymuştur.

¹²⁶De Navas ve Diğerleri, **a.g.e.**, s.14.

¹²⁷A. Fulya Şen, “Toplumsal Hareketler ve Medya:“Wall Street’in İşgalinin Medyada Temsili”, **Global Media Journal**, Cilt 2, Sayı 4, 2012, s.139.

¹²⁸**A.e.**, s. 141.

Popülizmin bir diğer özelliği daha önceki bölümlerde de görüldüğü üzere, kendisini ne olduğunun değil, neye karşı olduğunu tarif etmesidir. Burada yüzde1 ‘lik kesim dışında kalan herkes, WSİ hareketinde yer alma imkânına sahiptir. WSİ eylemi, böylece bütün halka hitap edebilen bir harekete dönüşmüştür. Son dönem sosyal hareketlerin bir özelliği, işçi ve sınıf mücadelelerinden ayrılmış olmasıdır¹²⁹. WSİ hareketi, otoriteye ve kurumlara karşı gelen feministlerin, homoseksüellerin ve etnik azınlıkların ortak bir paydası olmuştur.

Yüzde bir üst gelir grubu, 1980’lerden bu yana neoliberal politikaların uygulandığı ABD’de, Nobel ödüllü iktisatçı Joseph Stiglitz’e göre, her yıl milli gelirin çeyreğini elde etmekle kalmayıp ulusal zenginliğin yüzde 40’ını da kontrol etmektedir¹³⁰. Olayı basitleştirmek gerekir ise krizin nedeni bankalardır. Ancak, bankaları kurtarmak için kamusal kaynaklar devreye sokulmuştur. Buna karşılık da vatandaşın sosyal ödeneklerinden kesintiler yapılmış, vergiler artırılmıştır. Hall’a göre bütün bu gelişmelerin kaynağı neoliberalizmin hegemonyasıdır ve bu çarpıklığı meşrulaştırmak için de medya kanalı ile halk yanlış bilgilendirilmeye çalışılmıştır¹³¹.

WSİ eylemi, Kanadalı dergi Adbusters’ın yapmış olduğu çağrı üzerine, Zuccoti Park’ta meydana gelmiş ve yaklaşık iki ay devam etmiştir¹³². WSİ, kamusal alanda kurumsal otoriteye meydan okuyan son dönem sosyal hareketlerin en önemlilerinden birisidir. New York’ta başlamasına karşın önce ABD’nin diğer kentlerinde tekrarlanmış, 15 Ekim sonrasında ise 82 ülkede 951 şehre yayılarak tıpkı temelinde yatan iktisadi kriz gibi kısa sürede küresel bir boyuta ulaşmıştır¹³³.

¹²⁹Ernesto Laclau-Chantal Mouffe, **Hegemony and Socialist Strategy**, Londra, Verso, 1990, s.159.

¹³⁰Stuart Hall, “The Neo-Liberal Revolution”, **Cultural Studies**, Vol.25, No.6, 2011, s.723.

¹³¹**A.e.**, s.724.

¹³²Alasdair Roberts, “Why the Occupy Movement Failed”, **Public Administration Review**, Vol. 72, No. 5, 2012, s.755.

¹³³Nathalia Jaramillo, “Occupy, Recuperate and Decolonize”, **The Journal for Critical Education Policy Studies**, Vol.10, No.1, Nisan 2012, s.67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN AVRUPA'DAKİ YANSIMALARI VE POPÜLİST HAREKETLERİN YÜKSELİŞİ

3.1. AVRUPA'DA POPÜLİST HAREKETLERİN YÜKSELİŞİNİN TEMELLERİ

Bu bölümde, 2008 küresel finans krizinin Avrupa'daki yansımaları, AB ve Euro bölgesi'ne üye bazı ülkelerde meydana gelen iktisadi ve sosyal değişiklikler çerçevesinde ele alınacaktır.

İktisadi refah, demokratik toplumların içinde bulundukları düzenden memnun olup olmamalarını veya memnuniyet düzeylerini belirleyen başlıca faktörlerdendir. Bu bölümde AB ülkelerinde demokrasiden duyulan memnuniyete etki edebilecek olan iktisadi göstergeler belirlenmeye çalışılacaktır.

İktisadi refahın demokrasiden memnuniyet düzeyini etkileyen parametreleri işsizlik, kişi başı milli hâsıla ve enflasyon demokratik sistemden memnuniyeti etkileyen iktisadi unsurların başında gelmektedir¹. 2010 yılında Fransa, Almanya, Avusturya, Belçika ve İngiltere gibi başlıca AB üyelerinin de yer aldığı 69 ülkeden 130 bin kişi üzerinde yapılan bir araştırma, kişisel iş durumu ile etkin demokrasi algısı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamıştır². Bulunan sonuç, işsiz durumda olanların demokratik düzen içerisinde ekonominin iyi gitmediği algısına kapıldığıdır. Özellikle Avrupa ülkelerinde, işsizliğin demokrasi ile ilgili bir memnuniyetsizliği ortaya çıkarması bu durumun 1 yıldan fazla sürmesi koşuluna bağlıdır³.

¹ Alexander Wagner-Friedrich Schneider- Martin Halla, "The quality of institutions and satisfaction with democracy in Western Europe", **European Journal of Political Economy**, 25, 2009, s.34.

² Tore Altındağ-Naci Mocan, "Joblessness and Perceptions About the Effectiveness of Democracy", **Working Paper No.15994, National Bureau of Economic Research**, Mayıs 2010, s.21.

³ A.e., s.22

Buna göre demokratikleşmenin iktisadi gelişim ve kurumların kalitesi üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Demokrasinin etkin olarak algılanıp algılanmaması kişisel düzlemde iş sahibi olup olunmaması ile ilgilidir. Aynı ülkede yaşayan kişiler iş durumlarına göre farklı demokrasi algılarına sahip olabilmektedirler. İş sahibi olan kişilerin etkin bir demokrasi algısına sahip olmaları ihtimali artarken işsiz bireylerin demokrasiyi etkin bir düzen olarak algılama ihtimali daha düşüktür. Yüksek işsizlik oranlarının görüldüğü kriz ve durgunluk dönemleri demokrasinin gelişimini engellemekte ve hatta demokratik düzenin varlığını tehdit etmektedir⁴.

Yapılan araştırmalar, Batı Avrupa’da nasyonal popülist partilerin seçmenler nezdinde gördüğü desteğin zaman içerisinde işsizlik oranı ve göçe bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde işsizlik, para yardımının yüksek olması gibi durumlar, nasyonal popülist partilere verilen desteği düşürebilmektedir⁵. İşsizliğin artması kaynakların kıtlaşması şeklinde ortaya çıkmakta ve nasyonal popülist partiler bu noktada öncelik sıralamasının etnik kökene dayalı olarak yapılmasını önermektedirler.

Diğer bir etken olarak enflasyon ise, sadece ekonomik boyutu olan bir olgu değildir. Enflasyon, sosyal yansımaları olan parasal bir olaydır. Enflasyonun sosyal yapı üzerinde oldukça önemli etkileri söz konusudur. Enflasyon, fiyatlar genel seviyesindeki artış olarak tanımlanmaktadır⁶. Bu tanımlama tersten ele alındığında enflasyon, paranın değerindeki sürekli bir düşüşü ifade etmektedir. Enflasyonun bu yönü ile emekliler ve sabit gelirlilerin harcanabilir geliri üzerinde aşındırıcı bir etkisi söz konusudur ve toplumdaki güven duygusunu zedelemektedir. Enflasyon dönemlerinde zengin daha da zenginleşirken gelirlerini fiyatlardaki artış oranında artıramayan kesim, giderek fakirleşmektedir çünkü enflasyon bu kesimin satın alma

⁴ Altındağ- Mocan, **a.g.e.**, s.23.

⁵ Kai Arzheimer, “Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe”, **American Journal of Political Science**, Vol. 53, No.2, Nisan 2009, s.274.

⁶ Frederic Mishkin, **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, New York, Pearson, 2009, s.619.

gücü üzerinde aşındırıcı bir etki meydana getirmektedir⁷. Tüm bu nedenlerden ötürü başta işsizlik olmak üzere vatandaşların yaşam düzeyini etkileyen makroekonomik göstergeler popülist söylemin halk nezdinde geçerlilik kazanması bakımından önemlidir.

3.2. KRİZİN AVRUPA EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

“Büyümenin ve refahın tek pazar ile birlikte teminatı olan Euro tehlikededir. Eğer bu tehlikenin üstesinden gelemeyiz ise, sonuçları Avrupa içinde de Avrupa dışında da öngörülemeyiz. Ama eğer bunun üstesinden gelirsek, Avrupa ve Euro eskisinden daha güçlü olacaktır.”⁸ Bu sözler 19 Mayıs 2010 tarihindeki Bundestag konuşmasında Alman Başbakanı Angela Merkel tarafından dile getirilmiştir. Avrupa Birliği'nin en büyük ekonomisi, Euro'nun geleceğini Avrupa'nın kriz sonrasındaki geleceği ile eş düzeyde tutmuştur. 2009 yılının sonbaharında Yunanistan'da iktidara gelen yeni hükümetin yıllık bütçe açığı tahminini eski hükümetin öngörüsünden çok farklı olarak yüzde12,7 olarak açıklaması ve bu hedefi dahi tutturamayarak yılı yüzde15,4 ile tamamlaması, bütün Euro bölgesini tehlikeye düşürmüştür⁹.

3.2.1. Avrupa Birliği'nde Parasal ve Mali Entegrasyon

Avrupa Birliği, iktisadi ve finansal entegrasyon sürecimin bir parçası olarak parasal entegrasyon sürecine girmiştir ve AB üyelerinin parasal birliğe katılımı halen devam eden bir süreçtir. Parasal Birlik, Avrupa'da bir paradoksu da beraberinde getirmektedir. Tek bir merkez bankasına karşılık 17 ayrı ulusal bütçenin varlığı, otomatik olarak bazı karşıtlıkları da içerisinde barındırmaktadır. Öncelikle Avrupa Birliği'nin bugüne kadar geçen süreçte kat etmiş olduğu aşamalar kısaca ele alınacaktır.

⁷Gregory Mankiw, **Principles of Macroeconomics**, Cengage Learning, Mason, 2009, s.17.

⁸Otmar Issing, “The Crisis of Monetary Union-Lessons to be drawn”, **Journal of Policy Modeling**, Vol.33, No.5, 2011, s.737.

⁹Heather Gibson-Stephen Hall-George Tavlak, “The Greek Financial Crisis Growing Imbalances and Sovereign Spreads”, **Journal of International Money and Finance**, Vol. 31, No. 3, Nisan 2012, s. 503.

Fransa, Federal Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda, aralarında iktisad işbirliği yapmak amacı ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında 25 Mart 1957 tarihinde imzaladıkları Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nu kurmuşlardır¹⁰. Ancak 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Antlaşması, emek ve sermayenin serbest dolaşımını hedefleri arasında saymakla birlikte parasal birliğe yer vermemiştir¹¹.

1968 yılında Gümrük Birliği'nin hayata geçirilmesinden sonra, Aralık 1969'da Lahey'de toplanan Avrupa Zirvesi'nde parasal birlik, "resmi bir amaç" haline getirilmiştir. 8 Ekim 1970 tarihinde sunulan ve Lüksemburg Başbakanı ve maliye bakanı Pierre Werner başkanlığında hazırlanan Werner Raporu, ekonomik ve parasal birliğin oluşturulması için 1980 yılına kadar devam edecek olan üç aşamalı bir plan oluşturmuştur¹².

15 Ağustos 1971 tarihinde ABD'nin tek taraflı olarak doların altın konvertibilitesini kaldırmasının da etkisi ile "Tüneldeki Yılan" olarak adlandırılan ve AET üyesi ülkelerin ulusal paraları arasındaki dalgalanma marjlarının yüzde 4,5 ($\pm 2,25$)'u geçmeyeceği bir sistem konulmuştur¹³. 13 Mart 1979'da Avrupa Para Sistemi kurulmuştur. Avrupa Para Sistemi, üye ülkeleri arasında sabit fakat ayarlanabilir döviz kuru sistemine dayalı olmuştur.

1988 yılında Delors Raporu ile "Ekonomik ve Parasal Birlik" (EPB) kurulmasına karar verilmiştir. Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors'un başkanlığında hazırlanan rapora göre, 1 Ocak 1999 tarihi itibarı ile Avrupa Merkez

¹⁰Canan Balkır, **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.65

¹¹Ali El-Agraa, **The European Union Economics and Policies**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s. 144.

¹²Peter Kenen, **Economic and Monetary Union Moving beyond Maastricht**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, s.5.

¹³Barry Eichengreen- Jeffrey Frieden, **The Political Economy of European Monetary Unification**, Boulder, CO: Westview Press, 1994, s. 2.

Bankası (AMB)'nin kurulması, kurların sabitleştirilmesi ve tek paraya geçilmesi hedeflenmiştir¹⁴.

AMB'nin kuruluşuna sahne olan 1999 yılında Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, İspanya ve Hollanda parasal entegrasyonun en üst düzeyi olan Avrupa Parasal Birliği'n meydana getirmişlerdir¹⁵. İsveç, Danimarka ve İngiltere, Euro bölgesinin dışında kalmayı tercih etmişlerdir. Bu kurucu 11 üye ülkenin yanı sıra 2001 yılında Yunanistan, 2007 yılında Slovenya, 2008 yılında Kıbrıs ve Malta, 2009 yılında Slovakya ve son olarak 2011 yılında Estonya parasal birliğe üye olmuşlardır.

Bu kadar uzun bir süreç sonunda varılan noktada beklenen faydaların bazıları kısa vadede olabilecek özelliktedir. Ancak bazıları ise ancak orta ve uzun vadede gerçekleşebilecek türdendir. Parasal Birlik, kısa vadede cari işlem maliyetlerini ve özellikle kambiyo masraflarını ortadan kaldırmaktadır¹⁶. Piyasalardaki kura dayalı riskler de ortak para birliğine geçilmesi ile artık Euro bölgesinde söz konusu değildir. Bunun sonunda, daha da önemlisi orta ve uzun vadede Euro getireceği makroekonomik istikrar ile birlikte büyüme üzerinde olumlu etki yapması beklenmektedir.

İthalat-ihracat dengesini sağlamak ve eşit düzeyde rekabetçi güce sahip olmak açısından AB ülkelerinin aynı veya aynıya yakın düzeyde enflasyona sahip olması gerekmektedir. Ancak şu bir gerçektir ki bir ülke içerisinde dahi değişik bölgeler arasında enflasyon farkları mevcut olabilmektedir. AB ülkelerinde işgücü maliyetlerine bakıldığında bu durum daha açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

İşgücü maliyetleri, 2000 ile 2008 yılları arasında Almanya'da yalnızca yüzde 8 artış göstermiştir. Hâlbuki bu oran aynı dönem için İrlanda'da yüzde 34, İspanya,

¹⁴Balkır, a.g.e., s.274.

¹⁵Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s.45.

¹⁶Philippe Bon ve diğerleri, **Les Enjeux de l'euro**, Paris, Economica, 1999, s.21.

Portekiz ve İtalya’da yüzde 30, Hollanda ve Yunanistan’da yüzde 28 ve Fransa’da ise yüzde 20 olarak gerçekleşmiştir¹⁷. Bu dönemde dünyanın en büyük mal ihracatçısı Almanya’da dış ticaret, 1 trilyon 261 milyar dolar fazla verirken, İspanya’da 598 milyar dolar, Yunanistan’da ise 273 milyar dolar açık vermiştir.

Bir ülke dış ticaret açığı verdiğinde seçebileceği yollardan bir tanesi mallarının piyasalardaki rekabet gücünü artırmak için devalüasyona gitmektir. Parasal Birlik içerisinde böyle bir imkanın ortadan kalkmış olması birliğe üye ülkeler açısından önemli bir kısıtlama getirmektedir.

AMB’nin kurulması ile oluşan beklenti, para politikasının tıpkı Bundesbank gibi yüksek işsizlik pahasına da olsa fiyat istikrarını koruyan bir merkez bankasına devredilmesi idi. Bir başka ifade Alman ekolünün para politikası anlayışının Avrupa düzeyine taşınmasıdır¹⁸. Euro bölgesine katılmadan önce ülkeler, borcun GSYİH’nin yüzde altmışını, bütçe açığının ise yüzde üçünü geçmemesi gibi bazı kriterlere uymak durumundadırlar¹⁹. Ancak bu kriterlere uyulmaya çalışılması, geçmişte işgücü piyasalarında olumlu bir etki yaratmamıştır²⁰.

Parasal Birlikteki üye ülkelerin, mali yapılarına ilişkin gerekli bilgileri her yıl Komisyon ve Konsey’e sunmaları gerekmektedir²¹. Mali disiplinin sağlanabilmesi için İstikrar ve Büyüme Pakti (SGP) çerçevesinde uyarıda bulunmaktadır. Uyarılar sonrasında Konsey, yaptırımlar uygulayabilmektedir²². 25 Kasım 2003 tarihinde toplanan AB Maliye Bakanları toplantısında bu kriterlere uymayan ülkelere herhangi bir yaptırım kararı çıkmamış ve uyarıda bulunulmakla yetinilmiştir²³.

¹⁷Adrian Buckley, **The Financial Crisis, Causes, Context and Consequences**, New York, FT Prentice Hall, 2011, s.265.

¹⁸Geoffrey Garrett, “The Politics of Maastricht” in **The Political Economy of European Monetary Unification**, ed. Barry Eichengreen- Jeffry Frieden, Boulder, CO: Westview, 1994, s.52.

¹⁹Renaud Dehousse, **Europe After Maastricht An Ever Closer Union?**, Munich, LBE, 1994, s.54.

²⁰Jeffry Frieden, **The New Political Economy of EMU**, New York, Rowman&Littlefield, 1998, s.1.

²¹Paul de Grauwe, **Economics of Monetary Union**, Oxford, Oxford University Press, 2007, s.237.

²²İKV, **Avrupa Birliği İstikrar ve Büyüme Pakti**, İstanbul, 2007, s.13.

²³A.e., ss.39-40.

AB içerisinde denetim mekanizmasının yetersiz olduğunun bir göstergesi, 2009 yılının ekim ayında Yunanistan'da görevi devir alan yeni hükümetin bütçe açığının GSYİH 'ya oranı yüzde 12,7 olarak bildirmesidir. Hâlbuki bir önceki hükümet bütçe açığının GSYİH' ya oranını yüzde 5 olarak bildirmiştir²⁴. Bu durum yalnızca küresel finans krizi ile ilgili değildir. Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barosso, bunun üzerine egemenlik konusunun mali disiplini engellememesi açısından gerçek rakamları ortaya çıkarmaya yönelik denetimin artırılması gerektiğini ifade etmiştir.

3.2.2. Euro Borç Krizi

2008 küresel finans krizi, Avrupa Birliği ülkelerinde daha önceki bölümde bahsedilen parasal entegrasyon düzeyinin de etkisi ile bir borç krizine dönüşmüştür. 2010 yılının ikinci çeyreğinde Yunanistan'da patlak veren borç krizi, Euro Bölgesi'ne dâhil olan ekonomilerde para birimi olarak Euro'nun kullanılması ve para politikasının tek bir elden AMB tarafından yürütülmesi nedeniyle diğer Euro Bölgesi ülkelerini de kısa sürede olumsuz şekilde etkilemiştir. Euro Bölgesi ülkeleri arasında mevcut bulunan yüksek entegrasyon düzeyi, ülkelerin birbirinden etkilenme oranını artırmaktadır.

Krizin nedenleri kaynakların etkin kullanılamaması, rekabet kaybının yaşanması ve bunun gibi olumsuzlukların Euro'ya katılım ile birlikte ortaya çıkan canlanma tarafından gizlenmesidir²⁵.

AB maliye bakanları tarafından bu krize yönelik olarak 500 milyar Euro tutarında bir istikrar paketi hazırlamışlardır. IMF tarafından sağlanan 250 milyar Euroluk bir katkı ile bu tutar 750 milyar Euro'ya çıkmıştır. Borç krizinin domino etkisi göstermesini engellemek için uluslararası örgütler böylelikle harekete geçmişler ve AB-IMF işbirliği ile 10 Mayıs 2010 tarihinde Yunanistan'a 110 milyar

²⁴ Balkır, **a.g.e.**, s.280.

²⁵ Uri Dadush&al. , Paradigm Lost the Euro In Crisis, Carnegie Endowment For International Peace, Çevrimiçi, www.carnegieEndowment.org, Erişim Tarihi: 01.Haziran.2012.

Euro tutarında bir para yardımı yapılması kararını almışlardır. Aynı yılın sonlarına doğru bankacılık krizi yaşayan İrlanda için de 85 milyar Euro'luk bir kurtarma paketi gündeme gelmiş ve kabul edilmiştir. 2011 yılının ortalarına doğru ise Portekiz'e 78 milyar Euro yardım yapılmasına karar verilmiştir²⁶. 10 Mayıs 2010 tarihinde piyasalar bu kararlara olumlu tepki vermişlerdir. Alman Borsası o gün yüzde 5 Fransız borsası ise yüzde 10'dan fazla yükselmişlerdir²⁷.

IMF ve AB kaynaklı yardımlardan faydalanan ekonomiler, Maastricht kriterlerine uyum konusunda çok kötü bir performans sergilemişlerdir. Yunanistan'ın kamu borcunun GSYİH'sına oranı 2006 yılında yüzde 106'dan 2010 yılında yüzde 143'e yükselmiştir. Bütçe açığının GSYİH'ye oranı ise Yunanistan'da 2006 yılında yüzde 5,7'den 2009'da neredeyse üç katı artarak, yüzde 15,4 olmuştur²⁸.

ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Irak Savaşı'ndaki tutumlarından ötürü "Eski Avrupa" olarak nitelendirdiği Fransa ve Almanya da bu duruma birer istisna oluşturmamaktadır²⁹. Fransa ve Almanya'nın kamu borçları küresel krizin Avrupa'da etkisini göstermesinden evvel 2007 yılında sırası ile yüzde 63,7 ve yüzde 66,2 dolaylarındayken 2011 yılında Fransa'da yüzde 86,2'ye, Almanya 'da ise yüzde 76,7'ye fırlamıştır³⁰. Bu istatistikler de ortaya koymaktadır ki, kriz ile birlikte AB'nin itici gücü konumundaki Eski Avrupa bile Maastricht kriterlerinin oldukça uzağına düşmüştür. Fransa'da kamu borcu dört senede 22 puan artmış ve artan kısa vadeli borçlar ile birlikte borcun kalitesi de düşmüştür³¹.

Bütün bunlar, AB içerisinde Maastricht kriterleri ile öngörülen mali disiplinden kriz sonrasında uzaklaşıldığını göstermektedir. Borç krizi farklı ülkelerde

²⁶AB Genel Sekreterliği, **Avrupa Birliği'nde Küresel Finans Krizine Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Artırılmasına Yönelik Girişimler: Euro Rekabet Paketi**, Ankara, Mayıs 2011, s.1.

²⁷ Buckley, **a.g.e.**, s.267.

²⁸**A.e.**, s.4.

²⁹David Balaam- Micahel Veseth, **Introduction to International Political Economy**, New York, Pearson, 2008, s. 177.

³⁰Jean-Pierre Balligand-Julia Taddei, "Le scandale de l'endettement français:2007-2011", **Multitudes**, No:47, 2011, s.14.

³¹**A.e.**, s.15.

değişik nedenlerden ötürü baş göstermesine rağmen yüksek entegrasyon düzeyi nedeni ile AB içerisindeki diğer ekonomileri de etkilemiştir. Finansal kriz, bankaları etkileyerek dünya çapında bir durgunluğa neden olmuştur. AB ülkelerinde Euro borç krizi bu noktada siyasal bir krize dönüşmüştür. Nasyonal popülist partilerin ulusal değerlere geri dönüş çağrısı yapan söylemleri güç kazanarak uluslar üstü kurumların meşruiyetini halklar nezdinde sorgulanır hale getirmiştir.

AB'nin parasal birlik ile ilgili hegemonik söylemi, Euro'nun Avrupa'ya refah ve büyüme getireceği yönündedir. Parasal Birliğin kurulması ile birliğe üye olan ülkeler Euro'yu kullanmaya başlamışlar ve para politikası hususundaki yetkilerini AMB'ye devretmişlerdir. Tek bir merkez bankasına karşın 17 ayrı ulusal bütçenin varlığı, Euro Bölgesi'nde baş edilmesi gereken bir paradoksu ortaya çıkarmaktadır. Birleşme sürecinde bu birtakım kıstaslar konularak bu paradoks aşılmaya çalışılmıştır. Ancak bu, sorunun çözümünden çok çözüme yönelik bir çaba olmuştur. Bu çabanın da etkili olabilmesi, ancak hükümetlerin kararlılıkları ile mümkündür. Hükümetler, maliye politikalarını politik hedeflerine hizmet edecek şekilde oluşturdukları gerçeği kriz ile birlikte açığa çıkarmıştır. Böylelikle halka daha fazla refah ve istikrar vaat eden AB'nin hükümetleri ve politikalarını yeterince denetleyemediği de ortaya çıkmıştır³².

Euro borç krizi ile birlikte Parasal Birlik içerisinde, diğer üyelerin yaptıkları yanlışların bedelinin bütü üyeler tarafından ödenmesi, nasyonal popülist partilerin son dönemde yapılan seçimlerde üzerinde durdukları bir konu olmuştur. Nasyonal popülist partilerin, ulusal merkez bankasına yeniden egemenlik verilmesi ve Euro Bölgesi'nden çıkılmasına dair önerileri marjinal bir söylem olmaktan bu şekilde çıkmıştır. Hegemonik söylemin uzun vadede Euro'nun Avrupa'ya daha fazla büyüme ve refah getireceğine dair tezi, yaşanan borç krizi ile birlikte zayıflamış ve önemli ölçüde inandırıcılıktan uzaklaşmıştır.

³²Mustafa Öztürk, "Euro ve Kriz Sonrası Parasal İstikrar", **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, No.2, 2011, s.145.

3.2.3.Krizin Avrupa Ülkelerinde Büyümeye Etkisi

IMF verilerine göre, krizin çıkış yeri olan ABD’de sabit fiyatlar ile GSYİH, krizin çıktığı yıl olan 2008’de yüzde 0,33 azalmıştır. Krizin etkilerinin iyice hissedildiği 2009 yılında ise yüzde 3,5 oranında bir daralma söz konusu olmuştur. 2010 ve 2011 yıllarında ise sırası ile yüzde 3 ve yüzde 1,7 oranlarında artış kaydedilmiştir³³.

Eurostat verilerine göre, 2008 yılında yalnızca yüzde 0,4 büyüyen Euro bölgesi, 2009 yılında yüzde 4,4 küçülmüş ve sonrasında 2010 yılında yalnızca yüzde 2,1, 2011 yılında ise yine beklenen çıkışı gösteremeyerek sadece yüzde 1,4 oranında büyümüştür. Bunda küresel krizin Avrupa’da Euro borç krizine dönüşmesinin etkisi bulunmaktadır. Borç krizi tartışmalarının odak noktası Yunanistan 2010 yılında yüzde 3,5, 2011 yılında ise yüzde 6,9 oranında küçülmüştür. İşsizliğin Avrupa ‘da en fazla artış gösterdiği ülkelerin başında gelen İspanya ise krizi en çok 2009 yılında yüzde 3,7’lik daralma ile hissetmiştir. Aynı yıl, Euro borç krizinin önemli aktörlerinden İrlanda yüzde 7 küçülmüştür. AB ülkeleri içerisinde 2009 yılının en kötü performansı, yüzde 14,3 ile Estonya’ya aittir. GSYİH’si 2009 yılında artış gösteren tek ülke Polonya’dır. Polonya, 2009 yılında yüzde 1,6 büyümüştür. Ne var ki bu büyüme oranı bile Polonya ekonomisinde ciddi bir yavaşlamaya işaret etmektedir. Polonya’nın büyüme rakamları 2006 ve 2007 yıllarında sırası ile yüzde 6,8 ve yüzde 5,1’dir³⁴.

Kimi Euro bölgesi ülkelerinin bakanları, kriz ilk olarak ABD’de patlak verdiğinde bunun bu ülke ile sınırlı kalacağı düşüncesine kapılmışlardır. Avrupa’da iktisadi faaliyetlerin azalması ve ticaret hacminin düşüşe geçmesi ile bu görüş geçerliliğini kaybetmiştir. 2006 yılı itibarı ile Euro bölgesinin en büyük ekonomisi konumunda olan Almanya’nın dünya ticaretindeki payı yüzde 9,5 dolaylarındadır. Aynı yıl, Fransa ve İtalya’nın dünya ticaretindeki payları ise sırası ile yüzde 4,1 ve

³³ Çevrimiçi, <http://www.imf.org> Erişim Tarihi: 28.Haziran.2012.

³⁴ Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, Erişim Tarihi: 28.Haziran.2012.

yüzde 3,5 'tur. Küresel mal piyasaları ile bu düzeyde alışveriş halindeki bir coğrafyanın krizden etkilenmemesini düşünmek oldukça güçtür. Nitekim 2007 yılında yüzde 3,3 büyüyen Almanya 2009 yılı itibari ile yüzde 5,1 küçülmüştür. Eski Avrupa'nın diğer ekonomisi Fransa ise 2009 yılında yüzde 3,1 küçülmekten kurtulamamıştır.

3.2.4.Krizin Avrupa'da Kişi Başı GSYİH Üzerindeki Etkisi

Günümüz modern makroekonomisi gelirdeki değişimin tüketime etkisi üzerinde fazlaca durmaktadır³⁵. Yirminci yüzyılın en etkili iktisatçılarından John M. Keynes (1883-1946), kendi adını taşıyan teorisinde marjinal tüketim eğilimi kavramına yer vermiştir. Harcanabilir gelir arttığında tüketim miktar olarak artmakla beraber oransal olarak azalır. Diğer bir ifade ile harcanabilir gelir arttığında tasarruf oranı da artmaktadır³⁶. Keynes, bu olguya temel psikoloji yasası adını vermiştir.

Marjinal tüketim eğilimine ilişkin temel psikoloji yasası tersten ele alındığında krizde herkesin geliri aynı oranda düşse bile yüksek gelir dilimleri tasarruf edecekleri kaynaklardan, düşük gelir dilimleri ise tüketime ayıracakları kaynaklardan mahrum kalmış olurlar dolayısı ile günlük sosyal yaşamlarında krizin etkilerini daha net bir biçimde hissedenler toplumun düşük gelir gruplarıdır.

Dünya Bankası verilerine göre, Avrupa Birliği'nin en büyük ekonomisi olan Almanya'da kişi başı GSYİH, 2008 yılında 44 bin132 ABD doları iken 2010 yılında 40 bin 116 ABD doları seviyesine düşmüştür³⁷. Eski Avrupa'nın bir diğer önemli ülkesi Fransa'da da durum farklı değildir. Fransa'da GSYİH'den kişi başına düşen ortalama pay 2008 yılında 44 bin 117 ABD doları iken 2010 yılında bu pay 39 bin 448 ABD dolarına düşmüştür. Popülist partilerin yakın siyasal tarihte etkili olduğu Avusturya'da da aynı dönemde kişi başı GSYİH 49 bin 679 ABD dolarından 45 bin 181 dolara düşmüştür. İtalya'da ise 38 bin 563 ABD doları olan kişi başı GSYİH bu

³⁵ Paul Samuelson-William Nordhaus, **Economics**, New York, McGraw-Hill, 1995, s.427.

³⁶ John M. Keynes, **The General Theory of Employment, Interest and Money**, New York, Macmillan, 1936, s.96.

³⁷ Çevrimiçi, <http://data.worldbank.org/indicator>, Erişim Tarihi: 29.Haziran.2012.

iki yıl içerisinde 34 bin 075 ABD dolarına kadar inmiştir. Avrupa'nın gelişmiş sanayi ülkesi İngiltere'de kişi başı GSYİH 2008 yılında 42 bin 935 ABD doları iken 2009 yılında 35 bin 129 ABD dolarına düşmüştür. Aynı dönem içerisinde İsveç'te kişi başı GSYİH, 52 bin 731 ABD dolarından 43 bin 472 ABD doları seviyesine inmiştir. Euro borç krizinin kritik bir konuma sürüklediği İrlanda'da ise kişi başı GSYİH, 2007'de 60 bin ABD doları dolaylarında iken 2010 yılında 46 bin 170 ABD doları seviyesine düşmüştür.

Eurostat'ın verilerine göre, 27 üyeli Avrupa Birliği'nde ortalama kişi başı üretim 2007 ve 2008 yıllarında 25 bin Euro olarak gerçekleşirken 2009'da bu rakam 23 bin 500 'e düşmüştür. 17 üyeli Euro Bölgesi'nde de 2008 yılında 28 bin 100 Euro olan kişi başı üretim, 2009 yılında 27 bin Euro olarak gerçekleşmiştir³⁸.

Avrupa İstatistik Kurumu tarafından 2011 yılının ortasında yayınlanan rapora göre, Avrupa Birliği içerisinde en yüksek kişi başı milli hâsıla Lüksemburg'da en düşük kişi başı hâsıla ise Bulgaristan'da gözlemlenmiştir. 2010 yılı itibari ile 27 üyenin ortalaması 100 olarak kabul edildiğinde Lüksemburg'un endeksi 283, Bulgaristan'ınki ise 43'tür. Lüksemburg'dan sonra ikinci sırada 134 ile Hollanda yer almaktadır. Lüksemburg'un bu kadar yüksek bir endekse sahip olmasının temel nedeni küçük bir ülke olmasının yanı sıra burada hâsılaya katkıda bulunan birçok insanın komşu ülkelerde oturmasından dolayı bu ölçümde dikkate alınmamasıdır. Bulgaristan ise 2008 ile 2010 yılları arasında kişi GSYİH bazında artış gösteren tek AB ülkesidir. Kişi başı GSYİH, bu ülkede 2008 yılında 4 bin 600 Euro iken 2010 yılında 4 bin 800 Euro'ya yükselmiştir³⁹. Bunda da Bulgaristan'ın diğer AB ülkeleri ile arasındaki uçurumu kapatma konusunda ciddi bir büyüme potansiyeline sahip oluşu önemli rol oynamıştır.

³⁸ Çevrimiçi, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui> Erişim Tarihi: 29.Haziran.2012.

³⁹ Eurostat Newsrelease, "First Estimates For 2010 GDP Per Capita In The Member States Varied Between 43yüzde And 283yüzde Of The EU27 Average",91/2011, Haziran 2011, s.1.

Bulgaristan'daki hafif artışın genel durum içerisinde münferit bir istisna teşkil etmesi dışında Avrupa Birliği'ne üye bütün ülkelerin vatandaşları finansal krizden olumsuz yönde etkilenmişlerdir.

3.2.5. Krizin Avrupa'da İşsizlik Üzerindeki Etkisi

2007 yılında ortaya çıkmasına karşın, kriz AB işgücü piyasalarında yıkıcı etkisini daha çok 2009 yılında göstermiştir. Avrupa Komisyonu İstatistik Kurumu'nun verilerine bakılacak olursa emek piyasaları krizden en fazla etkilenen AB ülkeleri İspanya, İrlanda ve Estonya olmuştur. Krizden istihdamı en az etkilenen ülkeler ise Danimarka, Avusturya ve Benelüks ülkeleri (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) olmuştur. 27 üyeli Avrupa Birliği'nin geneline bakıldığında 2007 ve 2008 yıllarında yüzde 7 dolaylarında olan işsizlik oranı 2009 yılında yüzde 9'a yükselmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında yüzde 9,6 dolaylarında sabitlenmiştir. 17 üyeli Euro bölgesi bazında da durum çok farklı değildir. Euro bölgesinde işsizlik oranı 2007 ve 2008 yıllarında yüzde 7,5 iken 2009 yılında yüzde 9,5'e çıkmıştır. 2010 ve 2011 yıllarında ise Euro bölgesindeki işsizlik oranı sırası ile yüzde 10 ve yüzde 10,1 olarak gerçekleşmiştir⁴⁰. Kriz ile birlikte Euro bölgesindeki aktif nüfus içerisinde yer alan her 10 kişiden birisi işsiz duruma düşmüştür.

Krizin etkilerinin en derinden hissedildiği ülkelerin başında gelen İspanya'da 2007 yılında yüzde 8,3 olan işsizlik oranı 2008 yılında yüzde 11,3'e 2009'da ise yüzde 18'e çıkmıştır. 2010 yılında İspanya'daki işsizlik oranı yüzde 20'yi aşmıştır ve 2011 yılında da her 5 İspanyol'dan biri işsiz kalmaya devam etmiştir. Estonya'da ise 2007 yılında yüzde 4,7, 2008 yılında yüzde 5,5 olan yıllık işsizlik oranı, 2009 yılında yüzde 13,8'e, 2010 yılında ise yüzde 16,9'a fırlamıştır. Estonya 'da işgücü piyasaları 2011 yılında yüzde 12,5 düzeyinde bir performansla toparlanma belirtisi ortaya koymuştur⁴¹.

⁴⁰Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do>, Erişim tarihi:29Haziran.2012.

⁴¹Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do>, Erişim tarihi:29.Haziran.2012

İrlanda'da 2005 ve 2006 yıllarında yüzde 4,4 olan işsizlik 2007 yılını hafif bir artışla yüzde 4,5 ile kapatmıştır. 2008 yılında krizin etkilerinin gayrimenkul piyasalarında hissedilmeye başlanması ile işsizlik yüzde 6,3'e çıkmıştır. 2009'da İrlanda'da işsizlik çift haneli rakamlarla ifade edilmeye başlanmıştır 2010'da yüzde 13,6 olan işsizlik 2011'de de yükselişini sürdürerek yüzde 14,7 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır⁴².

IMF verilerine göre Almanya'da işsizlik oranı 2005'te yüzde 11,2 olmakla beraber bu tarihten sonra inişe geçmiş ve 2008 yılında yüzde 7,6'ya kadar düşmüştür. 2009'da hafif bir artışla yüzde 7,8 olarak gerçekleşen işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 7,1'e 2011 yılında daha da azalarak yüzde 6'ya inmiştir⁴³.

Almanya'nın bu olumlu performansı ile Avrupa Birliği'nin çalışkan öğrencisi konumunda iken Euro borç krizi ile gündeme gelen Yunanistan, bunun tam aksi bir performans göstermiştir. OECD verilerine göre, 2006-2008 yılları arasında işsizlik oranı Yunanistan'da yüzde 8,9'dan yüzde 7,7'ye düşmüş iken bu rakam 2009'da yüzde 9,5'e, 2010 yılında yüzde 12,6'ya, 2011 yılında ise rekor kırarak yüzde 17,7'ye yükselmiştir⁴⁴.

Avrupa İstatistik Kurumunun vermiş olduğu verilere göre, popülist partilerin siyaset sahnesinde etkin bir biçimde boy gösterdiği ülkeler olan Belçika'da işsizlik 2008'de yüzde 7'den, 2010 yılında yüzde 8,3 'e yükselmiştir. Ulusal Cephe'nin etkin olduğu Fransa'da işsizlik 2008'de yüzde 7,8'den 2010 'da yüzde 9,8'e yükselmiştir. İtalya'da durum çok farklı değildir. İşsizlik oranı aynı dönem içerisinde yüzde 6,7'den yüzde 8,4'e yükselmiştir. Euro bölgesine henüz dâhil olmayan ancak Euro borç krizinin etkilerini en fazla hisseden ülkelerden Macaristan'da ise durum daha da kötüdür. 2008 yılında yüzde 7,8 olan işsizlik oranı iki sene içerisinde yüzde 11,2'ye yükselmiştir. Gerçek Finliler Partisi'nin etkin olduğu Finlandiya'da ise aynı dönemde işsizlik yüzde 6,4'ten yüzde 8,4'e çıkmıştır. Başka bir İskandinav Ülkesi

⁴² Michael Marsh & Slava Mikhaylov, "Economic Voting in a Crisis: The Irish election of 2011", **Electoral Studies**, Vol.31, No.3, Eylül 2012, s.483.

⁴³ Çevrimiçi, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata>, Erişim Tarihi: 29. Haziran. 2012.

⁴⁴ Çevrimiçi, <http://oecd.org> Erişim Tarihi: 29. Haziran. 2012.

İsveç'te de aynı dönem aralığı için yüzde 6,2 ve yüzde 8,4 gibi çok benzer rakamlar söz konusudur⁴⁵.

3.2.6.Krizin Avrupa'da Çalışma Koşulları Üzerindeki Etkisi

Etkileri halen sürmekte olan 2008 küresel finans krizi, işgücü piyasalarında doğurduğu sonuçlar bakımından 1929 Ekonomik Buhranından bu yana yaşanan en büyük felakettir⁴⁶. AB üyeleri içerisinde, 2008 yılının birinci çeyreği ile 2010 yılının birinci çeyreği arasında işsizlik oranlarında artış olmayan tek ülke Almanya olmuştur. Alman ekonomisi, işgücü piyasasındaki bu başarısını çalışma saatlerini kısımasına borçludur. Dünyanın en büyük mal ihracatçısı Almanya'da şirketler, uluslararası ekonomide azalan talebe paralel olarak işçi çıkartmak yerine ücretleri düşürüp çalışma saatlerini azaltmışlardır. "Kuzarbeit" olarak adlandırılan ve Alman mucizesi olarak tanımlanan bu sistemde ücretlerin yüzde 60'ı ile yüzde 67'si arasındaki bir bölümü devlet tarafından karşılanmaktadır⁴⁷. Avusturya ve İtalya da Kuzarbeit sistemini uygulayan diğer AB üyeleridir⁴⁸.

Avrupa'da krizden en çok etkilenenler, daha az iş tecrübesi olanlar, daha az yetenekli olanlar olmuşlardır. Bunların bir kısmı işten çıkartılmış, bir kısmı da daha kötü koşullarda sözleşmeler imzalamak zorunda kalmışlardır. Cinsiyet erkekler, yaş bazında da genç yaştaki aktif nüfus kriz ortamından daha çok etkilenmişlerdir. 2008 yılının ilk çeyreği ile 2009'un ilk çeyreği arasında işlerini kaybedenlerin yüzde 78'i erkektir⁴⁹.

⁴⁵ Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> Erişim Tarihi: 29.Haziran.2012

⁴⁶Daniel Vaughan, **Before and After the Economic Crisis, What Implications for the European Social Model**, Massachussets, Edward Elgar, 2011, s.40.

⁴⁷ Stephen J. Silvia, "Keynes in Lederhosen: Assessing the German Response to the Financial Crisis", **AICGS Transatlantic Perspectives**, Haziran 2009, s.2.Çevrimiçi, <http://www.aicgs.org/documents/pubs/silviaatp09.pdf> Erişim tarihi: 26 Haziran 2012.

⁴⁸Stefano Sacchi-Frederico Pancaldi-Claudia Arisi, "The Economic Crisis as a Trigger of Convergence? Short-time Work in Italy; Germany and Austria", **Social Policy & Administration**, Vol. 45, No.4, 2011, s.472.

⁴⁹Alfonso Arpaia -Nicola Curci, "EU Labour Market Behaviour during the Great Recession", **European Commission Economic and Financial Affairs**, Brüksel, Şubat 2010, s.9.

3.2.7.Krizin Avrupa’da Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

John Fitzgerald Kennedy, 21 Mart 1962 tarihinde düzenlediği basın toplantısında bir gazetecinin Vietnam Savaşına yönelik tepkilere ilişkin sorusuna “Yaşam adaletsizdir” yanıtını vermiştir⁵⁰. Başkanın birilerinin savaşta ölümlerinin diğerlerinin ülke dışına dahi çıkmaması ile ilgili olarak söylediği bu sözler gelir farklılıklarının adaletsizlik olarak algılandığı durumlarda da geçerliliğini korumaktadır.

İktisatta başlıca iki tür gelir dağılımı yaklaşımı mevcuttur: fonksiyonel gelir dağılımı ve kişisel gelir dağılımı⁵¹. Fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin onu ortaya çıkartan faktörlere dağıtılmasıdır. Toprak sahiplerine rant, girişimcilere kar ve çalışanlara ücret dağıtılmaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımı üretim sürecinde ortaya çıkan gelirin, üretim faktörleri ve sosyoekonomik gruplar arasında dağılımını göstermektedir.

Kişisel gelir dağılımı, gelirin kişiler, aileler ya da gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımı, ekonomik eşitsizliklerin bir göstergesidir. Kişisel ya da hane halkı gelir dağılımı gelir büyüklüğü dışında gelirin türüne, sosyoekonomik gruplara, mesleklere, sektörler, bölgelere yaş ve cinsiyete eğitim durumuna göre sınıflandırılmaktadır⁵².

Gelir dağılımını ortaya çıkarmak için en fazla kullanılan araç Lorenz eğrisidir. Gelir dağılımının zaman içerisinde gösterdiği değişimi incelemek ise İtalyan iktisatçı Connado Gini tarafından bulunan Gini katsayısı

⁵⁰ Richard Reeves, **President Kennedy: Profile of Power**, New York, Touchstone, 1994, s.18.

⁵¹Coşkun Can Aktan &Yaşar Vural, **Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, ss.1-2.

⁵² İlker Parasız, **İktisada Giriş**, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 5. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1991,s. 209.

kullanılmaktadır⁵³. Bu çalışmada da AB ülkelerinde gelir dağılımının bozulup bozulmadığını görmeye yönelik olarak Gini katsayısı esas alınacaktır.

Avrupa Komisyonu Başkanı José Manuel Barosso tarafından 3 Mart 2010 tarihinde açıklanan 10 yıllık strateji planına göre AB ülkelerinde ekonomik büyüme akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı olmalıdır. Avrupa 2020 Stratejisi, dünyada yaşanan mali kriz karşısında Avrupa Birliği'ni daha güçlü bir birlik durumuna getirme hedefini taşımaktadır. Belgede büyümenin kapsayıcı olmasından kasıt, ekonomik ve sosyal anlamda bütünleşmeyi sağlayan yüksek istihdam ekonomisine götüren bir büyümenin arzulandığı gerçeğidir. Bu doğrultuda sosyal dışlanma ve yoksulluğu azaltmak amacı ile 2020 yılı itibari ile Avrupa Birliği'nde 20 milyon kişinin yoksulluktan kurtarılması hedeflenmektedir⁵⁴.

Bu bağlamda 2020 Avrupa Strateji Raporu'nun mali kriz sonrasında yaşanan sıkıntılara bir tepki niteliği taşıdığı düşünüldüğünde 20 milyon insanın yoksulluktan kurtarılması gibi bir hedefin konması krizle birlikte gelir dağılımına ilişkin endişeleri de açığa çıkarmaktadır. Kriz ile birlikte AB ülkelerinde gelir dağılımının tıpkı ABD 'de bozulup bozulmadığı sorusu sorulabilir. Bu bölümde bu soruya yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Euro Bölgesi'nde Gini katsayısı 2006 yılında 29,2 iken bu rakam kriz sonrasında 2010 yılında 30,2'ye çıkmıştır. Almanya'da katsayı 2006'da 26,8 iken 2007'de 30,4'e ve 2008'de 30,2'ye yükselmiştir. Eski Avrupa'nın bir diğer önemli ekonomisi ve popülist partilerin etkili olduğu ülkelerden biri olan Fransa'da Gini katsayısı 2006 yılında 27,3'den 2010 yılında 29,9'a yükselmiştir⁵⁵.

Gelir dağılımının en çok bozulduğu ülke olan Danimarka'da 2006 yılında 23,7 olan Gini katsayısı, 2010 yılında 26,9'a yükselmiştir. AB ülkeleri içerisinde gelir dağılımının en az bozuk olduğu İsveç'te 2006 yılında 24,0 olan Gini katsayısı,

⁵³ Hüseyin Şahin, **İktisada Giriş**, Bursa, Uludağ Üniv. Basımevi 1993, s.283.

⁵⁴ Björn Hacker, Till Van Treek, "What Influence for European Governance: The Reformed Stability and Growth Pact, the Europe 2020 and the European Semestre", Berlin, **Friedrich-Ebert-Stiftung**, Aralık 2010, s.6.

⁵⁵ Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm> Erişim Tarihi: 28 Haziran 2012

2007 yılında 23,4'e düşmesine rağmen 2008 yılında tekrar aynı değere gelmiş ve işgücü piyasalarında krizin en derin bir biçimde hissedildiği 2009 yılında 24,8'e ulaşmıştır. İsveç'te 2010 yılı itibari ile gelir dağılımı katsayısı 24,1 olarak gerçekleşmiştir. AB ülkeleri içerisinde 2010 yılında yalnızca Slovenya 23,8 ile bundan daha iyi bir performans ortaya koymuştur⁵⁶.

27 üyeli Avrupa Birliği'nde Gini katsayısı 2006 yılında 30,2 iken 2010 yılında 30,5'e çıkmıştır. Buna karşın kriz ile birlikte gelir dağılımının her ülkede bozulduğunu iddia etmek güçtür. Macaristan'da 2006 yılında 33,3 olan gelir dağılımı değeri, 2010 yılında 24,1 'e inerek sosyal refah ülkelerinden İsveç ile aynı seviyeye gelmiştir. Euro borç krizinin en ağır bir biçimde hissedildiği ülkelerden olan İtalya gelir dağılımı katsayısı düzeltme kaydederek 2006 ile 2010 yılları arasında 32,1'den 31,8'e inmiştir. Euro bölgesi içerisinde gündemdeki en büyük sorunu oluşturan Yunanistan'da aynı durum söz konusudur. Avrupa Birliği'nin yaramaz öğrencisinde 2006 yılında 34,3 olan gelir dağılımı katsayısı 2010 yılında 32,9'a inmiştir. Yine AB ülkeleri içerisinde gelir dağılımı en bozuk ülke konumunda olan Portekiz'de 2006 yılında 37,7 olan gelir dağılımı katsayısı 33,7'ye inerek ciddi bir iyileşme örneği göstermiştir⁵⁷.

Popülist hareketlerin etkili olduğu ülkelere Hollanda, Finlandiya ve Macaristan'da 2008 ve 2010 yılları arasında gelir dağılımında bir tür düzelmeden bile bahsedilebilir. Macaristan'da 2008 yılında 25,2 olan Gini katsayısı 2010 yılında 24,1'e düşmüştür. Hollanda'da aynı dönemde bur akamlar 27,6 ve 25,5, Finlandiya'da ise 26,3 ve 25,4 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısı ile krizin bu ülkede gelir dağılımını bozmak bir yana düzeltilmesine katkıda bulunulduğu bile iddia edilebilir. Aynı dönem için İtalya'da bu rakamlar 31,0 ve 31,2 olarak gerçekleşmiştir. Fransa'da ise 2008'de 28,8 olan Gini katsayısı 2010 yılında yine 28,8 olarak kalmıştır⁵⁸.

⁵⁶Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm> Erişim Tarihi: 29 Haziran 2012

⁵⁷Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm> Erişim Tarihi: 30 Haziran 2012

⁵⁸Çevrimiçi, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di12&lang=en, Erişim Tarihi: 30.Haziran.2012.

Tüm bu veriler ışığında Avrupa’da gelir dağılımının ciddi bir bozulmaya uğradığını iddia etmek mümkün değildir. Avrupa İstatistik Kurumunun verilerine göre, 2007 yılında 27 üyeli Avrupa Birliği’nde 30,6 olan Gini katsayısının 2010 yılında yani krizin ortaya çıkmasından iki sene sonra 30,5 olarak gerçekleşmesi bu durumu teyit etmektedir.

3.2.8. Krizin Avrupa’da Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Avrupa Birliği ülkelerinde krizin 2009 yılında hissedilmesi ile enflasyon oranlarında ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir. 17 üyeli Euro bölgesinde enflasyon oranı 2007 yılında yüzde 2,1’den ilk aşamada 2008 yılında yüzde 3,3’e yükselmiş, ikinci aşamada 2009 yılında ise yüzde 0,3’e gerilemiştir. Bundan sonraki dönemde ise enflasyon, yukarı yönlü bir eğilim sergileyerek 2010 yılında yüzde 1,6’ya, 2011 yılında ise yüzde 2,7’ye yükselmiştir. İrlanda ve Yunanistan dışındaki AB ülkeleri de buna benzer bir çizgi izlemektedirler. Bu bağlamda AMB’nin izlemiş olduğu fiyat istikrarı politikasının Yunanistan hariç başarıya ulaştığı da iddia edilebilir. Parasal Birliğe üye olan ülkeler, Maastricht kriterlerinin de öngördüğü üzere birbirlerine yakın enflasyon rakamları ortaya koymuşlardır. Yunanistan’daki enflasyon oranları ise diğer AB ülkelerinden farklı olarak 2007’de yüzde 3, 2008’de yüzde 4,2 ve 2009 yılında yüzde 1,3 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında Euro bölgesinin ortalaması yalnızca yüzde 1,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Buna karşın Yunanistan’da enflasyon yüzde 4,7’ye fırlamıştır⁵⁹.

Enflasyon konusunda diğer AB ülkelerinden farklı bir çizgi takip eden bir başka ülke de İrlanda’dır. İrlanda’da, yaşanan finansal kriz sonrasında 2008 ve 2009 yıllarında deflasyon gerçekleşmiştir. Fiyatlar genel seviyesi İrlanda ekonomisinde 2009 yılında yüzde 1,7, 2010 yılında da yüzde 1,6 düşüş kaydetmiştir. İrlanda’daki bu deflasyonun yerini enflasyona bırakması 2011 yılını bulmuştur. İrlanda’da yaşanan bu durum büyük ölçüde konut piyasalarında fiyatların düşmesinden

⁵⁹Claude Lopez-David Papell, “Convergence of Euro area inflation rates”, **Journal of International Money and Finance**, 31, 2012, s.1456.

kaynaklanmıştır. Tüketicilerin fiyatların daha da düşmesi yönündeki beklentiler, tüketim kararlarını erteleme sonucunu doğurmuştur⁶⁰.

2009 yılında genel olarak Euro bölgesinde yaşanan düşük enflasyon İrlanda gibi İspanya’da da deflasyona dönüşmüştür. 2009 yılında İspanya’da enflasyon oranı yüzde -0,2 olarak gerçekleşmiştir. İşsizliğin AB ülkeleri içerisinde en yüksek seyrettiği ülkelerin başında gelen İspanya’da deflasyon yaşanması tüketimdeki daralmaya işaret etmektedir.

FN gibi güçlü bir popülist partiye sahip olan Fransa’da enflasyon 2008 yılında yüzde 3,2 olmakla beraber bu oran 2009 ‘da yüzde 0,1’e düşmüştür. Macaristan’da enflasyon aynı dönemde yüzde 6’dan yüzde 4’e kadar inmiştir. Hollanda’da 2008 yılında yüzde 2,2 olan enflasyon, 2010 yılında yüzde 0,9’a düşmüştür. Finlandiya’da küresel finans krizinin çıktığı yılda yüzde 3,9 olan enflasyon, bir sonraki yıl yüzde 1,6’ya düşmüştür. İtalya’da kriz patlak verdiğinde yüzde 3,5 olan enflasyon, 2009 yılında yüzde 0,8’e düşmüştür. Enflasyon konusunda popülist dalganın yayıldığı ülkeler içerisinde en dramatik düşüşü Belçika yaşamıştır. 2008 yılında yüzde 4,5 olan enflasyon, 2009 yılına ait resmi rakamlara göre sıfırdır⁶¹

3.3. KRİZ SONRASI POPÜLİST HAREKETLERİN YÜKSELDİĞİ BAZI AB ÜLKELERİ

2008 küresel finans krizinin Avrupa’da bir borç krizine dönüşmesi, önceki bölümde ortaya konmaya çalışıldığı üzere Avrupa’da özellikle işgücü piyasalarında olumsuz koşullar ortaya çıkarmıştır. Krizle birlikte artan işsizlik ve daralan ekonomi, ulusal değerleri ön plana çıkaran nasyonal popülist söylemin belli başlı AB ülkelerinde güç kazanmasına uygun bir ortam doğurmuştur.

⁶⁰Marsh-Mikheylov, a.g.e., s.2.

⁶¹Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm> Erişim Tarihi: 01 Temmuz 2012

Bu durumun Avrupa'nın bütünleşmesi önünde bir tehdit unsuru oluşturabileceğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Öyle ki, Avrupa'da topluluk siyasetinin yerini toplum siyasetine bırakan bir yapılanmanın çekirdeğinde göçmenlere, yabancılara, AB'ye ve piyasa ekonomisine karşı ulusal sorunlar etrafında birleşen yeni siyasi topluluklar oluşmaktadır⁶².

Bu bölümde AB karşıtı ve yabancı düşmanı nasyonal popülist partilerin krizin öncesinde ve sonrasında yapılan seçimlerde elde ettikleri oy oranlarına bakılarak 2008 küresel finans krizi ile birlikte Avrupa'da yaşanan durgunluk ve işsizlik gibi iktisadi olumsuzlukların siyasal sonuçları hakkında bir izlenim edinilmeye gayret edilecektir.

3.3.1.Finlandiya

Finlandiya, radikal popülizmin elle tutulabilir bir biçimde yükselişte olduğu AB ülkelerindendir. Finlandiya'da 17 Nisan 2011 tarihinde genel seçimler düzenlenmiştir. Bu seçimde AB karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı ekseninde popülist bir söyleme sahip olan Gerçek Finliler Partisi oylarını yüzde 19'a çıkarmıştır⁶³. Bu bağlamda Finlandiya Avrupa'da yükselişe geçen ulusalcı akımın etki alanına giren ülkelerdendir. 17 Nisan 2011 tarihinde düzenlenen genel seçimlerde, AB karşıtı ve göçmenlik aleyhtarı söylemleri ile ön plana çıkan Gerçek Finliler Partisi'nin ilk üç partiden birisi konumuna gelmesi, bu ülkede de tablonun Avrupa genelinden farklı olmadığını göstermektedir⁶⁴.

Gerçek Finliler Partisi, AB konusunda son derece sert bir tavır takınarak radikal önerilerde bulunmaktadır. Gerçek Finlilere göre Finlandiya, derhal Euro bölgesinden çıkmalıdır. AB içerisinde zor durumda olan ülkelere yardım yapılmasını

⁶² Fatma Elmas Yılmaz-Mustafa Kutlay, "Avrupa'yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi", **USAK Analiz**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz No:11 Temmuz 2011, s. 3.

⁶³ A.e., s. 10.

⁶⁴ A.e., s. 9.

öngören paketlere destek vermeyen Gerçek Finliler Partisi, bütünleşme sürecine engel olmaya çalışmaktadır.

2007 seçimlerinde daha çok kırsal kesimden oy toplayabilen Gerçek Finliler, gelişen kriz ve artan işsizlik ile birlikte Avrupa Birliği'ni günah keçisi ilan etmiş ve bu yolla destek tabanını kentlere de yaymayı başarmıştır.

Göçmen karşıtlığına ek olarak AB karşıtı politikalara da geniş yer veren gerçek Finliler Partisi, Finlandiya'nın Euro bölgesinden çıkmasını amaçlamakta ve kriz içerisindeki AB ülkelerine yapılması planlanan ekonomik yardımlar konusunda olumsuz bir yaklaşım sergilemektedir. Finlandiya'da işsizlik oranlarının hızla yükselmesi, emekli maaşlarında artış gözlemlenmesi gibi ekonomik nedenler Gerçek Finliler Partisi'nin radikal söylemlerinin seçmenler tarafından desteklenmesine neden olmuş ve bu durum seçim sonuçlarında somutlaşmıştır⁶⁵. Finlandiya'da yapılan 17 Nisan 2011 tarihli genel seçimlerde Gerçek Finliler, her beş Finlandiyalıdan birinin oyunu alarak parlamentoya 39 milletvekili göndermeyi başarmıştır.

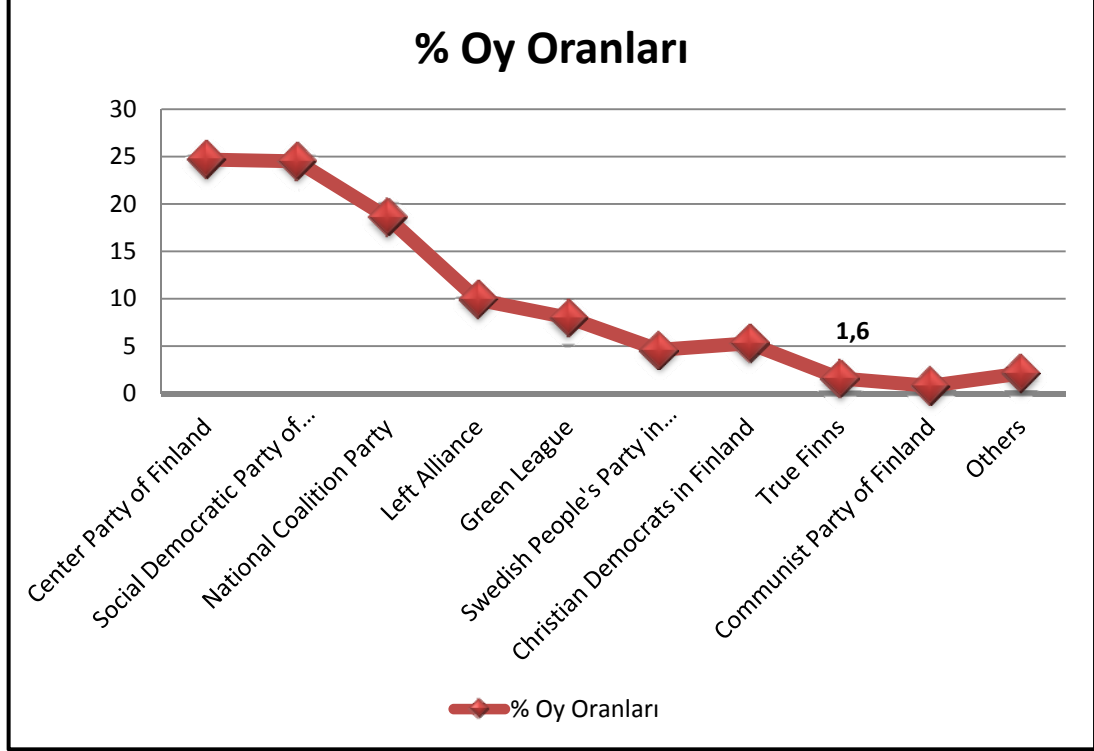
Tablo 1: 17 Nisan 2011 Finlandiya Genel Seçim Sonuçlarına Göre Partiler Bazında Oy Dağılımı

Partiler	Oy Sayısı	Yüzde	Temsil
National Coalition Party	599,138	20.4	44
Social Democratic Party of Finland	561,558	19.1	42
True Finns	560,075	19.1	39
Center Party of Finland	463,266	15.8	35
Left Alliance	239,039	8.1	14
Green League	213,172	7.3	10
Swedish People's Party in Finland	125,785	4.3	9
Christian Democrats in Finland	118,453	4.0	6
Pirate Party of Finland	15,103	0.5	0
Communist Party of Finland	9,232	0.3	0
Others	34,750	1.2	1

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11.Temmuz.2012.

⁶⁵Yılmaz Elmas-Kutlay, a.g.e., s.10.

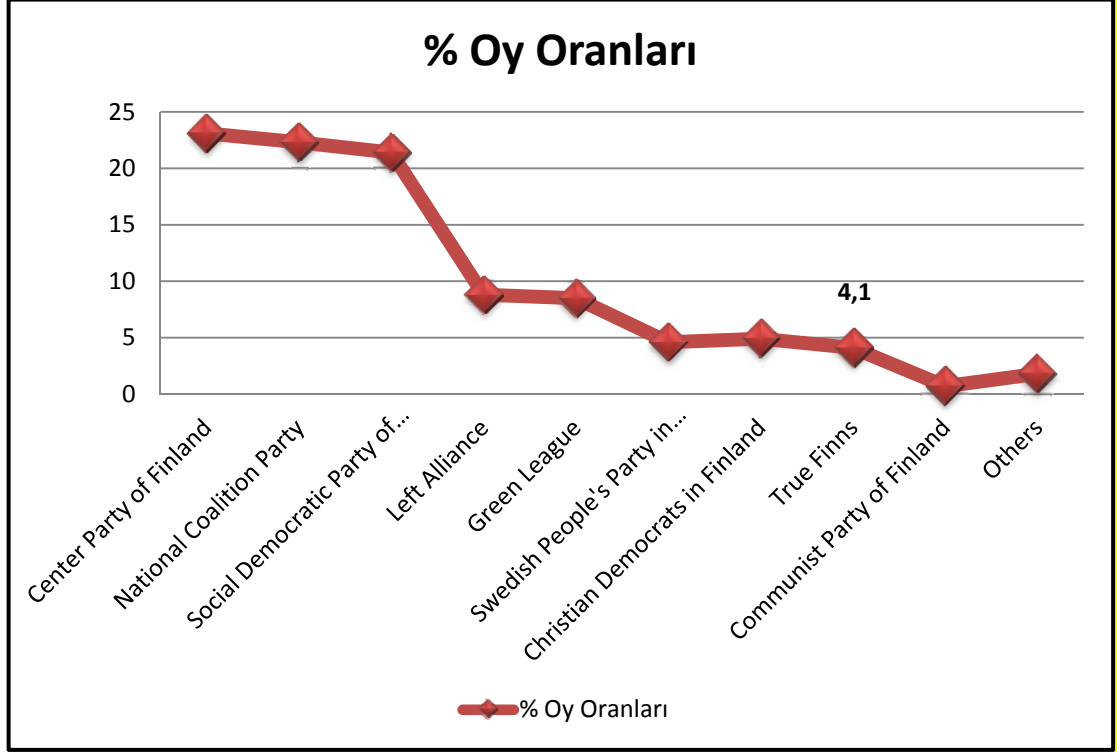
Grafik 1: 16 Mart 2003 Finlandiya Genel Seçimleri Finlandiya Geneli Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi:11.Temmuz.2012.

Grafik 1 üzerinde de görülebileceği üzere, Gerçek Finliler (True Fins), 2003 yılı itibari ile yapılan genel seçimlerde yalnızca yüzde bir oy toplayabilmiştir. Gerçek Finliler bu sonuç ile siyasi yelpazede sekizinci parti konumundadır.

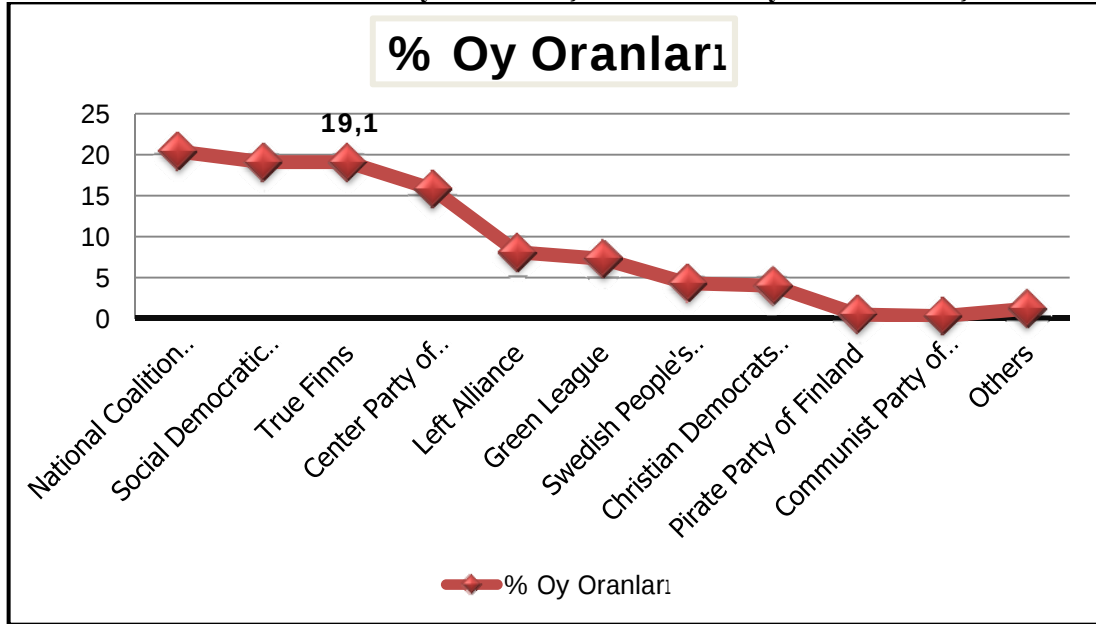
Grafik 2: 18 Mart 2007 Finlandiya Genel Seçimleri Finlandiya Geneli Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11Temmuz..2012.

Grafik 2 üzerinde de görülebileceği üzere, 18 Mart 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerde, Gerçek Finliler, yine sekizinci parti konumunda olmak ile beraber oylarını 2,5 kat artırarak, yüzde 4,1'lik bir seçim yüzdesine erişmişlerdir. 2003 yılında seçimlere katılan yaklaşık her 60 Finlandiyalıdan birisi Gerçek Finlilere oy vermiştir. 2007 yılında her 25 seçmenden birisi Gerçek Finliler lehine oy kullanmıştır.

Grafik 3: 17 Nisan 2011 Finlandiya Genel Seçimleri Finlandiya Geneli Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11.Temmuz.2012.

Küresel finans krizinin Avrupa’da bir borç krizine dönüşmesi sonrası yapılan ilk genel seçimlerde Gerçek Finliler, oylarını çok önemli bir oranda artırarak yüzde19,1’e çıkartmışlardır. Parti, bu sonuçla ülkenin üçüncü en büyük partisi konumuna gelmiştir.

3.3.2.Macaristan

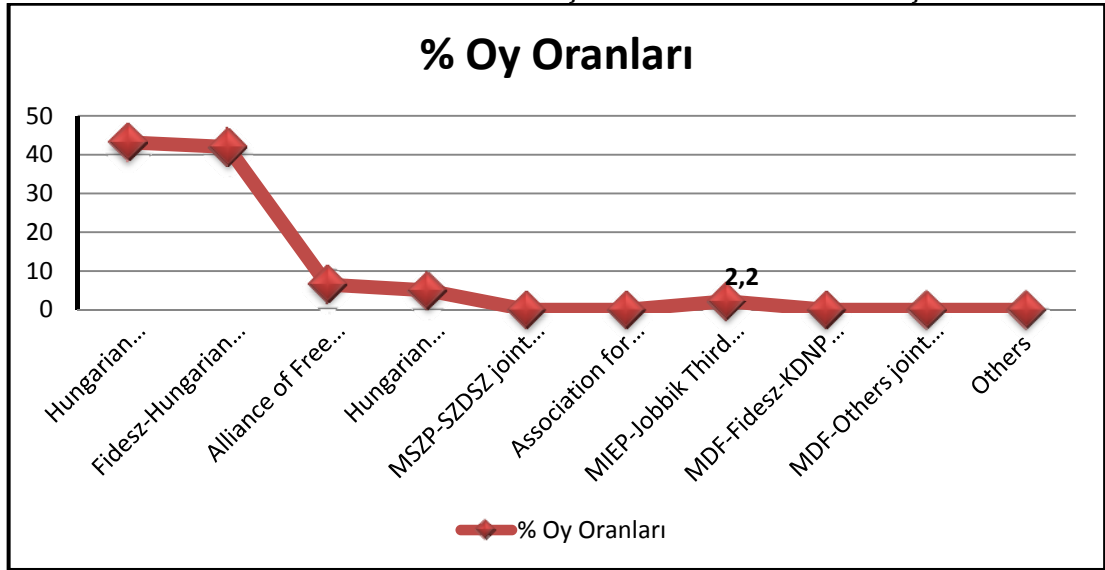
Euro bölgesindeki krizden en fazla etkilenen ekonomilerden birisi olan Macaristan’da başbakan Ferenc Gyurcsany, 2009 yılında görevinden istifa etmiştir. Nisan 2010’da gerçekleştirilen genel seçimler, merkez sağ partisi, Viktor Orban liderliğindeki Genç Demokratlar Partisi (Fidezs)’nin ülke genelindeki galibiyeti ile sonuçlanmıştır.Bu sonuç Macaristan’da merkez sağın yükselişini açıkça gözler önüne sermektedir. Fidesz’i, yüzde 19,3 oyla ikinci sırada Macaristan Sosyalist Partisi ve üçüncü sırada da yüzde 16’nın üzerinde bir oy oranıyla aşırı ulusalcı ‘Jobbik Par takip etmiştir. 2006 seçimlerinde yüzde 2,2 oy alabilen Jobbik’in oy oranının, 2010

yılında önemli ölçüde bir artış göstermiştir. Aşırı ulusalcı Jobbik, Yahudi ve Çingene'lere yönelik sert söylemleriyle öne çıkmış ve yeni anayasanın onaylanması sürecinde iktidar partisi ile aynı görüşleri paylaşmıştır⁶⁶.

Jobbik, Macarcada hem “en iyi” hem de “en sağda” anlamına gelmektedir. 2009 yılının Ocak ayında Budapeşte’de yapılan kısmi seçimlerde yüzde 8,5 oy toplayan Jobbik, aynı yıl ekim ayında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde yüzde 14,77 oy alarak Avrupa Parlamentosu’na 3 milletvekili göndermiştir.

Aşırı ulusalcı Jobbik’in seçimlere ilk girdiği 2006 yılı seçimlerinde elde ettiği sonuçlar ile 2010 yılı seçimleri sonuçları karşılaştırıldığında aşırı ulusalcı sağın Macaristan’daki yükselişi aşağıdaki grafikler üzerinden açık bir biçimde görülebilmektedir⁶⁷.

Grafik 4: 9-23 Nisan 2006 Macaristan Seçimleri Ülke Geneli Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11.Temmuz..2012.

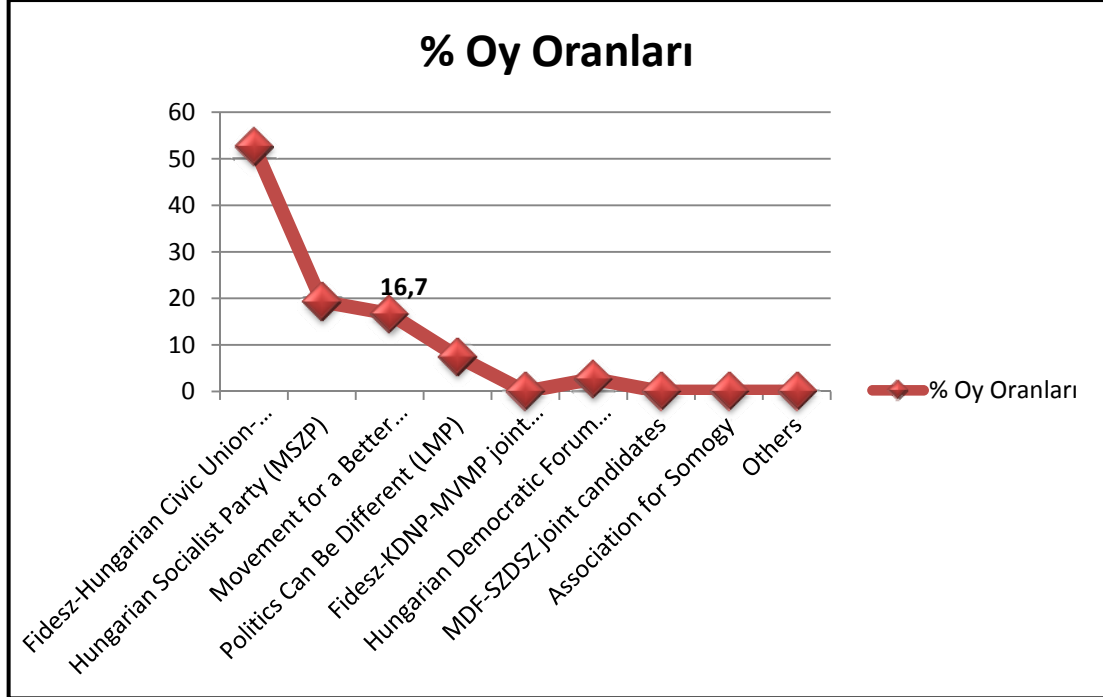
Grafik 4 üzerinde de görülebildiği üzere, yabancı düşmanı ve antisemit söylemleri ile ön plana çıkan Jobbik Partisi, Macaristan'da 2006 yılının Nisan ayında

⁶⁶Yılmaz Elmas- Kutlay, a.g.e., s. 12.

⁶⁷Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 21.Temmuz..2012.

yapılan seçimlerde yalnızca yüzde 2,2 oy toplayabilmiş ve siyasal partiler içerisinde yedinci sırada yer almıştır.

Grafik 5: 11-25 Nisan 2010 Macaristan Seçimleri Ülke Geneli Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11Temmuz..2012.

Grafik 5 üzerinde de görülebileceği üzere, Jobbik, krizin etkilerinin belirgin bir biçimde ortaya çıktığı nisan ayında gerçekleştirilen seçimlerde oylarını neredeyse sekize katlayarak ülkedeki üçüncü parti konumuna yükselmiştir.

3.3.3.Hollanda

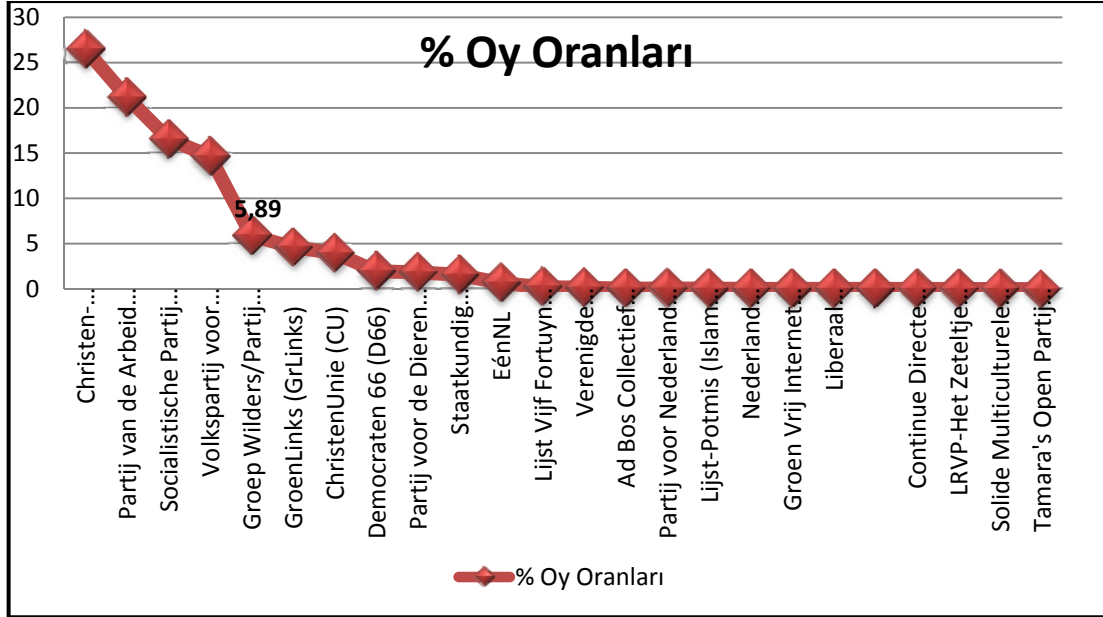
Hollanda'da en keskin ulusalcı söyleme sahip parti, 2005 yılında kurulan Hollanda Özgürlük Partisi (Partij voor Vrijheid- PVV)'dir. 2006 yılında kriz başlamadan evvel yapılan genel seçimlerde 579 bin 490 kişinin oyunu toplayarak 9 milletvekili çıkaran PVV, 2009 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise Strasbourg'a 4 milletvekili göndermeyi başarmıştır.

Ancak asıl çıkışı, PVV, krizin etkilerinin iyice görüldüğü 2010 yılında yapılan genel seçimlerde yakalamıştır. 9 Haziran 2010 tarihinde gerçekleşen genel

seçimlerde Liberal Parti yüzde 20,4 oyla birinci, Sosyal Demokrat İşçi Partisi ise yüzde 19,6 oy oranı ile ikinci olmuştur. Yabancılar ve Müslümanlara karşı diğerk partilere oranla daha hoşgrl bir tutum sergileyen ve 2006 seçimlerinde Hollanda’da yüzde 16,6 oy toplayan Sosyalist Parti, 2010 genel seçimlerinde yüzde 10’un dahi altına düşerek beşinci parti konumuna gerilemiştir. Bu durum, açık bir biçimde g konusunda daha sert önlemler sunan partilerin popülist söylemlerinin kriz döneminde daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

9 Haziran 2010’da Hollanda’da yapılan seçimlerde geleneksel aşırı sağdan farklı bir çizgi seyreden Geert Wilders liderliğindeki PVV’nin seçimlerde elde ettiği başarı dikkati çekmektedir. Müslümanlara yönelik suçları teşvik etmekten dava edilen PVV lideri Wilders, Türkiye’nin AB yeliğine olan karşı tavizsiz bir söylemi benimsemektedir⁶⁸.

Grafik 6: 22 Kasım 2006 Tarihli Hollanda Genel Seçimleri lke Geneli Sonuçları

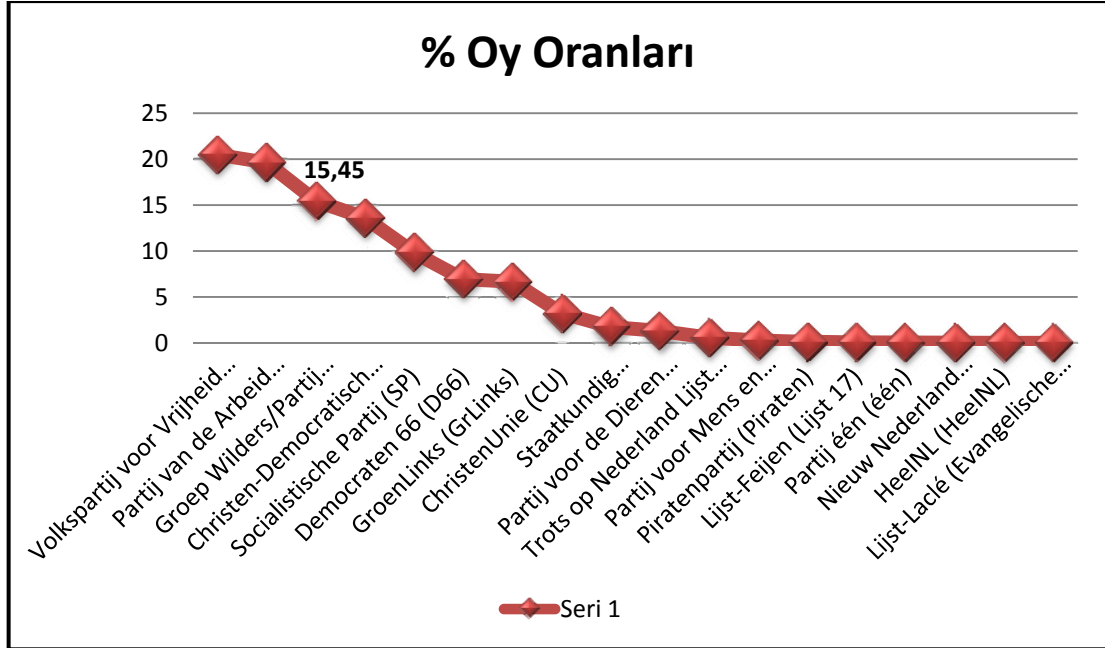
Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz..2012.

Grafik 6 üzerinde de görülebileceği üzere, kriz ortaya çıkmadan evvel, İşlam karşıtı ve yabancı düşmanı söylemleri ile ön plana çıkan PVV, 22 Kasım 2006

⁶⁸Yılmaz Elmas- Kutlay, a.g.e., s. 11.

tarihinde yapılan genel seçimlerde yüzde 5,89'luk bir oy oranıyla Hollanda'nın beşinci partisi konumundadır.

Grafik 7: 9 Haziran 2010 Tarihli Hollanda Genel Seçimleri Ülke Geneli Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz..2012.

Grafik 7 üzerinde de görülebileceği üzere, 2010 yılının ortasında yapılan seçimlerde, PVV, halk tarafından bir önceki genel seçimlere göre, neredeyse üç katı daha fazla destek görerek oyların yüzde 15,45'ini almıştır. PVV, 2010 seçimleri sonucunda Hollanda'nın üçüncü en büyük partisi olmayı başarmıştır.

3.3.4.Fransa

Fransa'da nasyonal popülizmin en önemli temsilcisi kuşkusuz Jean-Marie Le Pen'in karizmatik kişiliği ile özdeşleşen Ulusal Cephe (FN) 'dir. Ancak nasyonal popülizm kavramı, Ulusal Cephe'nin bütün özelliklerini tanımlamak için yetersiz kalmaktadır. Kuruluşu aşamasında neo-faşist entelektüellerin rol oynadığı FN, her ne kadar doğrudan ırkçı ifadeler kullanmasa da "Fransız medeniyetinin diğer medeniyetlerden şüphesiz üstün olduğu" savını benimsemekte ve savunmaktadır⁶⁹.

⁶⁹Alexandre Dorna, **Le populisme**, Paris, Presses Universitaires de France, 1999, s.91. .

Küresel krizin üssünün Amerika'dan Kıta Avrupa'sına kaymasından sonra Fransa'da 2010 yılında yapılan bölgesel seçimlerde, 2011 yılında kanton seçimlerinde, 2012 yılındaki cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerinde FN, bundan on sene evvel tahmin edilemeyecek düzeyde bir başarı oranı yakalamıştır. Parti başkanı Jean-Marie Le Pen'in koltuğunu kızı Marine Le Pen'e devretmesi de bu durumu değiştirmemiştir.

2010 yılında yapılan bölgesel seçimlerde FN, yüzde 4 dolaylarında oy elde ettiği 2004 bölgesel seçimlerine göre oylarını yaklaşık ikiye katlayarak Fransa genelinde yüzde 8,7'lik bir oy oranı yakalamayı başarmıştır⁷⁰. Ulusal Cephe'nin halktan gördüğü destek, Fransa'nın kimi bölgelerinde yüzde 20'yi aşmıştır⁷¹.

Mart 2011'de yapılan kanton seçimlerinin galibi şüphesiz oyların yarısını alan Sosyalist Parti (PS) olmuştur. Ancak Ulusal Cephe de bu seçimden oylarını yine artırarak çıkmıştır. Bir önceki seçimde yüzde 8 olan oy oranını 2011 kanton seçimlerinde yüzde 11'e çıkarmayı başarmıştır⁷².

Mayıs 2012'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Marine Le Pen, yüzde 17,9 oy alarak cumhurbaşkanı Sarkozy ve Sosyalist Parti lideri François Hollande'ın ardından üçüncü sırada yer almış ve ikinci tura kalmayı başaramamıştır. Ancak bu sonuç, Yüzde 17,9 oy oranı, Ulusal Cephe'nin bugüne kadar bir cumhurbaşkanlığı seçiminde aldığı en yüksek oy oranını temsil etmektedir⁷³.

Avrupa'da demokrasi bağlamında gelişen asıl tehdit, 2002 seçimlerinde Jean Marie Le Pen'in ikinci tura kalması büyük şaşkınlıkla karşılanırken Marine Le

⁷⁰Pascal Perrineau, "L'Extreme Droite en France Le Retour du Front National", **CEVIPOF**, No. 53, Nisan 2011, s.6.

⁷¹**A.e.**, s.5.

⁷²B. Alideres, "Les temps du vote Front national et des ses représentations", **Hérodote**, N 144, 2012, s.19.

⁷³Céline Colange, "Jerome Fourquet et Michel Bussi, Les élections présidentielles 2012: du quinquennat a la fabrication d'une France pentpolaire", **European Journal of Geography**, Mayıs, 2012, s.18.

Pen'in yüzde 17,9 oy almasının sıradan ve normal bir gelişme olarak kabul edilmesidir. Fransa'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ulusal Cephe, ikinci turda aday olamamasına rağmen seçim sürecinin devamında da devre dışı kalmamıştır. Kendisini aşırı sağ bir parti olarak tanımlamaktan özellikle kaçınan FN, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda kimi destekleyeceğini 1 Mayıs İşçi Bayramı gününde açıklamıştır. Marine Le Pen, seçimin ikinci turuna kalanlardan ne Sosyalist Parti'nin adayının ne de mevcut cumhurbaşkanının Fransız halkının ve emekçisinin çıkarlarını koruyamayacağını, Fransız halkının siyasetteki tek sesinin FN olduğunu ileri sürmüştür⁷⁴.

İkinci tur seçimlerinde Fransa'nın mevcut cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Ulusal Cephe'nin temel siyasetindeki bazı söylemleri kullanmayı denemiştir. İlimli görüşleri ile tanınan Bayrou, Sarkozy'nin söylemlerinin merkezden uzaklaştığını iddia ederek kişisel olarak oyunu PS adayı Hollande'a vereceğini ifade etmiştir. Tekokrat bir söyleme sahip olan Bayrou, 2012 seçimlerinde yalnızca yüzde 9,13 oy elde edebilmiştir. Bu, bir önceki cumhurbaşkanlığı seçimlerine göre oylarının yaklaşık yarı yarıya düşmesi anlamına gelmektedir. Fransız siyasetindeki bu değişim, merkezdeki oyların azalmasına işaret etmektedir⁷⁵.

Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy, aşırı sağın oylarını almak amacı ile İsviçre'deki minare referandumu, Roman kamplarındaki mültecilerin sürgün edilmesi ve Fransız kimliğinin tartışılmaya açılması konusunda nasyonal popülist söylem bağlamında değerlendirilebilecek açıklamalar yapmıştır. Bunun aslında aşırı sağda yer alan seçmen kitlesini merkez sağa çekme amacı güttüğü düşünülebilir ancak seçim sonuçlarına bakılacak olursa nasyonal popülizmi eşrulaştıran ve siyaset sahnesinin olağan bir aktörü haline getiren bir girişim olmuştur.

⁷⁴Georgiana Ghiciuc, "La campagne présidentielle française de 2012: une bataille des mots", **Argumentum**, Vol.10, No. 2, 2012, s.143.

⁷⁵Dominique Labé-Denis Monière, "Radioscopies de la campagne présidentielle 2012", **Triélec**, 18 Temmuz 2012, s.16.

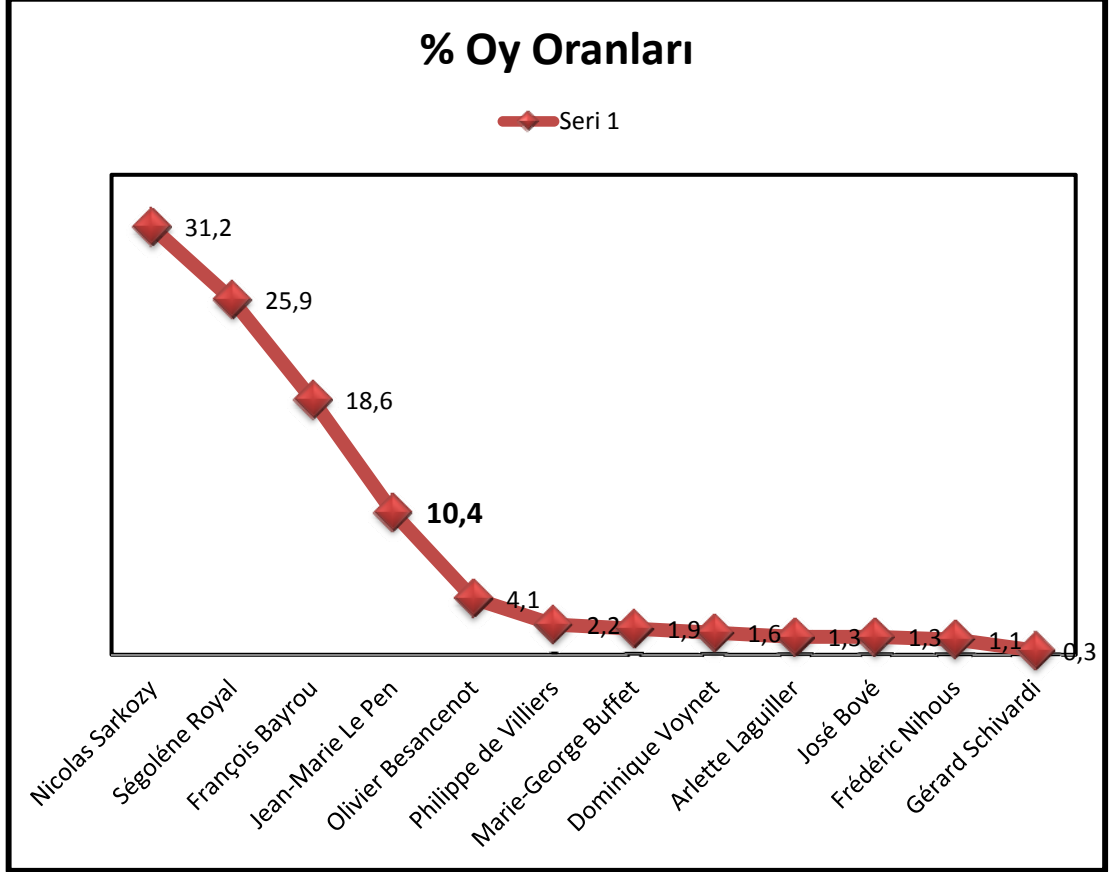
Sarkozy'nin cumhurbaşkanlığı döneminde ülkeyi derin bir biçimde sarsan iktisadi kriz ve bu ortamda halkın iktisadi gidişata dair memnuniyetsizliği, Fransız nasyonal popülizmi için bir propaganda aracına dönüşmüştür. Ulusal Cephe'nin başındaki Marine Le Pen, alternatif arayışları içinde olan kesimin dikkatini, ulusal politika ve değerlere vurgu yaptığı söylem ve politik vaatleriyle çekmeyi başarmıştır. Le Pen'in söylemlerinde özellikle Avrupa Birliği ve Avrupa Merkez Bankası'nın ulusal iktisat politikalarına getirdiği kısıtlamalar eleştirilmektedir. Krize karşı Le Pen'in sunduğu çözüm ise 'Brüksel Avrupa'sından çıkmak' olarak ifade edilmektedir. Le Pen'in iktisadi krizden çıkış vaatleri arasında Avrupa Merkez Bankasının dikte ettiği politikalar yerine para politikasında ulusal ekonomiye geri dönülmesi, gümrük duvarlarının yeniden inşası ve acil ulusal istihdam politikalarının uygulamaya konulması bulunmaktadır⁷⁶.

Fransa'da nasyonal popülizmin yükselişinde, Avrupa'daki aşırı sağ lehine gelişme göstermesi kadar Sarkozy'nin uzun süredir 'ulusal kimlik', 'İslam'ın Fransa'da yeri' gibi başlıklarda tartışmalar açması ve ülkenin Hristiyan köklerine sahip çıkan konuşmalar yapması da etken olmuştur. Sarkozy'nin propagandaya dönüşen söylem, tartışma ve uygulamalarının ardında, aşırı sağcı tabanı merkez sağa çekme çabasının olduğu düşünülse dahi, Sarkozy'nin merkez sağın söylemini aşırı sağa yaklaştırması bu söylemlerin asıl sahibi Le Pen'in partisine 22 Nisan 2012 Başkanlık seçimlerinde prim sağladığı açıkça ortadadır⁷⁷.

⁷⁶“Pour Sortir de la Crise, Sortons de l'Europe de Bruxelles”, Front National, Çevrimiçi, <http://frontnational.com/pdf> Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011.

⁷⁷“Pour Sortir de la Crise, Sortons de l'Europe de Bruxelles”, Front National, Çevrimiçi, <http://frontnational.com/pdf> Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011.

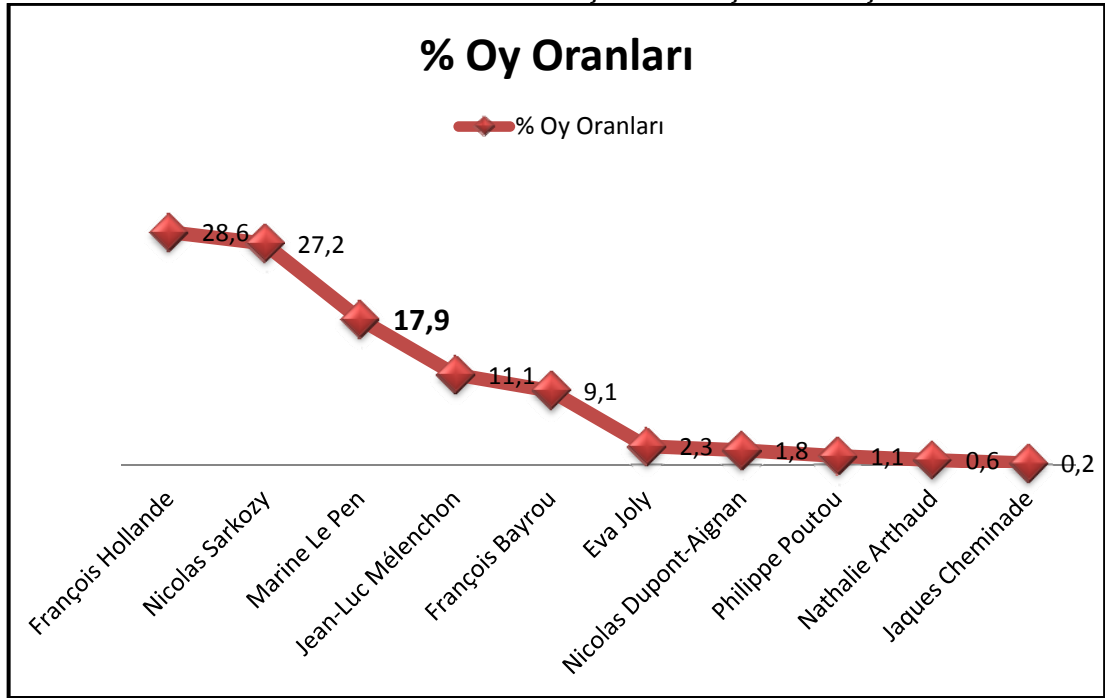
Grafik 8: 22 Nisan 2007 Tarihli Fransa Başkanlık Seçim Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz..2012.

Yukarıda yer alan Grafik 8 üzerinde de görülebileceği üzere, 2007 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turunda elde edilen sonuçlara göre, Ulusal Cephe'nin adayı Jean-Marie Le Pen dördüncü sıradadır. Dikkatleri çeken bir diğer husus ise teknokrat söylemleri ile tanınan merkez sağ lideri Bayrou'nun yüzde 18,6 oy ile üçüncü sırada olmasıdır.

Grafik 9: 22 Nisan 2012 Tarihli Fransa Başkanlık Seçimi Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html>, Erişim Tarihi: 11.Temmuz.2012.

. Grafik 9 üzerinde de görülebileceği üzere, 22 Nisan 2012 tarihinde Fransa’da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turunda Ulusal Cephe, dördüncü parti konumundan üçüncü parti konumuna yükselmiştir. İlmli görüşleri ile bilinen François Bayrou ise oylarının yarısından fazlasını kaybederek beşinci sıraya düşmüştür. Dördüncü sırada ise Fransa’da sol popülizmin temsilcisi olarak gösterilen Jean-Luc Mélenchon bulunmaktadır

3.3.5.Belçika

Belçika’da ise özellikle Antwerp ve çevresinde güçlü olan nasyonal popülizm akımının en önemli temsilcileri, her ikisi de 1977’de kurulan Vlaams-Nationale Partij ile Vlaamse Volkspartij’dir⁷⁸. Flaman Bloğu (VB), adından da anlaşılabilirliği üzere 1979 yılında bu iki flaman partinin birleşmesi sonucunda kurulmuştur. 1981 genel

⁷⁸ Pascal Delwit, **La vie politique en Belgique de 1830 à nos jours**, Brüksel, Editions de l’université de Bruxelles, 2010, s.231.

seçimlerinde yalnızca yüzde 1,2 oy alan VB, 1987 yılına kadar sönük bir performans ortaya koymuştur. O döneme dek temel söylemi ayrılıkçı bir stratejiye dayanan VB, istediğı çıkışı yakalayamamış ve Belçika’da ayrılığın gerçekleşmemesi üzerine Fransa ve Avusturya modellerini örnek alarak yabancılar ve göç konularına ağırlık vermeye başlamıştır. Bu bakımdan klasik flaman ayrılıkçılığı evvelden daha ön planda iken 1980’li yılların ortasından itibaren yabancı düşmanlığı partinin ana motifi olmuştur. 1988 yerel seçimlerinde yüzde 17,7 oy alarak 23 üyesini yerel meclise yollamayı başarmıştır⁷⁹. 1999 genel seçimlerinde yüzde 16 oy alan parti, zamanla ideolojisini değiştirmiştir. VB de tıpkı FN gibi homoseksüellik ve kürtaj konularında kiliseden farklı düşünmemektedir.

2003 genel seçimlerinde yüzde 11,6, Haziran 2004 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise yüzde 24 oy toplayan VB hakkında yabancı düşmanlığı ve ırkçılık suçlaması ile açılan davada 9 Kasım 2004 tarihinde Belçika mahkemeleri kapatma yönünde karar vermişlerdir. 14 Kasım 2004 tarihinde, Vlaams Belang(Flaman Menfaati) adı altında tüzüğü VB’ninkine benzer ancak yabancılarla ilgili maddeleri yumuşatılmış olan bir parti kurulmuştur. Bir ay sonraki kurultayda VB’nin son genel başkanı Frank Vanhecke Flaman Menfaati’nin ilk genel başkanı seçilmiştir⁸⁰. Flaman Menfaati, ilk defa katıldığı 2007 genel seçimlerinde Temsilciler Meclisi için yüzde 12, Senato için ise yüzde 11,9 oy almıştır⁸¹.

Flaman Bloğu’nun devamı niteliğinde olan Flaman Menfaati, başbakan Yves Leterme’in 22 Nisan 2010 tarihinde istifası sonucu yapılması kararlaştırılan erken seçimlerde, yüzde 13,4’lük bir skor elde ederek oylarını yükseltmeyi başarmıştır⁸².

⁷⁹ Paul Hainsworth, **The Extreme Right in Europe and USA**, Londra, Pinter, 1992, s.136.

⁸⁰ Pascal Delwit, Jean-Benoit Pilet, Emilie Van Haute, **Les Partis Politiques en Belgique**, Brüksel, Editions de l’Université de Bruxelles, 2011, s.219-235.

⁸¹ Bambi Ceuppens, “Allochtons, Colonizers and Scroungers: Exclusionary Populism in Belgium” **African Studies Review**, Cilt 49, sayı 2, Eylül 2006, s.166.

⁸²Yılmaz Elmas- Kutlay, **a.g.e.**, s. 11.

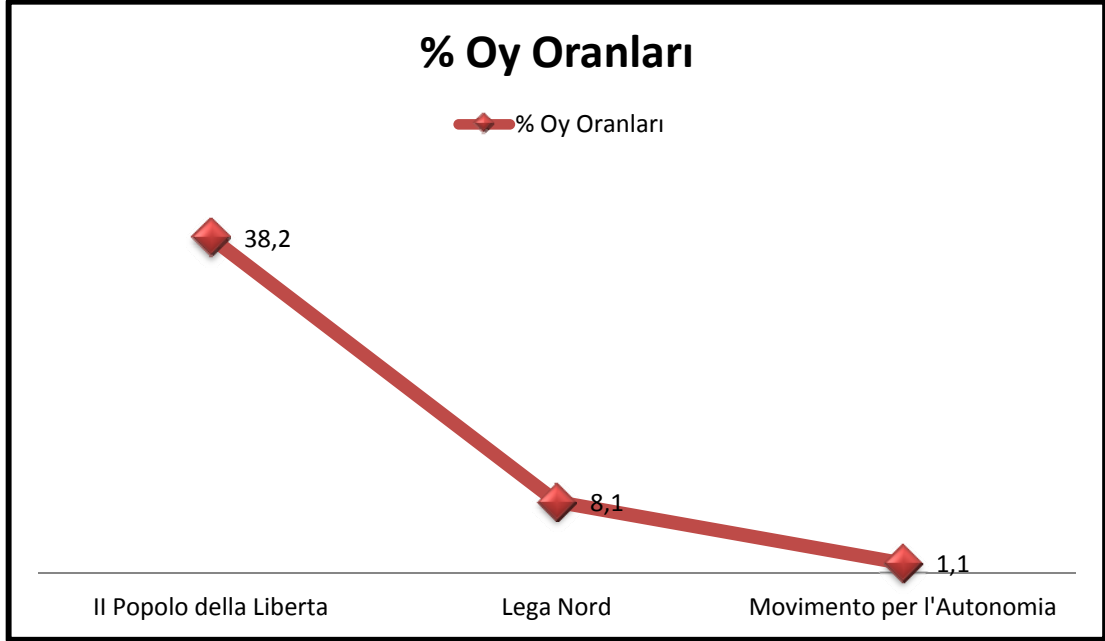
3.3.6.İtalya

İtalya’da, tıpkı Belçika’daki Flaman Bloğu gibi ayrılıkçı bir söylemi benimseyen parti Kuzey Ligi(LN)’dir. LN, 2000’li yıllardan itibaren seçim sonuçlarında başarı grafiğini yükseltmiştir. LN, ayrılıkçı bir nasyonal popülizm örneği teşkil ettiği İtalya’da son dönemlerde ulusal düzeyde de önemli ilerlemeler kat etmiştir.

Kuzey Ligi, 13 Mayıs 2001 tarihinde yapılan İtalyan Senato Seçimlerine Silvio Berlusconi’nin liderliğindeki oluşuma dâhil olarak girmiştir. Bu oluşum, seçimlerden yüzde 42’nin üzerinde bir oy oranı ile birinci olarak çıkmayı başarmıştır. 2006 yılının Nisan ayında yapılan senato seçimlerine Silvio Berlusconi cephesinden katılan LN, 17 milyon 154 bin seçmenin oy ile yüzde 50,2’lik bir oy oranı ile senatoya 153 temsilci gönderme başarısı gösteren Silvio Berlusconi’nin grubu içerisinde, 1 milyon 530 bin 667 oy ile yer almıştır. Başarıdaki bu pay sayesinde de LN, senatoya 13 temsilci göndermiştir. 13-14 Nisan 2008 İtalyan Senato Seçimlerinde ise, yine Silvio Berlusconi grubunun şemsiyesi altında seçime katılan LN bu defa, Silvio Berlusconi’nin grubu bir önceki seçime göre düşüşe geçtiği halde, oy oranını yüzde 4’lerden yüzde 8,lere çıkarmayı başarmış ve temsilci sayısını 25’e yükseltmiştir⁸³.

⁸³ Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11.Temmuz..2012.

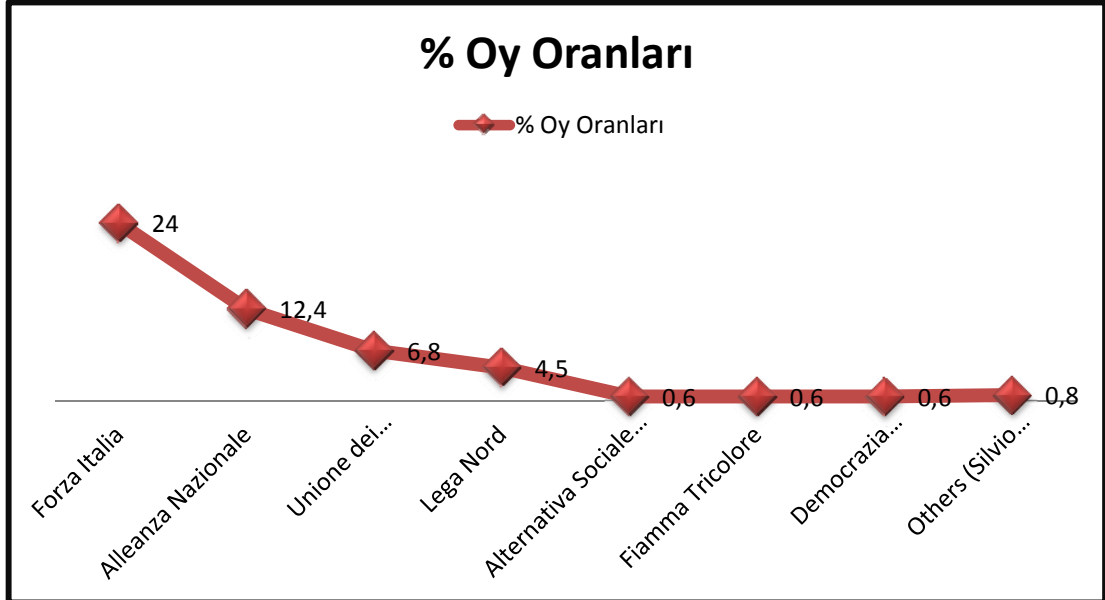
Grafik 10: 13-14 Nisan 2008 İtalyan Senato Seçim Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz..2012.

Grafik 10 üzerinde de görülebileceği üzere, 2008 yılında yapılan seçimlerde LN, yüzde 8'in üzerinde oy toplamıştır.

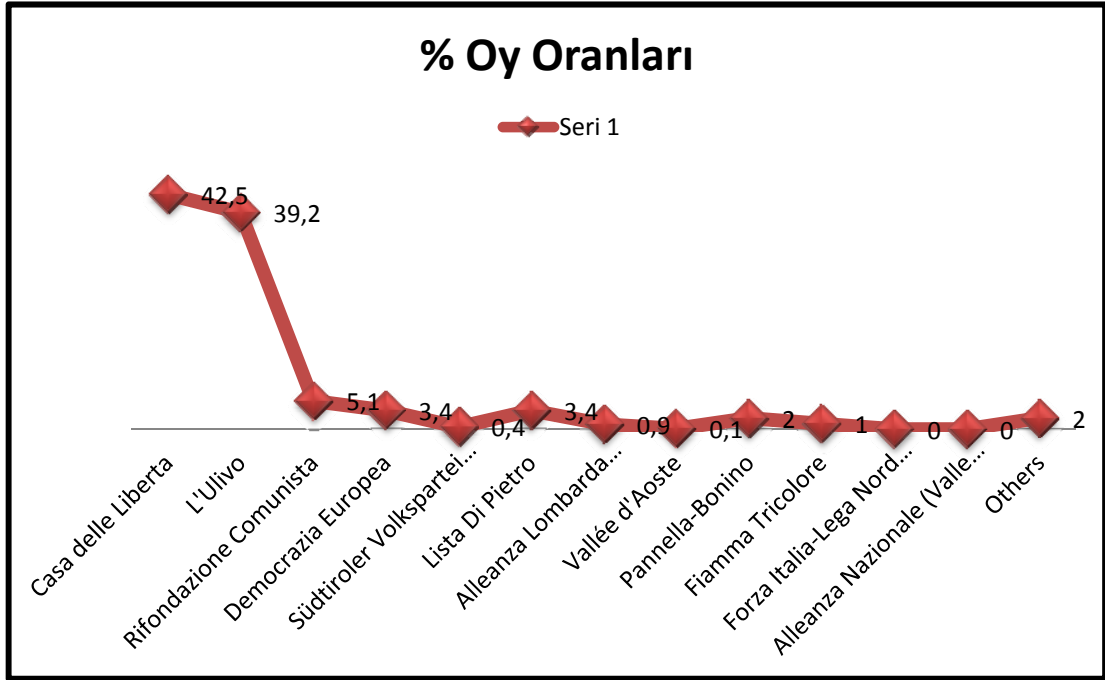
Grafik 11: 9-10 Nisan 2006 İtalyan Senato Seçim Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz.2012.

Grafik 11 üzerinde de görülebileceği üzere, 2006 yılının Nisan ayında yapılan seçimlerde LN, yalnızca yüzde 4,5 oy toplayabilmiştir.

Grafik 12: 13 Mayıs 2001 İtalyan Senato Seçimleri Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz.2012.

Grafik 12 üzerinde de görülebileceği üzere, 13 Mayıs 2001 tarihinde İtalya'da yapılan seçimlerde LN lideri Umberto Bossi, seçimlere Silvio Berlusconi'nin başını çekmiş olduğu Casa delle Libertà adlı oluşumun çatısı altında girmiştir. Bu oluşum, oyların yüzde 42,5'ini almayı başararak seçim sonucunda iktidara gelmiştir.

3.3.7.Yunanistan

Taggart'ın da belirttiği üzere, popülizm tıpkı bir bukalemun gibidir⁸⁴. Hem sağda hem de solda rahatlıkla görülebilmektedir. Yunan siyaseti, hem geçmiş, hem de bugünü itibari ile bunun tipik bir örneğidir.

Yunanistan'da cunta dönemi sonrasında iki partinin ön plana çıktığı bir dönem başlamıştır. Bunlardan birincisi, merkez solun temsilcisi, Panhelenik Sosyalist Hareket veya daha çok bilinen adı ile PASOK'tur. 1974 yılında Andreas Papandreu tarafından kurulan PASOK, yaşanan hegemonya krizi sonrası veya Gramsci'nin ifadesi ile organik kriz sonrası iktidara gelmiştir⁸⁵. PASOK, 1974 sonrası iki partili dönemde kendisini kitlelerin partisi olarak göstermeyi başarmıştır⁸⁶. Fakat PASOK'un zamanla ana hedeflerinden bir tanesinin Ekonomik ve Parasal Birliğe dâhil olmak olması ile parti, sosyalist özelliklerinden çıkararak pragmatik bir partiye dönüşmüştür⁸⁷.

Cunta sonrası dönemde Yunanistan siyasetinde etkili olan bir diğer parti ise Yeni Demokrasi Partisi'dir. Merkez solda PASOK yer alırken merkez sağda ise Yeni Demokrasi Partisi (ND) yer almaktadır. PASOK ve ND, modernleşme ve Avrupa Parasal Birliği'ne üyelik uğruna teknokratça bir söylemi benimsemişler ve kolektif tutkuları dışlamışlardır. Bu da bu tutkuların başka yönlelere doğru kaymasına neden olmuştur⁸⁸.

Özellikle yaşanan borç krizi sonrası ortaya çıkan sıkıntılar, kolektif tutkuların merkezden uçtaki partilere doğru kaymasını hem hızlandırmış hem de artırmış gözükmektedir. Daha evvelden de değinildiği üzere IMF, AB ve AMB ortaklığında

⁸⁴Paul Taggart, **Populism**, Londra, Open University Press, 200, s.4.

⁸⁵Antonio Gramsci, **Selections from the Prison Notebooks**, ed. ve çev. Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell Smith, New York, International Publishers, 1971, s.16.

⁸⁶Giorgos Katssambekis, Populism In Post-Democratic Times Greek Politics And The Limits Of Consensus, **Political Studies Annual Conference**, Londra, Nisan 2011,s.8

⁸⁷Christos Lyrantzis, The Changing Party System: Stable Democracy, Contested Modernisation, **Wes European Politics**, Vol. 28, No.2 s.252.

⁸⁸Pierre-André Taguieff, "Le populisme et la science politique: du mirage conceptuel aux vrais problèmes", **Vingtième Siècle Revue d'Histoire**, Vol. 56, No.56, 1997, s.18.

yardım paketleri hazırlanmış ve uygulamaya konmuştur. Ne var ki bunların karşılığında Yunan hükümetinden kemer sıkma politikaları uygulaması istenmiştir. Bu da hegemonik söylemi sarsmıştır. Bunun en belirgin göstergesi 2012 yılında yapılan seçimlerdir.

6 Mayıs 2012 tarihinde yapılan seçimlerden herhangi bir çözüm çıkmaması üzerine 17 Haziranda tekrarlanan seçimler bir nevi Euro’da kalıp kalmama referandumuna dönüşmüştür. ND, oyların yüzde 29,66’sını alarak birinci parti olarak çıkmıştır. AB karşıtı, radikal solcu SYRIZA ise hemen arkasından yüzde 28,69 oy oranı ile ikinci parti konumuna yükselmiştir. Yunan seçim sisteminde birinci gelen partiye 50 sandalye fazladan verildiğinden ND, mecliste 129 milletvekiline sahip olmuştur. PASOK ve yine bir merkez sol partisi olan Demokratik Sol ile birlikte üçlü koalisyon kurmuştur. ND, PASOK ve Demokratik Sol’un iktidarda olması piyasaları rahatlatan bir gelişme olmuştur. Çünkü bu üç partinin ortak özelliği AB ve Euro taraftarı olmalarıdır.

Ancak diğer yandan SYRIZA, iktidarın en büyük ortağına çok yakın bir oy oranını yakalamayı başarmıştır. Sağ popülizmin Yunanistan’daki radikal temsilcisi konumundaki Altın Şafak Partisi, 2009 Ekim genel seçimlerinde yalnızca yüzde 0,29 oy oranı alabilmişken, 2012 yılında aynı seçimlerde yüzde 7’leri zorlamış ve beşinci parti konumuna yükselmiştir. Halk, AB taraftarı partileri cezalandırmış, AB karşıtı popülist söylemleri ise siyaset sahnesinde yüceltmıştır⁸⁹.

3.3.8.Avusturya

1999 seçimlerinde Jörg haider liderliğindeki Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), yüzde 26,9 oyluk performansı ile parti tarihinin seçimlerdeki en iyi sonucunu elde etmiştir. Buna karşın FPÖ, 2000 yılında iktidara geldikten sonra elindeki en büyük kozlardan birisini kaybetmiştir. Daha önce eleştirerek prim yaptığı iktidara ulaşmış olmanın getirdiği dezavantajlara ek olarak, AB’nin diğer 14 üyesinin

⁸⁹Andreas Stergiou, “Des élections à l'anarchie”, **Outre-Terre**, Vol.32, No.2, 2012, s.358.

kendisine uyguladığı yaptırımlarla baş etmek durumunda kalan parti, 2002 seçimlerinde yalnızca yüzde 10,1 oy alabilmiştir⁹⁰.

Yerel ve ulusal düzeyde başka hayal kırıklıklarının yaşanması, FPÖ'nün lideri Jörg Haider'in parti içindeki durumunu zora sokmuştur. Haider, 4 Nisan 2005 tarihinde 18 FPÖ milletvekili ile birlikte Avusturya'nın Geleceği için İttifak Partisi (BZÖ)'ni kurmuştur. 23 Ekim 2005 tarihinde yapılan Viyana seçimlerinde FPÖ, çok sert bir yabancı düşmanlığı ve ırkçılık söylemi geliştirerek nerede ise yüzde 15 oy almıştır ve Haider başkanlığında yüzde 1,2'de kalan BZÖ'yü açık ara farkla geçmiştir⁹¹.

FPÖ'nün iktidarda yaşadığı deneyim popülist hareketler açısından önemlidir. Halkın iktidar partisinden beklentisi ile muhalefet partisinden beklentisi arasında farklar bulunmaktadır. Nasyonal popülist partiler, iktidara geldikten sonra daha ılımlı bir politika izlemeye çalıştıklarında merkez sağ partilerinden farksız hale gelmektedirler. FPÖ ve sonrasında BZÖ, popülist stratejiler ile hükümet olmanın gerekliliklerini bağdaştırmak konusundaki başarısız örnekleri temsil etmektedirler⁹².

2008 seçimlerinde FPÖ ve BZÖ, seçim kampanyalarında aynı konulara yer vermişlerdir. Bunlar, büyük bir maliyet olarak gördükleri AB üyeliği karşıtlığı, göç ve sığınma talepleri ile vergi indirimi olmuştur⁹³. Seçim sonuçlarına göre FPÖ, yüzde 17,5 almıştır. Yani bir önceki seçime göre oylarını yüzde 6'dan fazla artırmıştır. Ama asıl sürpriz, yüzde 10 dolaylarında bir desteği yakalayan BZÖ kanadından gelmiştir⁹⁴. Bu noktada ortaya çıkan önemli sonuç, aynı değerleri savunan iki partinin oy toplamıdır, 1999 seçimlerinde FPÖ'nün aldığı oy oranını geçmesidir.

⁹⁰ Daniele Albertazzi- Duncan McDonnell, **Twenty-Fisrt Century Populism: The Spectre of Western European Democracy**, Londra, MacMillan, 2008, s.81.

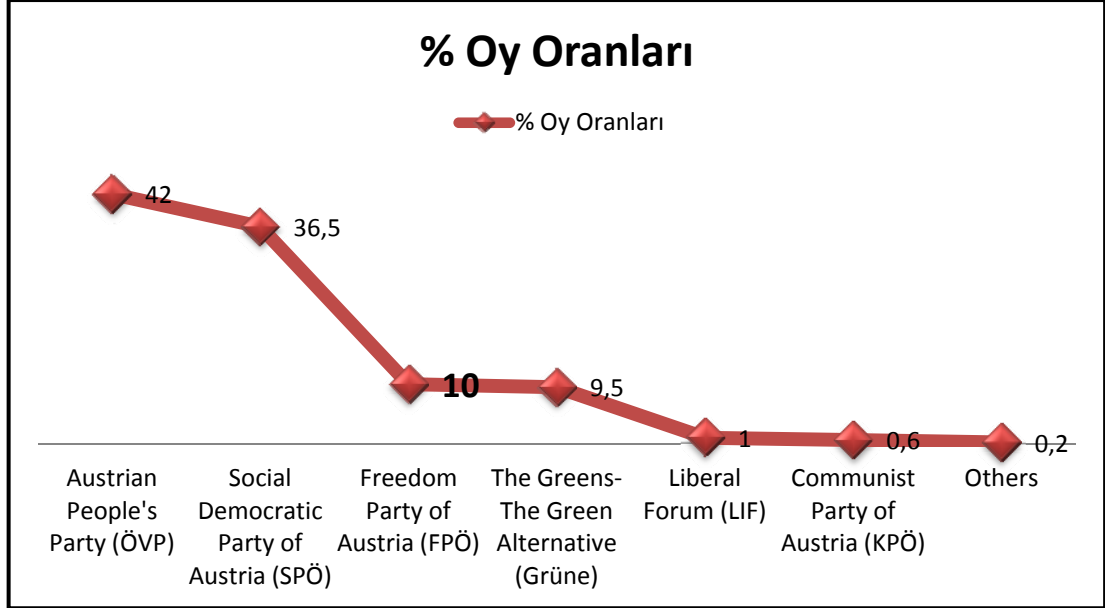
⁹¹ A.e., s.82.

⁹² Hanspeter Krisei ve diğerleri, **West European Politics in the Age of Globalization**, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, s.115.

⁹³ Wolfgang Müller, "The Snap Election in Austria September 2008", **Electoral Studies**, Vol. 28, No: 3, 2009, s.516.

⁹⁴ A.e., s.517.

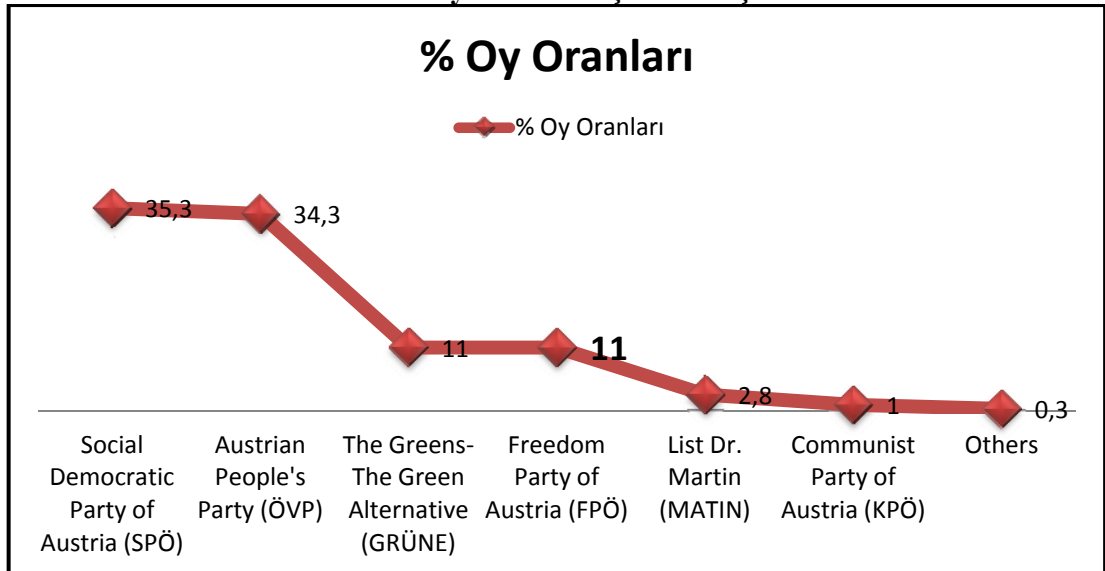
Grafik 13: 24 Kasım 2002 Avusturya Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz..2012.

Grafik 13 üzerinde de görülebileceği üzere FPÖ, nasyonal popülist bir parti olarak iktidarda olmanın dezavantajı ile Jörg Haider liderliğinde girdiği 2002 genel seçimlerinde yalnızca yüzde 10 oy alarak kan kaybına uğramıştır.

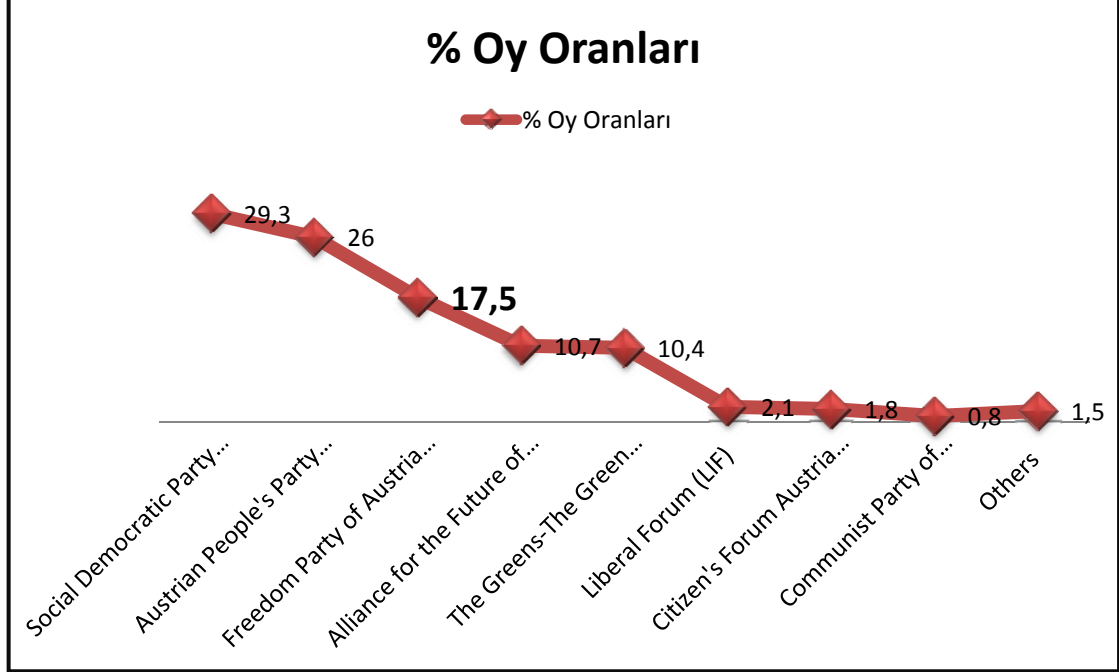
Grafik 14: 1 Ekim 2006 Avusturya Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2012.

Grafik 14 üzerinde de görülebileceği üzere, Haider'in parti başkanlığından ayrılması sonrasında FPÖ'nün başına geçen Strache, 1 Ekim 2006 tarihinde yapılan genel seçimlerde Avusturyalı seçmenlerin oyununun yüzde 11'ini almayı başarmıştır.

Grafik 15: 28 Eylül 2008 Avusturya Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz.2012

Grafik 15 üzerinde de görülebileceği üzere, Haider'in ölümü öncesinde yapılan son seçimler olan 28 Eylül 2008 genel seçimlerinde AB karşıtı nasyonal popülist oyların tıpkı 1999 yılında olduğu gibi yeniden yükselişe geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Haider'in FPÖ'den ayrılarak kurmuş olduğu Avusturya'nın Geleceği İçin İttifak Partisi (BZÖ) yüzde 10,7, FPÖ ise yüzde 17,5 oranında oy toplamıştır. Bu iki partinin toplam oy oranı yüzde 28,2'ye tekabül etmektedir. Bu da Haider'in 1999 seçimlerinde aldığı yüzde 26,9'luk sonucun da üzerindedir. İki parti arasında işbirliği konusunda görüşmeler yapılması beklenmekte iken, Haider, 11 Ekim 2008 tarihinde bir trafik kazası sonucu yaşamını yitirmiştir.

3.3.9. Bulgaristan

Bulgaristan’da 2001 yılında yapılan resmi kaynaklı bir araştırmaya göre nüfusun yüzde 83,9’u kendisini etnik yönden Bulgar olarak tanımlamaktadır. Buna karşın nüfusun yüzde 9,4’ü kendisini Türk ve yüzde 4,7’si ise kendisini Rumen olarak görmektedir⁹⁵. Bu sonuçlara göre, Türklerin ve Rumenlerin Bulgaristan’daki en önemli iki azınlık grubu meydana getirdiğini söylemek doğru olacaktır. 2005 yılında yapılan parlamento seçimleri, azınlıklara yönelik bakış açısının değişmesi itibari ile bir dönüm noktası olmuştur.

Seçimler sonucunda Bulgaristan için Koalisyon Partisi oyların yüzde 34’ünü alırken yeni kurulan Ataka, 300 binden fazla Bulgar vatandaşının desteğini alarak 21 milletvekili ile mecliste temsil hakkı elde etmiştir⁹⁶.

Ataka’nın kurucusu ve genel başkanı Volen Siderov, 2006 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turunda yüzde 21,6, ikinci turunda ise yüzde 24,6 oy almayı başarmıştır⁹⁷. Siderov, Türklere ve Rumenlere olan düşmanca tavırlarının yanı sıra Anti-Semit söylemi ve Yahudi soykırımını inkâr etmektedir⁹⁸.

Ataka, nasyonal popülist faşist bir ideolojiyi benimsemekle beraber bunu açık bir biçimde ifade etmemektedir⁹⁹. Ataka, parti içi bölünmeler sonucu, 2011 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turunda yalnızca yüzde 3,6 oy alabilmiştir¹⁰⁰. Bu sonuçla dördüncü parti olan Ataka, ikinci tura kalamamıştır. Bu bağlamda

⁹⁵Bernd Rechel, “The Bulgarian Ethnic Model Reality or Ideology”, **Europe Asia Studies**, Vol.59, No.7, Kasım 2007, s. 1204.

⁹⁶A.e., s.1211.

⁹⁷James Frussetta-Anca Glont, “Interwar Fascism And The Post-1989 Radical Right: Ideology, Opportunism And Historical Legacy In Bulgaria And Romania”, **Communist And Post Communist Studies**, 42, 2009, s.552.

⁹⁸Bulgarian Helsinki Committee, **Alternative Report to the Report Submitted by Bulgaria Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities**, 2003, s.20.

⁹⁹Frussetta-Glont, **a.g.m.**, s.554.

¹⁰⁰Ekaterina Rashkova, “The 2011 Presidential election in Bulgaria Have Bulgarians left the left?”, **Electoral Studies**, Vol. 31, No. 2, Haziran 2012, s.464.

cumhurbaşkanlığı seçimleri her ne kadar sağ partilerin üstünlüğüne sahne olsa da Ataka'nın yükselişinden bahsetmek için sınırları zorlamak gerekmektedir.

Ataka, Bulgaristan'da yaşanan sorunların kaynağı olarak Türk ırkından olanların varlığını, Amerikan hegemonyasını, satılmış siyasetçileri ve Avrupa Birliği'nin adil olmayan üyelik koşullarını göstermektedir. Ataka'nın lideri Siderov, anti-semit söylemler dile getirmekte ve Bulgar Ortodoks Kilisesi'ni güç ve birlik sembolü olarak kullanmaktadır¹⁰¹. Ataka, bu bağlamda neonazi ve faşist bir partidir.

Burada Ataka'nın popülist bir hareket olarak oylarının şimdilik yükselmesinden bahsetmek mümkün değildir. Ne var ki “United in diversity” yani birlik içerisinde çeşitlilik mottosunu benimsemiş Avrupa Birliği'ne üye olan Bulgaristan'da Ataka gibi nasyonal popülizm ile ırkçılığın arasındaki ince çizginin sınırlarında dolaşan bir siyasal partinin meşru zeminde siyaset yapmaktan geri kalmaması Avrupa Birliği'nin geleceği açısından düşündürücü bir durumdur.

3.3.10. Almanya

İlerleyen bölümlerde irdelenecek olan Nazizm'in neden olduğu acılardan ders çıkarılarak, ABD ve müttefiklerinin baskısı sonucu, 1949 Anayasası (Grundgesetz) ile Almanya'da tüm antidemokratik parti ve örgütler yasaklanmıştır. Nasyonal popülist partiler, böyle bir ortamda Fransa ve Avusturya'da olduğu gibi kitlesel başarılarla imza atamamışlardır.

Almanya'da nasyonal popülist aşırı sağ, üç ayrı dalga halinde gelişim göstermiştir¹⁰². Birincisi, 1949 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra 1960 yılına kadar kurulan partiler olmuştur. Nasyonal popülist partilerin 1949 yılında 1 milyon olan oy

¹⁰¹William Brustein- Ryan King, Anti-semitism as a response to perceived Jewish power: the cases of Bulgaria and Romania before the Holocaust, **Social Forces**, Vol.83, No.2, Aralık 2004, s.700.

¹⁰² Susann Backer, “Right-wing extremism in unified Germany” in **The Politics of the Extreme Right: from the Margins to the Mainstream**, ed. Paul Hainsworth, Londra, Pinter, 2000, s.89.

potansiyelleri, 1961 yılına gelindiğinde 260 bine kadar düşmüştür¹⁰³. Bütün bunlar seçmenlerin bu oluşumları marjinal partiler olarak gördüklerine işaret etmektedir.

Almanya’da ikinci nasyonal popülist radikal aşırı sağ dalgası ise 28 Kasım 1964 yılında Nazional Demokratische Partei Deutschlands’in kurulması ile ortaya çıkmıştır. Kısa adı NPD olan bu partinin de seçim başarısı 1998’e kadar yüzde 0,3’ün altında kalmıştır ve 1999 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde yüzde 0,4 oy almıştır¹⁰⁴. Alman siyasetinde NPD’nin oy kayıpları sonucu 1970’li yıllarda kurulan bir başka parti de Deutsche Volksunion kısa adı ile DVU’ dur¹⁰⁵. DVU’nun en iyi skoru 1992’de Schleswig-Holstein’de elde ettiği yüzde 6,3’lük oran olmuştur.

Almanya’da üçüncü popülist dalga ise 1970’li yıllarda yaşanan kapitalizm krizi sonrası 1980’lerden günümüze dek devam eden siyasal akımları temsil etmektedir. Bu dönemdeki en önemli yenilik Franz Schönhuber tarafından 1983 yılında Republikaner’in kurulması olmuştur. Republikaner’in Alman siyaset sahnesinde varlığını hissettirmesi, 1989 yılında olmuştur. O yıl Republikaner Batı Berlin’de yapılan seçimlerde 90 binden fazla seçmenin oyunu alarak il meclisine on bir temsilci göndermiş ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de yüzde 7,1 oy almayı başarmıştır¹⁰⁶. Republikaner’in bir yandan merkezde yer alan partiler ile bir yandan da Neo-Nazi örgütler ile bağlantısı bulunmaktadır. Bu bakımdan Republikaner, ılımlı sağdan aşırı sağa geçiş için uygun bir zemin oluşturmaktadır¹⁰⁷. 1992 yılının Nisan ayında Baden-Württemberg’te yapılan eyalet seçimlerinde Republikaner oyların nerede ise yüzde 12’sini almıştır¹⁰⁸. Bu durum Republikaner’in Batı Almanya ile Doğu Almanya’nın birleşmesi sonrasında ülke siyasetinde etkisini koruduğunu göstermiştir.

¹⁰³ A.e., s.90.

¹⁰⁴ A.e., s.92.

¹⁰⁵ Hans –Georg Betz-Stefan Immerfall, **The New Politics of the Right**, Londra, Macmillan, 1998, s.97.

¹⁰⁶ Hans-Georg Betz, “Politics of Resentment Right –Wing Radicalism in Germany”, **Comparative Politics**, Vol.23, No.1, 1990, s.45.

¹⁰⁷ Backer, **a.g.e.**, s. 111.

¹⁰⁸ Hans-Georg Betz, “The New Politics of Resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe”, **Comparative Politics**, Vol.25, No.4, Temmuz 1993, s. 415.

Republikaner, her ne kadar 1949 Anyasası'nın getirdiği kısıtlamalar nedeni ile ırkçılık ile ilgili ılımlı birtakım söylemelere sahip olsa da Avrupa Birliği konusundaki görüşlerini net bir biçimde ifade etmekten kaçınmamaktadır. Avrupa Birliği sürecinde Almanya'nın her zaman için aldığından çok verdiğini ileri süren Republikaner, ülkenin ulusal çıkarlarının öncelik taşıması gerektiğini açık bir biçimde savunmaktadır. Günümüzde Yunanistan'da yaşanan sıkıntılar ile ilgili olarak dayanışma yanlısı bir tavır sergilemeyen Republikaner'in "Biz Almanların zorluklarla kazandığımız paralara ülkemizde ihtiyacımız var" şeklindeki ifadesi dikkate değerdir¹⁰⁹.

Republikaner, en son 1998 Bundestag seçimlerinde 1 milyondan fazla kişinin desteğini alarak oyların yüzde 2,3'ünü toplamıştır. Ondan sonra yapılan son üç Bundestag seçimlerinin hepsinde yüzde 0,1 oy alarak pek fazla bir varlık gösterememiştir. 27 Eylül 2009 tarihinde yapılan seçimlerde Almanya'da yeni bir popülist parti olan Korsan Partisi, Republikaner'den yaklaşık 15 bin fazla oy almıştır¹¹⁰.

25 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilen Saarland Eyalet Parlamentosu Seçimlerinde Korsanlar partisi, oyların yüzde 7,4'ünü toplayarak 51 sandalyeli mecliste 4 tane koltuk elde etmiştir¹¹¹.

Bugün ise Almanya'da aşırı ulusalcı nedenlere dayalı suçların oranı artarken, göçmenlere yönelik saldırılar, Neonazilerin yapmış oldukları eylemler de artarak devam etmektedir. Söz konusu gelişmeler, hükümeti de bu konuda düzenlemeler yapmak zorunda bırakmıştır.

¹⁰⁹ Hans-Georg Betz, **Postmodern Politics in Germany**, New York, St. Martin's Press, 1998, s.127

¹¹⁰ Çevrimiçi: <http://www.electionresources.org/de/> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2012.

¹¹¹ Mary Kaldor-Sabine Selchow, **The Bubbling Up of Subterranean Politics in Europe, Civil Society and Human Security** Research Unit London School of Economics and Political Science, Haziran 2012, s.16.

3.4. AVRUPA’DA KRİZ SONRASI YÜKSELEN POPÜLİZM VE SONUÇLARI

Popülizmin kriz anındaki gücü radikal çözümler önermesinden kaynaklanmaktadır. 2008 küresel finans krizinin Avrupa’da bir borç krizine dönüşmesi sonrasında nasyonal popülist partiler, AB değerlerine karşı ulusal değerleri ön plana çıkarmışlardır. Bundan önceki bölümde, kriz sonrası yapılan seçimlerde nasyonal popülizmin yükselişine yer verilmiştir. Sosyal boyutu itibari ile nasyonal popülist partilerin yükselişi, yerleşik düzen içerisindeki sistem partilerinin yükselişinden oldukça farklı sonuçlar doğurmaktadır. Nasyonal popülist partiler, katı bir kimlik vurgusu yaparak göçmenleri, çingeneleri, Magriplileri, Yahudileri, Müslümanları ve buna benzer grup ve azınlıkları ötekileştirmekte ve bu yolla günah keçisi haline getirmektedirler. Bu bölümde popülist hareketlerin yükselişi ile birlikte gündemde daha çok yer tutmaya başlayan İslamofobi, Nazizm, ırkçılık, sosyal dışlanma ve nefret söylemi gibi sosyal olgulara değinilecektir.

3.4.1. İslamofobi

20’inci yüzyılın başında Quellien, Batı Afrika’da bulunan Müslümanlara yöneltilen suçlamaları kötü niyet, acımasızlık ve barabarlık olarak sıralayarak “Batılı ve Hristiya halklarda İslam’a karşı hala birtakım önyargıların bulunduğunu” ifade etmiş ve bunu islamofobi olarak nitelendirmiştir¹¹². İslamofobi, sözcük olarak var olamasa bile bir olgu olarak geçen yüzyılın öncesinde de Avrupalılar arasında mevcut olan bir korkudur. Alman filozof Leibniz (1646-1716) ‘in İslamiyeti ülkesinin varlığı için bir veba salgını kadar sakıncalı olarak görmesi, islamofobinin

¹¹²Alain Quellien, **La politique musulmane dans l’Afrique Occidentale Française**, Paris, Emile Larose, 1910, s.133.

17'nci yüzyıl kıta Avrupa'sında toplumun üst katmanlarında dahi yaygın bir korku olduğunu göstermektedir¹¹³.

Leibniz'in yaşamı boyunca İslamiyete ilişkin yazdığı yazılara bakıldığında, bunların somut bir tehdit algısı ile ilgili olduğunu ileri sürmek mümkündür. Osmanlı ordularının Viyana kapılarına dayandığı 1683 yılında kaleme aldığı yazılarda Müslümanları oldukça sert ifadeler ile aşağılayan Leibniz, Bab-ı Ali'nin Balkanlarda geriye çekilmek zorunda kalması ile İslamiyete karşı üslubunu yumuşatmıştır¹¹⁴. Burada dikkat edilmesi gereken husus, İslamofobinin, yakındaki bir tehlikeyle özdeşleştirilmesi sonucu ortaya çıkan bir korku olduğu gerçeğidir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yaşanan iktisadi büyüme ve refah döneminde işgücü açığı ortaya çıkmış ve bunun için Avrupa Topluluğu 1950'lerden itibaren ülke dışından hatta Avrupa dışından işgücü ithal etmiştir. Avrupa Topluluğu'nun üst kurumları, çıkardıkları düzenlemeler itibari ile 1958-72 arasındaki dönemde emeğin serbest dolaşımı önündeki engelleri kaldırma yönünde bir eğilime sahip olmuşlardır¹¹⁵.

Kapitalizmin altın çağında kimlikleri sorgulanmadan Avrupa'da işçi olarak istihdam edilen Müslümanlar, petrol fiyatlarının yükselmesi ile baş gösteren iktisadi kriz sonrasında göçmenlerin günah keçisi ilan edilmeleri sonrasında haklarında dinsel kimlikleri itibari sosyal dışlanmaya maruz kalabilecek bir kesim haline gelmişlerdir. Ron Haleber'e göre, biyolojik ırkçılık yasaklandığından, modern ırkçılık kültürel bir kisveye bürünmüştür ve islamofobi de İran Devrimi sonrasında bunun bir parçası olmuştur¹¹⁶.

¹¹³Ian Almond, "Leibniz, Historicism, and the "Plague of Islam"", **Eighteenth-Century Studies**, Vol.39, No.4, 2006, s.464.

¹¹⁴**A.e.**, s.471.

¹¹⁵Theodora Kostakopoulou, **Citizenship, identity and immigration in the European Union**, Manchester, Manchester University Press, 2001, s.42.

¹¹⁶Kadir Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım" in **Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm**, ed. Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, Ankara, Eskiyei Yayınları, 2007, ss.45-47.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleştirilen saldırılar, uluslararası politik iktisatın paradigmalarının sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir¹¹⁷. 11 Eylül Olayları’na Madrid ve Londra saldırılarının eklenmesi, Avrupa’nın kendi ülkelerinde yaşayan Müslümanlara şüphe ile bakmasına neden olmuştur¹¹⁸.

Danimarka’da yaşanan karikatür krizi, Salman Rüşdi’ye İngiliz hükümeti tarafından verilen şövalyelik madalyası sonrası Müslümanların olaylara göstermiş oldukları tepkiler iç tehdit algısını ayakta tutmaktadır¹¹⁹. Öfkeli müsümanların protestoları onlara karşı kullanılarak İslam dinine mensup olanların tıpkı Leibniz’in yazılarında ortaya attığı “Müslümanların ilkel ve barbar bir ayak takımı olduğu” tezi desteklenmeye çalışılmıştır.

İngiltere’de Runnymede Trust tarafından desteklenen “İngiltereli Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu (Commission on British Muslims and Islamophobia) islamofobiye “İslam’a karşı temelsiz bir düşmanlık” olarak tanımlamaktadır¹²⁰. Komisyonun 1997 yılında “Islamophobia: A Challenge For Us All” başlığı altında yayınlamış olduğu raporda islamofobinin bir tür anti-semitizm olduğu ve Ortadoğu ve Arap halkları ile Güney Asyalı ulusları hedef aldığı iddia edilmektedir¹²¹. 2005 yılında Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu, bu görüşü destekler nitelikte bir rapor yayınlamıştır. “AB’de Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılık” adını taşıyan raporda Yunan Ortodoks Kilisesi’nin Atina’da bir cami yapımını engellediğine dikkat çekilmiştir¹²².

İngiltereli Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu’nun geliştirmiş olduğu kavramsal çerçeveye göre islamofobi, dört boyutlu bir vakadır. İslamofobinin birinci boyutu önyargılardır ve bu medaya kanalı ile günlük konuşmalarda

¹¹⁷Balaam-Veseth, **a.g.e.**, s.8.

¹¹⁸ Tuba Er, Kemal Ataman, “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2, 2008, s.758.

¹¹⁹Canatan, **a.g.e.**, s.56.

¹²⁰Er-Ataman **a.g.e.**, s.761.

¹²¹Canatan, **a.g.e.**, s. 23.

¹²²**A.e.**, s.51.

görülmektedir. İlerleyen bölümlerde, nefret söylemi ele alınarak medyanın islamofobi ve ırkçılık gibi olguların yaygınlaşması ve meşrulaşmasında oynadığı rol ele alınacaktır. İkinci boyut, önyargılardan bağımsız olmayan davranışlardır. Üçüncü boyut, işgücü piyasalarında görülen ayrımcılıktır ve buna dair Fransa’da, İsveç’te ve Almanya’da pekçok çalışma yapılmıştır. önyargılar kendi başına ve soyut şeyler olmayıp ayrımcılık ve dışlanma gibi davranış boyutlarıyla ortaya çıkmaktadır. İslamofobinin son boyutu ise 11 Eylül Olayları sonrasında artış gösteren ve giderek hız kazanan fiziksel şiddettir. Aşağıdaki şemadan da anlaşılacağı üzere fiziksel şiddet, fiziki saldırılar veya sözlü şiddet olarak ortaya çıkabilmektedir¹²³.

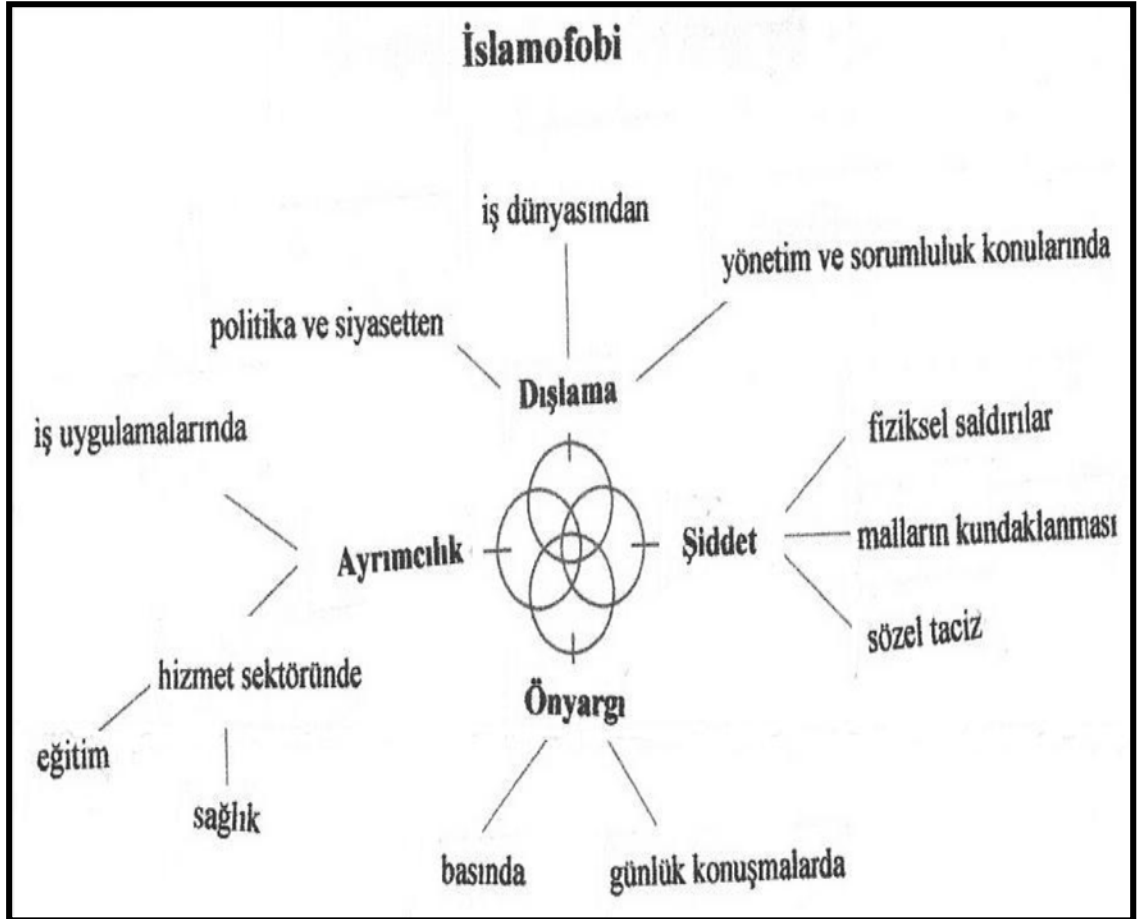
EUMC en son 2006 yılında, yukarıda bahsettiğimiz “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi” adıyla Avrupa Birliği’ne üye devletlerdeki Müslümanların durumu hakkında yeni bir rapor hazırlamıştır. Bu rapordaki önemli bulgu ve sonuçları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür¹²⁴:

- Pek çok Avrupalı Müslüman, etnik kimlikleri ve/veya dinsel yaklaşımlarına bakılmaksızın iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaşmaktadır

Şekil 3: İslamofobi

¹²³Er-Ataman a.g.e., s.761.

¹²⁴A.e., s.764.

Kaynak: Tuba Er, Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, 2008, s.761.

- Müslümanlara karşı düşmanlığın daha geniş kapsamda, göçmenlere ve azınlıklara yönelik yabancı düşmanlığı ve ırkçılık bağlamında ele alınması gerekmektedir.
- Müslümanların sözlü ve tehditlerden fiziksel saldırılara kadar değişen İslamofobi eylemlerine maruz kaldıkları bilinmektedir.
- Eldeki veriler, Avrupalı Müslümanların eğitimdeki başarı oranlarının ortalamanın altında olduğunu göstermektedir. Buna karşın Avrupalı Müslümanlara ait işsizlik oranları, ortalama işsizlik oranının üzerindedir. Avrupalı Müslümanlar, ortalamanın altında barınma koşullarına sahip

bölgelerde nüfuslarına göre orantısız bir yoğunlukta oturmakta ve daha çok düşük vasıflı işlerde istihdam edilmektedirler.

- Başta gençler olmak üzere pek çok Avrupalı Müslüman sosyal kariyerleri sürecinde engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, ümitsizlik ve sosyal dışlanma duygularına yol açabilmektedir.
- Irkçılık, ayrımcılık ve sosyal marjinalleşme, toplumsal bütünleşmeye yönelik ciddi tehditler oluşturmaktadır.

Günümüzde Avrupa’da siyasi sığınma talebinde bulunanların geldikleri ülkelere bakıldığında, Müslüman ülkelerin ağırlığı göze çarpmaktadır. 2011 yılında siyasi sığınma hakkından yararlananların geldikleri ülkelerin başında 13 bin 300 kişi ile Afganistan gelmekte, hemen ardından ise yaklaşık dokuzar bin kişi ile Somali ve Irak gelmektedir¹²⁵.

¹²⁵“The number of asylum applicants registered in the EU27 rose to 301.000 in 2001”, **eurostatnewsrelease**,46/2012-23.03.2012, Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/releasecalendars/newsreleases>
Erişim Tarihi: 11.Temmuz.2012

Tablo 2: 2011 Yılında AB’de Korunma Statüsüne Kabul Edilen Ülkelerin AB Bazında Dağılımı

En Geniş Grup Ülke Vatandaşları Grubu Sayıları ve Yüzdeleri			
	Gelinen Ülke Vatandaşlığı	Sayı	yüzde
AB 27	Afganistan	13.310	15,8
Belçika	Irak	1.150	20,7
Bulgaristan	Irak	135	63,9
Çek Cum.	Kazakistan	210	30,1
Danimarka	Afganistan	540	31
Almanya	Irak	3.275	25,1
Estonya	Rusya	10	47,1
İrlanda	Afganistan	20	12
Yunanistan	Irak	155	26,2
İspanya	Küba	550	54,3
Fransa	Sri Lanka	1245	11,6
İtalya	Afganistan	860	11,5
Kıbrıs	Irak	25	18,8
Letonya	Afganistan	5	25,9
Litvanya	Afganistan	15	52
Lüksemburg	Irak	20	23,8
Macaristan	Afganistan	125	62
Malta	Somali	405	45,9
Hollanda	Somali	2.360	28,1
Avusturya	Afganistan	1.830	31,2
Polonya	Rusya	370	64,8
Portekiz	Demokraik Kongo Cumhuriyeti	10	19,2
Romanya	Afganistan	55	28,8
Slovenya	Somali	5	25
Slovakya	Afganistan	45	36,9
Finlandiya	Irak	420	31,3
İsveç	Afganistan	2.740	25,8
İngiltere	İran	1.985	13,8
Norveç	Somali	1.205	30
İsviçre	Eritre	2.925	43,1
Lichtenştayn	Somali	2.740	64,3

Kaynak: Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.uropa.eu>, Erişim tarihi: 28.Haziran.2012.

* Tablo, <http://epp.eurostat.ec.uropa.eu> İnternet adresinde yer alan veriler derlenerek oluşturulmuştur.

Tablo 2 üzerinde de görülebileceği üzere, Avrupa Birliği tarafından sığınma talebi en çok kabul edilen kişilerin Afganistan, Irak, İran ve Somali gibi Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelere geldiği görülmektedir. Polonya ve Estonya, en çok Rus vatandaşlarına sığınma hakkı tanımıştır. İspanya ise yine İspanyolca konuşulan başka bir ülke olan Küba'nın vatandaşlarına kucak açmıştır. AB ülkeleri içerisinde en fazla sığınma başvurusu kabul eden İngiltere ise en çok İran vatandaşlarının taleplerine olumlu yanıt vermiştir.

3.4.3.Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Riski

Sosyal dışlanma, ilk olarak Fransa’da 1960’lı yıllarda ortaya çıkan ve tartışılan bir kavram olmuştur. Fransa’da söz konusu dönemde siyasetçiler ve akademisyenler, yoksullardan bahsederken “les exclus” yani dışlananlar ifadesini kullanmışlardır. Chirac hükümetinin sosyal işlerden sorumlu bakanı René Lenoir, sosyal dışlanmışları yani yoksulları kapitalizmin altın çağının getirdiği büyümeden yararlanamamış insanlar olarak nitelendirmiştir¹²⁶. Sosyal dışlanma kavramı, sosyal bütünleşmenin her zaman tam olarak gerçekleşmediğini, toplumsal düzenin bazı grupları dışında bırakabilecek şekilde katmanlı bir yapı gösterdiğini düşündürmektedir¹²⁷. Bu bağlamda sosyal dışlanma, topluma katılmanın veya toplumun bir parçası olarak kabul edilmişliği yansıtan sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak da tanımlanmaktadır¹²⁸.

Avrupa’daki duruma bakıldığında, 2010 yılında AB 27 ülkeleri toplamında 115 bin kişinin bir başka deyişle toplam nüfusun yüzde 23,4’ünün yoksulluk veya sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bu da, bu kişilerin şu üç durumdan en az birisi ile karşı karşıya olduğu anlamına gelmektedir: Sosyal Göç Sonrasında Yoksulluk Riski; Ağır Şekilde Maddi Yoksunluk İçerisinde Olma; Çok Düşük Yoğunluklu İşgücü Şartlarına Sahip Olma’dır. 2010 yılında AB ülkelerinde yoksulluk veya sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya olanların toplam nüfusa göre oranları Bulgaristan yüzde 42, Romanya’da yüzde 41, Letonya’da yüzde 38, Litvanya’da yüzde 33 ve Macaristan’da yüzde 30, Çek Cumhuriyeti yüzde 14, İsveç ve Hollanda’da yüzde 15, Avusturya, Finlandiya ve Lüksemburg’ta ise yüzde 17’dir¹²⁹.

¹²⁶ René Lenoir, **Les Exclus: Un Français sur Dix**, Paris, Editions du Seuil, 1974, s.27.

¹²⁷ Faruk Sapançalı, Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, **Çalışma ve Toplum**, Sayı 3, 2005, s. 51.

¹²⁸ Arjan de Haan, “ Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation”, **Studies in Social and Political Thought**, 2, Mart 2000, s.26.

¹²⁹ “In 2010, 23yüzde of the population were at risk of poverty or social exclusion”, **eurostatnewsrelease** 21/201208.02.2012, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/releasecalendars/newsreleases>, Erişim Tarihi: 21.Temmuz.2012.

Tablo 3: 2010 Yılındaki Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Riskinin Toplam Nüfus Bazındaki yüzde Oranları

	Sosyal Göç Sonrasında Yoksulluk Riskindeki Kişi yüzde'si	Ağır Şekilde Maddi Yoksunluk İçerisinde Olan Kişi yüzde'si	Çok Düşük Yoğunluklu İşgücü Şartlarına Sahip 0-59 Yaş Aralığındaki Hane Halkı yüzde'si
AB 27	16,4	8,1	9,9
Belçika	14,6	5,9	12,6
Bulgaristan	20,7	35	7,9
Çek Cumhuriyeti	9	6,2	6,4
Danimarka	13,3	2,7	10,3
Almanya	15,6	4,5	11,1
Estonya	15,8	9	8,9
İrlanda	:	:	:
Yunanistan	20,1	11,6	7,5
İspanya	20,7	4	9,8
Fransa	13,5	5,8	9,8
İtalya	18,2	6,9	10,2
Kıbrıs	:	:	:
Letonya	21,3	27,4	12,2
Litvanya	20,2	19,5	9,2
Lüksemburg	14,5	0,5	5,5
Macaristan	12,3	21,6	11,8
Malta	15,5	5,7	8,4
Hollanda	10,3	2,2	8,2
Avusturya	12,1	4,3	7,7
Polonya	17,6	14,2	7,3
Portekiz	17,9	9	8,6
Romanya	21,1	31	6,8
Slovenya	12,7	5,9	6,9
Slovakya	12	11,4	7,9
Finlandiya	13,1	2,8	9,1
İsveç	12,9	1,3	5,9
İngiltere	17,1	4,8	13,1
İzlanda	9,8	1,8	5,6
Norveç	11,2	2	7,3
İsviçre	15,6	1,7	4

Kaynak: Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.uropa.eu>, Erişim tarihi: 28.Haziran.2012.

* Tablo, <http://epp.eurostat.ec.uropa.eu> İnternet adresinde yer alan veriler derlenerek oluşturulmuştur.

Bu tabloya göre AB ülkeleri içerisinde sosyal göç sonrasında yoksulluk riski ile karşı karşıya kalan kişi sayısının en fazla olduğu ülkeler 2010 yılı itibari ile İspanya ve Bulgaristan'dır. Ağır şekilde maddi yoksunluk içerisinde olan insanların en fazla olduğu ülkelerden bir tanesi de yüzde21,6 ile Jobbik'in üçüncü parti konumuna yükseldiği Macaristan'dır. Çok düşük yoğunluklu işgücü şartlarına sahip insanların en fazla olduğu ülkeler arasında Belçika, İtalya, Fransa, Almanya ve Finlandiya dikkat çekmektedir.

3.4.4. Nazizm

Avrupa’da toplumsal paradigmlar, 1870 yılından sonra liberal hümanizmaya karşı burjuva sınıfında bir tepki oluşması ile Yahudi karşıtı eğilimleri körükleyecek şekilde evrime uğramıştır¹³⁰. Yahudilerin toplum içerisinde artan rolleri ve zenginlikleri, 1873 yılında başlayıp 1896 yılına kadar devam eden finansal kriz sürecinden en fazla etkilenen kesim olan küçük esnafın hedefi haline gelmiştir. Avrupa’da Yahudiler aleyhindeki düşmanca tavırların kökeni Ortaçağa kadar uzanmaktadır. Ancak Yahudilerin toplum içerisinde elde ettikleri iktisadi avantajları hedef alan antisemit tavırların ilk defa sistematik ve bilinçli bir seçim stratejisinin parçası haline gelmesi 19’uncu yüzyılın son çeyreğine denk gelmektedir. 1887 yılında Almanya’da antisemit popülist söylemi ile önemli bir seçim başarısına imza atan Böckel, Yahudileri “bizden farklı düşünen, farklı duygulara sahip ve farklı davranan yabancı bir ırk” olarak tanımlamıştır¹³¹. Krizin sona ermesi ile birlikte Yahudi düşmanlığının azaldığı görülmektedir. 1906 yılında sosyalist lider Bebel, antisemitizmin sosyal ve siyasal yaşam üzerinde etkide bulunmayacak düzeyde oluşunun kendisi için bir teselli kaynağı olduğunu ifade etmiştir¹³².

Bebel’in bu gözlemi, Birinci Dünya Savaşı’nda mağlup olan Almanya’ya dayatılan Versay Antlaşması’nın Aynalı Salonda Dışişleri Bakanı ve Ulaştırma Bakanı tarafından otuz devletin önünde 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanması ile geçerliliğini yitirmiştir¹³³. Savaştan yorgun ve bitkin çıkan Fransa ve İngiltere’de Birinci Dünya Savaşı’nda yaşanan felaketin tek sorumlusu olarak Almanya gösterilmiş ve ağır iktisadi koşullar dayatan Versay Anlaşması bir koz olarak kullanılmıştır. Geçen yüzyılın en önemli iktisatçılarından Keynes, anlaşma sonrasında gelişmeleri sezinlemiş ve Versailles’ın dönemin neslinin kaydettiği bütün ilerlemeyi yok edeceğini ifade etmiştir. Versay sonrasında Avrupa’nın kaderinin artık

¹³⁰Neil MacMaster, **Racism in Europe 1870-2000**, New York, Palgrave, 2001, s.16.

¹³¹**A.e.**, s.102.

¹³²Peter Pulzer, **The Rise of Political Anti-Semitism in Germany and Austria**, Londra, Peter Halban, 1988, s.192.

¹³³Ali Babaoğlu, **Nazizm**, İstanbul, BDS Yayınları, 1998, s.57.

devlet adamlarının elinden kayıp gittiğini ve meşru bir zeminde bulunmayan gizli akımlar tarafından belirleneceğini öngören Keynes bu öngörüsünde haklı çıkmıştır¹³⁴. İngiltere Lloyd George'un, Fransa'da Clémenceau'nun I. Dünya Savaşı sonrası popülist yaklaşımları Almanya'da bir başka popülisti, Adolf Hitler'i 30 Ocak 1933'te iktidara taşımıştır¹³⁵. Hitler, hapisanedeyken kaleme aldığı "Mein Kampf" adlı kitabında Yahudileri Alman ekonomisini ortadan kaldırmaya ve bu yolla siyasi anlamda köleleştirmeye çalışmakla suçlamıştır¹³⁶.

Weimar Cumhuriyeti'nin, VersayAnlaşması'na göre ödenmesi gereken tazminatın ağırlığı altında ezilen itibarı, 1923 yılında Fransızların Ruhr bölgesini işgali ve yaşanan hiperenflasyon ile birlikte yerle bir olmuştur¹³⁷. Büyük Bunalımın Almanya'da zaten ağır olan koşulları sürdürülmesi imkânsız hale getirmesi sonrası 1933 yılında Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisi'nin iktidara gelmesi, dış güçlere duyulan tepkinin ağırlıklı olarak Yahudi düşmanlığı biçiminde gündeme gelmesine neden olmuştur¹³⁸. Nazilerin iktidara geldikten sonra Yahudiler aleyhinde çıkarttıkları düzenlemeler antisemitizm için meşru bir zemin hazırlamıştır. 1935 Nürnberg Kanunları ile yalnızca ataları Alman olanların Alman vatandaşlığına kabul edilmeleri kararlaştırılmış ve Alman Yahudileri, üzerinde yaşadıkları topraklarda "öteki" konumuna düşmüşlerdir¹³⁹. Başka bir kanunla ise ABD'de beyazlar ile siyahların evlenmelerinin engellenmesine benzer bir biçimde Alman vatandaşları ile Yahudilerin cinsel birliktelik yaşamaları ve evlilik yapmaları yasaklanmıştır¹⁴⁰. Bu durum, Almanya'da baş gösteren ırkçılığın etnik veya dinsel olmaktan çok biyolojik

¹³⁴ John M. Keynes, **The Economic Consequences of the Peace**, New York, Harcourt Brace and Howe, 1920, s.296.

¹³⁵ H.Mau – H.Krausnick, **Le national socialisme Allemagne 1933-1945**, Fransızcaya çeviren: Simone Hutin, Stuttgart, Casterman, 1962, s. 26.

¹³⁶ Daniel Goldhagen, **Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust**, Londra, Little, Brown and Company, 1996, s.568.

¹³⁷ George M. Frederickson, **Racism: A Short History**, Princeton, Princeton University Press, 2002, s.118.

¹³⁸ Sevilay Çelenk, "Ayrımcılık ve Medya", Çevrimiçi, <http://ilef.ankara.edu.tr/etik/wp-content/uploads/sevilay-celenk-ayrimcilik-ve-medya.pdf>, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

¹³⁹ Frederickson, **a.g.e.**, s. 124.

¹⁴⁰ Stefan Kühl, **The Nazi Connection: Eugenics, American Racism and German National Socialism**, New York, Oxford University Press, 1994, s.98.

olduğunu göstermektedir. Bu düşmanlık Yahudilere karşı ekonomik ve sosyal alanlarda tahammülsüzlük ve saldırı olarak kendini göstermiştir¹⁴¹.

Hitler'in popülizm alanındaki ayırt edici özelliği, oluşturmayı amaçladığı nasyonal sosyalist Almanya'nın, Çingenelerden, Yahudilerden ve arı olmayan tüm ırklardan arındırılmasına dayanmasıdır. Bu bağlamda Nazizm, düşmanları ezmekten tat alan ve her türlü uzlaşma düşüncesini küçük gören bir güç, mücadele ve nefret ideolojisidir¹⁴².

Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı' nın anti-faşist güçler tarafından kazanılması Avrupa 'da Nazi hareketlerin sona ermesi olarak algılanmışsa da özellikle 1970'li yıllarda yaşanan kapitalizm krizi sonrası siyaset sahnesinde yer alan nasyonal popülist partilerin yükselişi ile birlikte Neonazi oluşumlar da gündemde daha çok yer etmeye başlamıştır. Avusturya'da 2000 yılında iktidara ortak olan FPÖ lideri Jörg Haider, III. Reich dönemindeki iktisat politikalarını övmüş ve Nazi toplama kamplarının ıslah edici bir işlevi olduğunu iddia etmiştir¹⁴³. Nasyonal popülizmin Fransa'daki temsilcisi Jean-Marie Le Pen de neo-faşist olmakla suçlanmaktadır. Le Pen, 13 Eylül 1987 tarihindeki bir konuşmasında Nazi dönemindeki gaz odalarını İkinci Dünya Savaşı'nın akışı içerisinde “bir ayrıntı” olarak değerlendirmiş ve bu yüzden Yahudi düşmanlığı yapmak suçundan Fransız mahkemelerince suçlu bulunmuş ve mahkûm edilmiştir¹⁴⁴.

Bu bağlamda Neonazizm taraflı söylemlerle sınırlı kalmamakta, kimi ülkelerde şiddet eylemlerine dönüşmektedir. Günümüzde Almanya Neonazi cinayetlerin en çok görüldüğü Avrupa ülkelerinden bir tanesidir. 2001 yılında Alman polisi tarafından Chemnitz kasabasında bulunan Neonazi çetesine ilişkin Federal

¹⁴¹ Fatma Yılmaz, “Avrupa Birliği'nde Irkçılık Ve Yabancı Düşmanlığı İle Mücadele”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2008, ss.17-19.

¹⁴²Paul Kennedy, **The Rise And Fall Of Great Powers Economic Change And Military Conflict From 1500 To 2000**, New York, Vintage Books, 1989, s. 304.

¹⁴³ Hans-Georg Betz, “Une mobilisation politique de la droite radicale: Le Cas Autrichien” in **Le Retour du Populisme**, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, s. 40

¹⁴⁴ Dorna, a.g.e., s. 86.

Anayasayı Koruma Dairesi'ne rapor gönderildiği iddia edilmesine rağmen Federal Anayasayı Koruma Dairesi tarafından herhangi bir rapor gönderiminin söz konusu olmadığı belirtilerek Neonazi örgüte müdahalede bulunulmamıştır. Nitekim 2000-2006 yılları arasında 8 Türk ve 1 Yunan esnafın öldürülmesinin ardında Nasyonal Sosyalist Yeraltı (NSU) isimli aşırı sağcı bir örgütün bulunması ve cinayetleri soruşturan Federal Anayasayı Koruma Dairesi'nin cinayetleri aydınlatamaması da hükümete ve kamu kurumlarına Neonazizm ile mücadele konusunda güveni derinden sarsmıştır¹⁴⁵. Cinayetlerin soruşturulması sürecinde yapılan hataların araştırılmasına devam edilmektedir. Yapılan hatalar ve saklanan belgeler sonucunda Saksonya Eyaleti'nin Anayasa Koruma Teşkilatı Başkanı Reinhard Boos'un görevinden ayrılmak istediği duyurulurken, eyalet İçişleri Bakanı Markus Ulbig Anayasayı Koruma Teşkilatı'nda bazı çalışanların açıkça hata yapmış olduğunu ve ilgili kişiler hakkında kurum içinde disiplin soruşturması başlatılacağını belirtmiştir. Almanya'daki ırkçı cinayetler sadece bu olayla sınırlı değildir. 2005-2006 yılları arasında ırkçı saldırılarda yüzde 14 artış gerçekleşmiştir. 2005 yılında 15,914 ırkçı suç işlenirken, 2006 yılında ise 18,142 ırkçı suç işlenmiştir. Ancak Almanya ırkçılıkla ve aşırı sağ eğilimle mücadele konusunda kesin adımlar atamamaktadır. 2007 yılında Almanya Anayasayı Koruma Teşkilatı verilerine göre, 31 bin aşırı sağcı grup üyesi bulunmaktadır. Aynı yıl içerisinde 8 Hintliye 50 kişilik Neonazi grubunun saldırması büyük tepkilere yol açmıştır¹⁴⁶. Köln'de aşırı sağcı Pro Köln tarafından düzenlenen İslam karşıtı konferansa da halkın tepkisi sert olmuştur. Kentin farklı bölgelerine afişler asılarak, düzenlenen İslam karşıtı konferansa karşı pasif direniş çağrısı yapılırken, Müslüman dernekleri de konferansı protesto etmek için eylemler düzenlemiştir ve Almanya'da ilk kez Müslümanların da hukuki açıdan diğer dini topluluklarla eşit statüde olması için "Hak Eşitliği Anlaşması" imzalanmasına karar verilmiştir. Ancak bu, Almanya'daki Neonazi cinayetlerin veya eylemlerin durdurulması için yeterli bir gelişme değildir.

¹⁴⁵ Çevrimiçi, <http://www.dw.de/dw/article/0,,16062769,00.html>, Erişim Tarihi: 05.Ağustos.2012.

¹⁴⁶ Çevrimiçi, <http://www.dw.de/dw/article/0,,16062769,00.html>, Erişim Tarihi: 05.Ağustos.2012.

Çünkü Almanya sadece işlenen Neonazi cinayetler ile değil onaylanan göç yasa tasarısı ile de göçmenlere karşı ırkçı bir tavır takınmıştır. Ülkeye aile birleşmesi yoluyla ve vize uygulamasıyla gelenlere Almanca bilme zorunluluğu getirilmesi ve ülkeye gelen mültecilere ilk on iki ay çalışma izni verilmemesi ırkçı bir uygulamadır. Sözü edilen ırkçı eylemlerin ve cinayetlerin engellenmesi için Nasyonal Demokrat Parti'nin kapatılmasının etkili olup olmayacağı konusundaki tartışmalar sürmektedir. 2003 yılında partinin kapatılması yönünde girişimlerde bulunulmuş ancak başarılı olunamamıştır. Bunun nedeni ise Federal Anayasa Mahkemesi, iç istihbarattan sorumlu Anayasayı Koruma Teşkilatı'nın muhbirlerinin de partinin üst yönetimde yer almasıdır¹⁴⁷.

Her ne kadar Batı Avrupa'da daha yoğun olarak görülse de Neonazizm, yalnızca Batı Avrupa'da mevcut olan bir olgu değildir. Avrupa'nın güneyinde ve ortasında da Neonazi kuruluşlar hatta partiler bulunmaktadır. Yunanistan'daki Neonazi parti, Altın Şafak, küresel finans krizinden evvel marjinal olarak nitelendirilebilecek bir akımı temsili etmektedir. Ancak daha önceki bölümlerde de irdelenmeye çalışılan 2012 Yunan seçimlerinde oylarını yirmi iki kat artırarak ülkenin beşinci partisi konumuna yükselmiştir.

3.4.5. Irkçılık

Toplumsal özellikleri, biyolojik ve irksal özelliklere indirgeyerek, bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren düşünce ırkçılık olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁸. Irkçılık, kendi mensup olduğu ırk dışında başka bir ırka mensup olan bireylere karşı hoşgörüsüzlük, hatta saldırganlık ile sonuçlanan bir tutumdur.

İrkçılığın tarihsel gelişimine bakıldığında, Avrupalıların 15'inci yüzyıldan itibaren Amerika ve Afrika kıtalarında yapmış olduğu keşiflerin ırkçılığın doğuşunda etkili olduğu görülmektedir. Söz konusu keşiflerle birlikte Avrupalılar,

¹⁴⁷ Çevrimiçi, <http://www.dw.de/dw/article/0,,16062769,00.html>, Erişim Tarihi: 05.Ağustos.2012.

¹⁴⁸ Çevrimiçi, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim Tarihi: 04. Ağustos.2012.

kendileri dışında farklı ırkların varlığını fark etmişlerdir. Başlangıçta Kilise, bu farklı varlıkların tıpkı Hristiyanlar gibi Tanrı tarafından yaratıldığını ancak ruhlarının kurtarılmayı beklediğini belirtmiştir. Yeni ve farklı ırklar, bu dinsel düşünce içerisinde bir alt düzeyde olsalar da aslında Hristiyanlık mertebesine ulaştırılmayı bekleyen aciz varlıklar olarak tanımlanmışlardır. Aydınlanma Çağı ile birlikte her insanın Âdem ile Havva'dan geldiği düşüncesinden uzaklaşmış ve böylece modern ırkçılığın oluşması için uygun bir ortam meydana gelmiştir.

İrkçiliğin bilimsel bir temele dayandırılması sürecinde, Linaeus, Blumenbach ve Aydınlanma Çağının diğer bilim adamları, 18'inci yüzyılda ırkları sınıflandırmaya yönelik çalışmalar ortaya koyarak modern ırkçılığın bilimsel temellerini atmışlardır¹⁴⁹. Ten rengine dayalı ikinci sınıf ırkların varlığı öne sürülerek sömürgeleştirilen topraklarda yapılan soykırımlar ile Aydınlanma Çağının savunduğu ve bireyi yücelten insanın evrenselliği arasındaki çelişki ortadan kaldırılmak istenmiş ve bunun için de bu bilim adamlarının açıklamaları meşruiyet kaynağı olarak gösterilmiştir¹⁵⁰.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Avrupa'da görülen ırkçılık gitgide hoşgörüsüz bir hal almıştır. Bu ırkçılık türünde artık Yahudilerin veya Siyahların Hristiyanlığı kabul ederek ruhlarını yüceltme imkânı ortadan kalkmıştır. İrklar arasındaki sınırlar katılaşmıştır. İngiliz bilim adamı Robert Knox'a göre, insanlığın en üst düzeyini temsil eden Sakson ırkı zencilerden geri dönülmez bir biçimde üstündür ve yapılan katliamlar doğa kanununun gereğidir¹⁵¹.

Öte yandan I. Dünya Savaşı'nın anti-faşist güçler tarafından kazanılması, bir anlamda ırkçılığın da yenilgisi olmuştur. 1945-74 döneminde kapitalizm, altın çağını yaşamıştır. Ne var ki bu altın çağın sona ermesi ile 1975 ile 2000 yılları arasında ırkçılık Avrupa'da önemli oranlarda yükseliş göstermiştir¹⁵². Ancak bu sefer ırkçı

¹⁴⁹Frederickson, a.g.e., ss.56-57.

¹⁵⁰Robert Miles, "Explaining Racism in Contemporary Europe" in **Racism, modernity and identity: on the Western Front**, ed. Ali Rattansi - Sallie Westwood, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, s.198.

¹⁵¹Robert Knox, **The Races of Men: A Fragment**, Miami, Mnemosyne editions, 1969, s.191.

¹⁵²Macmaster, a.g.e., s.190.

partiler Hitler'in Nazi partisinden farklı olarak ırk ifadesine söylemlerinde yer vermemektedirler. "İrk" sözcüğü içeriği itibari ile insanları korkutmaktadır ve bu nedenle kullanılmamaktadır¹⁵³. Faşist entelektüel Maurice Bardèche, 1979 yılında ırkçılığın evriminde yaşanan temel değişikliğin merkez noktasının irsiyetten kültüre kayması olduğunu ifade etmiştir¹⁵⁴.

20'nci yüzyılın ikinci yarısında görülen bu yeni ve gizli ırkçılık, göçü, göçmenleri ve göçmenlerin yerleşik topluma entegrasyon sorunlarını hedef almıştır¹⁵⁵. Özellikle de sanayileşme süreci içerisinde olan Avrupa ülkelerinde görülen ırkçılığın temelinde ekonomik nedenlerle yapılan göçler yer almaktadır¹⁵⁶. Avrupa ülkelerinin sanayileşme sürecinde ihtiyaç duydukları ucuz iş gücünü dışarıdan sağlamasıyla başlayan göçler, göç alan toplumlar tarafından kimliklerine karşı bir saldırı olarak algılanmıştır. Avrupa'da ırkçılığın toplumsal şiddete dönüşmesine rağmen 1990'lı yıllara kadar Avrupa Birliği'nce ırkçılığa dair bağlayıcı her hangi bir düzenleme yapılmamıştır. 1999 yılı sonrasında ise demokrasi, birey hak ve özgürlükleri ile Avrupa Birliği vatandaşlığı konularına vurgu yapılan Amsterdam Anlaşması'na dayanan düzenlemeler yapılmıştır.

Bu doğrultuda benimsenen stratejiye göre öncelikli uygulamalar aşağıdaki şekildedir¹⁵⁷:

- İrk veya Etnik Kökenine Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulanmasına Dair Konsey Direktifi (2000/43/EC),

¹⁵³ Alain de Benoist, **Les idées à l'endroit**, Paris, Editions Libre-Hallier, 1979, s.145.

¹⁵⁴ Anne-Marie Duranton Crabol, **Visages de la Nouvelle Droite: le GRECE et son histoire**, Paris, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1988, s.58.

¹⁵⁵ Füsün Alver, "Kapitalist Üretim Sürecinde İrkçılık, Futbol ve Medya", **İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi**, Sayı 26, Kış-Bahar 2008, s.224.

¹⁵⁶ Necla Mora, **Alman Kültüründe Düşman İmgesi**, Alt Kitap, 2009, s.11. Çevrimiçi, www.altkitap.com/kitap.asp?kitapid=52, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

¹⁵⁷ İdil Işıl Gül-Ulaş Karan, **Ayrımcılık Yasağı Kavramı, Hukuk, İzleme Ve Belgeleme**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2011, ss.72-73.

- İstihdam ve Meslekte Eşit Muameleye Dair Genel Çerçeve Oluşturan Konsey Direktifi (2000/78/EC),

13. maddede sayılan tüm alanlardaki (cinsiyet ayrımcılığı hariç) ayrımcılıkla mücadele etmek üzere hazırlanan 2001-2006 Topluluk Eylem Programı (Karar 2000/750/EC).

Ancak söz konusu düzenlemeler de ırkçı eylemleri engellemek için yeterli olamamıştır ve 2001 yılında yaşanan 11 Eylül olayının ardından sadece Avrupa’da değil tüm dünyada İslam karşıtı ırkçı eylemlerde artış yaşanmıştır. Bu dönemde ırkçı saldırılarda, Danimarka’da yüzde 314,3, Fransa’da yüzde 210,6, İrlanda’da yüzde 138,1 ve Slovakya’da ise yüzde 172,5 oranında artış gerçekleşmiştir¹⁵⁸.

Tablo 4’de de görüleceği üzere Avrupa’da çok sayıda Müslüman yaşamaktadır. İngiltere, İtalya, Almanya ve Fransa Müslüman nüfusun yoğun olarak bulunduğu Avrupa ülkeleridir ve bu ülkeler aynı zamanda da İslam karşıtlığının da yoğun olarak yaşandığı ülkelerdir. Bunun temel nedeni ise entegrasyon sorununun yanı sıra terör olaylarının da İslam ile bağdaştırılmasıdır. İslam’ı barbar, gelişmemiş siyasal bir ideoloji olarak gören bireylerin İslam’a karşı temelsiz düşmanlıkları olarak tanımlanan İslamofobi’nin yaygın bir biçimde görülmesi, çok kültürlü yapının reddi, hatta tek hakim ırk düşüncesinin topluma aşılmasına yönelik eylemler göçmenleri ekonomik çöküşün sorumlusu olarak gören toplumu şiddete yöneltmektedir.

¹⁵⁸ Yılmaz, “Avrupa Birliği’nde Irkçılık Ve Yabancı Düşmanlığı İle Mücadele”, s.45.

Tablo 4: Avrupa’da Yaşayan Müslüman Nüfus (2011)

Ülke	Toplam Nüfus (Milyon)	Müslüman Oranı (yüzde)	Müslüman Nüfus (Milyon)
Kuzey Avrupa			
Danimarka	5.6	4.1	0.23
Finlandiya	4.6	0.5	0.02
İrlanda	4.6	0.5	0.02
Letonya	2.2	0.45	0.01
Litvanya	3.2	0.1	0.00
İsveç	9.4	4.9	0.46
İngiltere	62.7	4.6	2.88
Batı Avrupa			
Avusturya	8.4	5.7	0.48
Belçika	11	6	0.66
Fransa	63.3	9.6	6.08
Almanya	81.8	5	4.09
Lüksemburg	0.5	2.6	0.01
Hollanda	16.7	5.5	0.92
Doğu Avrupa			
Bulgaristan	7.5	12.2	0.92
Çek Cumhuriyeti	10.5	0.5	0.0
Macaristan	10	0.2	0.02
Polonya	38.2	0.13	0.045
Romanya	21.4	0.3	0
Slovakya	5.4	0.1	0.01
Güney Avrupa			
Yunanistan	11.3	4.7	0.53
İtalya	60.8	2.6	1.58
Malta	0.4	0.2	0.00
Portekiz	10.7	0.6	0.06
Slovenya	2.1	2.4	0.05
İspanya	46.2	2.3	1.06

Kaynak: Çevrimiçi, /www.muslimpopulation.com/Europe/, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi” raporunda AB ülkelerinde Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve İslamofobi olaylarına ilişkin verileri değerlendirerek, bu konudaki olumlu örneklerle ve önerilere yer vermektedir¹⁵⁹. Rapora göre Avrupalı Müslümanlar etnik kimlikleri ve dinsel eğilimlerine bakılmaksızın iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaşmaktadır ve Müslümanların işsizlik oranı ise ortalamanın üzerindedir. Genellikle Müslümanların vasıfsız işlerde istihdam edilmesi ümitsizlik ve sosyal dışlanma duygularına yol açmaktadır. Bu konuda 2004 yılında İngiltere’de, yapımcılığını BBC’nin üstlendiği

¹⁵⁹ Çevrimiçi, <http://www.ikv.org.tr/print.asp?id=1157&baslik=AByüzde20KAVRAMLARİyüzde20SyüzdeD6ZLyüzdeDCyüzdeD0yüzdeDC>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

bir radyo programı, İngiliz, Afrikalı veya Müslüman kökenleri çağrıştıran isimlere sahip 6 sahte adayın 50 şirkete iş başvurusunda bulunduğu bir deney gerçekleştirmiştir. İngiliz isimli adayların görüşmeye çağrılma oranı yüzde 25, Afrikalılarınki yüzde 13 ve Müslüman isimlilerin ise sadece yüzde 9 olmuştur. Müslümanların eğitim düzeyi değerlendirildiğinde ise eğitim oranının ortalamasının altında olduğu görülmektedir. OECD PISA çalışmaları göçmen ailelerin eğitim ve sosyo-ekonomik statüsünün düşük olduğu ülkelerde göçmen öğrencilerin okuryazarlık oranlarının çoğunluk nüfusundan çok daha düşük olduğunu göstermektedir. Dinsel eğitim konusunda ise AB üyesi ülkelerin sergilediği farklı yaklaşımlar, göçmenleri resmi niteliklere sahip olmayan kişilerden dinsel eğitim almaya yöneltmektedir. Barınma konusunda da Müslüman olanlar ve diğer göçmenler çoğunluk nüfusundan çok daha kötü koşullara sahiptir¹⁶⁰. Bu durum çoğunluk nüfus ile göçmenler arasında sınıf farkına ve ayrımcılığa sebep olurken her iki tarafında bir birlerine karşı düşmanca tavırlar sergilemesine yol açmaktadır ve ırkçı saldırılarla sonuçlanmaktadır.

Irkçı saldırılar konusunda Avrupa Birliği Temel Haklar Merkezi (FRA) Örgütü'nün 2008 yılında yayınladığı rapora göre 2000-2006 yılları arasında başta Almanya ve Fransa olmak üzere tüm Avrupa'da ırkçı saldırılarda artış yaşanmıştır. Avrupa'da her ne kadar 2008 öncesi yıllarda ırkçı saldırılar yoğun olarak görülse de 2008 krizinin ABD'den tüm dünyaya yayılması ve özellikle de ekonomik açıdan çok güçlü görülen Avrupa ülkelerinin krizle mücadele edememesi ırkçılık kavramının ve ırkçı eylemlerin daha yoğun şekilde hissedilmesine zemin hazırlamıştır. Avrupa ülkelerinin yaşadığı ekonomik çöküş, hızla artan işsizlik sorunu ve 2,2 milyon kişinin işsiz kalması, toplumun tepkisini farklı şekillerde göstermesi ile sonuçlanmıştır.

¹⁶⁰Çevrimiçi, fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EUMC-highlights-TR.pdf, Erişim Tarihi: 09.Ağustos.2012.

2008 krizinin Avrupa ülkelerinde ırkçı eylemlerin artışı üzerindeki etkisini açıklayabilmek için Avrupa ülkelerinin ekonomik durumlarına aşağıda kısaca değinilecektir¹⁶¹:

Portekiz’de emeklilik yaşı 65’e yükseltilirken, aylık geliri 1.500 Euro’nun üzerinde olan çalışanların maaşlarından yüzde 5 kesinti yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca yılbaşı ikramiyeleri iptal edilen çalışanların çalışma süreleri de fazla mesai ücreti ödenmeden yarım saat uzatılmıştır. Portekiz, işsizlik yardımı için ayırdığı ödeneği 157 milyon Euro azaltırken benzinden gıdaya birçok kaleme vergi oranlarını artırmıştır. 2011 yılının Mayıs ayında IMF ve AB, 78 milyar Euroluk mali yardım kredisini Portekiz’e koşullu olarak vermiştir. Dolayısı ile Haziran ayında yapılan seçimlerde iş başına gelen hükümetin fazla bir manevra alanı kalmamıştır. Lizbon yönetimi bu doğrultuda çalışarak yüzde9,8 olarak devir aldığı bütçe açığını yüzde4,2’ye indirmiştir. Ne var ki bu kemer sıkma politikasının sosyal maliyeti çok ağır olmuştur ve işsizlik yüzde14’ü aşmıştır¹⁶². AB İnsan Hakları Müfettişi Nil Muznieks tarafından Mayıs ayında Lizbon’da yapılan teftiş,kemer sıkma politikalarının çocukların aile bütçesine katkıda bulunmak için erken yaşta okulu bırakmasına neden olduğunu ortaya koymuştur. 40.000 ile 60.000 Romana yönelik sosyal dışlama ile ilgili olarak da Muznieks endişelerini dile getirmiş ve çocuk istismarının engellenmesi için hükümete çağrıda bulunmuştur¹⁶³.

İtalya’nın kriz sonrası durumuna bakıldığında ise kamu sektörü işe alımlarının durdurulması, devlet memurlarına üç yıl süre ile zam verilmemesi, emeklilik yaşının 67’ye çıkarılması, spora ayrılan bütçe payının 40 milyon Euro azaltılması dikkat çeken konular olmuştur.

¹⁶¹Çevrimiçi, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1092147>, Erişim Tarihi:25.Haziran.2012.

¹⁶²Çevrimiçi: <http://tr.euronews.com/2012/04/25/portekiz-de-tasarruf-onlemleri-orta-sinifi-bitirdi> Erişim tarihi: 01 Temmuz 2012.

¹⁶³Çevrimiçi:<http://lci.tfl.fr/economie/conjoncture/l-austerite-une-menace-pour-les-droits-de-l-homme-au-portugal-7235161.html> Erişim tarihi: 03 Ağustos 2012.

İrlanda'da kriz sonrası kamu harcamaları 4 milyar Euroluk kesintiye uğrarken, kamu çalışanlarının maaşları yüzde 5 oranında azaltılmıştır ve asgari ücretin de düşürülmesine karar verilmiştir. Emeklilik yaşının 2014 yılına kadar 66'ya 2021 yılına kadar ise 67'ye yükseltilmesine karar verilmiştir. Ayrıca sağlık ve çocuk bakım bütçesinden 746 milyon Euroluk kesinti yapmayı planlayan İrlanda, vergilerin oranını da yükseltmeye karar vermiştir.

İspanya da krizin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği Avrupa ülkelerindendir. İspanya'da kriz sonrası dönemde yeni doğum yapanlara verilen 2500 Euroluk yardım kaldırılmıştır. Emeklilik yaşı 65'e yükseltilmiştir ve emekli maaşlarına zam yapılmayacağı açıklanmıştır. İspanya hükümetinin yaptığı ağır maaş ve yardım kesintileri ile artan katma değer vergisi İspanyada kamu çalışanlarının eylem yapmasına neden olmuştur.

Fransa'da da durum farklı değildir. 1,5 milyar Euro emeklilik kesintisi yapan Fransız hükümeti, zenginlere yüzde 1 ek vergi uygulanmasına karar vermiştir. Ayrıca kamu görevlilerinin emeklilik yaşı 67'ye yükseltilmiştir.

İngiltere'de ise 2026 yılına kadar kamu sektörü çalışanlarının emeklilik yaşının 67'ye yükseltilmesine, devlet memurlarının maaşının dondurulmasına, 490 bin kamu çalışanının işine son verilmesine, sosyal yardım ödeneklerinde 18 milyar Euroluk kesinti yapılmasına ve çocuk desteğinden yıllık 44 bin 500 Sterlin 'in altında kazancı olan ailelerin yararlanabilmesine karar verilmiştir.

Yunanistan, krizden en derin şekilde etkilenen Avrupa ülkesi olmuştur. Hükümet tarafından 30 bin memurun iş yedeğine alınmasına karar verilirken, 2015 yılına kadar da 150 bin memurun işten çıkarılması öngörülmüştür. İşsizlik oranı ise yüzde 20'nin üzerine çıkarken, Tasarruf kaynağı bulamayan Yunanistan'ın sahip olduğu nakit rezervi büyük oranda düşmüştür. Selanik'te, 19'uncu yüzyılın ortasında İrlanda'daki patates kıtlığına binaen patates hareketi olarak adlandırılan bir

uygulama başlamış ve çiftçiler başta patates olmak üzere temel gıda ürünlerinin nihai tüketicilere satışını doğrudan gerçekleştirmişlerdir¹⁶⁴.

Görüldüğü üzere Avrupa ülkeleri tam anlamıyla ekonomik bir çöküntü yaşamaktadır. Avrupa ülkeleri vatandaşlarının iş bulamaması, eğitim yardımları ve sosyal yardımların kesintiye uğraması, çalışma koşullarındaki olumsuz değişim bireylerin zaten kötü olan ekonominin getirilerini paylaşmak istememesinin bir sonucu olarak tepkilerini göçmenlere ırkçı saldırılar biçiminde yöneltmelerine neden olmuştur. Mevcut iktidarların krizden çıkış yolu bulamaması ve halkın kötü yönetimden kaynaklanan ekonomik sıkıntıların faturasının kendilerine ödetildiğini düşünmesi ile nasyonal popülist söylemlerde bulunan siyasi partiler için oylarını yükseltme fırsatı doğmuştur.

2008 küresel finans krizinde AB ülkeleri içerisinde başrol oynayan Yunanistan'da işsizlik, kamu borcu ve bütçe açığının artması yani iktisadi göstergelerin genel anlamda olumsuz olması, Yunan halkının öfkesinin göçmenlere yönelmesine neden olmuştur. Tıpkı 1970'li yıllarda olduğu gibi, toplumda yaşanan tıkanma, Yunanlıları günah keçisi arayışı içerisine itmiştir. Yunanistan'ın Neonazi partisi Altın Şafak üyesi göstericiler, Patra'da göçmenlerin kaldığı binayı ateşe vermişler ve olaya müdahale eden polisleri taşlamışlardır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından yayınlanan raporda Yunanlı yetkililerin göçmenlere yönelik şiddetin önüne geçemediği ve göçmenlerin sokaklarda yürüyemeyecek hale geldiğine değinilirken, "Sokaklardaki Nefret: Yunanistan'da Zenofobik Şiddet" başlıklı raporda yaşanan ırkçı olaylara yargı ve polisin gerektiği gibi müdahale edemediği ve 2008 yılında yürürlüğe giren nefret suçu yasası kapsamında henüz herhangi bir cezalandırmanın söz konusu olmadığı belirtilmiştir. Ağustos 2009-Mayıs 2012 tarihleri arasında ırkçı kişi ya da kişiler

¹⁶⁴Çevrimiçi: <http://www.guardian.co.uk/world/blog/2012/mar/18/greece-breadline-potato-movement-farmers> Erişim tarihi: 27 Haziran 2012.

tarafından saldırıya uğrayan 56 göçmenle görüşen örgüt, ırkçı saldırıların önlenmesi için aşağıdaki önerilerde bulunmuştur¹⁶⁵:

- Yabancı düşmanlığı kaynaklı şiddetin açıkça kınanması ve göçmenlere yönelik çete şiddetine sıfır tolerans gösterilmemesi,
- Sorunlu bölgelere yönelik saldırıların önlenmesi ve saldırganların suçüstü yakalanabilmesi için yeterli sayıda polis memurunun görevlendirilmesi,
- Merkezi bir polis veri tabanı oluşturularak, polis ve savcıların nefret suçlarını daha etkili biçimde soruşturmasının sağlanması,
- Nefret suçu hakkında bildirimde bulunan kayıt dışı göçmenlerin gözaltına alınmasının ve sınır dışı edilmesinin önlenmesi.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Yunanistan'a ilişkin uyarı ve önerilerine rağmen ülkenin ırkçılık konusunda uygulamaya koyduğu bir yaptırım ya da cezai işlem bulunmazken, hükümet tarafından da ırkçı uygulamalarda bulunmaktadır. Yunanistan'ın aşırı sağcı partisi Altın Şafak'ın başkanı Türk dizilerinin yasaklanması gerektiğini belirtmiştir ve 17 milletvekiline Türk dizileri izlemelerini yasaklamıştır. Ayrıca Türkiye'nin bazı ülkelere karşı vize uygulamasını kaldırması karşısında Türkiye-Yunanistan sınırına 14 kilometrelik bir duvar inşa edilmiştir. Yunan İçişleri Bakanı Michailis Chrysochoidis duvar inşasının nedenini "Yasal olan boyutta Türkiye'nin vize politikalarında değişikliğe giderek 3.dünya ülkelerine vizeleri kaldırmasıyla birlikte başlayan sorundur. Çünkü bildiğiniz üzere Cezayir, Afganistan, Suriye ve daha birçok yerden Türkiye'ye uçak seferleri düzenlenmekte ve bu ülkelerden gelen vatandaşlar Türkiye'ye vizesiz girmekte. Bu konu bizi tedirgin etmektedir... Örneğin Cezayir'den günde iki uçak seferi var. Türkiye'ye yine Afganistan'dan uçak seferleri var. Bu önemli bir sorun. İnsanlar Türkiye'ye vizesiz giriyor. Şimdi yasal olarak Türkiye'ye gelen insanlar daha

¹⁶⁵ Çevrimiçi, <http://www.hrw.org/de/node/108762>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

sonra yasal olmayan bir şekilde Yunanistan'a geçiyor." sözleri ile açıklamıştır. Yunanistan'ın Türklere karşı izlediği bir diğer ırkçı eylem de Batı Trakya'da, Gümülcine Türk Birliği'ne (GTGB), aşırı sağcı Altın Şafak örgütü üyesi göstericilerin saldırı düzenlemesi olmuştur. Irkçı eylemlere karşı ciddi yaptırımlar uygulaması beklenen Yunan hükümeti, tam tersi bir tavır takınarak ülkede yasadışı olarak bulunduğu belirtilen 1600 kişinin sınır dışı edileceğini ve Kamu Düzeni Bakanı Nikos Dendias yapılan uygulamanın haklı gerekçeleri olduğunu belirtmiştir. İlk etapta 88 kişi Pakistan'a gönderilirken 6000 kişi gözaltına alınmıştır¹⁶⁶.

İngiltere de 2008 krizi sonrası bir takım ekonomik önlemler alan ve sosyal yardım ödeneklerinde kısıtlama yapan Avrupa ülkeleri arasındadır. Irkçılığın yoğun olarak hissedildiği İngiltere'de 2000 yılında 53,12 ırkçı suç işlenirken krizin yaşandığı 2008 yılında 58,445 ırkçı suç işlenmiştir. 2000-2009 döneminde ırkçı suçlarda yüzde 2,2 oranında artış yaşanmıştır¹⁶⁷. Özellikle Londra'nın kuzeyinde yer alan Tottenham'da 2011 yılında yaşanan olaylar tüm dünyanın dikkatini çekmiştir. Tottenham'da yaşayan Mark Duggan'ın polis tarafından şüpheli şekilde öldürülmesi ile başlayan olaylar isyana dönüşmüştür. Mark Duggan'ın ailesi ve yakınları polis merkezi önünde gösteri yapmak isteyince polis ve eylemciler arasındaki gerilim bir isyana dönüşerek günlerce sürmüştür ve önce Londra'nın mahallelerine ardından da tüm İngiltere'ye yayılmıştır. Polis araçlarının, ev ve işyerlerinin ateşe verildiği olaylar nedeniyle spor müsabakaları iptal edilmiştir. Göçmenlerin de ırkçı eylemlere sessiz kalmadığı İngiltere'nin Manchester kentinde İngilizler ve göçmenler arasında çatışma yaşanmıştır. Bir grup İngiliz gencin Asya kökenli göçmenlerin ev ve iş yerlerine saldırmasının ardından, Pakistanlı ve Asyalıların çoğunlukta olduğu 500'e yakın göçmen İngilizlerin gittiği barlara saldırmıştır. Olaylar nedeniyle çok sayıda iş yeri ve polis aracı zarar görmüştür. Bireyler arası etnik farklılıkların ve sınıf ayrımının yoğun olarak yaşandığı İngiltere'de ırkçılık suçlarına karşı ciddi yaptırımlar bulunmasına rağmen olayların önüne geçilememektedir.

¹⁶⁶Çevrimiçi, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/08/120806_greece_expulsion.shtml, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

¹⁶⁷TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **2000-2006 Yıllarında Almanya'da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu**, TBMM, 2012, s.18.

Bulgaristan ırkçı cinayetler ve suçlar bakımından sabıkası kabarık olan bir Avrupa ülkesidir. 1984-1989 yılları arasında Bulgaristan’da bulunan Türklere “Soya Dönüş Süreci” adı altında etnik-soykırım yapılması ve bir hafta içerisinde 80 binin üzerinde Türk’ün sınır dışı edilmesi, 1984 yılında yüzbinlerce Türk’ün isim ve din değiştirmeye zorlanması, değiştirmeyenlerin ya da Türkiye’ye sürülmeyenlerin öldürülmesi Bulgaristan’ın ırkçılık ve ırkçı cinayetler konusundaki tutumunu açıkça gözler önüne sermektedir¹⁶⁸. Üstelik de 2006’da Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından çağdaş Avrupa tarihindeki en büyük suçun Bulgaristan’da 1984-89 yılları arasında ulusal Türk azınlığına uygulanan baskı ve soykırım olduğunun belirtilmesine rağmen Bulgaristan tarafından durum sadece asimilasyon olarak açıklanmıştır. 2000’li yıllarda Bulgaristan’ın ırkçılık karşısındaki tutumuna ve gerçekleşen ırkçı eylem ve cinayetlere bakıldığında durumun geçmiştekinden çok da farklı olmadığı görülmektedir. Irkçı cinayetlerin sıradan sokak olayları olarak görülmesi, Bulgaristan’daki Türk azınlığın parlamentoda temsiline karşı çıkılması ve Avrupa Birliği’ne üye olunması yönündeki istek ile ulusalcı eğilimleri olan büyük partilerin bu konuda geri adım atması 2005 yılında nasyonal popülist ve Türk karşıtı olarak bilinen Ataka Partisi’nin doğmasına yol açmıştır.

Volen Siderov’un liderliğindeki parti “Bulgaristan Bulgarlarıdır!” sloganıyla kuruluşundan iki ay sonra ülkenin dördüncü büyük partisi haline gelmiştir¹⁶⁹. 2009 yılına gelindiğinde Ataka Partisi parlamentodaki yerini korumayı başarırken diğer Avrupa ülkelerinde de olduğu gibi Bulgaristan’da da seçim sonuçları aşırı sağ eğilimli bir yapının hakim olduğunu kanıtlamıştır. Siyasi hayatta kendini gösteren bu eğilim ülke içi olaylara da yansırken, 2011 yılında Bulgar bir gencin trafik kazası sonucu Roman biri tarafından öldürülmesi ile başlayan olaylar, Bulgarların Romanların evlerini yakmaları ve 130 kişinin gözaltına alınmasıyla sonuçlanmıştır. Yine aynı yıl içerisinde Müslümanların namaz kıldığı sırada Sofya Banyabaşı Camisine saldıran Bulgarlar namaz kılanlara saldırarak seccade yakmıştır. 2012 yılı

¹⁶⁸Tekin AKILLIOGLU, “Bulgaristan’ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararası İnsan Hakları Bakımından İncelenmesi”,

Çevrimiçi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/453/5106.pdf>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

¹⁶⁹Avrasya İncelemeleri Merkezi, Çevrimiçi, <http://www.avim.org.tr/bultentekli.php?haberid=41591>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

haziran ayında ise ırkçı ATAKA Partisi başkent Sofya’da belediye binasının önünde eylem düzenleyerek, Türkiye, İslam ve ezana karşı hakaret içeren sloganlar atmıştır. Bulgaristan’da her geçen gün gerilimin tırmandığı ve ırkçı eylemler konusunda ciddi müdahalelere ve yaptırımlara ihtiyaç duyulduğu açıkça ortadadır¹⁷⁰.

Fransa’nın II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik açıdan toparlanabilmek için 1950’li yıllardan 1970’li yıllara kadar yoğun şekilde göç alınması, Müslüman ve Yahudi azınlıkların bulunduğu ülkede göçle birlikte göçmenlere karşı diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ırkçı bir tutum sergilenmesine neden olmuştur. 1980’li yıllarda artış gösteren ırkçı saldırılar, ikinci kuşak göçmenlerin Fransız olarak görülmemesi ve 1993 yılında yürürlüğe giren yasa ile “Fransa’da yabancı ana babadan doğan kişinin, beş yıl ikamet etme ve hüküm giymeme koşullarını yerine getirdiği takdirde, 16–21 yaşları arasında beyanda bulunarak Fransız yurttaşlığına hak kazanabileceği” ilkesi Fransa’nın ırkçılık konusundaki yaklaşımının açık bir göstergesidir. Siyasal çerçevenin göçmenlere yönelik tavrının dışlayıcı olmasının da ötesinde Fransa, yabancılara karşı ırkçı eylemlerin 2000’li yıllarda yoğunluk kazandığı bir ülke olmuştur. 2000-2005 döneminde ırkçı saldırılarda Fransa’da yüzde 34,3 oranında artış gerçekleşmiştir. 2004 yılında Fransız parlamentosunda eşitliği güçlendireceği iddiasıyla dini simgelerin kullanımına ilişkin yasakla birlikte başörtünün yasaklanması ülkedeki Müslüman azınlık tarafından tepkiyle karşılanırken, aynı yıl içerisinde Paris Üniversitesi tarafından satış elemanı için verilen 258 iş ilanına etnik kökenleri farklı olan bir gruba ait standart özgeçmişler gönderilmiştir ve Kuzey Afrika kökenli bir kişinin olumlu yanıt alma olasılığının bir Fransıza göre beş kat az daha az olduğu görülmüştür. Bu da Fransa’da etnik kimliğin iş bulma konusunda da sorun teşkil ettiğini göstermektedir¹⁷¹.

Ulusal Cephe’nin seçim öncesi hazırlanan İslam ve Cami karşıtı afişi tartışmalara yol açarken, partinin lideri Jean-Marie Le Pen, seçim öncesi düzenlediği mitingde "Minareler tıpkı burka gibi Fransa’daki İslamcılığın sembolüdür. Camiler

¹⁷⁰Çevrimiçi, <http://www.dw.de/dw/article/0,,16062769,00.html>, Erişim Tarihi: 05.Ağustos.2012.

¹⁷¹Çevrimiçi, <http://www.ikv.org.tr/print.asp?id=1157&baslik=AByüzde20KAVRAMLARİyüzde20SyüzdeD6ZLyüzdeDCyüzdeD0yüzdeDC>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

mantar gibi bitiyor, müezzinin sesinin sokaklarımızda gürlemesine de az kaldı" diyerek, nefret ve tahammülsüzlük söylemini sürdürmüştür. 2010 yılında Müslümanlara karşı kılık kıyafet yasağı ve açık alanda namaz kılma yasağı getiren Fransa, aynı yıl içerisinde inşasına devam edilen caminin yapımını durdurmuştur. 2012 yılında ise camilere ve İslamiyet'e yönelik nefret suçları daha çirkin bir boyuta ulaşmıştır. Montauban şehrinde bir caminin önüne sabah namazı saatinde domuz kafası bırakılarak kanları etrafa saçılmıştır¹⁷². Avrupa'nın en çok Müslüman bulunan ülkesi olan Fransa'nın yabancılara karşı uyguladığı etnik ayrımcılık giderek artarken, hükümet bu konuda her hangi bir ciddi yaptırım uygulamamakta ve kılık, kıyafet ve ibadet yasaklarıyla ırkçı eylemlere destek olmaktadır.

Yukarıda kısaca değinilen etnik çeşitliliğin yoğun olduğu Avrupa ülkelerinde yaşanan ırkçı eylemler ve cinayetlerin yanı sıra tüm dünyada ve diğer Avrupa ülkelerinde de ırkçı suçların önüne geçilememektedir. Etnik çeşitliliğin yoğun olduğu ülkelerden biri olan Hollanda'da yönetmen ve köşe yazarı olan Theo van Gogh'un Fas kökenli Muhammed Bouyeri tarafından öldürülmesi İslamiyet'e karşı tepkileri artırmıştır. 11 Eylül olayı ile artan İslamiyet karşıtlığı Van Gogh cinayetiyle doruk noktasına ulaşmıştır. Van Gogh cinayeti sonrası ülkede yabancılara ve yabancılara ait mekanlara çok sayıda saldırı düzenlenmiştir¹⁷³. Yaşanan olaylar ülkenin çok kültürlülüğe karşı hoş görü yapısının da zarar görmesine sebep olmuştur. ABD'de ise 11 Eylül olayının yıl dönümünde Kuran-ı Kerim yakma olayları yaşanmıştır. Washington'da Beyaz Saray önünde Amerikalı bir rahibin Kuran'ı yırttığı ve Tennessee eyaletinde bir rahibin Kuran'ı yaktığı eylemler gerçekleştirilmiştir. Norveç'te ise, ırkçı Anders Breivik'in 77 kişiyi öldürmesi sonrası Norveçİstihbarat Servisi'nin 2012 yılı raporunda, son 10-20 yıl içerisinde iltica edenlerin konakladığı bazı merkezlere saldırılar düzenlendiğini belirtilmektedir.

¹⁷²Çevrimiçi, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/08/01/fransada-camiye-domuz-basli-saldiri>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

¹⁷³Çevrimiçi, http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/07/050712_van_gogh.shtml, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın verilerine göre, AB bünyesinde yaşamını sürdüren her üç Müslüman'dan biri ayrımcılığa maruz kalmaktadır ve Müslüman kadınların iş bulma şansları çok düşüktür¹⁷⁴.

Tablo 5: 2000-2009 Döneminde Avrupa Ülkelerinde İşlenen Irkçı Suç Sayısı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2008- 2009 Yüzde Değişim	2000- 2009 Yüzde Değişim
Almanya	-	14,725	12,933	11,576	12,553	15,914	18,142	17,607	20,422	19,468	yüzde4.7	yüzde8.2 2001- 2009
Fransa	903	424	1,317	833	1,574	979	923	723	864	1,841	yüzde113.1	yüzde6.1
Finlandiya	495	448	364	522	558	669	748	698	1,163*	1,385	yüzde19.1	yüzde33.1
İngiltere Galler	47,701	53,121	54,858	49,344	54,157	57,863	60,926	62,071	58,445	55,862	yüzde4.4	yüzde2.2

Kaynak: TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **2000-2006 Yıllarında Almanya'da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu**, TBMM, 2012, ss.17-18.

* Olayların kayıt biçiminde yapılan değişik nedeniyle bir önceki yıl ile kıyaslanmamalıdır.

**Nefret suçunun tanımında yapılan değişiklik nedeniyle bir önceki yıl ile kıyaslanmamalıdır.

Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu, (ECRI) ise 2012 yılı raporunda ırkçılık konusuna değinerek, sosyal yardım kesintileri ve iş olanaklarındaki azalmanın göçmenler ve azınlıklara karşı hoşgörüsüzlüğün ve yabancı düşmanlığının göstergesi olduğunu belirtmektedir. Nefret söyleminin sadece aşırı sağın değil, merkez sağın da siyasi çizgisi içerisinde yer bulduğu belirtilen raporda, aşırı sağcı ve ırkçı kesimlerin görüşlerini internet ve sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla yaymasının üzerinde durulmaktadır¹⁷⁵.

¹⁷⁴Çevrimiçi, <http://www.dw.de/dw/article/0,16062769,00.html>, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

Yukarıda yer alan tabloda ırkçı suçların yoğun olarak görüldüğü ülkelere yer verilmiştir. Görüldüğü üzere 2000-2009 döneminde ırkçı suçların en fazla işlendiği ülke Almanya olmuştur. Ancak ırkçı suçlarda 2000 yılına göre 2009 yılındaki artış oranına bakıldığında Fransa birinci sırada yer almaktadır.

3.4.6. Nefret Söylemi

Avrupa'nın değişik ülkelerinde meydana gelen ırkçı eylemler, yapılan bir eyleme karşı değil hedef alınan kişinin ait olduğu grubun kimliğine karşı işlenen suçlardır. Bütün bu örneklerde cezalandırılmak istenen bir eylem değil var oluşturmaktır. Bu bakımdan bu eylemler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından 2000'li yılların başında geliştirilen tanıma göre nefret suçu olarak nitelendirilmektedir¹⁷⁶.

AGİT örgütünün hükümetler arası kabul görecektir bir tanımlama yapma ihtiyacı hissetmesi aynı zamanda gelişen sosyal olaylar ile bağlantılıdır. Nefret suçu, 2000'li yıllarda gündemde çok fazla yer tutmaya başlayan bir kavramdır. 1990-1999 arasındaki dönem için araştırma yapıldığında her birisi eşcinsellik ile ilgili yalnızca üç makale sonucu veren Google, 2000-2009 arasındaki tarihler için bakıldığında dokuz bin sonuç vermektedir¹⁷⁷.

Nefret suçlarının temelinde nefret söylemi yatmaktadır. Nefret söylemi, tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumudur. Grup üyeleri nefret söylemi yolu ile pasifize edilmeye ve toplum dışına itilmeye çalışılmaktadır. Bu durum

¹⁷⁵ Çevrimiçi, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ikv_e-bulten_2-8_mayis_2012.pdf, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

¹⁷⁶ Hakan Ataman, "Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları" in **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları**, ed. Yasemin İnceoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, s.60.

¹⁷⁷ Levent Şensever, "İrkçiliğe ve Milliyetçiliğe Dürde Girişimi" in **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, ed. Ayşe Çavdar- Aylin Yıldırım, İstanbul, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2010, s. 290.

kaçınılmaz olarak demokratik düzeni yıpratmaktadır. Çünkü insanoğlunun en doğal hakkı olan yaşama ve katılım hakkı ihlal edilmiş bulunmaktadır¹⁷⁸.

Söylem, dil içinde kodlanan toplumsal kökenli bir ideolojidir ve zihinsel denetimi sağlamak için söylemi denetlemek veya bizzat üretmek gerekir¹⁷⁹. Eleştirel söylem analisti Teun Van Dijk, 2008 yılında yayınlanan “ Discourse and Power: Contributions to Crtitical Discourse Studies” adlı çalışmasında göçmenler, transseksüeller, homoseksüeller, lezbiyenler gibi grupların medya tarafından nasıl sunulduğunu ve söylem aracılığıyla bu özel gruplar üzerinde tahakkümün nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymuştur¹⁸⁰. Van Dijk’e göre Batı Avrupa’da azınlıklar ve göçmenler ile ilgili olarak yapılan haberlerde müsaade edilen konular sınırlıdır. Hollanda, Almanya ve Fransa gibi Batı Avrupa ülkelerinde göçmenlik, olumlu sonuçlar doğuracak bir gelişme olarak tanımlanmak yerine göçmenlerin topluma ayak uydurmak istemeyecekleri savı ile bir tür tehdit kaynağı olarak betimlenmiştir.

Göçmenler konusunda kamusal söylem sembolik elitler tarafından kontrol edilmektedir. Sembolik elitler, kamusal, politik, medyatik ve akademik söylemleri kontrol eden insanlardır¹⁸¹. Özellikle kriz dönemlerinde toplumda oluşan nefret göçmenler gibi belirli gruplara yöneltmek istenmekte ve gazeteciler toplumsal iktidarın ve sembolik elitlerin sözcülüğünü yapmaktadırlar.

Avrupa’da ortaya çıkan ırkçı eylemlerin büyük bir çoğunluğu esas olarak kamusal alandaki bu konuşma özgürlüğü vasıtası ile açığa çıkma imkânı bulmuştur. Nefret söylemi ile ifade özgürlüğü arasındaki sınır bu bakımdan belirgin ve açık değildir. Konuşma özgürlüğünün nerede başladığı ve nerede bittiği uzun bir tartışma

¹⁷⁸ Yasemin İnceoğlu- Ceren Sözeri, “Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya Sev Ya Terk et ya da...” in Yasemin İnceoğlu, **Nefret Söylemi ve /veya Nefret Suçları**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, s.24.

¹⁷⁹ A.e., s.23.

¹⁸⁰Teun A. Van Dijk, **Discourse and Power: Contributions to Critical Discourse Studies**, Houndsmills, Palgrave Macmillan, 2008, b.a.

¹⁸¹Teun A. Van Dijk, “Söylem ve İktidar” in **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, ed. Ayşe Çavdar-Aylin Yıldırım, İstanbul, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2010, s. 19

konusudur. Filozof ve dilbilimci Noam Chomsky, konuşma özgürlüğünün bütünlüklü olması gerektiğini, savunmuştur¹⁸².

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından “ırka dayalı ayrımcılığın tüm biçimleriyle ve tezahürleriyle mücadele etmenin yaşamsal önemde olduğu” belirtilerek, “ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayan söylemler “Nefret Söylemi” olarak nitelendirilmiştir. Nefret Söylemi hususunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yapılan başvurular, Avrupa Konseyi Anlaşmaları, Tavsiye kararları, Birleşmiş Milletler kararları, Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı kararları ve diğer araçlar dâhilinde değerlendirerek, mahkemeye başvuruda bulunan ve nefret söylemi hususunda dava açan tarafların gerekçeleri dinlenerek karara bağlanmaktadır¹⁸³.

Ancak bu uygulamaya rağmen toplumun isteklerine tercüman olduklarını iddia eden ve ırkçı söylemlerde bulunan nasyonal popülist partiler iktidara gelmektedir. Kurulan hükümetler ve hatta medya da ırkçı tepkilere ve olaylara kimi zaman farklı şekillerde destek olmaktadır. Nasyonal popülist hükümetler ya da siyasi partiler, ırkçılığın getirdiklerini ve gerektirdiklerini savunmaktan kaçınmamakta ve şiddet olaylarına zemin hazırlamaktadırlar.

Yukarıda da ifade edilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından “Nefret Söylemi” olarak nitelendirilen ve 2008 krizi ile artan ekonomik sıkıntılar öncesi ve sonrası Avrupa ülkelerinde görülen ırkçı eylemler ve cinayetler karşılaştırıldığında kriz sonrası ırkçı eylemlerde ciddi bir artış olduğu görülmektedir.

¹⁸² Van Dijk, “Söylem ve İktidar”, s.34.

¹⁸³ Anne Weber, **Nefret Söylemi El Kitabı**, Avrupa Konseyi Yayınları, Çev. Metin Çulhaoğlu, Eylül 2009, b.a.

Nefret söylemi, gizli bir biçimde hem medya organları hem de nasyonal popülist partilerin liderleri, yöneticileri ve üyeleri tarafından kullanılmaktadır.

Nefret söylemi, medya tarafından doğrudan olmayan bir şekilde yayılmaktadır. 27 Ekim 2005’de Paris’in banliyölerinden Clichy-Sous-Bois’da üç gencin polisten kaçarken ikisinin elektrik trafosunun akımına kapılarak yaşamlarını yitirmeleri ile başlayan olaylar, büyüyerek Fransa’nın göçmen karşıtı politikalarına karşı bir isyana dönüşmüştür. Çıkan ayaklanmalarda 8973 araç yakılmış, 126 polis memuru yaralanmış ve 2888 kişi tutuklanmıştır¹⁸⁴.

Göçmenlerin sert tepkisi kadar medyanın göçmenlerin ayaklanmalarına neden olan olayı aktarış tarzı nefret söylemi bakımından oldukça ilgi çekicidir. Olay sonrasında Fransa’da AFP ve Reuters, son derece rasyonel ve mantıklı gözükken ama nefret söylemi içeren ayrımcı bir betimleme tarzı benimsemişlerdir. Olayla doğrudan bir ilgisi olmamasına rağmen kurbanların asıllarına vurgu yapmışlardır¹⁸⁵. Böyle bir ayrımın kamusal alanda yapılması, yasalara aykırıdır. Bütün bu olanlar, daha önce de belirtildiği üzere göçmenlerin ikinci kuşak çocuklarının Fransız vatandaşı olmalarına rağmen Fransız olarak görülmemelerinin bir sonucudur. Fransız medyası, bu olayda etnik kökene dayalı ayrımcı bir tutum sergileyerek nefret söylemi kullanmıştır.

İfade özgürlüklerinin sınırlandırılması, günümüz dünyasında devletlerin tekelindedir. Çocuk pornografisi ve devlet güvenliği gibi meselelerden ötürü birtakım sınırlamalar çeşitli devletlerde meydana getirilmiştir. Günümüz Avrupa devletlerinin nefret suçunun temelinde yatan nefret söylemi ile ilgili herhangi bir yaptırım uygulamaması, nefret suçlarına maruz kalan azınlıkların, göçmenlerin ve yabancıların korunmaya değer bulunmadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

¹⁸⁴David Snow ve diğerleri, “Framing the French Riots: A Comparative Study of Frame Variation”, **Social Forces**, Vol. 86, No. 2, Aralık 2007, s. 386.

¹⁸⁵Maboula Soumahoro, “On the Test of the French Republic as Taken (and Failed)”, **Transition**, No.98, 2008, s. 53.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’(AİHS)’nin 10. Maddesi, ifade özgürlüğünü düzenlemekte olup Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’(AİHM)’nin konuyla ilgili davalarda vermiş olduğu kararlar nefret söyleminin sınırlandırılması gerektiği görüşünü ortaya koymuştur¹⁸⁶. AİHM’nin AİHS’nin 10. Maddesi çerçevesinde AB üyesi ülkelerdeki nasyonal popülist partilere ilişkin davalarda vermiş olduğu kararların bazılarına göz atmak somut örnekler vermek açısından önem ve fayda arz edebilir.

AİHM, Jean Marie Le Pen’in Le Monde gazetesinde yer alan “Sayılarının 5 milyon değil de 25 milyon olduğu gün Fransa’yı onlar yönetiyor olacak” şeklindeki ifadesi nedeni ile açılan davayı haklı bulmuş ve Ulusal Cephe’nin karizmatik liderini 10.000 Euro para cezası ödemeye mahkûm etmiştir¹⁸⁷. Bu karar, mahkemenin Le Pen’in bu sözlerinin Müslümanlara karşı dışlama ve düşmanlık duygularını güçlendirici nitelikte olduğu hükmüne vardığını göstermektedir. AİHM, aslında bu hüküm ile siyasetçilerin toplumun gözü önünde olmaları nedeni ile daha fazla sorumluluğa sahip olduğuna vurgu yapmıştır. Gerçekten de siyasi liderler, toplumda kamusal söylemin belirlenmesinde etkili olan sembolik elitlerdir.

Le Pen’in para cezasına çarptırılmasının nedeni, bir grup insanın kökeni veya etnik grup, ulus, ırk ve adın gibi belirli bir gruba üye ait olma veya olmamaya dayalı olarak ayrımcılık, nefret ve şiddete tahrik etmiş olmasıdır. 2002 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci tura yükselen bir siyasi kişiliğin, Fransa’nın en yüksek tirajlı gazetelerinden birisine nefret söylemi içeren bir beyan vermesi, toplumsal yaşamda sıradan bir olay değildir.

Batı Avrupa’da nasyonal popülist partilerin üyelerinin veya yöneticilerinin yapmış oldukları açıklamaların nefret söylemi gerekçesi ile cezalandırılmasına dair tek örnek Jean Marie Le Pen davası değildir. Belçika’daki Ulusal Cephe partisinin yöneticisi ve milletvekiline ilişkin Feret v. Belçika davasında AİHM, Belçikalı

¹⁸⁶Ulaş Karan, “Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk” in **Nefret Söylemi Ve/veya Nefret Suçları**, ed. Yasemin İnceoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, s.94. .

¹⁸⁷ A.e., s.99.

savcının dokunulmazlığı kaldırma kararını haklı bulmuştur¹⁸⁸. Milletvekilinin 1999 ve 2001 seçimlerinde dağıtmış olduğu afişler, göç konusunda ırk ayrımcılığına yol açtığı gerekçesi ile AİHM tarafından hoşgörüsüzlüğü güçlendirecek nitelikte bulunmuştur.

AİHM'nin nefret söylemi ile ilgili kararlarına diğer bir örnek ise İngiltere'deki nasyonal popülist Britanya Ulusal Partisi (BNP) ile ilgilidir. BNP üyesi olan başvuru, evinin camına 11 Eylül 2001 sonrasında İkiz Kuleleri yanarken gösteren bir resim asarak altına "İslam Britanya'dan dışarı- Britanyalıları koruyun" yazılı bir poster asmıştır. Norwood, İngiliz mahkemelerinde yargılanarak 300 sterlin para cezasına çarptırılmıştır ve ifade özgürlüğünün ihlali nedeni ile AİHM nezdinde Birleşik Krallık aleyhinde dava açmıştır. 16 Kasım 2004 tarihinde verebilen kararda BNP üyesi Norwood'un talebi reddedilmiştir, çünkü yaptığı eylem, toplumsal barışı bozabilecek ve ayrımcılık yasağını delen bir nitelik taşımaktadır¹⁸⁹.

Bütün bu örneklerin de açık bir biçimde gösterdiği üzere AİHM, nefret söylemini doğrudan zarar doğuran bir ifade biçimi olarak görmektedir¹⁹⁰. Ancak sembolik elitler olan siyasi parti liderleri ve yöneticilerinin bizzat nefret söylemi kullanmaları, cezalandırılmadıkları durumlarda toplumsal yaşamda ayrımcı konuşmaların ve uygulamaların meşru olarak görülmesine neden olabilecek bir durumdur. Nasyonal popülist partilerin oylarının yükselmesi, bir bakıma nefret söyleminin, bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde, onaylanması veya en azından bir suç olarak görülmemesi anlamına gelmektedir.

Aşağıdaki tabloda nefret söylemi kullanan, gizli veya açık bir biçimde ırkçı politikaları savunan partilerin son seçimlerde aldıkları oylara yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, AB üyesi olmayan İsviçre ve Norveç'te nasyonal popülist partilerin diğer Avrupa ülkelerine oranla daha yüksek oy oranına sahip olduğu görülmektedir. 2012 yılında yapılan seçimlerde Yunanistan'ın en uç partilerinden ırkçı ve dışlayıcı söylemlere sahip Altın Şafak, yüzde7 oy oranını yakalamıştır. Fransa'da göçmenlere

¹⁸⁸ Karan, a.g.e, s.98.

¹⁸⁹ A.e., s.100.

¹⁹⁰ Kerem Altıparmak, "Kutsal Değerler Üzerine Tezler v. İfade Özgürlüğü: Toplu Bir Cevap" in **İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye**, ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s.92.

ve Müslümanlara karşı nefret söylemi içeren ifadeler kullanan ve bu yüzden liderleri AİHM tarafından mahkûm edilen Ulusal Cephe, yüzde18 oy alarak 2012 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde üçüncü parti olmuştur.

Tablo 6: Avrupa’da Aşırı sağ Partilerin Yükselişte Olduğu Ülkeler ve Oy Oranları

<i>Ülke</i>	<i>Parti</i>	<i>Son Seçimde Aldığı Oy oranı</i>
İsviçre	<i>İsviçre Halk Partisi</i>	%29
Norveç	<i>İlerici Parti</i>	%29
Finlandiya	<i>Gerçek Finlandiyalılar Partisi</i>	%19
Fransa	<i>Ulusal Cephe</i>	%18 (Parti liderinin Cumhurbaşkanlığı seçiminde aldığı oy oranıdır.)
Avusturya	<i>Avusturya Özgürlük Partisi</i>	%17,5
Macaristan	<i>Jobbik, Daha İyi Bir Macaristan Hareketi</i>	%17
Hollanda	<i>Özgürlükler Partisi</i>	%15
Danimarka	<i>Danimarka Halk Partisi</i>	%12,3
Yunanistan	<i>Altın Şafak</i>	%7

Kaynak: TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **2000-2006 Yıllarında Almanya’da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu**, TBMM, 2012, s.22.

Göçmenlere ve yabancılara karşı oldukça sert bir söylem geliştiren bu nasyonal popülist partilerin oy oranlarını artırmaları ve bulundukları ülkelerin siyasal yaşamında daha etkin bir konuma gelmeleri, nefret söylemini daha meşru bir zemine taşımaktadır. Etnik köken veya dine dayalı ayrımcı konuşmaların veya eylemlerin böyle bir ortamda cezalandırılması güçleşmektedir. Bu da nefret söyleminin toplumda daha geniş kesimlerce benimsenmesine neden olmaktadır.

SONUÇ

Popülizm kavramının bütün yazarlarca üzerinde birleşilen ve çerçevesi çizilen net bir tanımı olmasa da birtakım özellikler bütün popülist hareketlerde ortak olarak görülebilmektedir. Siyasetçiler, bürokratlar ve sermaye çevreleri, kendi çıkarları etrafında siyaset yapılmasına izin vermektedirler. Popülizm, kitlelerin iradesinin siyasete yansımadağı noktalarda halka çağrıda bulunmaktadır. Popülizmin tarihsel gelişimine bakıldığında, 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında Rusya, Fransa ve ABD'de birbirinden çok farklı koşullarda gelişen ilk popülist hareketlerin, toplumdaki sosyal ve iktisadi tıkanma süreçlerinde ortaya çıktıkları gözlemlenmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ulus devletlerin kurulma sürecinin hızlanması, diğer ulusları ve uluslararası kapitalizmi yani ülke dışı güçleri popülizmin düşmanları arasına katmıştır. Büyük Bunalım, değişik coğrafyalarda bu olguyu tüm çıplaklığı ile ortaya çıkartmıştır. 1930'lu yıllarda Büyük Bunalım, Latin Amerika'daki nasyonal popülist hareketlerin Almanya'da Nazizmin oluşumunda rol oynayan sosyal talepleri tetiklemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın, Almanya ve İtalya'nın yenilgileri ile sonuçlanması, nasyonal popülizmi belirli bir süre Avrupa'da geniş kitlelerin gündeminden çıkarmıştır. 1970'lerde yaşanan petrol krizleri sonrasında, başta ABD ve İngiltere olmak üzere gelişmiş ülkelerde keynesyen politikalar terk edilmiş ve refah devleti anlayışı neoliberalizmin gölgesinde kalmıştır. Bu dönüşüme ayak uyduramayarak işsiz kalan yığınlar, nasyonal popülist partiler açısından potansiyel bir seçmen kitlesi oluşturmuşlardır.

Betz, 80'li ve 90'lı yıllarda nasyonal popülist partilerin Avrupa'da yükselişinin başlıca nedeninin 70'lerde yaşanan kapitalizm krizi olduğunu ileri sürmektedir. Popülist partiler, bu krizin nedenleri olarak gösterdikleri göçe, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ve küreselleşmeye karşı yerleşik siyasal partilerden farklı olarak kökten karşı olmaları ve bu konuda tavizsiz bir tavır takınmaları sayesinde seçmenler tarafından sorun çözücü olarak görülmüşlerdir. Nasyonal popülizm,

bunlarla sınırlı olmamakla beraber, Avrupa’da en önemli başarılarını, Fransa’da Ulusal Cephe, Avusturya’da ise Avusturya Özgürlük Partisi ile yakalamıştır. Jean-Marie Le Pen’in “Fransa’ya bir milyon göçmenin gelmesi, bir milyon Fransız’ın işsiz kalması demektir” şeklindeki sloganı, göçmenleri işgücü piyasalarının “günah keçisi” haline getiren popülist söylemlere açık ve net bir örnek teşkil etmektedir.

1970’li yıllarda meydana gelen stagflasyon ortamında özellikle işsizliği azaltmak için hükümetlerin aldıkları önlemlerin başarısızlığı, mevcut siyaset ve devlet kurumlarına olan güveni sarsmıştır. Nasyonal popülist partiler, radikal önerilerini gündeme taşımalarını bilmiş ve kendilerini yalnızca yerleşik siyasal partilerin değil aynı zamanda mevcut sistemin de alternatifi olarak lanse etmeyi başarmışlardır. Bu noktada nasyonal popülizmin siyaset sahnesinde daha geniş bir yer kaplamasına paralel olarak ırkçı olaylar ve toplumsal şiddet Avrupa’da artış göstermiştir. Yaşanan bu olaylar, 20’nci yüzyılın son çeyreğinde kendisini açık bir biçimde belli etmeyen, biyolojikten çok kültürel yapıdaki bir ırkçılığın ürünüdür.

ABD ‘de Lehman Brothers’ın Eylül 2008’de batması ile patlak veren eşik altı konut piyasası krizi, bulaşma etkisi ile kısa sürede küresel bir boyut kazanmıştır. Amerikalı hane halkları 2007 yılında sahip oldukları varlıkların onda birini, krizin çıkmasını takip eden üç sene içerisinde yitirmişlerdir. Her on iki ev sahibinden birisi, konut kredisini geri ödemekte sıkıntıları yaşamaktadır ve işsizlik rakamları son otuz yılın zirvesine ulaşmıştır. Krizin başlıca nedenlerinden bir tanesi, finans elitlerinin daha yüksek kârlar elde etmek hırsı ile ortaya çıkardıkları finansal yenilikler aracılığıyla kamusal denetim mekanizmalarını devre dışı bırakmaları ve siyasi otoritenin bu gelişmelere göz yummasıdır. Ancak Krugman’ın deyimi ile kriz, daha önce görülen hiçbir krize benzemeyen bir hal almıştır ve daha önce yaşanan Büyük Bunalım, Japon likidite tuzağı ve Asya döviz krizinde gözlemlenen olguların arka arkaya eklemlenmesine sahne olmuştur.

Krizin böylesine karmaşık bir yapıda oluşu, alınan tedbirlerin etkili olmasını güçleştirmiştir ve ABD’de artan yoksulluk ve işsizliğin önüne geçilmekte yüklü miktarlardaki kurtarma paketlerine rağmen başarılı olunamamıştır. 17 Eylül 2011

tarihinde küreselleşme karşıtı bir grup eylemci, finansal hegemonyayı protesto etmek için Occupy Wall Street (Wall Street'i işgal et-WSİ) adında popülist bir hareket başlatmıştır. “Biz yüzde 99’uz” sloganı ile yola çıkan eylemciler, krizin çıkış noktası olan finans sektörünün kurtarılırken, bu gelişmelerden olumsuz bir biçimde etkilenen halka bedel ödetilmesine karşı çıkmışlardır. Wallerstein’in 1968 olaylarından bu yana yaşanan en önemli siyasi olay olarak nitelendirdiği WSİ, yaklaşık iki ay sürmesine karşın kısa sürede dalgalar halinde tüm dünyaya yayılmıştır.

2008 küresel finans krizi, en yıkıcı etkilerini Avrupa’da göstermiştir. Önce İzlanda ve daha sonra İrlanda’da tetiklenen bankacılık krizleri ile oluşan güvensizlik ortamında, kamu maliyesi aşırı borçlu ülkelerin borçlarını ödemek konusunda karşılaştıkları sıkıntılar, Macaristan, İtalya ve Yunanistan başbakanlarının istifası ile sonuçlanmıştır. Ancak bu istifalar, parasal birlik ile ilgili spekülasyonlara bir son vermemiş, piyasalarda oluşan tedirginlik, başta Yunanistan olmak üzere rekabet gücü düşük ekonomilerin piyasalardan borçlanma koşullarının ağırlaşmasına neden olmuştur. Küresel krizin Avrupa’da bu şekilde bir borç krizine dönüşmesi, merkez üssünü bu kıtaya taşımış ve AB üyesi kimi ülkelerin işgücü piyasalarında 1929 Bunalımı’ndan bu yana en olumsuz tabloyu ortaya çıkarmıştır. 2010 yılı itibari ile her on kişiden birisinin işsiz olduğu Euro bölgesinde Macaristan, Portekiz ve İrlanda’da işsizlik rakamları tek haneliden çift haneliye fırlamıştır.

Para politikası yetkilerini Frankfurt’a devir eden Avrupa hükümetleri, bu noktada birtakım mali önlemler almaya çalışmışlardır. Yunanistan’da on binlerce kamu çalışanı emekli edilmiş, memur maaşlarında değişik oranlarda kesintiler yapılmıştır. Portekiz’de emeklilik yaşı 65’e çıkartılmış ve fazla mesai ücretleri kaldırılmıştır. İrlanda’da 2010 bütçesi için bir tasarruf önlemi olarak üç ve daha fazla çocuğu olan ailelere verilen maddi desteğin azaltılması ve 2014 yılına kadar emeklilik yaşının 66’ya çıkartılması kararlaştırılmıştır. Berlusconi’nin başbakanlık koltuğunu bırakmak zorunda kaldığı İtalya’da kamu sektöründe işe alımlar durdurulmuştur. İşsizliğin yüzde 20’yi geçtiği, gençler arasında ise işsizliğin rekor kırarak yüzde 50’lere ulaştığı İspanya’da 2015 yılına kadar 65 milyar Euroluk

tasarruf paketi 2012 yılının Temmuz ayında kabul edilmiştir. Fransa'da içki ve sigaraya uygulanan vergiler artırılmıştır.

Yukarıda sayılan bütün bu kemer sıkma politikaları, Avrupa'da devletin refahını ateşe vermiş ve sosyal politikaları dinamitlemiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 30 Nisan 2012 tarihinde yayınladığı 2012 Küresel İstihdam Raporu'nda da belirttiği üzere hükümetlerin aldıkları tasarruf önlemleri, özellikle Avrupa'da istihdama zarar vermiştir. Hem 27 üyeli AB, hem de Euro Bölgesi, 2012 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 0,2'lik daralma ile küçülmeye devam etmiştir. Avrupa'da 2009 yılından itibaren yükselişe geçen işsizlik rakamlarında üç senedir Almanya haricinde hiçbir ülkede kayda değer bir iyileşme görülmemiştir. Avrupa'nın en büyük mal ihracatçısı Almanya'da esnek çalışma saatleri uygulanması ile işgücü piyasalarında yaşanan olumsuzlukların, işsizlik oranlarına yansımaları engellenmiştir.

Uygulanan kemer sıkma politikalarının işsizliğe çare olmak bir yana, durgunluğu daha da derinleştirmesi, halk nezdinde siyaset ve devlet kurumlarını sorgulanır hale getirmiş; küreselleşme ve AB karşıtı söylemlere uygun bir zemin hazırlamıştır. Fransa'da Ulusal Cephe, yapılan son cumhurbaşkanlığı seçimlerinde üçüncü parti konumuna gelmiş, İtalya'da Kuzey Ligi genel seçimlerde oylarını ikiye katlamıştır. Macaristan'da yabancı düşmanı ve antisemit söylemleri ile dikkat çeken Jobbik dört yıl içerisinde siyasi yelpazede yedinci sıradan üçüncü sıraya yükselmiştir. Finlandiya'da Gerçek Finliler, oyunu krizden sonra dörde, Geert Wilders'in Hollanda'daki partisi PVV ise üçe katlamıştır.

2012 yılının haziran ayında Yunanistan'da tekrarlanan seçimler ise bir tür AB referandumuna dönüşmüştür. İktidar partisi PASOK, yüzde otuzdan fazla oy kaybederek borç krizinin siyasi bedelini ağır bir biçimde ödemiştir. Nasyonal popülizmin soldaki temsilcisi, AB karşıtı SYRIZA, ikinci parti konumuna gelirken bu seçimlere kadar Neonazi söylemi ile bugüne kadar marjinal bir hareket görüntüsü çizen Altın Şafak Partisi, siyasi yelpazede ilk beş arasında kendisine yer bulmuştur. Yunanistan'ın siyasal yapısında meydana gelen değişim akıllara, 1920'lerde borç yükü altında itibarsızlaşan Weimar Cumhuriyeti'ni getirmektedir.

Nasyonal popülist partilerin yükselişi, sosyal sonuçları bakımından yerleşik siyasal partilerin yükselişinden bir hayli farklıdır. AB'ye ve küreselleşmeye karşı ulusal değerleri ön plana çıkaran popülistler, 1970'lerde başlayan bir geleneğin parçası olarak yine göçmenleri “günah keçisi” ilan etmişlerdir. Göçmenlerin kültürel kimlikleri üzerinden bir iç tehdit algısı oluşturarak bir tür ulusal dayanışmanın yaratılmak istenmesi, islamofobi, ırkçılık, Nazizm şeklinde ortaya çıkan nefret söylemini meşrulaştırma etkisi göstermiştir.

Avrupa'da 11 Eylül Olayları ile gündemde daha sık kendisine yer bulan, Londra ve Madrid saldırıları sonrasında daha yakın bir tehlikeye işaret eden islamofobi, 2008 küresel finans krizi ile birlikte zirve yapmış ve devlet politikalarında dahi içselleştirilmeye başlanmıştır. ABD'de 11 Eylül olaylarının yıldönümünde bir rahibin Kuran'ı yırtması, terör suçlarının temelinde İslam dinin yattığına dair bir önyargının dışavurumudur. Bu tepkisel ifadeler, beraberinde tahammülsüzlüğü de getirmektedir. 2009 yılında yapılan referandumla, 300 bin müslümanın yaşamını sürdürdüğü İsviçre'de minare ve ezanın yasaklanması bunun en somut örneklerinden birisini teşkil etmektedir. Nüfusunun nerede ise yüzde onu Müslüman olan Fransa'da ortaokul ve liselerde türban, çarşaf ve başörtü gibi dini semboller 2004 yılında yasaklanmıştır. Jean Marie Le Pen'in Müslümanlar hakkında sarf ettiği “sayılarının 5 milyon değil de 25 milyon olduğu gün Fransa'yı onlar yönetiyor olacak” şeklindeki sözü, 2010 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından nefret suçlarını teşvik ettiği gerekçesi ile para cezasına çarptırılmıştır.

Fransa'daki ırkçı tavırlar, yalnızca Müslümanlara veya Kuzey Afrika kökenlilere yönelik olmayıp kimi AB üyesi ülkelerin vatandaşlarını da hedef alabilmektedir. Sarkozy'nin 2010 yılında göçmen kamplarını dağıtma ve burada yaşayan Çingeneleri sınır dışı ederek Romanya'ya geri gönderme girişimleri Avrupa Konseyi tarafından ayrımcılık içerdiği ve insan haklarına aykırı olduğu gerekçesi ile eleştirilmiştir. İnsan Hakları Örgütleri, cumhurbaşkanının bu çıkışlarının sağ seçmenin oyunu almaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. Krizin en fazla etkilediği Yunanistan'da ise sınıra duvar örülerek göçmenlerin Türkiye üzerinden Yunan topraklarına girmesi engellenmek istenmiştir. 2012 yılının Eylül ayı başında 61

göçmenin İzmir açıklarından Yunan adalarına tekne ile geçme girişimlerinin ölümle sonuçlanması, göçün insani boyutunu dramatik bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Sosyal yardımların kesintiye uğraması ve iş olanaklarının azalması, göçmenlere ve yabancılara karşı hoşgörüsüzlüğü artırmıştır. Nasyonal popülist parti liderlerinin, yöneticilerinin ve üyelerinin nefret söylemi içeren konuşmaları, yabancılara karşı işlenen nefret suçlarını teşvik etmektedir. AIHM'nin Fransa, Danimarka, İngiltere ve Belçika'da bu nasyonal popülist partilere böyle bir bağı bulunan davalılar aleyhinde vermiş olduğu kararlar bu durumu teyit etmektedir. Diğer yandan bu popülist partilerin artırdıkları oy oranı itibari ile siyaset sahnesinde daha etkin bir konuma gelmeleri, Avrupa'da nefret söylemini meşrulaştırmaktadır ve böyle bir ortamda nefret suçu işleyenelerin cezalandırılması zorlaşmaktadır.

Avusturya'da Haider'in partisi FPÖ, 1999 seçimlerinde yüzde 27 oy alarak bir sonraki yıl iktidarda koalisyon ortağı olunca diğer AB üyeleri, bu durumu protesto etmek için bir süreliğine Avusturya ile diplomatik ilişkileri askıya almışlardır. Chirac, 2002 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda, "etrafa nefret saçan" konuşmalarını gerekçe göstererek rakibi Le Pen ile teke tek programlara katılmayı reddetmiştir. Hâlbuki günümüz Avrupa'sında kriz ile birlikte bu nefret söylemi, kanıksanarak yaygınlaşmaktadır. Almanya, Fransa ve İngiltere başbakanlarının, söz birliği etmişçesine değişik zamanlarda "çokkültürlülüğün başarısızlığa uğradığına" dair açıklamalarını bu doğrultuda değerlendirmek gerekir.

Gramsci'nin de belirttiği üzere, hiçbir kriz salt iktisadi değildir. AB'de nefret söyleminin meşrulaşması, iktisadi krizin ötesinde bir tehlikeye işaret etmektedir. 2008 küresel finans krizinin en derin etkilerinin Avrupa'da kendisini göstermesi, yalnızca iktisadi sonuçlar doğurmamıştır. Yaşanan olumsuzlukların, bundan yaklaşık on yıl önce uç olarak yorumlanan gelişmelerin artık normal olarak kabul edilmeye başlanması ile toplumsal paradigmaları önemli ölçüde değiştirdiği açığa çıkmaktadır. Paradigma değişikliklerinin kökleşmesi, çokkültürlü Avrupa'nın geleceği açısından önemli soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAP

AB Genel Sekreterliği: **Avrupa Birliği'nde Küresel Finans Krizine Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Artırılmasına Yönelik Girişimler: Euro Rekabet Paketi**, Ankara, Mayıs 2011.

AKERMAN, Johan : **Structure et cycles économiques**, Paris, Presses Universitaires de France, 1955.

AKTAN, Coşkun Can- **Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği:**
VURAL, Yaşar : **Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**,
Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002.

ALBERTAZZI, Daniele- **Twenty-First Century Populism: The Spectre of**
McDONNELL Duncan : **Western European Democracy**, Londra, Macmillan,
2008.

ALLEGRET, **Monnaies, Finance et Mondialisation**, Paris, Vuibert,
Jean-Pierre : 2008.

ARDANT, Henri : **Les crises économiques**, Paris, Flammarion, 1948.

- ATİK, Hakan A. : **Finansal Krizlerin Gölgesinde Yükselen Piyasa Ekonomileri**, Ankara, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2005.
- ASSELAIN, Jean-Charles : **Histoire Economique du XXème siècle**, Paris, Presses de Science Po & Dalloz, 1995.
- BABAOĞLU, Ali : **Nazizm**, İstanbul, BDS Yayınları, 1998.
- BALAAM, David-VESETH, Michael : **Introduction to International Political Economy**, New York, Pearson, 2008.
- BALKIR, Canan : **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- BALI, Selçuk-BÜYÜKŞALVARCI, Ahmet : **1630'dan 2010'a Finansal Krizler Tarihi**, İstanbul, Çatı Kitapları, 2011.
- BAYCROFT, Thimoty : **Nationalism in Europe 1789-1945**, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.
- BENOIT, Bertrand : **Social Nationalism An Anatomy of French Euroscepticism**, Vermont, Ashgate Publications, 1997.

- BERLIN, Isaiah : **Russian Thinkers**, Londra, Hogarth Press, 1978.
- BETZ-Hans-Georg : **Postmodern Politics in Germany**, New York, St. Martins's Press, 1998.
- BETZ, Hans-Georg, **The New Politics of the Right**, Londra, Macmillan,
IMMERFALL, Stefan : 1998.
- BETZ, Hans-Georg : **Radical Right-Wing Populism in Western Europe**,
Londra, Macmillan, 1994.
- BİLGE, Orhan: **Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri**, T.C.
Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel
Müdürlüğü, Ankara, 2009.
- BIRNBAUM, Pierre: **Le peuple et les Gros**, Paris, Grasset, 1970.
- BON, Philippe ve **Les enjeux de l'euro**, Paris, Economica, 1998.
Diğerleri :
- BOYER, Robert- **Japanese Capitalism in Crisis: A regulationist**
YAMADA, Toshio : **interpretation**, Londra, Routledge, 2000.

- BUCKLEY, Adrian : **The Financial Crisis, Causes, Context and Consequences**, New York, FT Prentice Hall, 2011.
- Bulgarian Helsinki Committee : **Alternative Report to the Report Submitted by Bulgaria Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities**, 2003.
- CANOVAN, Margaret : **Populism**, Londra, Junction Books, 1981.
- CARDOSO F.H.-FALETTTO, Enzo : **Dependency and Developpment in Latin America**, Londra, University of California Press, 1979.
- CHABOT, Jean-Luc : **Le Nationalisme**, Paris, Presses Universitaires de France, 1997.
- CLAPHAM, Sir John : **The Bank of England: a History**, Cambridge, Cambridge University Press, 1944.
- CLANTON, Gene : **Populism The Humane Preference in America 1890-1900**, Boston, Twayne Publishers, 1991.
- COLLIER, Richard : **Duce! A Biography of Benito Mussolini**, New York, The Viking Press, 1971.

- DABENE, Olivier : **La Région d'Amérique Latine: interdépendance et changement politique**, Paris, Presses de Science Politique, 1997.
- DAVIES, Peter : **The National Front in France**, Londra, Routledge, 1999.
- DE BENOIST, Alain: **Les idées à l'endroit**, Paris, Editions Libre-Hallier, 1979.
- DE FONTETTE, François : **Le Racisme**, Paris, Presses Universitaires de France, 1992.
- DE GRAUWE, Paul : **Economics of Monetary Union**, Oxford, Oxford University Press, 2007.
- DE NAVAS, Carmen : **Income, Poverty and Health Insurance Coverage in the United States: 2010**, US Census Bureau, Eylül 2011, Washington.
- DEDEOĞLU, Beril : **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003.
- DEHOUSSE, Renaud : **Europe After Maastricht An Ever Closer Union?**, Munich, LBE, 1994.

- DELWIT, Pascal : **La vie politique en Belgique de 1830 à nos jours**,
Brüksel, Editions de l'Université de Bruxelles, 2010.
- DELWIT, Pascal ve Diğerleri : **Les partis politiques en Belgique**, Brüksel, Editions de
l'Université de Bruxelles, 2010.
- DORNA, Alexandre : **Le Populisme**, Paris, Presses Universitaires de France,
1999.
- DORNBUSCH, Rudiger : **Macroeconomics**, New York, McGraw-Hill, 2001.
ve Diğerleri :
- DOWLING, Matthew : **The Declining Fortunes of the French National Front
1993-1994**, International Security Studies, Yale
University, Occasional Paper Series No:3, 1995.
- DUMÉNIL, Gérard-LEVY, Dominique : **The Crisis of Neoliberalism**, Cambridge, Harvard
University Press, 2011.
- DUMÉNIL, Gérard-LEVY, Dominique : **Capital Resurgent**, Massachussets, Harvard University
Press, 2004.
- DURANTON CRABOL, Anne-Marie : **Visages de la Nouvelle Droite: le GRECE et son
histoire**, Paris, Presses de la fondation nationale des
sciences politiques, 1988.

- EICHENGREEN, Barry: **Financial Crises and what to do about them**, New York, Oxford University Press, 2001.
- EICHENGREEN, Barry- **The Political Economy of European Monetary**
 FRIEDEN, Jeffry : **Unification**, Boulder, CO: Westview Press, 1994.
- EL-AGRAA, Ali : **The European Union Economics and Policies**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- EPSTEIN, Gerald : **Financialization and the World Economy**, Massachusetts, Edward Elgar Publishing, 2005.
- ERDOĞAN, Niyazi : **Dünyada ve Türkiye’de Finansal Krizler**, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2002.
- FERGUSON, Niall : **The Ascent of Money A Financial History of the World**, New York, The Penguin Press, 2009.
- FREDERICKSON, **Racism: A Short History**, Princeton, Princeton
 George M. : University Press, 2002.
- FRIEDEN, Jeffry- **International Political Economy**, New York, St-
 LAKE, David : Martin’s Press, 2000.

- FRIEDEN, Jeffry : **The New Political Economy of EMU**, New York, Rowman&Littlfield, 1998.
- FRIEDMAN Milton- **The Great Contraction: 1929-1933**, Princeton,
SCHWARTZ, Anna J. : Princeton University Press, 1963.
- FURET, François : **Penser la Révolution Française**, Paris, Editions Gallimard, 1978.
- GALBRAITH, J.K. : **A history of economics**, Londra, Penguin, 1991.
- GALBRAITH, J.K. : **Kuşku Çağı Ekonomik Gelişmeler Tarihi**, Çev. Nilgün Himmetlioğlu- Reşit Aşçıoğlu, 2. Basım, İstanbul, Altın Kitaplar, 1989.
- GALBRAITH, J.K. : **The Great Crash 1929**, Boston, Houghton Mifflin, 1988.
- GARRATY, John : **The Great Depression**, New York, Anchor Press, 1987.
- GELLNER, Ernest : **Nations and Nationalism**, Oxford, Blackwell, 1983.

- GERMANI, Gino : **Authoritarianism, Fascism and National Populism,**
New Brunswick, Transaction, 1978.
- GOODWYN, Lawrence : **The Populist Moment: A Short History of the
Agrarian Revolt in America,** New York, Oxford
University Press, 1978.
- GRAMSCI, Antonio : **Selections from the Prison Notebooks,** ed. ve çev.
Quintin Hoare ve Goeffrey Nowell Smith, New York,
International Publishers, 1971.
- GÜL, İdil Işıl –KARAN, Ulaş : **Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme Ve
Belgeleme,** İstanbul, Şubat 2011.
- GÜRSOY, Melih : **Dünyadaki Büyük Ekonomik Krizler Ve Türkiye
Ekonomisine Etkileri,** İstanbul, Metis Yayınları, 1989.
- GOLDHAGEN, Daniel : **Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans
and the Holocaust,** Londra, Little, Brown and Company,
1996.
- HAINSWORTH, Paul: **The Front National: From Ascendancy to
Fragmentation on the French extreme right,** Londra,
Pinter, 2000.

HAINSWORTH, Paul : **The Extreme Right in Europe and USA**, Londra, Pinter, 1992.

HALL, Michael : **Exchange Rate Crises in Developing Countries**, Hampshire, Ashgate Publishing, 2005.

HAMİTOĞULLARI, Beşir : **Çağdaş İktisadi Sistemler Oluşum ve Değişim Aşamaları ile Strüktürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.

HELLER, Steven : **Iron fists branding the 20th century totalitarian state**, New York, Phaidon, 2008.

HERMET, Guy : **Les populismes dans le monde Une histoire sociologique du XIXe-XX^esiècle**, Paris, Fayard, 2001.

İKV : **Avrupa Birliği İstikrar ve Büyüme Paktı**, İstanbul, İKV Yayınları, 2007.

İÇKE, Mehmet Akif : **Bölgesel Finansal Entegrasyon**, İstanbul, Derin Yayınları, 2009.

- KALDOR, Mary-SELCHOW, Sabine : **The Bubbling Up of Subterranean Politics in Europe, Civil Society and Human Security**, Research Unit London School of Economics and Political Science, Haziran 2012.
- KATSSAMBEKIS, Giorgos : **Populism in post-democratic times Greek politics and the limits of consensus**, Political Studies Annual Conference, Londra, 2004.
- KAZIN, Michael : **The Populist Persuasion: An American History**, New York, Basic Books, 1995.
- KENÇ, Turalay : **Kredi Krizi Sonrasında Risk Modelleri ve Basel II Notu**, BDDK 8. Kuruluş Yıl Dönümü Konferansı, 2008.
- KENEN, Peter : **Economic and Monetary Union Moving beyond Maastricht**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.
- KENNEDY, Paul : **The Rise and Fall of Great Powers Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000**, New York, Vintage Books, 1989.
- KEYNES, John M. : **The General Theory of Employment, Interest and Money**, New York, Macmillan, 1936.

- KEYNES, John M. : **The Economic Consequences of the Peace**, New York, Harcourt Brace and Howe, 1920.
- KHOROS, Vladimir : **Populism: Its Past, Present and Future**, Moskova, Progress Publishers, 1984.
- KINDLEBERGER, Charles : **Manias, Panics and Crashes A History of Financial Crises**, New York, John Wiley& Sons, 2009.
- KINDLEBERGER, Charles : **The World in Depression 1929-1939**, Los Angeles, University of California Press, 1973.
- KLEIN Lawrence - SHABIR Tayyeb : **Recent Financial Crises**, Cornwall, Edward Elgar, 2006.
- KNOX, Robert : **The Races of Men: A Fragment**, Miami, Mnemosyne editions, 1969.
- KOSTAJOPOULO, Theodora : **Citizenship, Identity and immgiration in the European Union**, Manchester, Manchester University Press, 2001.

- KRISEI Hanspeter ve Diğerleri : **West European Politics in the Age of Globalization,** Cambridge, Cambridge University Press, 2008
- KRUGMAN, Paul : **The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008,** New York, Norton, 2009.
- KÜHL, Stefan : **The Nazi Connection: Eugenics, American Racism and German National Socialism,** New York, Oxford University Press, 1994.
- LACLAU, Ernesto : **On Populist Reason,** Londra, Verso, 2005.
- LACLAU Ernesto- MOUFFE, Chantal : **Hegemony and Socialist Strategy,** Londra, Verso, 1990.
- LACLAU, Ernesto : **İdeoloji ve Politika,** Çev. Hüseyin Sarıca, İstanbul, Belge Yayınları, 1985.
- LACLAU, Ernesto : **Politics and Ideology in Marxist Theory,** Londra, New Left Books, 1977.
- LAWRENCE, Paul : **Nationalism History and Theory,** Londra, Pearson, 2005.

- LENOIR, René : **Les Exclus: Un Français sur Dix**, Paris, Editions du Seuil, 1974.
- MACMASTER, Neil : **Racism in Europe 1870-2000**, New York, Palgrave, 2001.
- MANIN, Bernard : **Principes du Gouvernement Représentatif**, Paris, Flammarion, 1996.
- MANKIW, Gregory : **Principles of Macroeconomics**, Mason, Cengage Learning, 2009.
- MARCUS, Jonathan : **The National Front and French Politics**, Londra, Macmillan Press, 1995.
- MAU, H. – **Le national socialisme Allemagne 1933-1945**, Çev.
KRAUSNICK, H. : Simone Hutin, Stuttgart, Casterman, 1962.
- McGUIRE, James : **Peronism without Peron Unions, Parties and Democracy in Argentina**, Stanford, Stanford University Press, 1999.
- MILZA, Pierre : **L'Europe en Chemise Noire**, Paris, Fayard, 2002.

- MISHKIN, Frederic : **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, New York, Pearson, 2009.
- NIEDERGANG, M. : **Les 20 Amériques Latines**, Paris, Editions du Seuil, 1962.
- NUGENT, W.T.K. : **The tolerant Populists: Kansas Populism and Nativism**, Chicago, University of Chicago Press, 1963.
- PARASIZ, İlker : **İktisada Giriş**, Gözden Geçirilmiş ve genişletilmiş 5. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1991.
- PORTELLI, Hugues : **Gramsci ve Tarihsel Blok**, Çev. Kenan Somer, Ankara, Savaş Yayınları, 1982.
- POULANTZAS, Nicos : **Fascisme et Dictature**, Paris, François Maspero, 1970.
- PULZER, Peter : **The Rise of Political Anti-Semitism in Germany and Austria**, Londra, Peter Halban, 1988.
- QUELLIEN, Alain : **La politique musulmane dans l'Afrique Occidentale Française**, Paris, Emile Larose, 1910.

- REEVES, Richard : **President Kennedy: Profile of Power**, New York, Touchstone, 1994.
- ROSS, Michael : **Justice of Shattered Dreams: Samuel Freeman Miller**
Anthony : **and the Supreme Court During the Civil War Era**,
Baton Rouge, LSU Press, 2003.
- ROTHERMUND, : **The Global Impact of the Great Depression 1929-**
Dietmar : **1939**, Londra, Routledge, 1996.
- ROTSCHILD, K.W. : **Austria's Economic Development between the Two**
Wars, Londra, Muller, 1947.
- SAMUELSON, Paul- : **Economics**, New York, McGraw-Hill, 1995.
NORDHAUS, William :
- SARTORI, Giovanni : **Democratic Theory**, New York, Frederick A. Prueger,
1965.
- SARTORI, Giovanni : **Parties and Party Systems**, Cambridge, Cambridge
University Press, 1979.
- SETON-WATSON, H. : **The Russian Empire 1801-1917**, Oxford, Clarendon
Press, 1967.

- SHILS, Edward : **The Torment of Secrecy: The Background and Consequences of American Security Policies**, Glencoe, The Free Press, 1956.
- SORKIN, David : **The transformation of German Jewry 1780-1840**, New York, Oxford University Press, 1987.
- SZCERBIAK, Aleks-
TAGGART, Paul : **Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Eurosepticism**, New York, Oxford University Press, 2008.
- ŞAHİN, Hüseyin : **İktisada Giriş**, Bursa, Uludağ Üniv. Basımevi, 1993.
- TAGGART, Paul : **Populism**, Londra, Open University Press, 2000.
- TBMM : **İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2000-2006 Yıllarında Almanya’da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu**, TBMM, 2012.
- TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim : **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2009.
- TEXIER, Jacques : **Notes sur Gramsci**, Centre d’Etudes et de Recherches Marxistes, No 117, 1974.

- ULAM, A.B. : **Prophets and Conspirators in Prerevolutionary Russia**, New Brunswick, NJ Transactions, 1998.
- UYGUR, Ercan : **Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 2001.
- VAN DIJK, Teun A. : **Discourse and Power: Contributions to Critical Discourse Studies**, Houndsmills, Palgrave Macmillan, 2008.
- VAUGHAN, Daniel: **Before and After the Economic Crisis, What Implications for the European Social Model**, Massachussets, Edward Elgar, 2011
- VENTURI, Franco : **Les intellectuels, le peuple et la révolution. Histoire du populisme russe au 19ème siècle**, Paris, Gallimard, 1972.
- VON HAGEN, Jürgen-
HO, Tai-Kuang: **Twin Crises: An Examination of the Empirical Links**, New York, Cornell University Press, 2004.
- WALICKI, A. : **A history of Russian Thought from the Enlightenment to Marxism**, Oxford, Clarendon Press, 1980.

WEBER, Anne : **Nefret Söylemi El Kitabı**, Çev. Metin Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi Yayınları, , Eylül 2009.

WORTMAN, Richard : **The Crisis of Russian Populism**, Cambridge, Cambridge University Press, 1967.

YAY, Turan-YAY, Gülsüm Gürkan : **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İTO, İstanbul, 2001.
YILMAZ, Ensar :

MAKALE

AKGÜÇ, Öztin : “Bankacılık Kesimi Kriz Nedeni Mi?” **İktisat Dergisi**, Sayı 410-411, 2001, ss. 32-33.

ALIDERES, B. : “Le temps du vote Front National et de ses représentations”, **Hérodote**, No.144, 2012, ss.18-37.

ALLCOCK, J.B. : “Populism: A brief biography”, **Sociology**, Vol. 5, No. 3, 1971, ss.371-87.

ALMOND, Ian : “Leibniz, Historicism and the “Plague of Islam””, **Eighteenth-Century Studies**, Vol.39, No.4, 2006, ss.463-483.

- ALTINDAĞ, Tore-
MOCAN, Naci : “Joblessness and Perceptions About the Effectiveness of Democracy”, Working Paper No.15994, **National Bureau of Economic Research**. Mayıs 2010,ss.1-40.
- ALTIOK, Metin : “Marksist Kriz Kuramlarının Güncelliği-1”, **İktisat Dergisi**, Sayı 506-507, 2009, ss.67-70.
- ALTIPARMAK, Kerem: “Kutsal Değerler Üzerine Tezler v. İfade Özgürlüğü” in **İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye**, ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007,ss. 73-113.
- ALVER, Füsun : “Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya”, **İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı 26, Kış-Bahar 2008, ss. 223-248.
- ARISOY, Alper : “İtalya’da Kuzey Bölgeselciliği ve Kuzey Ligi Hareketi”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Temmuz 2010, ss.15-32.
- ARPAIA, Alfonso-
CURCI, Nicola : “EU Labour Market Behaviour during the Great Recession”, **European Commission Economic and Financial Affairs**, Brüksel, Şubat 2010, ss. 1-51.

- ARZHEIMER, Kai : “Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe, 1980–2002”, **American Journal of Political Science**, Vol.53, No.2, 2009, ss.259–275.
- ATAMAN, Hakan : Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları” in **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları**, ed. Yasemin İnceoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, ss. 47–80.
- BACKER, Susann : “Right-Wing Extremism in Unified Germany” in **The Politics of the Extreme Right: from the Margins to the Mainstream**, ed. Paul Hainsworth, Londra, Pinter, 2000, ss. 87-121.
- BALLIGAND, Jean- : “Le scandale de l’endettement français: 2007-2011”,
Pierre-TADDEI, Julia : **Multitudes**, No. 47, 2011, ss. 13-16.
- BERNANKE, Ben S. : “The non monetary effects of the financial crisis in the propagation of the Great Depression”, **American Economic Review**, Vol.73, No.3, 1983, ss.257-275.
- BETZ, Hans-Georg : “Une mobilisation politique de la droite radicale: Le cas Autrichien” in **Le Retour du Populisme**, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, ss. 35-46.

- BETZ, Hans-Georg : “Exclusionary Populism in Austria, Italy and Switzerland”, **International Journal**, Vol. 56, No.3, 2001, ss.392-420.
- BETZ, Hans-Georg : “The New Politics of Resentment: Radical Right- Wing Populist Parties in Western Europe”, **Comparative Politics**, Vol.25, No. 4, Temmuz 1993, ss.413-427.
- BETZ, Hans-Georg : “Politics of Resentment Right Wing Radicalism in Germany”, **Comparative Politics**, Vol. 23, No. 1, 1990, ss.45-60.
- BORDO, Michael : The Crisis of 2007: The Same Old Story Only The Players Have Changed”, **Remarks Prepared For The Federal Reserve Bank of Chicago and IMF conference: Globalization and Systemic Risk**, Illinois, Eylül 2007, ss.1-12.
- BRUSTEIN, William – “Anti-semitism as a responsetoperceivedJewishpower:
KING, Ryan : thecases of Bulgaria and Romania before the Holocaust”,
Social Forces, Vol.83, No.2, Aralık 2004, ss.691-708.
- BULUŞ, Abdülkadir- “1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin
KABAKLARLI, Esra : Karşılaştırılması”,**SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 13, Sayı 10,2010, ss.1-22.

- BUSTELO, Pablo : “The East Asian Financial Crises: An analytical Survey”, **ICEI Working Paper No.10**, Madrid, Complutense University, Ekim 1998, ss.1-38.
- CANATAN, Kadir : “İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım” in **Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm**, ed. Kadir Canatan-Hıdır Özcan, Ankara, Eskiyei Yayınları, 2007, ss.7-83.
- CANOVAN, Margaret: “Two Strategies for the Study of Populism”, **Political Studies**, Vol.30, No.4, 1998, ss.544-552.
- CAVALLARI, Lilia-
CORSETTI, Giancarlo : “Shadow Rates and multiple equilibria in the theory of currency crises”, **Journal of International Economics**, Vol. 51, No.2, 2000, ss. 275-286.
- CEUPPENS, Bambi : “Allochtons, Colonizers and Scroungers: Exclusionary Populism in Belgium”, **African Studies Review**, Vol. 49, No.2, 2006, ss.147-186.
- COFFE, Hilde-
HEYNDELS, Bruno-
VERMEIR, Jan : “Fertile Grounds for Extreme-Right Wing Parties: Explaining the Vlaam’s Blok Electoral Success”, **Electoral Studies**, Vol. 26, No.1, Mart 2007, ss.142-155.

- COLANGE, Céline, FOURQUET, Jerome-BUSI, Michel : “Les élections présidentielles 2012: du quinquennat à la fabrication d’une France pentpolaire” **European Journal of Geography**, Mayıs 2012, ss.1-25.
- COŞKUN, M. Necat : “Gelişmekte olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2001, ss. 39-50.
- ÇAKMAK, Umut : “Kriz Modelleri Çerçevesinde Türkiye 2001 Finansal Krizinin Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2007, ss.81–101.
- ÇALIŞKAN, Ömer Veysel : “Uluslararası Finansal Krizler”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 14, Sayı 44–46, 2003, ss.225–245.
- DE HAAN, Arjan : “Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation”, **Studies in Social and Political Thought**, No.2, Mart 2000, ss. 22–40.
- DELİCE, Güven : “Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:20, Ocak-Haziran 2003, ss.57–81.

- DELL'ARICCIA, Giovanni- DENİZ, Igan, LAEVEN, Luc : "Credit Booms and Lending Standarts: Evidence from the Subprime Mortgage Market", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 44, No. 2-3, Mart-Nisan 2012, ss. 367-384.
- DIAMANTI, Ilvo : "Anti-Politique, Télévision et Séparatisme: Le Populisme à l'Italienne" in **Le Retour du Populisme**, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, ss. 47-60.
- DI TELLA, Torcuato : "Populism and Reform in Latin America" in **Obstacles to change in Latin America**, ed. Claudio Veliz, Oxford, Oxford University Press, 1965, ss.47-74.
- DOS SANTOS, Theotónio : "The Structure of Dependence", **American Economic Review**, 60, 1970, ss.231-236.
- DUMAN, Koray : "Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması", **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 2, Sayı 4, 2002, ss. 132-145.
- ER, Tuba-ATAMAN, Kemal : "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2, 2008, ss.747-770.

- ERDEN, Lütfi-ÖZKAN, İbrahim : “Türkiye Ekonomisinde İş Çevrimlerinin Tarih ve Süre Aralıklarının Tespiti”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 7, Sayı 14, 2007, ss.1-19.
- ERDÖNMEZ, Pelin Ataman : “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, **Bankacılar Dergisi**, 68, 2009, ss.85-89.
- ERKEKOĞLU Hatice-BİLGİLİ Emine : “Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama” **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 24, Ocak-Haziran 2005, ss. 15-36.
- FINI, Gianfranco : “Pourquoi nous avons rompu avec le FN”, **Le Monde**, 26 Haziran 1998, s.16.
- FRUSETTA, James-GLONT, Anca : “Interwar fascism and the post-1989 radical right: Ideology, opportunism and historical legacy in Bulgaria and Romania”, **Communist and Post Communist Studies**, 42, 2009, ss.551-557.
- GARRETT, Goeffrey : “The Politics of Maastricht” in **The Political Economy of European Monetary Unification**, ed. Barry Eichengreen- Jeffrey Frieden, Boulder, CO: Westview, 1994, ss. 47–65.

- GHICIUC, Georgiana : “La campagne présidentielle 2012: une bataille des mots” **Argumentum**, Vol.10, No. 2, 2012, ss. 133–149.
- GIBSON, Heather-
HALL, Stephen –
TAVLAS, George : “The Greek Financial Crisis Growing Imbalances and Sovereign Spreads”, **Journal of International Money and Finance**, Vol. 31, No. 3, Nisan 2012, ss.498–516.
- GOUJON, Alexandra : “Le Loukachisme ou le Populisme Autoritaire en Biélorussie”, **Politique et Sociétés**, Vol. 21, No. 2, 2002, ss.29-50.
- GRANT, Steven : Obschina And Mir, **SlavicReview**, Vol.35, No.4, 1976, ss..636-651.
- HACKER, Björn-VAN
TREECK, Till : “What Influence for European Governance: The Reformed Stability and Growth Pact, the Europe 2020 and the European Semester”, **International Policy Analysis**, Friedrich-Ebert-Stiftung, Aralık 2010, ss. 1-14.
- HALL, Stuart : “The Neo-Liberal Revolution”, **Cultural Studies**, Vol.25, No.6, Kasım 2011, ss.705-728.

- HERMET, Guy : “Populisme des anciens, populisme des modernes, populisme libéral-médiatique” in **La tentation populiste au coeur de l’Europe**, ed. Janine Chêne ve diğerleri, Paris, La Découverte, 2003, ss. 25-39.
- HERMET, Guy : “Populisme et Nationalisme” in **Le Retour du Populisme**, ed. Pierre-André Taguieff, Paris, Universalis, 2004, ss. 111-124.
- ISSING, Otmar : “The Crisis of Monetary Union-Lessons to be drawn” **Journal of Policy Modeling**, Vol.33, No.5, 2011, ss.737-749.
- IGNAZI, Piero : “The Extreme Right in Europe: A Survey” in **The Revival of Right-Wing Extremism in the Nineties**, ed. P.H. Merkl-L. Weinberg, Londra, Frank Cass, 1997, ss. 121-152.
- İNCEOĞLU, Yasemin-
SÖZERİ, Ceren : “Nefret Suçlarında Madyanın Sorumluluğu: “Ya Sev ya terk et ya da...” in **Nefret Söylemi ve /veya Nefret Suçları**, ed. Yasemin İnceoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, ss.23-39.
- JARAMILLO, Nathalia : “Occupy, Recuperate and Decolonize”, **The Journal for Critical Education Policy Studies**, Vol.10, No.1, Nisan 2012, ss. 67-75.

- KAPLAN, Cafer : “Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyon Açığı: Türkiye Örneği”, **TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:1**, TCMB, Haziran 2002, ss.1-30.
- KARAN, Ulaş : “Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk” in **Nefret Söylemi ve /veya Nefret Suçları**, ed. Yasemin İnceoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, ss.81-102.
- KİBRİTÇİOĞLU, Ayku : “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı**, Sayı:41, Eylül-Ekim 2001, ss.174-182.
- KİBRİTÇİOĞLU, Aykut : “Küresel Finans Krizinin Almanya ve Türkiye’ye Etkileri: Türkiye Örneği”, **Ankara: Konrad Adenauer Vakfı**, 2010, ss.155-164.
- KINDLEBERGER, Charles, : “World Populism” , **Atlantic Economic Journal**, Vol.3, No. 2, 1975, ss.1-7.
- KRUGMAN, Paul : “It’s BAACK: Japan’s Slump and the Return of the Liquidity Trap”, **Brookings Papers on Economics**, No. 2, 1998, ss.137-205.

- LABBE, Dominique- “Radioscopies de la campagne présidentielle 2012”,
MONIERE, Denis : **Triélec**, 2012, ss.1-40.
- LACLAU, Ernesto : “Argentina-Imperialist Strategy and the May Crisis”,
New Left Review, No.62, 1970, ss. 3–21.
- LAVAU, Georges : “Le Parti Communiste dans le système politique
français” in **Le Communisme en France**, ed. F. Bon ve
diğerleri, Paris, Armand Colin, 1969, ss.7-81.
- LOPEZ, Claude- “Convergence of Euro area inflation rates”, **Journal of**
PAPELL, David : **International Money and Finance**, 31, 2012, ss.1440-
1458.
- LYRINTZIS, Christos: “The Changing Party System: Stable Democracy,
Contested Modernisation”, **West European Politics**,
Vol. 28, No.2, 2005, ss.242-259.
- MARSH, Michael- “Economic Voting in a Crisis”, **Electoral Studies**, Vol.
MIKHAYLOV, Slava: 31, No.3,Eylül 2012, ss.478-484.
- MARSHALL, Katherine: “Youth neither enrolled nor employed”, **Perspectives on**
Labor and Income, Vol. 24, No.2, Yaz 2012, ss.1-15.

- MILES, Robert : “Explaining Racism in Contemporary Europe” in **Racism, modernity and identity on the western front**, ed. Ali Rattansi-Sallie Westwood, Cambridge, Polity Press, 1995, ss.189-221.
- MÜLLER, Wolfgang : “The Snap Election in Austria, September 2008, **Electoral Studies**, Vol.28, 3, 2009, ss.514-517.
- ÖZTÜRK, Mustafa : “Euro ve Kriz Sonrası Parasal İstikrar”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, No.2, 2011, ss.142-157.
- PERRINEAU, Pascal : “L’Extreme Droite en France Le Retour du Front National”, **CEVIPOF**, No.53, Nisan 2011, ss.5-12.
- PIPES, Richard : “Narodnichestvo: a semantic inquiry”, **Slavic Review**, 23, 1964,ss. 441-58
- RASHKOVA, Ekaterina: “The 2011 Presidential election in Bulgaria, Have Bulgarians left the left”, **Electoral Studies**, Vol. 31, No. 2, Haziran 2012, ss. 462-465.
- RECHEL, Brend : “The Bulgarian Ethnic Model Reality or Ideology”, **Europe Asia Studies**, Vol.59, No.7, 2007, ss.1201-1215.

- ROBERTS, Alasdair : “Why the Occupy Movement Failed”, **Public Administration Review**, Vol.72, No.5, 2012, ss.754-762.
- RUZZA, Carlo : “Populism and Euroscepticism: Towards uncivil society?”, **Policy and Society**, Vol. 28, No.1, 2009, ss.87–98.
- SACCHI, Stefano-
PANCALDI, Frederico- “The economic crisis as a Trigger of Convergence? Short time Work in Italy, Germany and Austria”, **Social Policy & Administration**, Vol.45, No.4, 2011, ss.465-487.
- ARISI, Claudia
SACHS, Jeffrey : “Alternative Approaches to Financial Crises in Emerging Markets” in **Capital FIWSİ and Financial Crises**, ed. Miles Kahler, New York, Cornell University Press, 1998, ss.247-263.
- SAPANCALI, Faruk : “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, **Çalışma ve Toplum**, Sayı 3, 2005, ss. 51-106.
- SCANLAN, James : “Populism As Philosophical Movement in Nineteenth Century Russia”, **Studies in East European Thought**, Vol. 27, No. 3, 1984, ss. 209-223.

- SCHEDLER, Andreas : “Anti-Political Establishment Parties”, **Party Politics**, Vol.2, No. 3, 1996, ss.291-312.
- SNOW, David ve Diğlerleri : “Framing the French Riots: A Comparative Study of Frame Variation”, **Social Forces**, Vol. 86, No. 2, Aralık 2007, ss. 385-415.
- SOUMAHORO, Maboula : “On the Test of the French Republic as Taken (And Failed)”, **Transition**, No. 98, 2008, ss. 42-66.
- SPOURDALAKIS, Michalis : “2007 Greek elections signs of major political realignment, challenges and hopes for the left”, **Studies in Political Economy**, Vol.82, 2008, ss.171-186.
- STERGIOU, Andreas : “Des élections à l’anarchie”, **Outre-Terre**, Vol.32, No.2, 2012, ss.357-361.
- ŞEN, Ali : “Asimetrik Bilgi-Finansal Kriz İlişkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi**, Sayı:14, 2006, ss.1-24.
- ŞEN, Fulya A. : “Toplumsal Hareketler ve Medya: “Wall Street’in İşgali”nin Medyada Temsili”, **Global Media Journal**, Cilt 2, Sayı 4, 2012, ss. 138-167.

- ŞENSEVER, Levent : “İrkçılığa ve Milliyetçiliğe DurDe Girişimi” in **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, ed. Ayşe Çavdar-Aylin Yıldırım, İstanbul, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2010, ss. 289-295.
- TAGUIEFF, Pierre-André : “L’Emergence d’une Nouvelle Question Populiste en Europe” in **Le Retour du Populisme**, Paris, Universalis, 2004,ss. 7-13.
- TAGUIEFF, Pierre-André : “Le populisme et la science politique: du mirage conceptuel aux vrais problèmes”, **Vingtième Siècle Revue d’ Histoire**, Vol.56, No.56, 1997, ss.4-33.
- TURGUT, Ahmet : “Türleri, Nedenleri ve Göstergeleri ile Finansal Krizler”, **TÜİHS İŞ Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:20, Sayı 4-5, Kasım 2006/Şubat 2007, ss.35-46.
- ULVİ, İzzet : “1929 Büyük Bunalımı Tekrar Yaşanır mı?”, **Ortadoğu Gazetesi**, 23 Mart 2008, s.1.
- VAKIFBANK, Hazine Başkanlığı : “ABD Konut Sektöründeki Gelişmeler ve Etkileri”, **Vakıfbank**, Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü, Eylül 2007, ss.1-36.

- VAN DIJK, Teun A. : “Söylem ve İktidar” in **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, ed. Ayşe Çavdar-Aylin Yıldırım, İstanbul, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2010, ss.9-44.
- WAGNER, Alexander- “The quality of institutions and satisfaction with
SCHNEIDER, Friedrich- democracy in Western Europe-A Panel Analysis”,
HALLA, Martin : **European Journal of Political Economy**, 25, 2009, ss.
30-41.
- WEYLAND, Kurt : “Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study
of Latin America Politics, **Comparative Politics**, Vol.
34, No. 1, Ekim 2001, ss.1-22.
- YILMAZ, Ömer- “İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme Ve Para
KIZILTAN, Alaattin- Krizleri”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari**
KAYA, Vedat : **Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 24, Ocak–Haziran
2005, ss.77-96.
- YILMAZ ELMAS, “Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi”,
Fatma-KUTLAY, **USAK Analiz**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar
Mustafa: Kurumu, Analiz No:11 Temmuz 2011, ss.1-24.
- ZAGANIARIS, Jean : “Réflexions sur une intimité: Joseph de Maistre et Carl
Schmitt”, **L’Homme et la Société**, No 140-141, Nisan-
Eylül 2001, ss.147-167.

DİĞER KAYNAKLAR

ERDOĞAN, Bülent : “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri”,Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

YILMAZ, Fatma : “Avrupa Birliği’nde Irkçılık Ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 200

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Çevrimiçi, <http://www.ikv.org.tr/print.asp?id=1157&baslik=AByüzde20KAVRAMLARıyüzde20SyüzdeD6ZLyüzdeDCyüzdeD0yüzdeDC>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Çevrimiçi, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1092147>,Erişim Tarihi: 25.Haziran.2012.

Çevrimiçi, <http://www.dw.de/dw/article/0,,16062769,00.html>, Erişim Tarihi: 05.Ağustos.2012.

AKILLIOGLU Tekin, “Bulgaristan'ın Türk Azınlığa Karşı Giriştiği Uygulamaların Uluslararasıİnsan Hakları Bakımından İncelenmesi”,

Çevrimiçi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/453/5106.pdf>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Avrasya İncelemeleri Merkezi, Çevrimiçi, <http://www.avim.org.tr/bultentekli.php?haberid=41591>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Çevrimiçi: <http://lci.tfl.fr/economie/conjoncture/l-austerite-une-menace-pour-les-droits-de-l-homme-au-portugal-7235161.html> Erişim tarihi: 03 Ağustos 2012.

Çevrimiçi, <http://www.usak.org.tr/haber.asp?id=977>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Çevrimiçi, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/08/01/fransada-camiye-domuz-basli-saldiri>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Çevrimiçi, <http://www.hrw.org/de/node/108762>, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Çevrimiçi, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/08/120806_greece_expulsion.shtml, Erişim Tarihi: 08.Ağustos.2012.

Çevrimiçi, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ikv_ebulten_28_mayis_2012.pdf, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

Sevilay Çelenk, “Ayrımcılık ve Medya”, Çevrimiçi, <http://ilef.ankara.edu.tr/etik/wp-content/uploads/sevilay-celenk-ayrimcilik-ve-medya.pdf>, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

Çevrimiçi, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim Tarihi: 04. Ağustos.2012.

Çevrimiçi, www.muslimpopulation.com/Europe/, Erişim Tarihi: 07.Ağustos.2012.

Çevrimiçi, fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EUMC-highlights-TR.pdf, Erişim Tarihi: 09. Ağustos. 2012.

Çevrimiçi: <http://tr.euronews.com/2012/04/25/portekiz-de-tasarruf-onlemleri-orta-sinifi-bitirdi> Erişim tarihi: 01 Temmuz 2012 .

Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, Erişim tarihi: 28. Haziran 2012.

Çevrimiçi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/releasecalendars/newsreleases> Erişim Tarihi: 11 Temmuz. 2012

Çevrimiçi, <http://electionresources.org/western.europe.html> Erişim Tarihi: 11. Temmuz. 2012.

Çevrimiçi: <http://www.guardian.co.uk/world/blog/2012/mar/18/greece-breadline-potato-movement-farmers> Erişim tarihi: 27 Haziran 2012.

Çevrimiçi, <http://oecd.org> Erişim tarihi: 29. Haziran. 2012.

Çevrimiçi, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata>, Erişim tarihi: 29. Haziran 2012.

Çevrimiçi, www.carnegieEndowment.org, Erişim tarihi: 01. Temmuz. 2012.

STEPHEN J. Silvia : “Keynes in Lederhosen: Assessing the German Response to the Financial Crisis”, **AICGS Transatlantic Perspectives**, 2 Haziran 2009. Çevrimiçi, <http://www.aicgs.org/documents/pubs/silvia.atp09.pdf>, Erişim Tarihi: 26. Haziran. 2012

Necla Mora, **Alman Kültüründe Düşman İmgesi**, Alt Kitap, 2009. Çevrimiçi, <http://www.altkitap.com/kitap.asp?kitapid=52>, Erişim Tarihi: 08. Ağustos. 2012.

YILMAZ, Derya- GAYĞUSUZ, Filiz : “2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri”, **Uludağ Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü**, ss.1-12. Çevrimiçi, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma39.pdf>, Erişim Tarihi:

07.Ağustos.2012